

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

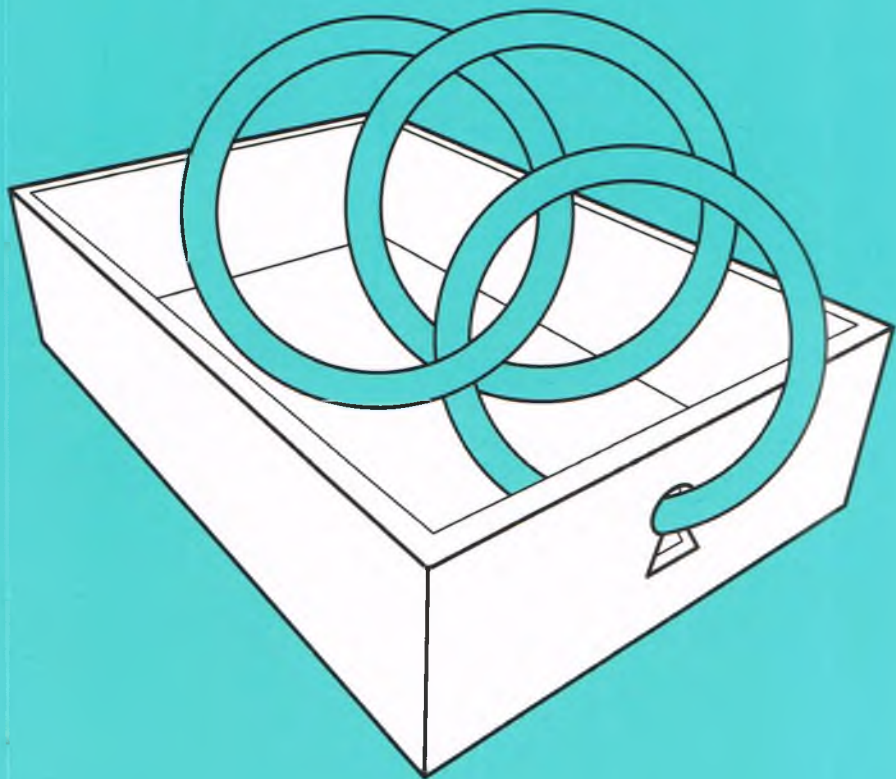
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Jacques Lacan

Yine / Hâlâ

METİS ÖTEKİNİ DİNLEMEK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

METİS ÖTEKİNİ DİNLEMEK

24 Jacques Laccan Xine / Hâilâ

Ücretsiz

METİS / ÖTEKİNİ DİNLEMEK

Jacques Lacan

YİNE/HÂLÂ

Seminer 20. Kitap, 1972-1973

Jacques Lacan (1901-1981) Paris'te orta sınıf bir ailede dünyaya gelir, ilk ve orta öğrenimini dini bir kurumda görür. Üniversitede tıp okur ve psikiyatride uzmanlaşır. Doktorasını yaparken psikanalize başlar, 1934'te Paris Psikanaliz Derneği'ne üye olur ve ilk evliliğini gerçekleştirir, bu evlilikten üç çocuğu dünyaya gelir. Bu yıllarda aynı zamanda Alexandre Kojève'in Hegel seminerlerini takip eder. 1941'de Sylvia Bataille ile yaşadığı evlilik dışı ilişkiden de –uzun süre soyadını veremediği– bir kızı olur. 1950'lerden itibaren Lacan'ın adı psikanaliz çevrelerinde öne çıkar; seansların süresini çeşitlendirmek istemesi ve kısa seanslar yapması nedeniyle Uluslararası Psikanaliz Birliği ile arası açılır ve 1953'te Paris Psikanaliz Derneği'nin başkanlığı görevinden istifa eder. Bu dönemde seminerini Sainte-Anne Hastanesi'nde verir. Bir grup meslektaşıyla birlikte kurduğu Fransız Psikanaliz Derneği, Uluslararası Birlik'in onayını alamaması üzerine yaşanan tartışmalarla 1964'te dağılır. Bunun üzerine Lacan Paris Freud Okulu'nu kurar ve seminerini Ecole normale supérieure'de, ardından da Sorbonne'da verir. Tek yöneticisi olduğu okulu ölümünden bir yıl önce lağveder. Lacan'ın “eseri” başlıca iki gruba ayrılır: yazılarını topladığı kitapları (*Écrits/Yazılar*, 1966 ve *Autres écrits/Öteki Yazılar*, 2001) ve 26 yıl boyunca verdiği seminerden kitaplaştırılanlar. Metis Yayınları'nda daha önce *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*, *Seminer 11. Kitap*'ını yayımladık (çev. Nilüfer Erdem, 2013).

METİS YAYINLARI
Ötekini Dinlemek 24

YİNE/HÂLÂ

Seminer 20. Kitap

1972-1973

Jacques Lacan

Hazırlayan: Jacques-Alain Miller

Fransızca Basımı: Encore, Éditions du Seuil, 1975

© Éditions du Seuil, 1975

© Metis Yayınları, 2017

Çeviri Eser © Murat Erşen, 2019

Cet ouvrage a bénéficié du soutien des
programmes d'aide à la publication.

Bu eser Institut français kurumunun
yayına destek programından yararlanmıştır.

İlk Basım: Aralık 2019

Yayıma Hazırlayan: Savaş Kılıç

Dizi Kapak Tasarımı: Yetkin Başarır

Grafik Tasarım: Semih Sökmen

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.

Fatih Sanayi Sitesi No. 12/197 Topkapı, İstanbul

Matbaa Sertifika No: 44865

Metis Yayınları

İpek Sokak No. 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul

e-posta: info@metiskitap.com

www.metiskitap.com

Yayınevi Sertifika No: 43544

ISBN-13: 978-605-316-180-6

Eserin bütünüyle ya da kısmen fotokopisinin çekilmesi, mekanik ya da elektronik araçlarla çoğaltılması, kopyalanarak internette ya da herhangi bir veri saklama cihazında bulundurulması, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına gelir. İçerikler, Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Jacques Lacan

Yine/Hâlâ

Seminer 20. Kitap
1972-1973

Hazırlayan

Jacques-Alain Miller

Çeviren

Murat Erşen

İçindekiler

I. <i>Jouissance</i> Üzerine...	7
II. Jakobson'a	21
III. Yazılmış Olanın İşlevi	34
IV. Aşk ve Gösteren	47
V. Aristoteles ve Freud: Öteki Tatmin	61
VI. Tanrı ve Kadının <i>Jouissance</i> 'ı	75
VII. Bir Ruh-Aşk Mektubu	91
VIII. Bilgi ve Hakikat	105
IX. Barok Üzerine	122
X. İp Halkaları	138
XI. Labirentteki Fare	160
Notlar	173

Jouissance Üzerine...

Bu hayatta *Psikanalizin Etiği*'ni¹ yayımlamamak gibi bir şey geldi başıma. O zamanlar bu benim açımdan bir nezaket meselesiydi – önden buyurun, rica ederim, *beter olun*...² Zamanla öğrendim ki bunun hakkında biraz daha fazlasını söyleyebilirmişim. Derken şunu da fark ettim: Benim izlediğim yolu oluşturan şey, *hiç bilmek istemiyorum* düzeyiymiş.

Kuşkusuz bu yüzden, aradan bir zaman geçtikten sonra, *yi-ne / hâlâ (encore)* buradayım, siz de buradasınız. Buna hep şaşıyorum... *şimdi bile (encore)*.

Bir süredir işimi kolaylaştıran şey, sizde, yani burada bulunanların oluşturduğu büyük kitlede de *hiç bilmek istemiyorum*'un bulunması. Fakat bütün mesele şu: Aynı istemiyorum mu bu da?

Size kırıntılar halinde aktarılan belli bir bilgiye yönelik *hiç bilmek istemiyorum*'unuz, benimkiyle aynı mı peki? Sanmıyorum, çünkü sizi bana bağladığınızı düşündüğünüz bu *hiç bilmek istemiyorum*'da benim sizden farklı bir yerden yola çıktığımı varsayıyorsunuz. Öyle ki size nazaran burada ancak kendi *hiç bilmek istemiyorum*'umun analiz edileni konumunda olabileceğim doğrusa, sizin de buradan aynı noktaya varmanızın bir bedeli olacaktır.

Bu yüzden, benim analiz edilenlerimdenseniz, ancak sizinki size yeterli görüldüğünde analizden ayrılabilirsiniz normalde. Bundan şu sonucu çıkarıyorum: Dolaşıma sokulan iddianın aksine, burada yaptığım iş ile analist konumum arasında hiçbir açmaz yok.

1

Geçen yıl, size söyleyebileceğimi düşündüklerime şu adı verdim: ... *ou pire* (... ya da daha beteri), derken şu: *Ça s'oupire*.³ Bunun *ben* ya da *sen* ile uzaktan yakından ilgisi yok – *je ne t'oupire pas, ni tu ne m'oupires* (Ben seni ya-da-daha-beter-etmem, sen de beni ya-da-daha-beter-etmezsin). Tuttuğumuz yol, analitik söylemin yolu, ancak bu dar sınırdan, bu bıçak sırtından geçerek ilerleyebilir; bu yüzden de başka yerlerde ancak iç çekilebilir/“ya-da-daha-beter-olunur”.

Beni bu söylem ayakta tutuyor, bu yıl da tekrar başlarken ilk iş olarak sizin yatakta olduğunuzu varsayacağım; tam istihdama ulaşmış iki kişilik bir yatak.

Söylemimi sorup soruşturma nezaketi göstermiş birine, bir hukukçuya –bu söylemin temelini, yani dilin konuşan varlık olmadığını hissettirmek için– şöyle cevap verebileceğimi düşündüm: Bir hukuk fakültesinde konuştuğum için kendimi yanlış yerde hissetmiyordum, çünkü tam da bu fakültede kodların/yasaların varlığı çağlar boyunca kurulan dilin burada teşekkül etmekte olduğunu, ayrı olduğunu gösteriyor; insan dediğimiz konuşan varlıksa bambaşka bir şeydir. Öyleyse, sizin yatakta olduğunuzu varsayarak başlamak, ondan özür dilememi gerektiriyor.

Bugün bu yataktan çıkmayacağım ve hukukçuya, hukukun da aslında size birazdan bahsedeceğim şeyden –*jouissance*'tan⁴– bahsettiğini hatırlatacağım.

Hukuk yatağı bilmez değildir hani – örneğin “beraber yatmak” demek olan nikâhsız birliktelik âdetinin temeli durumundaki şu malum örf ve âdet hukukunu düşünün. Ben kendi adıma hukukta örtülü kalmış olandan, yatakta ne yaptığımızdan yola çıkacağım – kucaklaşıp sarılmaktan. Sınırdan yola çıkıyorum, nitekim ciddi olmak istiyorsak, yani bu sınıra yaklaşan şeyler dizisini tesis etmek istiyorsak, sınırdan yola çıkmak gerekir.

Hukuk ile *jouissance* arasındaki ilişkiyi bir kelimeyle aydınlatacağım. Yararlanma/intifa hakkı (*usufruit*) –bu bir hukuk kavramı, öyle değil mi?– etik hakkındaki seminerimde anlatmış olduğum şeyi, yani yararlı ile *jouissance* arasında bulunan farkı tek kelimede bir araya getirir. Yararlı olan, neye yarar? Konuşan varlığın –dil dolayısıyla– araca duyduğu olağanüstü saygı yüzünden, asla tam olarak tanımlanamamış şeydir bu. Yararlanma hakkı, kişinin elindeki olanaklardan yararlanabileceği (*jouir*) ama onları israf etmemesi gerektiği anlamına gelir. Bir miras için yararlanma hakkı varsa, kişi ancak gereğinden fazla kullanmamak koşuluyla yararlanabilir mirastan. Hukukun özü işte budur – *jouissance*’a dair ne varsa paylaşmak, dağıtmak, hakkını vermek.

Jouissance nedir? Bu noktada olumsuz bir merciden ibarettir. *Jouissance* hiçbir işe yaramayandır.

Burada *jouissance* hakkı diyebileceğimiz alanın içerdiği ihtiyat payının yanına bir mim koyuyorum. Hak ödev değildir. Üstben dışında hiçbir şey kimseyi zevk almaya zorlamaz. Üstben *jouissance* buyruğu demektir: *Zevk al!*

Analitik söylemin sorguladığı dönüm noktası işte burada bulunur. Bu yolda ilerlerken geçip gitmesine izin verdiğim *önden buyurun* zamanı boyunca, analizin –tabii ki hürmetle– çıkış noktası yaptığım şeye, yani Aristoteles’in etiğine bağlı kalmamıza müsaade etmediğini göstermeye çalıştım. Çağlar içinde bir kayma, “ilerleme” değil de “etrafında dönme” diyebileceğimiz bir kayma meydana gelmiştir: Aristoteles’in varlık görüşünden Bentham’ın yararcılığına, yani kurmaca teorisine doğru. Bu da dilin kullanım değerini, yani araçsal statüsünü gözler önüne sermiştir. Ben işte buradan, eskiden insanların üzerine bir etik bina edileceklerine inandıkları, bir tefekkür nesnesi olarak en üstün iyinin, varlığın mahiyetini sorgulamaya geri döndüm.

Dolayısıyla sizi bu yatakta esinlenmelerinizle baş başa bırakıyorum. Çıkıyorum, ama kapıya bir kez daha bir şeyler yazacağım ki bu yatakta peşine düşeceğiniz rüyaları, çıkarken bir ihtimal, yenden hatırlayabilesiniz. *Şu cümleyi yazacağım: Ötekinin,⁵ büyük*

Ö ile yazılan Ötekinin, Ötekini simgeleyen Ötekinin bedeninin jouissance'ı, aşkın göstergesi değildir.

2

Bunu yazıyorum ama peşi sıra, ne *son*, diyorum, ne *amin* ne de *öyle olsun*.

Aşk kuşkusuz bir işaret verir, her zaman da karşılıklıdır.

Bu fikri uzun süre önce, duyguların her zaman karşılıklı olduğunu söyleyerek usul usul ortaya atmıştım. Maksadım şöyle sorulara yol açmaktı: – *Ya sonra, ya sonra, peki aşk, aşk hep karşılıklı mıdır?* – *Tabii canım, tabii ki öyle*. Hatta bilinçdışı bunun için icat edilmiştir – insanın arzusunun Ötekinin arzusu/Ötekine yönelik arzu olduğunun farkına varılsın ve aşk arzusunun bilinmemesine te-kabül edebilecek bir tutkuysa da, yine de arzuya tüm kapsamını, tüm erimini bıraksın diye. Yol açtığı hasarlar daha yakından bakıldığında görülür.

Jouissance –Ötekinin bedeninin *jouissance*'ı– bir soru olarak kalır, çünkü kendisinin oluşturabileceği cevap zorunlu değildir. Hatta bunun da ötesi: O cevap yeterli bir cevap da değildir, çünkü aşk aşk talep eder ve talep etmekten asla vazgeçmez. Aşkı talep eder... *yine / hâlâ*. Bu *yine / hâlâ*, aşk talebinin içinden çıktığı, Öteki-kindeki çatlağın özel adıdır.

Peki cevabı Ötekinin bedeninin *jouissance*'ıyla –zorunsuz ve yetersiz biçimde– verebilen, nereden çıkar?

Aşktan değil. Geçen yıl, sinirimi bozan Sainte-Anne Hastanesi'ndeki küçük kiliseden öyle veya böyle esinlenerek, *l'amur*⁶ diyecek kadar ileri gittiğim şeyden.

L'amur, beden üzerinde tuhaf işaretlerle belirendir. Bu işaretler, öteden, mikroskopla üreme hücresi biçiminde gözlemlenebileceğine inandığımız bölgeden gelen cinsel özelliklerdir – üreme hücrelerine dair belirtmem gerekir ki bunun yaşam olduğu söylene-
mez çünkü bedeni yineleyerek ölümü de, bedenin ölümünü de ta-

şır. *Beden-de (en-corps)*⁷ buradan gelir. Dolayısıyla, soma hücresi ile üreme hücresi arasında ayırım olduğunu söylemek yanlıştır, çünkü bu üreme hücresine ev sahipliği eden beden onun izlerini taşır. *L'amur* üzerinde birtakım izler vardır.

Ne var ki bunlar birer izden ibarettir. Bedenin varlığı kuşkusuz cinsiyetlidir fakat, dedikleri gibi, bu ikincildir. Hem deneyimin de gösterdiği üzere, bedenin *jouissance*'ı, beden Ötekini simgelediği sürece, bu izlere bağlı değildir.

Duruma dair basit bir değerlendirmenin vardıgı nokta budur.

O halde aşkta söz konusu olan nedir? Aşk –psikanalizin, tüm deneyimi buna aykırı düştüğü ve tersini gösterdiği ölçüde daha da inanılmaz bir cüretkârlıkla öne sürdüğü üzere– bir-olmak mıdır? Bir'e doğru bir gerilim midir Eros?

Uzun süredir insanlar Bir'den başka bir şeyden bahsetmiyor. *Bir Vardır (Y a d'l'Un)*. Geçen yılki söyleyimi bu sözceye dayandırdım, fakat amacım şu kadim kafa karışıklığına katkıda bulunmak değildi tabii; çünkü arzu bizi bir tek şeye ulaştırır: Bir'in gösterenin özünden başka bir şeye benzemediğinin açığa çıktığı o çatlağı hedef almaya. Önce Frege'yi incelediysem, bu Bir ile, varlığa –varlığın ardında da, *jouissance*'a– bağlı bir şey arasındaki boşluğu (*béance*) göstermek içindi.

Size küçük bir hikâye anlatayım, Picasso'ya âşık olan bir muhabbetkuşunun hikâyesini. Bu aşk nereden mi anlaşıyordu? Muhabbetkuşunun ressamın gömleğinin yakasını ve ceketinin ceplerini kemirme biçiminden. Bu muhabbetkuşu aslında insan için esas olan şeye âşıktı, yani kıyafetine. İnsanların *gezinen* elbiseler olduğunu düşünen Descartes gibiydi.⁸ Elbiseler, bunları çıkardık mı, sefahat vaat eder.⁹ Fakat mitten, demin sözünü ettiğim yatakla bir noktada birleşen bir mitten başka bir şey değildir bu. Elbiseler yokken bir bedenden zevk almak Bir'i neyin meydana getirdiği sorusunu, yani özdeşleşme/kimlik meselesini değinilmeden bırakır. Muhabbetkuşu kendini, giyinmiş haldeki Picasso ile özdeşleştiriyordu.

ver,¹⁰ çünkü ikisi ancak böyle bir olur. Başka bir deyişle, elbisenin altında olan, beden dediğimiz şey, belki de sadece *objet a* adını verdiğim kalıntıdır.

İmgeyi tutan şey bir kalıntıdır. Analiz aşkın özü itibariyle narsisistçe olduğunu gösterir; nesnesel denen şeyin –amma laf kala-balığı– tözünün, aslında arzuda kalıntıyı oluşturan şey, yani arzunun nedeni olduğunu ve bu tözün arzuyu tatminsizliği, hatta olanaksızlığıyla ayakta tuttuğunu ele verir.

Karşılıklı olmasına rağmen aşk güçsüz, iktidarsızdır, çünkü Bir olma arzusundan ibaret olduğunun farkında değildir; bu da bizi, ikisi/onlar arasındaki ilişkiyi (*la relation d'eux*) kurmanın olanaksızlığına götürür. Hangi ikisi, kim onlar? – *iki (deux) cinsiyet/cinsel organ*.¹¹

3

Elbette, beden üzerinde bu muammalı cinsel özellikler (ki bunlar ikincil özelliklerden ibarettir) biçiminde beliren şey, cinsiyetli varlığı oluşturur. Kuşkusuz. Ama varlık, olduğu haliyle, yani cinsiyetsiz haliyle bedenin *jouissance*'ıdır; çünkü cinsel *jouissance* denen şey, bizim ilgimizi çeken tek Bir'i, *cinsel ilişki*'deki Bir'i, dile getirilebilir olanın herhangi bir yerinde, bu şekilde tesis etmenin olanaksızlığıyla damgalanmış, belirlenmiştir.

Analitik söylemin ortaya koyduğu da budur: Bu cinsiyetli varlıklardan biri için, fallik denen –*denen* dedim– organla donatılmış olması itibariyle erkek için; kadının –*kadının* dedim, halbuki aslında tümel bir *kadın (la femme)* yoktur, kadın *bütün* değildir– bedensel anlamıyla *sexe*'i, yani cinsel organı, bedenin *jouissance*'ının araya girmesi haricinde, hiçbir şey ifade etmez.

Müsaadenizle şu şekilde söyleyeyim: Analitik söylem gösteriyor ki fallus, bu cinsiyetli iki varlıktan birinin, ötekine verilecek hizmete yönelik vicdani reddidir.

Kimse bana kadının ikincil cinsel özelliklerinden bahsetmesin,

çünkü balık kavağa çıkmadığı sürece kadında annelik özellikleri ağır basar. Kadını cinsiyetli varlık olarak hiçbir şey ayırt etmez – tabii cinsel organı dışında.

Her şey fallik *jouissance* etrafında döner, analitik deneyim tam olarak bunu gösterir. Kadının, fallik *jouissance* karşısında *bütün-değil/hepsi-değil (pas-tout)*¹² dediğim konumla tanımlanmasıyla gösterir bunu da.

Biraz daha ileri gideceğim: Fallik *jouissance* erkeğin kadının bedeninden, deyim yerindeyse, zevk almayı başarmasına neden olan engeldir, çünkü tam da zevk aldığı şey, organın *jouissance*'ıdır.

İşte bu yüzden demin *Zevk al!* buyruğu dolayısıyla değindiğim üstben, iğdiş edilmenin bağlaştığıdır; iğdiş edilme bir itirafın, Ötekinin *jouissance*'ının, Ötekinin bedeninin *jouissance*'ının, ancak sonsuzluktan harekete geçtiği itirafının kuşandığı göstergedir. Hangi sonsuzluk olduğunu da söyleyeyim: tamı tamına, Zenon paradoksuna dayanan sonsuzluk.

Akhilleus ile kaplumbağa... cinsiyetli varlıkların bir tarafı için zevk alma şeması işte bunun gibi bir şeydir. Akhilleus ilk adımı attığında, Briseis'le işini gördüğünde, Briseis¹³ de kaplumbağa misali biraz ilerlemiştir bile, çünkü Briseis *bütün-değil*'dir, bütünüyle onun değildir. Geriye kalan bir şey vardır. Akhilleus'un ikinci adımı atması gerekir, bu böyle uzayıp gider. Sayıları tanımlamayı işte bu şekilde günümüzde, ama ancak günümüzde, başarabildik – hakiki, daha doğrusu, gerçek sayıları. Zira Zenon'un göremediği şey, kaplumbağanın da Akhilleus'u bunaltan kaderden muaf olmadığıydı – kaplumbağanın da adımları gitgide küçülür; o da sınıra asla ulaşamaz. Bir sayı, herhangi bir sayı, gerçek bir sayıysa, işte buradan hareketle tanımlanır. Her sayının bir sınırı vardır ve sayı ancak bu ölçüyle sonsuzdur. Akhilleus'un kaplumbağayı olsa olsa geçebileceği ama ona asla yetişemeyeceği gün gibi ortada. Ona ancak sonsuzlukta yetişebilir.

İşte, cinsel olduğu kadarıyla *jouissance* hakkında söylenen budur. Bir taraftan veya bir taraf için, *jouissance*, kendisine fallik

jouissance'tan başka bir yol bırakmayan bu delikle damgalanmıştır. Öteki taraftan veya öteki taraf için, şimdiye kadar *jouissance*'taki çatlak ya da boşluktan başka bir şey olmayan şeyin nasıl gerçekleşeceğini bize söyleyebilecek bir şeye ulaşabilir miyiz?

İşin garibi, böyle bir şey ancak çok tuhaf/yabancı (*étrange*) göz atmalarla sezilebilir. *Etrange* dediğim, *être-ange* (melek-olmak ya da melek-varlık) diye ayrıştırılabilecek bir kelimedir; yani öyle bir şeydir ki az önce bahsettiğim muhabbetkuşu kadar aptal olma seçeneği bizi buna karşı dikkatli olmaya çağırır. Yine de bize bedenlerin *jouissance*'ında, cinsel *jouissance*'m bir açmazla tanımlanmış olmak gibi bir ayrıcalığı olduğu fikrini veren şeye daha yakından bakalım.

Jouissance dediğimiz bu mekânda, bir şeyi sınırlı, kapalı olarak almak bir yer oluşturur, hakkında konuşmaksa bir topoloji. Geçen yılki konuşmamın nüvesi olan, yakında yayımlanacak bir yazımda, öyle sanıyorum ki topoloji ile yapı arasındaki bire bir eşdeğerliliği kanıtladım.¹⁴ Bu düşüncüyü kendimize nirengi noktası olarak alırsak, anonimliği *jouissance* dediğimiz şeyden, yani hukukun düzenlediği şeyden ayıran, bir geometridir. Geometri yerin heterojenliğidir; yani Ötekine ait bir yer vardır. Ötekinin bu yeri hakkında, Öteki olarak, mutlak Öteki olarak bir cinsiyetin bu yeri hakkında, topolojideki en güncel gelişmeler neyi öne sürmemizi sağlar?

Bu noktada sıkışıklık (*compacité*) terimini öne süreceğim. Çatlaktan daha sıkışık bir şey yoktur; eğer çatlağın içine kapatılmış her şeyin kesişiminin sonsuz sayıda kümede var olduğunu kabul edersek ve böylece buradan kesişimin bu sonsuz sayıyı içerdiğini çıkarsarsak. Hatta sıkışıklığın tanımı budur.

Sözünü ettiğim kesişim biraz önce ortaya attığım, şu varsayılan cinsel ilişkiyi örten ya da engelleyen kesişimdir.

Sadece varsayılan bir ilişki, çünkü ben analitik söylemin ancak cinsel ilişki diye bir şey olmadığı, cinsel ilişkiyi koyutlamanın olanaksız olduğu sözcüğü üzerinde ayakta durduğunu söylüyorum. Analitik söylemin öne çıkan tarafı budur ve bu söylem tüm diğer

söylemlerin gerçek statüsünün ne olduğunu buna göre belirler.

Olduğu haliyle cinsel ilişkinin olanaksızlığını kaplayan nokta işte bu adını andığımızdır. Cinsel olduğu sürece *jouissance* falliktir; yani olduğu haliyle Öteki ile ilişkili değildir.

Şimdi bu sıkışıklık hipotezinin tümleyenini takip edelim.

En güncel dediğim topolojinin sunduğu formül, sayıların sorulanması üzerine inşa edilen bir mantıktan yola çıkan ve türdeş bir mekânda bulunmayan bir yerin kuruluşuna götürüyor bizi. Aynı sınırlı, kapalı, inşa edildiği varsayılan mekânı ele alalım – yani demin ortaya attığım sonsuza uzanan kesişimin eşdeğerlisini. Bu mekânın açık kümeleri, yani kendi sınırlarım dışlayan kümeleri kapsadığını varsayarsak (hızla bir tablo çizecek olursam, sınırı tanımlayan bir noktadan büyük, bir başka noktadan küçük olması ama hiçbir durumda çıkış noktasına da varış noktasına da eşit olmamasıdır) bu dediğimizin şunu söylemekle eşdeğerli olduğu kanıtlanır: Bu açık mekânlar kümesi her zaman için, bir sonluluk oluşturan –yani, öğeler dizisinin sonlu bir dizi oluşturduğu– açık mekânlardan bir altküme kurulmasına elverişlidir.

Fark edebileceğiniz gibi, bunların sayılabilir olduklarını söylemedim, ama *sonlu* teriminin ima ettiği budur. Sonuçta onları birer birer sayarız. Ama bu aşamaya varmadan önce, onlarda bir sıra bulunması gerekir ki bu sıranın bulunabilir olduğunu hemen var-sayamayız.

Her halükârda, bizim durumumuzda, cinsel *jouissance*'ta, sınırlı, kapalı mekânları kapsayabilen açık mekânların kanıtlanabilir sonluluğu neyi ima eder? Söz konusu mekânların birer birer (*un par un*) ele geçirilebildiğini, sayılabildiğini – ve öteki taraf söz konusu olduğuna göre, kelimeyi dışıl yapalım: *une par une* (birer birer).

Bu sebeple sıkışık olduğu anlaşılan cinsel *jouissance* mekânında meydana gelen tam olarak budur. Bütün-olmayan/hepsi-olmayan bu kadınların cinsiyetli varlığı bedene değil, sözdeki bir mantıksal gereklilikten ileri gelen şeye bağlıdır. Nitekim mantık, yani dilin var olmasına, ama dile harekete geçen bedenlerin di-

şında olmasına kaydedilmiş şu tutarlılık, kısacası –deyim yerindeyse– cinsiyetli varlık olarak vücut bulan Öteki, bu *birer birer*’i gerektirir.

Tuhaf ve –bunu söylemenin tam yeri– büyüleyici olan budur: Bir’in gerekliliği, Platon’un *Parmenides* diyalogunun tuhaf biçiminde zaten öngörmemize olanak tanıdığı gibi, Ötekinden doğar. Varlığın olduğu yerde, sonsuzluk zorunludur.

Ötekinin yerinin mahiyetine döneceğim, ama şimdiden zihninizde canlandırabilmeniz için size bir örnek vereceğim.

Analistlerin Don Juan figürü etrafında ne kadar makara yaptıkları gayet iyi biliniyor: Akla gelebilecek her şeye dönüştürdüler onu – eşcinsel olarak göstermek de dahil, ki bu girişimlerin en başarısızıdır. Ama siz onu demin çizdiğim tablonun, yani sonluluk oluşturan ve dolayısıyla sayılabilir olan açık kümelerin kapsadığı şu cinsel *jouissance* mekânının merkezine yerleştirin. Sizce de Don Juan denen kadın mitinin esası, Don Juan’ın kadınları birer birer elde etmesi değil mi?

Kadınlar için öteki cinsiyet, eril cinsiyet, işte budur. Bu bakımdan Don Juan imgesi can alıcı önemdedir.

İsimleri olduğu andan itibaren, kadınlar listelenerek sayılabilirler. Eğer *mille e tre* [bin üç, “binbir”] kadın varsa, pekâlâ birer birer ele geçirilebilirler,¹⁵ mitin esası budur. Ama tümel içinde eriyip birleşmenin, kaynaşmanın Bir’ine hiç benzemez bu bir’ler. Şayet kadın, hepsi-olmayan olmasaydı, şayet bedeninde, cinsiyetli varlık olarak, hepsi-olmayan/bütün-olmayan olmasaydı, bunların hiçbirisi geçerli olmazdı.

4

Size sözünü ettiğim olgular, söylem olgularıdır; analizde ısrarla bir çıkış noktası aradığımız olgular, ne adına? – diğer söylemlerin devredışı bırakılması adına...

Analitik söylemle özne kendini boşluğunda, yani arzusuna ne-

den olan şeyde gösterir. Eğer böyle olmasaydı, yerini bir topolojiyle belirleyemezdim – aynı kaynağa, aynı söyleme bağlı olmayan, çok daha saf başka bir söyleme bağlı olan ve söylemden başka bir şeyin yaradılışının söz konusu olmadığını çok daha aşikâr kılan bir topolojiyle. Bu topolojinin, onu dile getirmemizi sağlayacak ölçüde deneyimimize yakınsamasında, asla herhangi bir töze başvurmaması, herhangi bir varlığa göndermede bulunmaması ve felsefe olarak sözcelenen her şeyden kopması nedeniyle kendini ayakta tutan ve ya-da-daha-beterleşen şeye gerekçe sağlayan bir yan yok mu?

Varlıkla ilgili şimdiye dek dile getirilmiş her şey, yüklemden vazgeçilebileceğini ve ne olduğundan dem vurmaksızın sözgelimi *insan ...dır/insan vardır*, denebileceğini varsayar. Varlığın mahiyeti yüklemden bu şekilde kesilip koparılmasına sımsıkı bağlanmıştı. Öyleyse, hiçbir yüklem yeterli olmadığı açmazlı dolambaçlar ve mantıksal olanaksızlığın kanıtlamaları haricinde, hiçbir yolla varlığın mahiyeti hakkında bir şey söylenemez. Varlığın, mutlak olarak koyutlanan bir varlığın, ne olduğuna gelince, cinsiyetli varlık *jouissance*'la ilgili olduğu ölçüde, *cinsiyetli varlık* formülünün çatlamasından, kırılmasından, kesintiye uğramasından başka bir şey değildir.

21 Kasım 1972

TÜMLEYEN

Bir sonraki oturumun başı: APTALLIK¹⁶

Lacan, anlaşılan, bu yılın şu seminer dedikleri ilk oturumunda, bil bakalım ne, düpedüz aşktan bahsedecekmiş, aşağısı değil.

Haber yayılmış. Hatta bana, çok uzaktan değil tabii, Avrupa'nın küçük bir şehrinden¹⁷ geri döndü, mesaj göndermiştik oraya. Bana divanım üzerinden geri geldiği için, haberi getiren kişinin buna hakikaten inandığına inanmam; ne de olsa, çok iyi biliyor ki aşka dair söylediğim şey, aşktan kesinlikle bahsedilemeyeceğidir. Hani bir şarkı var ya: *Bana sevmeyi anlat* – daha neler! Ben aşk mektubundan, ilan-ı aşktan bahsettik ki bu da aşktan bahsetmekle aynı şey değil.

Siz formüle edememiş olsanız bile, bu ilk seminerde aptallıktan bahsetmiş olduğum bence gün gibi aşikâr.

Konumuz, bu sene seminerime verdiğim ad olan ve *yine/hâlâ* diye söylenen şeyi koşullandıran aptallık. Aldığım riski görüyorsunuz. Bunu sadece burada bulunmama ağırlık katan şeyin, sizin bundan zevk almanız olduğunu göstermek için söylüyorum. Sırf burada bulunuşum –hiç olmazsa haddimi aşarak inandığım bu– söylemimdeki bu yalnız mevcudiyetim, burada bulunuşum benim aptallığımdır. Burada olmak yerine yapacak daha iyi işlerim olduğunu güya biliyorum. Bu yüzden isterim ki ne olursa olsun hep burada bulunacağım fikri sizin için kesin olmasın.

Yine de şurası açık ki *hâlâ* diyerek, “devam ediyor” diyerek geri çekilme pozisyonuna giremem. Buna besbelli kendim katkıda bulunduğuma göre, aptallık olur bu. Ben bu *hâlâ*'mn alanından başka bir yere yerleşemem. Analitik söylemden onu koşullandıran şeye –yani cinsel ilişki yoktur hakikatine, olmadığı için itiraz edilemeyen tek hakikate– geri gitmek, belki de aptallığın ne olduğuna ya da ne olmadığına hükmetmemize hiçbir şekilde olanak ver-

mez. Ama deneyimimize bakarsak, analitik söylem konusunda şunu sorgulamamak olanaksız: Bu söylem sırtını aptallık boyutuna dayayarak ayakta durmaz mı?

Neden pekâlâ mevcut olduğu halde bu boyutun statüsünü sormayalım ki kendimize? Zira cinsel ilişki diye bir şey olmadığının *hakikat olarak* ilan edilmesi için –nüans burada– analitik söyleme ihtiyaç yoktu sonuçta.

Adımı kirletmeye çekindiğimi sanmayın. Aziz Pavlus’tan bahis açabilirim, bu ilk de olmaz. Statü ve soyları –doğrusunu söylemek gerekirse– benim alışık olduğumdan farklı birtakım kişilerle itibarımı tehlikeye atıyor olsam bile beni korkutan bu değil. Bir tarafta erkeklerin öteki tarafta kadınların bulunmasının Mesaj’ın sonucu olması, çağlar boyu birtakım yankılar yarattı. Dünyanın şu anki mevcut sayınız kadar üremesine engel olmadı bu. Her halükârda aptallık gücünden bir şey kaybetmiş değil.

Analitik söylem kendini tam olarak böyle kurmamıştır; sizin için bu söylemi küçük a ve onun altında S_2 olarak ve öznenin tarafında sorgulayan (neyi üretmek için? tabii ki aptallığı) şey olarak formülleştirdim. Peki yine de neye binaen, sürececek olursa aptallıktır diyebilirim? Aptallığın dışına nasıl çıkılır?

Bu yeni söyleme ve onun aptallığa yaklaşımına bir statü verilmesi gerektiği de bir o kadar doğrudur. Kuşkusuz aptallığa daha çok yaklaşır bu yeni söylem, çünkü öteki söylemlerde aptallıktan kaçılır. Söylemlerin hedefi her zaman en küçük aptallık, yüce aptallıktır, zira *yüce* aşağıda olanın en yüksek noktası demektir.

Analitik söylemde aptallığın yücesi neresidir, en yüksek noktası nerededir? İşte bu konuda, hem burada bizi içine aldığı kadarıyla aptallığa katılmayı kesmeme, hem de söylediklerimle başka alanlarda kesişenlerden yola çıkarak soruma cevap verebilecek bir insanı yardıma çağırmama hak vereceksiniz. Daha geçen yılın sonunda, bu cevabı onun ağzından duyma mutluluğuna ermiştim, bugün yine ondan duyacağız. Söz konusu kişi buraya gelip beni dinleyen, dolayısıyla da analitik söyleme yeterince aşına olan biri. Bu yılın başından beri, ondan, bir söylemde, yani felsefi söylem-

de, en küçük aptallık denen şey konusunda belli bir statü vererek yolu döşeyen şeyin ne olduğu sorusuna, riski ve sorumluluğu kendisine ait olmak üzere, bir cevap getirmesini istiyorum. Sözü François Recanati'ye veriyorum, kendisini zaten tanıyorsunuz.

*François Recanati'nin sunumu Paris Freud Okulu'nun dergisi Scilicet'ten okunabilir.*¹⁸

12 Aralık 1972

Jakobson'a

*Dilbilimsi.
Söylem değiştirildiğinin göstergesi.
à tire-larigot¹⁹ gösterenlik.
Gösterenin aptalcalığı.
Zevk alan töz.*

Bana öyle geliyor ki dilden bahsederken aptallık etmemek güç. Bununla birlikte Jakobson, aramızdasın, sen bu dediğimi başara-biliyorsun.

Collège de France'ta geçtiğimiz günlerde yaptığı konuşmada Jakobson, şimdi bu şekilde saygı göstermeme yetecek kadar hayranlığımı kazandı bir kez daha.

Bununla birlikte, aptallığı beslemek (*nourrir*) lazım. Buradan kalkıp, beslediğimiz her şeyin aptallıktan ibaret olduğunu söyleyebilir miyiz? Hayır. Ama beslenmenin aptallığın bir parçası olduğu kanıtlanmıştır. Sonuç itibariyle, yine bir restoranda olduğumuz ama üniversite yemekhanesinde olmadığımız için beslendimizi, karnımızı doyurduğumuzu hayal ettiğimiz bu derslikte hazır bulunanlara daha fazlasını söylememe gerek var mı? Hayal boyutu... işte tam olarak bundan besleniyoruz.

Eminim, analitik söylemin öğrettiklerini hatırlıyorsunuz: San-ki tesadüf eseriymişçesine anne de olan sütanne (*nourrice*) ile kurulan şu eski bağ ve bunun ardında, annenin arzusunun ve sonuç-larının cehennemi hikâyesi hakkında öğrettiklerini. Beslenmede

budur söz konusu olan, bir nevi aptallık, fakat analitik söylem onu hak ettiği yere oturtur.

1

Bilinçdışı keşfedildikten sonra artık dilbilime girmemenin güç olduğunu fark ettim bir gün.

Bu yüzden, geçen gün Jakobson'un ağzından duymuş olabileceğiniz, dile dair her şeyin dilbilimin, yani son tahlilde dilbiliminin alanına girdiği yönündeki söze karşı doğrusu bana formüleştirebileceğim tek itirazmış gibi görünen bir şey yaptım.

Ama bu savı öne sürmesine vesile olan şiir sanatı söz konusu olduğunda onunla kolayca hemfikir olmayacağımdan değil. Dilin tanımından öznenin temellendirilmesine dair sonuç olarak çıkan her şey hesaba katıldığında –ki Freud öznenin temellendirilmesini öylesine yenilemiş, öylesine sarsmıştır ki onun kendi ağzıyla bilinçdışı dediği her şey işte buraya yerleşir– özel alanını Jakobson'un kendisine bırakmak için başka bir kelime uydurmak gerekecek: “Dilbilimsi” diyeceğim buna.²⁰

Bu da bende dilbilimciye bir pay bırakıyor; ama benim onca dilbilimciden onca kez, defalarca, azar işitmiş olmamı da açıklamıyor değil hani – kuşkusuz Jakobson'dan işitmedim, ama bana muhabbeti olduğu için; başka bir deyişle, sever beni, dostlar arasında bunu böyle söylüyorum.

“Bilinçdışı bir dil gibi yapılanmıştır” diye söylemem, dilbilim alanıyla ilgili değildir. Benim hangi aralıklarla çıktığı belli olmayan ünlü dergimin gelecek sayısında yayımlanacak “L'Etourdit” (sonunda *d, i, t* var²¹) başlıklı metinde yorumlandığını göreceğiniz şeylere açılan bir kapıdır – geçen yıl tahtaya birçok kez yazdığım ama hiç açıklamadığım şu cümleye: *Söylüyor olmamız, duyulanın içinde söylenenin ardında kalıp unutulur.*

Böyle olmakla birlikte, söyleme, söylenenin sonuçlarına göre değerlendirilir. Söylenenle ne yapıldığının ise ucu açıktır. Zira

onunla bir yığın şey yapılabilir; sözgelimi bir kuşatmaya ya da bombardımana maruz kalındığında mobilyalarla yapıldığı gibi.

Rimbaud'nun geçen yıl bahsettiğim “Bir Akla” diye bir metni var, hani her mısrayı sona erdiren şu cevapla ritim katılan: *Yeni bir aşk*.²² Madem geçen sefer güya aşktan bahsetmişim, yine dilbilim ile dilbilimsi arasındaki mesafeyi göstermek üzere neden bu aşamada dönmeyelim ona?

Bu metinde aşk, aklın değiştirilmesinin göstergesidir, bu şekilde işaret edilmiştir ve şair bu yüzden bu akla seslenir. Akıl değiştirilir, yani söylem değiştirilir.

Bu noktada size birbirinden ayırt ettiğim dört söylemi hatırlatacağım. Her biri gösterenin belli bir etkisine dayanan dört yeri kullanarak dile getirdiğim ve bu yerleştirmede son söylem olarak konumlandığım psikanalitik söylem temelinde, diyebiliriz ki dört söylem vardır. Tarihsel olarak birbiri ardına ortaya çıkan bir dizi olarak görülmemelidir bu; önemli olan birinin ötekilerden çok uzun zaman önce ortaya çıkmış olma ihtimali değil. Gelgelelim şimdi diyeceğim ki, ne zaman bir söylemden bir başkasına geçiş olsa hep bu psikanalitik söylemin bir ortaya çıkışı söz konusudur.

Ancak psikanalitik söylemin var olmasıyla yapılandırılabilmiş olan bu kategorileri uygulamak için, bir söylemden bir başkasına her intikalde analitik söylemin ortaya çıktığı hakikatinin sınanmasına kulak vermek gerekir. “Aşk, söylem değiştirildiğinin göstergesidir” derken de kastettiğim başka bir şey değil.

Geçen sefer demiştim ki Ötekinin *jouissance*'ı aşkın göstergesi değildir. Şimdi de diyorum ki aşk bir göstergedir. Aşk, beliriverenin göstergeden başka bir şey olmaması mı demektir?

Geçen gün François Recanatî'nin sunumunda sözü edilen Port-Royal Mantiğı işte bu noktada bize yardımcı olabilir. Gösterge, diyor bu mantık –ki bazen ağızdan çıktıktan çok uzun süre sonra ağırlık kazanan bu söylemler bizde hep hayret uyandırır–, hiçbir ortak tarafları, yani bugün “kesişim” dediğimiz noktaları bulunmayan iki tözün ayrışmasıyla tanımlanır. Bu bizi birazdan birtakım cevaplara ulaşacağız.

Efendinin Söylemi
Olanaksızlık

$$\frac{S_1}{\$} \xrightarrow{\hspace{1cm}} \frac{S_2}{a}$$

Üniversitenin Söylemi

$$\frac{S_2}{S_1} \xrightarrow{\hspace{1cm}} \frac{a}{\$}$$

güçsüzlük/iktidarsızlık

Histeriğin Söylemi'nden
gerilemesiyle aydınlanır:

$$\frac{\$}{a} \xrightarrow{\hspace{1cm}} \frac{S_1}{S_2}$$

güçsüzlük/iktidarsızlık

Analistin Söylemi'nde
“ilerleme”siyle aydınlanır:

$$\frac{a}{S_2} \xrightarrow{\hspace{1cm}} \frac{\$}{S_1}$$

olanaksızlık

Yerler şunlardır:

fail	öteki
hakikat	üretim

Öğeler:

S_1 : efendi göstereni/ana gösteren
(*le signifiant maître*)

S_2 , bilgi (*le savoir*)

$\$$, özne (*le sujet*)

a , artık-zevk (*plus-de-jour*).

Aşkın göstergesi olmayan, Ötekinin *jouissance*'ıdır; Öteki cinsiyetin ve –şöyle açmıştım sözümü– onu simgeleyen bedenin *jouissance*'ı.

Söylemin değiştirilmesi – bir şey hareket eder, sizi kateder, bizi kateder, *katedilir* ve kimse bundan etkilenmiş görünmez. İstedğim kadar söylem kavramının dile dayalı bir toplumsal bağ olarak görülmesi gerektiğini, bu yüzden de dilbilimde gramer olarak özgülleşen şeyle ilişkisiz görünmediğini söyleyeyim, hiçbir şeyin değişeceği yoktur anlaşılan.

Belki de bu, kimsenin sormadığı şu soruyu, yani “Enformasyon kavramının mahiyeti nedir?” sorusunu ortaya çıkarır – başarisı öyle sersemletici olmuştur ki bu kavramın, bütün bilime nüfuz ettiği söylenebilir. Genin içerdiği moleküler enformasyon düzeyine, birbirlerine dolanmış DNA iplikçikleri etrafında sarmalanmış

nükleoproteinler düzeyine geldik artık; tüm bunlar hormonal bağlarla –yani gönderilen ve kaydedilen mesajlarla, vs.– birbirine bağlıdır. Belirtmeliyiz ki bu formülün başarısının tartışmasız kaynağı, içkin olmakla kalmayıp gayet iyi formüle edilmiş olan dilbilimdir. Kısacası bu etki, negentropi [negatif entropi] olarak dile getirilerek bilimsel düşüncenin ta temeline kadar uzanır.

Peki gösteren işlevini kullanmakla, ben de başka bir yerden, şu dilbilimsi adını verdiğim yerden, bu etkiye mi kucak açmış oluyorum?

2

Gösteren nedir?

Gösteren –sadece Saussure’cü olmayan, geçmiş Stoacılar kadar uzanan ve onlardan Aziz Augustinus’un eserlerine de yansıyan bir dilbilim geleneğinin ayınlarında öne çıkarıldığı haliyle gösteren– topolojik olarak yapılandırılmalıdır. Nitekim gösteren öncelikle, gösterilen etkisine sahip olandır. Bu ikisi arasında aşılması gereken engelleyici bir şey olduğunu da gözden kaçırmamalıyız.

Dilin mahiyetini bu şekilde topolojikleştirmek konusunda en hayran olunacak örneği sesbilim vermiş, gösterene sesbirimle vücut kazandırmıştır. Fakat gösteren hiçbir şekilde bu sesbirimsel dayanakla sınırlandırılmaz. Öyleyse bir daha soralım: Bir gösteren (*un signifiant*) nedir?

Bir kere, soruyu bu şekilde sormaktan vazgeçmem lazım.

Kelimededen önce gelen *bir (un)*, belirsiz bir tanımlıktır.²³ Daha baştan gösterenin kolektifleşebileceğini, bir koleksiyona katılabileceğini, ondan bütünselleşmiş bir şey olarak bahsedilebileceğini varsayar. Oysa bana öyle geliyor ki, dilbilimci bu koleksiyonu oluşturmakta, onu bir *le*’ye dayandırmakta kuşkusuz büyük sıkıntı çekecektir, çünkü buna olanak tanıyan bir yüklem yoktur.

Jakobson’un dün gösterdiği üzere, kelime göstereni kuramaz.

Kelimenin, sıraya sokulduğu sözlük dışında, koleksiyon oluştura-bileceği bir nokta yoktur. Bunu size sezdirmek için, kendisi de açıkça bir gösteren birimi olan cümleden bahsedebilirdim, ki ara sıra bir dildeki tipik cümle örneklerini toplamaya çalışanlar da olur; ama ben daha ziyade, Paulhan'ın bu yakınlarda elime geçen kısa bir makalesinin²⁴ daha derin bir ilgi duymama yol açtığı atasözlerinden bahsedeceğim.

Belli dil özelliklerinin kullanımına yabancı olan birinin ancak şöyle böyle anlayabildiği şu muğlak diyaloglardan birinde Paulhan, atasözünün Madagaskarlılar için özel bir önemi olduğunu ve özgül bir rol oynadığını fark etmişti. Onun durumu bu vesileyle keşfetmiş olması, benim daha da ileri gitmeme mâni değil. Aslında, atasözünün işlevinin sınırlarında, *gösterenliğin*, atasözlerinden deyimlere doğru –müsaadenizle Fransızcada olmayan bir kelime (*s'éventailler*) kullanacağım– yelpaze gibi açılan bir şey olduğu fark edilebilir.

Sözgelimi sözlükte *à tire-larigot* deyimine bakarsanız, emim çok hoşunuza gidecek. İşî Mösyö Larigot diye birini hayal etmeye kadar vardırıran ve bacaklarından çeke çeke (*tirer*) sonunda bir *à tire-larigot* yaratanlar var. *A tire-larigot* ne demektir? Böyle ölçüyü kaçıran daha nice deyim var. Bu deyimler şundan başka bir anlama gelmez – arzunun yıkımı. *A tire-larigot* deyiminin anlamı da budur. Gösterenliğin delik fiçisından bir bardağa, koca bir bardağa *à tire-larigot* (oluk oluk) gösterenlik akıyor.

Peki bu gösterenlik neyin nesidir? Bulunduğumuz düzey itibarıyla, gösterilen etkisine sahip olandır.

Unutmayalım ki gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki başlarda yanlış bir tercihle keyfi olarak nitelendirilmişti. Muhtemelen Saussure kendini istemeye istemeye böyle ifade etmiştir – kesin bambaşka bir şey düşünüyordu, çekmecesinde bulunanlara, yani anagramlar²⁵ meselesine bakılacak olursa *Kratylos* metnine çok daha yakın şeyler. Oysa keyfi sayılan şudur: Gösterilen etkileri, kendilerine neden olan şeyle hiç ilgileri yokmuş gibi görünür.

diğimiz içindir ki bu etkiler kendilerine neden olan şeyle bu kadar ilgisiz görünür. Ciddi gerçekten bahsediyorum. Ciddiyet (*sérieux*) –algılayabilmek için elbette çok çaba harcamak, seminerlerimi biraz takip etmiş olmak gerekiyor– ancak dizisel (*sériel*) olabilir. Bu ancak çok uzun süreli bir içerden çıkarma, dile yakalanmış bir şeyin dil dışına çıkarılması işleminin ardından elde edilir; bu şey hakkında bizim, konuşmamda geldiğim noktada, ancak hayal meyal bir fikrimiz var – şu belirsiz “bir” (*un*) hakkında, göstereni kolektifleştirmesi için onunla ilişki içinde nasıl işleteceğimizi bilmediğimiz şu tuzak hakkında bile. Aslında durumu tersine çevirmemiz, *bir* göstereni incelemek yerine *Bir* gösterenini incelememiz gerektiğini göreceğiz ama henüz o noktada değiliz.

Gösterilen etkileri kendilerine neden olan şeyle hiç ilgileri yokmuş gibi görünür. Bu da demek oluyor ki göndergeler, yani gösterenin yaklaştırmaya yaradığı şeyler yaklaşık –diyelim ki makroskopik– olmaktan ileri gidemez. Önemli olan bunun imgesel olması değildir – sonuçta gösteren, mutlu olmamız için gerekli imgeyi işaret etmemize olanak verseydi çok iyi olurdu, ama vermiyor. Gösteren/gösterilen ayrımı düzeyinde, gösterilen ile vazgeçilemez üçüncü öge işlevi gören şey, yani gönderge arasındaki ilişkiyi niteleyen, gösterilenin göndergeyi ıskalamasıdır. Ayarlayıcı işlemez.

İşin fenası, başka yollara saparak yine de bunu işletmeyi başarmamız. Gösterenin işlevini tanımlamak ve göstereni yüklemlendirmeye benzer bir yolla kolektifleştirmek için, elimizde şu çıkış noktası, yani Port-Royal Mantığı var. Recanati size sıfatlardan türetilen isimlerden bahsetmişti geçen gün. Yuvarlaklık yuvarlak-tan çıkarılır ve –neden olmasın– adalet de adil’den, vs. Bu da aptallığın belki sanılanın aksine, anlamsal bir kategori değil, göstereni kolektifleştirmenin bir yolu olduğuna hükmetmek için aptallığımızı öne sürmemize olanak verir.

Neden olmasın? – Gösteren aptaldır, aptalcadır.

Bu söz bir gülümsemeye, doğal olarak aptalca bir gülümsemeye yol açabilir. Aptalca bir gülümseme, herkesin bildiği gibi –ka-

tedralleri gezmek yeter— meleğin gülümsemesidir. Hatta Pascal'ın ikazı²⁶ ancak bununla gerekçelendirilebilir. Üstelik bir meleğin bu kadar aptalca bir gülümsemesi varsa, sebebi en üstün gösterenin içinde yüzmesidir. Kuru bir yerde bulunmak ona iyi gelecek, belki de artık gülümsemeyecektir.

Meleklerle inanmıyor değilim —aksine herkesin bildiği üzere onlara içinden çıkılmazcasına, hatta Teilhard'lıktan çıkarılamazcasına²⁷ inanıyorum— sadece meleklerin en küçük bir mesaj getirdiklerine inanmıyorum; bu bakımdan hakikaten birer gösterenler.

Gösterenin işlevini neden bu kadar vurguluyoruz? Olduğu haliyle ancak analitik söylem sayesinde ayırt edebildiğimiz simgeselin boyutunun temeli olduğu için.

Meseleye başka bir şekilde yaklaşabilir; örneğin size, insanların analistleri olmamı istemek için nasıl çevremde dolandıklarını anlatabilirdim.

Böyle nazik bir konuya değinmek istemem. Almanlar olabilir — Tanrı bilir benim ne düşündüğümü hayal ediyorlar. Belki onların aptal olduklarını düşündüğümü sanıyorlar. Oysa böyle bir durumda aklıma gelecek en son şey bu olur. Mesele analitik söylemin sıfattan türetilmiş bir ismi, aptallığı devreye sokmasıdır, zira aptallık işleyen gösterenin bir boyutudur.

Buna daha yakından bakmak lazım.

3

Bir sıfatı isimleştirdiğiniz (*substantiver*) an bir töz (*substance*) varsaymış olursunuz ve bugünlerde, hay Allah, elimizde öyle tümen tümen töz yok. Bir düşünen tözümüz var, bir de uzamlı tözümüz.²⁸

Buradan hareketle belki de bu tözsel boyutun nereye yerleştirileceğini sormak lazım; bizden ne kadar uzakta olursa olsun, şimdiye kadar bize sadece işaret vermiş olmakla kalsa da, işlemekte olan töz... *dit-mension* (söylenen[in]-mesken[i]/boyut[u]) diye

yazılması gereken bu boyutta (*dimension*)²⁹ dilin işlevi öncelikle, her türlü doğru kullanımdan ziyade, bu töze göz kulak olmak mıdır?

İlk olarak düşünüen tözü kayda değer ölçüde değiştirdiğimizi söyleyebiliriz. Kendi kendini varsayarak varoluşu bir temele oturtan şu *düşünüyorum*'dan beri atılacak bir adımımız vardı, o da bilinçdışı adımıydı.

Madem bugün bir dil gibi yapılanmış bilinçdışı denen eski çığırda sürükleneceğim, şu bilinsin: Bu formül öznenin var olan olarak işlevini bütünüyle değiştirmiştir. Özne derken kastım düşünüen özne değil. Kalbini kazanmak için ona söylediğimiz gibi, aklına gelen her şeyi söylemeye değil –her şeyi söylemek olanaksızdır– aptal aptal konuşmaya davet ettiğimiz öznedir tamı tamına. Bütün mesele de bu.

Analizi işte bu aptallıklarla gerçekleştireceğiz, yeni öznenin, bilinçdışının öznesinin dünyasına bu aptallıklarla gireceğiz. Tam da adamımız artık düşünmek istemediği ölçüde, onun hakkında daha uzun uzadıya bir şeyler öğrenme şansımız, söylediklerinden bazı sonuçlar çıkarma şansımız olur – zira söylenenler geri alınmaz, oyunun kuralı budur.

Bundan da, söylenene nazaran hep “dışta-var-ol”abilme³⁰ rad-desine varmayan bir söyleme ortaya çıkar. Varamamasının nedeni, söze sonuç diye gelip eklenenlerdir. Ne kadar aptal olursa olsun, bir kişinin analizi esnasında belli bir gerçeğe ulaşabildiğimiz deney veya sınama işlemi budur.

Söylemenin statüsü... bugün için tüm bunları bir yana bırakmam gerekiyor. Ama size şunu haber verebilirim: Bu yıl asıl başımıza bela olacak şey, felsefe geleneğinden bazı söylemeleri bu sınamadan geçirmek olacak.

Neyse ki Parmenides aslında şiir yazmış. Matematiksel dile getirme biçimlerine çok benzeyen dil aygıtları kullanmıyor mu – dilbilimcinin görüşü bu noktada bizim için önemli – ardışıklığın ardından almaşma, almaşmanın ardından çerçeveleme? Parmenides tam da bir şair olduğu için bize söyleyeceklerini en az aptal-

lıkla söyler. Aksi takdirde, varlığın var olduğu, varlık-olmayanın olmadığı sözü size ne anlam ifade ediyor bilmiyorum, ama ben aptalca buluyorum. Bunu söylemek hoşuma gidiyor sanmayın.

Bu yıl varlığa, Bir gösterenine her şeye rağmen ihtiyacımız olacak. Zaten geçen yıl *Bir Vardır (Y a d'l'Un)* diyerek bunun yolunu döşemiştım. Bu söz de ne kadar aptalca görünürse görünsün, ciddiyet burada başlıyor. Demek ki felsefe geleneğinden alacağımız bazı referanslar olacak.

Diğer tözün tamamlayıcısı olan şu meşhur “uzamlı töz”den de öyle kolay kurtulamayız, sonuçta söz konusu olan modern uzaydır. “Saf dimağ” der gibi, saf uzayın tözü. Umut uyandırdığı söylenemez.

Saf uzay/mekân, parça kavramına dayanır, yalnız şunu da eklemek koşuluyla: Tüm parçalar birbirine dışsaldır – *partes extra partes*. Bundan bile bazı ufak tefek şeyler çıkarmayı başardılar, ama ciddi adımlar atmak lazımdı.

Bugün sizden ayrılmadan önce, şu benim gösterenimi konumlandırmak için, geçen sefer ilk cümlemin başında yazılmış olan şeyi kafanızda tartmanızı öneriyorum: *bir bedenden zevk almak/ bir bedenın zevk alması* – Ötekini simgeleyen beden; belki de bir başka töz biçimini, zevk alan tözü, aydınlatabilecek bir şeyler içeren beden.

Psikanalitik deneyimin varsaydığı da tam da bu değil midir: sadece kendi kendinden zevk alıyor olarak tanımlanması koşuluyla, bedenın tözü? Kuşkusuz bu, canlı bedenın/cismin (*corps*) bir özelliğidir, ama bedenın kendisinden zevk alması bir yana bırakılırsa, canlı olmak ne demek bilmiyoruz.

Beden ancak bedeni gösteren biçiminde cisimleştirerek (*corporiser*) kendisinden zevk alır. Bu da uzamlı tözün *partes extra partes*’i dışında bir şey ima eder. Sade diye bir Kantçının hayranlık uyandıran biçimde vurguladığı üzere, Ötekinin bedenının ancak bir parçasından zevk almabilir, şöyle basit bir nedenle: Bir bedenın Ötekinin bedenını, onu kuşatacak ve yutar hücre gibi kaplayacak denli sınırlı ve dar bir biçimde görülmüş şey değildir. İşte bu yüz-

den küçük bir sarılmayla yetinmek zorundayız, şöyle kolun altını tutmakla falan... Uf!

Zevk almanın öyle bir temel özelliği vardır ki sonuçta birinin bedeni Ötekinin bedeninin bir parçasından zevk alır. Ama o parça da zevk alır – bu durum Ötekinin az ya da çok hoşuna gider, ama kayıtsız kalabileceği bir şey değildir.

Hatta az önce tasvir ettiğimin ötesine geçen ve gösterenin muğlaklığıyla damgalanmış bir şeyin ortaya çıktığı da olur, çünkü *bir bedenin zevk alması* ifadesinde bir ilgi hali eki [bedenin] vardır ki, ya –demin değindiğim türden– Sade’cı bir tını içerir, ya da aksine, zevk alanın sonuç itibarıyla Öteki olduğunu söyleyen esrik, öznel bir tını.

Jouissance konusunda sadece temel bir düzey söz konusudur. Geçen sefer *jouissance*’ın aşkın göstergesi olmadığını öne sürmüştüm. Savunulacak olan da, bizi fallik *jouissance* düzeyine götürecektir olan da budur. Ama burada olsa olsa simgeselleştirilmiş haliyle bulunan, tam anlamıyla “Ötekinin *jouissance*’ı” dediğim şey yine bambaşka bir şeydir – yani, ayrıca dile getirmem gerekecek olan bütün-değil/hepsi-değildir.

4

Bu tek dile getiriş içinde, bugün için ve bu konuyu toparlamak için, yola çıktığım saikler de düşünerek söylersem, gösteren nedir?

Gösteren, zevk alan töz düzeyinde konumlanır, diyeceğim. Bu da sözünü edeceğim Aristoteles fiziğinden tamamen farklıdır: Benim yorumlayacağım şekilde yorumlanınca –ki buna uygun– bu fizik ne kadar aldatıcı bir fizik olduğunu gösterir bize.

Gösteren *jouissance*’ın nedenidir. Gösteren olmaksızın bedenin o parçasına yaklaşmak nasıl olanaklı olabilir? Gösteren olmadan, *jouissance*’ın maddi nedeni olan şu “bir şey” nasıl merkeze alınabilir? Bu yaklaşımda gösterilen –her ne kadar bulanık, karı-

şık da olsa— bedeninin bir parçasıdır.

Şimdi dosdoğru ereksel/nihai nedene gideceğim, kelimenin her anlamıyla nihai. Bu son duraktır çünkü — gösteren, *jouissance*’ı sekteye uğratandır.

Kucaklaşanların ardından —müsaadenizle— “heyhat!” diyeceğim! Bezmiş olanların ardından ise, “hop! orada dur!” Gösterenin diğer kutbu, bitirici darbe, en az emir seslenişi kadar mevcuttur başlangıçta.

Aristoteles’in üçüncü neden biçimi olarak önerdiği etkir neden (*efficience*); nihayetinde *jouissance*’ı sınırlama tasarısından başka bir şey değildir. Hayvanlar âleminde görülen her türlü şey konuşan varlıkta *jouissance*’a giden yolun bir parodisidir; bunlarda aynı zamanda mesajı andıran işlevler kendini belli eder — sözgelimi arının erkek çiçeğin polenini dişi çiçeğe taşıması, iletişimde olup bitenlere çok benzer.

Peki sarılma, *jouissance*’ın kendi nedenini, biçimsel olan nihai nedenini bulduğu mahcup sarılma; buna hükmeden de gramer gibi bir şey değil midir?

Ne *Pierre Paul’ü döver*’in, Fransızca gramerinin ilk örneklerinin başında gelmesi tesadüftür ne de —niçin şöyle söylemeye-yim?— *Pierre ve Paule*’ün (*Pierre et Paule*) bağlaç, birleştiren örneği oluşturması — tabii sonradan hangisinin diğerine nişan aldığı/omuz verdiğini (*épaule*) sormak lazım.³¹ Bununla nicedir oynayıp duruyorum.

Hatta denebilir ki fiil, kuşkusuz diğerleri kadar aptalca olmayan —bunu tek kelime olarak yazmak gerekir— *okadaraptalcaolmayan* (*passibête*) bir gösteren olarak tanımlanır; bir öznenin *jouissance* içinde kendi bölünmesine geçmesini sağlayan bu fiil, bu bölünmeyi ayırma olarak belirlediğinde ve bir gösterge haline geldiğinde çok daha az aptalcadır.

Geçen yıl, bir kadına yazdığım bir mektuptaki imla sürçmesi üzerinde oynamıştım: Seni ne kadar sevmiş olduğumu asla bilemeyeceksin (*tu ne sauras jamais combien je t’ai aimé*) yazarken fiilin sonuna *ée* yerine *é* yazmışım.³² Sonra birileri bunun belki de

eşcinsel olduğum anlamına geldiğini söyledi bana. Fakat geçen yıl açık seçik dile getirdiğim gibi, insan sevdiğinde cinsiyetin konuyla ilgisi yoktur.

İsterseniz bugün burada bırakayım artık.

19 Aralık 1972

III

Yazılmış Olanın İşlevi

*Bilinçdışı, okunandır.
Harflerin kullanımı üzerine.
S/s.
Ontoloji, efendinin söylemi.
Düzmekten bahsetmek.
Okunaksız.*

Bugün sizin için belirlediğim konuya usul usul gireceğim çünkü başlamadan önce netameli görünüyor bana. Konumuz, yazının/ yazılmış olanın işlevini analitik söyleme nasıl yerleştirmemiz gerektiği.

Bununla bağlantılı kısa bir hikâyem var: Bir gün, yayımladığım –hani çöpyayımlama (*pouvellication*) dediğim cinsten– bir derlemenin kapak sayfasına yazmak için, *Ecrits* (Yazılar) kelimesinden daha iyisini bulamadım.

Bu *Yazılar*'ın pek de kolay okunamadıkları bilinir. Size küçük bir otobiyografik itirafta bulunmam gerekirse... bunları yazarken aklımdaki tam olarak buydu. Hatta belki şu raddeye varır: Bunların okunmak için olmadığını düşünüyordum.

İyi bir başlangıç oldu bu.

Harf okunan şeydir. Hatta kelimenin bir nevi uzantısı olarak tasarlanmış gibi görünür. Okunur, harfi harfine okunur. Ama bir harfi okumak ile okumak bire bir aynı şey değildir. Gayet açıktır ki ana-

litik söylemde, söz konusu olan sadece budur, okunandır, özneyi söylemeye teşvik etmiş olduğunuzun ötesinde okunandır – ki öznenin söylemeye kışkırtıldığı şey, geçen sefer altını çizdiğim gibi, her şeyi söylemekten ziyade aptal aptal konuşmaktan çekinmeyip aklına geleni söylemektir.

Bu da demek oluyor ki bu aptallık boyutunu açmamız gerek, ama söyleme olmadan/bunu söylemeden (*sans le dire*) yapılamaz bu. Aptallık boyutu nedir? Aptallık, en azından birinin ağzından çıkabilecek aptallık, fazla öteye gitmez. Günlük konuşmada, yarı yolda kesilir.

Geriye dönüp de geçmişte ağzımdan çıkanlara baktığımda –ki her defasında titremeye kapılırım– bunu kontrol ederim. Beni hep acayip korkutur; tam da aptalca şeyler söylemiş olmanın, yani şimdi öne sürdüklerim dolayısıyla ayakta duramayacağını düşünebileceğim bir şey söylemiş olmanın verdiği korkudur bu.

Neyse ki bu Seminer’de söylenenleri alıp yazıya dönüştüren biri sayesinde (bu arada *Ecole normale*’deki ilk yıl yakında yayımlanacak³³) o yıl öne sürdüklerimin o kadar aptalca olmadığı, en azından yeni bir şeyler öne sürmeme engel olacak kadar aptalca olmadığı; söylediklerimin –madem şu anda buradayım– bana öyle geliyor ki zamana direnebildiği duygusuna, bazı sınamalardan sonra ara sıra karşılaştığım bu duyguya, varabildim.

Ne olursa olsun bu *kendi kendini yeniden okuma*, okunan şeyin işlevinin analitik söyleme göre ne olduğuyla ilişkisi içinde konumlandırılması gereken bir boyutu temsil eder.

Analitik söylemin bu bakımdan bir ayrıcalığı vardır. Öğretim faaliyetimde benim için çok önemli bir tarih oluşturan şeye işte buradan başladım – belki de vurgu *ben* üzerinde, yani *ben* tarafından edilecek sözler üzerinde değil; daha ziyade, benim ancak sonucu olduğum bu öğretim faaliyetinin nereden geldiğini belirten *-dan* eki üzerinde olmalı. O zamandan beri analitik söylemi, dört harf, iki çizgi ve bu harflerin her birini ikişer ikişer bağlayan beş ok ile tahtaya yazılan kesin, açık seçik bir eklemlenme/dile getirme üzerine temellendirdim. Bu oklardan biri eksiktir – madem

4 harf var, 6 ok olması gerekirdi.

Bu yazım şekli bir başlangıç hatırlatmasından yola çıkmıştır, o da şudur: Analitik söylem, alan olarak tanımlanabilecek bir şey içinde, sadece söz olarak işleyen şeye dayalı yeni bir ilişki tarzıdır. *Psikanalizde*, diye başlayıp, *sözün ve dilin* diye devam edip *işlev ve alanı* diye bitirmiştım,³⁴ bu tebliğimin amacı, belli görevleri yerine getiren (*qui font office*), tam da bu yüzden resmi (*officiel*) söylemler diye nitelediğimiz birtakım başka söylemlerle türdeş olmayan bu söylemin özgünlüğünü oluşturan şeyi belirtmekti. Meselem, psikanalitik söylemin görevini ayırt etmek ve onu resmi olmasa da hiç değilse görevli (*officiant*) durumuna getirmekti.

Analitik söylemde, yazılmış olanın işlevinin –eğer özgülse– ne olabileceğini, işte bu söylem içinde açık seçik tanımlamak gerekir.

Bu söylemin işlevlerini açıklamaya olanak tanınması için birtakım harflerin kullanılmasını önerdim. İlk olarak, hani *nesne* dediğim ama sonuçta bir harften ibaret olan şu küçük *a*. Sonra büyük *A* [*Autre*: Öteki], buna, sadece yazılı bir formül biçimini alan ve matematiksel mantık tarafından üretilen önermede görev veriyorum. Her şeyden önce bir yer, bir mekân olan şeyi onunla gösteriyorum. *Ötekinin yeri* dedim ona.

Bir harf nasıl olur da bir yer belirtmeye yarar? Burada suistimale benzer bir şey olduğu açık. Sözelimi Nicolas Bourbaki diye hayali bir yazarın önderliğinde, nihayet son halini alarak *Küme Teorisi* başlığıyla bir araya getirilmiş metnin ilk sayfasını açtığınızda bir dizi mantık işaretinin kullanıldığını görürsünüz. İçlerinden biri, olduğu haliyle *yer* işlevini belirtir ve küçük bir kare şeklinde yazılmıştır: □.

Demek ki “Ötekinin yeri *A* harfi ile simgelenmiştir” dediğimde, harfi sözlük anlamında kullanmıyordum. Tersine, burada “gösteren” anlamına gelen *S* ile kuvvetlendirerek gösterdim onu – *S*, üstü çizili *A*’nın gösterenidir: *S(A)*. Bu şekilde *A*’nın mevcut yerine bir boyut ekledim; yer olarak ağırlığı olmadığını, orada bir çatlak, bir delik, bir kayıp olduğunu gösterdim. *Objet a* bu kayıpla

bağlantılı olarak işleyecektir. Bu durum dilin işlevi için can alıcı önemdedir.

Son olarak analitik teoride o zamana kadar fallus terimiyle öne çıkarılmış olan salt gösteren işlevinden ayırt etmek üzere Φ harfini kullandım. Burada özgün bir şey söz konusu; bugün de bizzat yazılışının bunun önemini açıkladığını söylüyorum.

Bu üç harfin farklı olmasının nedeni üçünün farklı işlevleri olması.

Analitik söyleme kaldığımız yerden devam etmek için şimdi bu üç harfin, gösterenin işlevine ne kattığını anlamamız gerekiyor.

2

Yazılmış olan hiçbir şekilde gösterenle aynı türden, tabiri caizse aynı kumaştan değildir.

Gösteren, dilbilim tarafından işin içine sokulmuş bir boyuttur. Oysa, sözün üretildiği alanda, dilbilimin isabetliliği kendiliğinden belli değildir.³⁵ Onu destekleyen bir söylem vardır, bilimsel söylem. Dilbilim söze bir ayrışma sokar, gösteren ile gösterilen arasındaki ayrım o sayede kurulur. Aslında kendiliğinden belli görünen şeyi böler dilbilim: Konuşulduğunda, konuşma gösterir, gösterileni içerir ve, dahası, bir yere kadar gösterme işlevinden başka bir şeye dayanmaz.

Göstergenin boyutunu ayırt etmek ancak, duyduğunuzun, gösterdiğiyle hiçbir ilişkisi olmadığı ortaya koyulduğu zaman önem arz eder. Bu da ancak bir söylem, bilimsel söylem aracılığıyla tesis edilen bir edimdir ve bu edim kendiliğinden belli değildir. Hatta kendiliğinden belli olmaktan o kadar uzaktır ki, bir ilişki olması gerektiğini ve gösterenin kendi başına bir anlama geldiğini gösterme gayretinden ibaret koca bir söylem/söylev üretilmiştir – Platon adlı şahsın *Kratylos*'u söz konusu olduğundan, kötü bir kaleminden çıktığı söylenemez. Bizim durduğumuz yerden umutsuz göründüğünü söyleyebileceğimiz bu girişim başarısızlığın dam-

gasını taşır, çünkü başka bir söylemden, bilimsel söylemden, biz-zat bu söylemin kuruluşu dolayısıyla, tarihini araştırmaya şimdi-lik gerek yok, şu çıkar: Gösteren ancak gösterilenle hiçbir ilişkisi olmaması sayesinde koyutlanır.

Kullandığımız terimler hâlâ pek kaygan. Ferdinand de Saussure gibi yetkin bir dilbilimci keyfilikten bahsedebilmiştir. İşte kayma budur: başka bir söyleme, –adını vererek açık açık söyler-sek– efendinin söylemine kayma. Keyfilik uygun kelime değil.

Bir söylem geliştirdiğimizde, onun alanında kalmak ve başka bir alana düşmekten sakınmak istiyorsak; ona her zaman kendi tutarlılığını kazandırmaya çalışmalı ve dışına ancak ölçüp biçerek çıkmalıyız. Bu temkin hele ki bir söylemin ne olduğunu ortaya koyarken çok daha gereklidir. “Gösteren keyfidir” demek “gösterenin yol açtığı gösterilen etkisiyle ilişkisi yoktur” demekle aynı kapıya çıkmaz, çünkü başka bir göndergeye kaymak demek olur bu.

Bu durumda *gönderge* kelimesi ancak, söylemin bağ olarak oluşturduğu şeye göre konumlandırılabilir. Olduğu haliyle gösteren, bir söyleme –başka bir deyişle, dilin bir işleyiş tarzına, yani dilin bağ olarak kullanımına– gönderme yapmıyorsa, hiçbir şeye yapmaz.

Bu bağın ne anlama geldiğini de belirtmek lazım. Bağ dediğimiz –hemen geçelim buna– konuşanlar arasındaki bir bağıdır. Nereye vardığımızı hemen fark etmişsinizdir – konuşanlar rasgele birileri değildir tabii; canlı diye nitelendirmeye alıştığımız varlıklardır ve yaşam boyutunu konuşanlardan çıkartmak belki de çok zordur. Ama çok geçmeden, bu boyutun aynı zamanda ölüm boyutunu da işin içine soktuğunu ve bundan, gösterene dair kökten bir muğlaklık doğduğunu fark ederiz. Yaşamın tanımlanmasını sağlayan tek işlev, bedenün üretmesi, kendi başına ne yaşam ne de ölüm adını alabilir; çünkü bu haliyle, yani cinsiyetli olmasıyla, üreme ikisini de, yaşamı da ölümü de içinde taşır.

Sadece analitik söylemin akıntısıyla yol alarak, şu *dünya tasavvuru/görüşü* denen sıçramayı yaptık, bizim için en komik şey

bu olmalı. “Dünya tasavvuru” terimi bizimkinden bambaşka bir söylemi, felsefenin söylemini varsayar.

Felsefi söylemin dışına çıkacak olursak, dünyanın varoluşu kadar kesinlikten yoksun bir şey yoktur. Analitik söylemin böyle bir tasavvurla aynı mahiyette bir şey içerdiği yönünde bir iddia duyduğumuzda elimizden olsa olsa gülmek gelir.

Hatta daha ileri gidip, Marksizmi tanımlamak için böyle bir terim kullanmanın da aynı şekilde bizi güldüreceğini söyleyeceğim. Marksizm bana öyle geliyor ki bir dünya tasavvuru sayılamaz. Marx’ın sözcüsü, durduğu yer itibariyle bariz bir şekilde buna ters düşer. Bu sözce başka bir şeydir, İncil/Müjde adını verebileceğim bir şey. Tarihin başka bir söylem boyutu kurmakta olduğunun ve bu haliyle söylemin, daha doğrusu bir dünya tasavvurunun temeli olarak felsefi söylemin işlevini tümünden yıkma olanağını açığının ilanıdır.

Genel anlamda dilin, felsefi söylemin zaman içinde kendini kaydettiği bir alan olmaktan ziyade, kaynakları bakımından çok daha zengin bir alan olduğu anlaşıyor. Fakat bu söylem içinde kimi nirengi noktaları sözcelenmiştir ve bunları her türlü dil kullanımından bütünüyle silmek çok zordur. Bu yüzden, ironik bir şekilde “dünya tasavvuru/görüşü” dediğim ama ontoloji gibi daha ölçülü, daha açık seçik bir adı olan şeyin alanına girmek işten bile değildir.

Ontoloji dilde koşaç kullanımını öne çıkaran ve onu gösteren olarak ayrı tutan şeydir. *Olmak* fiili –dillerin çeşitliliği denen alanın tamamında evrensel diye niteleyebileceğimiz bir kullanımı bile olmayan bu fiil– üzerinde durmak, onu bu şekilde ortaya çıkarmak, riskli bir vurgulamadır.

Bu uğursuzu başımızdan atmak için belki de şunu öne sürmek kâfidir: Herhangi bir şey hakkında “neyse odor” (*c’est ce que c’est*) dediğimizde, bizi *olmak* fiilini ayrı tutmaya zorlayan hiçbir şey yoktur. *Sesköse* diye telaffuz edilip *seskecé* diye de yazılabilirdi. Koşaç bu şekilde kullanılsaydı eğer, varlığını ruhunuz bile duymazdı. Bir söylem, efendinin (*maitre*), *m’être* in söylemi, *olmak*

(*être*) fiilini vurgulamasaydı eğer, ruhumuz bile duymazdı.³⁶

Aristoteles'in bile öne sürmeden önce iki defa düşündüğü bir şeydir bu, çünkü *to ti esti*'nin, yani mahiyetin, neliğin karşısına koyduğu olmak'ı/varlık'ı belirtmek için *to ti ên einai* –varlığa gelseydi olacak olan, kısaca, “olacağı olan”– ifadesini kullanmaya kadar vardırıır işi.³⁷ Görünen o ki, varlık üzerine söylemin nereden çıktığını belirlememize olanak tanıyan pedikül burada korunmuş: Kapısında köle olmaktır, emrine amade olmaktır, sana ne emrettiğimi anlamış olsaydın olacak olandır – bu kadar.

Varlığın her boyutu, efendinin söylemi takip edilerek üretilir; yani göstereni telaffuz eden ve bunu yaparken de gösterenin buyurgan olmasıyla ilişkili, ihmal edilemeyecek bağ etkilerinden birini bekleyen kişinin söylemi. Gösteren öncelikle buyurgandır.

Özel bir söylem üzerinden değilse, söylem öncesi bir gerçekliğe nasıl dönülebilir? Rüya budur – her türlü bilgi fikrini kuran rüya. Ama mitik olarak değerlendirilmesi gereken de budur. Söylem öncesi gerçeklik diye bir şey yoktur. Her gerçeklik bir söylemle temellendirilip tanımlanır.

Analitik söylemin neyin ürünü olduğunu anlamak ve onun içinde kuşkusuz sınırlı bir yeri olan şu olguyu da doğru değerlendirmek işte bu yüzden bizim için önemli: Analitik söylemde biz *düzmek*, *s.kmek* (*foutre*) fiilinin mükemmelen sözcelediği şeyden bahsederiz. Bu söylemde düzmekten –İngilizce fiil *to fuck*– bahsedilir ve işlerin yolunda gitmediği söylenir.

Analitik söylemle paylaşılan sırrın önemli bir parçasıdır bu, ama analitik söylemin bu anlamda bir ayrıcalığı olmadığı da vurgulanmalıdır. Çünkü aynı zamanda daha önce “günlük konuşma” (*discours courant*) adını verdiğim söylemde de ifade edilir bu. “*Disque-ourcourant*” diye yazın onu, bu disk aynı zamanda her söylemin alanının (*hors-champ*), oyun sahasının dışındadır;³⁸ yani öyle dümdüz disk, tam olarak boş yere döner durur. Bu disk tam olarak, kendisinden hareketle tüm söylemlerin özgülleştiği ve hepsinin boğulduğu alanda yer alır; her biri en az bir diğeri kadar bu alanı sözcelemeğe yeteneklidir, ama gayet haklı gerekçelerle

“edep” (*décence*)³⁹ adını vereceğimiz bir endişe dolayısıyla bunu, hey Allahım, olabildiğince az yaparlar.

Yaşamın temelini oluşturan aslında, erkekler ile kadınlar arasındaki ilişkiye dair, ortaklaşalık (*collectivité*) denen şeye dair, hiçbir şeyin yürümemesidir. Yürümez ama herkes ondan bahseder, bizim çalışmamızın büyük bölümü de bunu söylemekle geçer.

Yine de, başka bir şekilde söylem olarak düzenlenen dışında, ciddi olan bir şey yoktur. Bu şu olguyu da içerir: Bu ilişki, bu cinsel ilişki, yürümüyor olsa da –dilin etkisi olan ve sadece bu kuşağın ve mahiyetten oldukları kabul edilmesi gereken birtakım teamüller, yasaklar ve ketlemeler sayesinde– yine de işliyordur. En küçük bir söylem öncesi gerçeklik yoktur; şu nedenle ki bir ortaklaşalığı tesis eden ve erkekler, kadınlar ve çocuklar dediğim şey, söylem öncesi gerçeklik olarak hiçbir anlama gelmez. Erkekler, kadınlar ve çocuklar birer gösterenden ibarettir.

Bir erkek, bir gösterenden başka bir şey değildir. Bir kadın, bir erkeği gösteren olarak arar. Bir erkek ise bir kadını –burası size tuhaf gelecek– sadece söylem aracılığıyla konumlanan şey olarak arar; çünkü iddiam doğruysa, yani kadın bütün-olmayan/hepsi-değilse, kadında söylemden kaçan bir şey vardır her zaman.

3

Bir söylemde, yazılmış olanın etkisiyle neyin ortaya çıktığını bilmemiz gerekiyor.

Belki de bildiğiniz gibi –yazdıklarımı okuduysanız bilirsiniz– mesele dilbilimin gösteren ile gösterileni ayırmasından ibaret değil. Belki de bu durum size kendiliğinden belli görünüyor. Ama işte meseleyi kendiliğinden belliymiş gibi değerlendirince bu sefer aslında gözümüzün önünde olanı, yazılmış olana dair gözümüzün önünde duranı göremeyiz. Dilbilim sadece gösterileni gösterenden ayırmamıştır. Bizi olduğu haliyle yazılmış olanın boyutuy-

la tanıştıracak bir şey varsa, o da gösterilenin kulaklarımızla uzak-tan yakından ilgisi olmadığını, sadece okumayla, duyduğumuz gösterenlerin okunmasıyla ilgili olduğunu fark etmemizdir. Gösterilen, duyulan değildir. Duyulan gösterendir. Gösterilen, gösterenin etkisidir.

Burada söylemin –olduğu haliyle söylemin– etkisinden ibaret bir şey, yani zaten bağ olarak işleyen bir şey ayırt edilebilir. Mesleyi, kendisi söylemin, bilimsel söylemin etkisi olan bir yazı düzeyinde ele alalım: gösterenin yerini işaret etmek için tasarlanan S'nin yazımı ile gösterilenin yerini işaret eden s'nin yazımı... bu yer işlevini ancak söylemin kendisi yaratır, herkesin kendi yeri vardır, o da ancak söylemde işler. İkisi arasında, S ile s arasında da bir çizgi vardır: $\frac{S}{s}$.

Açıklamak için araya bir çizgi çekmeniz önemsizmiş gibi görünür. Bu *açıklama* kelimesi burada alabildiğine önemli, çünkü olumsuzlamayı belirtmek için tahsis edilmiş olsa bile bir çizgide anlaşılacak bir şey yoktur.

Olumsuzlamanın ne anlama geldiğini anlamak çok zordur. Biraz daha yakından bakarsak, aynı kavram altında toplanması kesinlikle imkânsız çok çeşitli olumsuzlamalar olduğu özellikle çarpıcı gözümüze. Sözgelimi varlığın olumsuzlanması ile bütünün olumsuzlanması hiç mi hiç aynı şey değildir.

Bundan da kesin olan bir şey var: Öne sürdüğü şey yazılmış olanın mesafesiyle işaretlenmiş olduğu ölçüde, S ile s'nin simgesel gösterimine çizgi eklemek zaten gereksiz, hatta yararsız bir iş-tir. Yazılmış olan her şey gibi çizgi de şu temel üzerinde durur: Yazı, anlaşılacak için değildir.

Bu yüzden yazılarımı anlamak mecburiyetinde değilsiniz. Anlamıyorsanız, daha iyi ya, onları açıklamanıza vesile olur bu.

Çizginin durumu da aynı. Çizgi tam da, dilin bütün kullanımlarında, yazının ortaya çıkabileceği noktadır. Saussure'de bile S, s'nin üzerinde, çizginin üst kısmındaysa, bu çizgi olmadan bilinç-dışının etkileri havada kaldığı içindir —Ecrits dekp L'Instance de

la lettre” (Harf veya Mektup Mercii) yazısında size göstermiş olduğum şey budur, tabii ki yazılı bir biçimde, daha fazlası değil.

Aslında bu çizgi olmasaydı dilbilim dil hakkında hiçbir şey açıklayamazdı. Geçip giden gösterenin üzerinde durduğu bu çizgi olmasaydı, gösterilene gösteren zerk edildiğini de göremezdiniz.

Analitik söylem olmasaydı kuşbeyinliler gibi konuşmaya, *dis-que-ourcourage*’ı terennüm etmeye, diski, şu *cinsel ilişki olmadığı* için dönen diski döndürmeye devam ederdiniz – işte sadece analitik söylemin koca inşası sayesinde dile getirilebilen ve size uzun süredir yineleyip durduğum bir formül.

Ama aralıksız yineleyip dursam da açıklamam gerek: Cinsel ilişkinin yazılabilir olmaması itibarıyla, bu formülün tek dayanağı yazılmış olandır. Yazılmış olan her şey, cinsel ilişkinin olduğu haliyle asla yazılamayacak olmasından doğar. Bundan dolayıdır ki söylemin “yazı” denen bir etkisi vardır.

İsterseniz $x R y$ yazabilir ve x ’in erkek, y ’nin kadın ve R ’nin de cinsel ilişki olduğunu söyleyebilirsiniz. Neden olmasın? Yalnız, tek sorun bunun aptallık olmasıdır, çünkü gösteren işlevi kapsamındaki *erkek* ve *kadın*’a dayanan şey, tamamen dilin *courcourage*⁴⁰ kullanımına bağlı gösterenlerden ibarettir. Bunu size kanıtlayan bir söylem varsa o da muhakkak ki kadının *quoad matrem* (anne olarak, annelik) dışında asla ele geçirilemeyeceğini öne süren analitik söylemdir. Kadın cinsel ilişkide ancak anne olarak iş görür.

Bu hakikatler pek ağır olsa da bizi daha ileri taşırlar, ne sayesinde mi? Yazı sayesinde. Yazı, bu birinci kestirime karşı çıkmaz çünkü bu yolla, kadının *jouissance*’ının, şu bütün-olmayamn tamamlanmasına dayandığını gösterecektir. Kadın bütün-olmamasına dayanan bu *jouissance* için, yani onu bir yerde kendinden namevcut, özne olarak namevcut kılan bu *jouissance* için şu *a* tıpasını –gelecekteki çocuğunu– bulacaktır.

X ’e, yani eğer cinsel ilişki bir söylemde sürdürülebilir şekilde yazılabilseydi erkeğin ne olacağına gelince; erkek bir gösterenden ibarettir, çünkü devreye gösteren olarak girdiğinde ancak *quoad*

castrationem (iğdiş edilmiş olarak), yani fallik *jouissance* ile ilişkisi itibariyle girer. Öyle ki bir söylem, analitik söylem, bu meseleye ciddiyle yaklaşp, yazılmış olanın önkoşulunun bir söylem tarafından ayakta tutulmak olduğunu koyutladığı an, her şey elden kaçır ve artık cinsel ilişkiyi yazabilir durumda olmazsınız – yazılmış olan, bir söylemle koşullanan dilin bir veçhesi olduğu ölçüde, bunu hakiki bir yazıyla yazamazsınız.

4

Harf, kökeni itibariyle, bir söylem etkisidir.

Anlattıklarımın en iyi tarafı, değil mi ya, hep aynı şeyi anlatıyor olmam. Kendimi tekrarlıyor değilim, mesele bu değil. Önceden söylediklerim, sonra sonra anlam kazanıyor.

Hafızam beni yanıltmıyorsa harften ilk bahsettiğimde –on beş yıl önce olmalı, Sainte-Anne Hastanesi’nde bir yerdeydi– az çok okuyan herkesin, ki bu herkesin yaptığı bir şey değil, bildiği şu olguya dikkat çekmiştim: Sir Flinders Petrie diye biri, Fenike alfabesinin, Fenikelilerin yaşadığı çağdan çok daha önce, Mısır işi küçük çanak çömleklerin üzerinde imalatçının nişanesi olarak bulunduğunu keşfettiğine inanıyordu.⁴¹ Bu da kimse daha harf kullanmayı aklından bile geçirmezken harfin ilk olarak, tipik bir söylem etkisi olan pazarda doğduğu anlamına gelir. Peki ne için kullanılacaktı harf? Gösterenin yananlamıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan ama onu ince ince işleyip kusursuzlaştıran bir şey için.

Bu durumda konuyu her bir dilin kendi tarihi açısından ele almak lazım. Malum, bizi şaşkına çeviren harflere, Tanrı bilir niye, farklı bir ad veriyor, *karakter* diyoruz. Özellikle Çin harfleri, kadim Çin söyleminden bizimkilere göre büsbütün farklı bir biçimde doğmuştur. Benim burada ortaya çıkardığım harflerin, analitik söylemden doğdukları için, küme teorisinden doğabilecek harflerden farklı bir değeri vardır. Kullanılışlarında farklılık olsa da –ki
 Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>
 ilgi uyandırıcı olan da budur– bazı bakımlardan birbirlerine yak-

laşmaktan da geri durmazlar. Her söylem etkisinin şöyle iyi bir tarafı vardır: Harften yapılmıştır.

Bunlar ancak birer girizgâh, cebirdeki harf kullanımı ile küme teorisindeki harf kullanımını ayırırken konuyu açma fırsatı olacak. Şimdilik sadece şuna dikkatinizi çekmek istiyorum: Dünya, evet dünya dağılmakta, Allah'a şükür. Görüyoruz ki artık ayakta duramıyor, çünkü bilimsel söylemde bile en küçük bir dünya parçasının bulunmadığı gün gibi ortada. Atomlara, *kuark* denen şeyi ekleyebildiğiniz andan itibaren, ki bilimsel söylemin hakiki damarı burada yatar, artık dünyadan başka bir şeyin söz konusu olduğunu anlamalısınız.

Bazı yazarların kitaplarını okumaya başlamanız lazım – kendi çağınızın yazarlarını okuyun demiyorum, Philippe Sollers okuyun da demiyorum, o da benim gibi okunaksız – ama örneğin Joyce okuyabilirsiniz. Yazıyla oynamayı bildiği takdirde dilin nasıl kumsursuzlaştığını göreceksiniz orada.

Joyce'un okunaklı olmadığını kabul ederim – kesinlikle Çinceye çevrilemez. Joyce'un eserinde olup biten nedir? Gösteren, gösterilenin içini doldurur. Gösterenler iç içe geçtiği, birleştiği ve birbirine karıştığı içindir ki –*Finnegan's Wake*'i okuyun– gösterilen olarak muammalı görünebilecek ama biz analistlerin, analitik söylem sayesinde okumamız gerekene (dil sürçmesi) en yakın olan şey meydana gelir. Bunlar sürçme olarak bir anlama gelirler, yani sonsuz sayıda farklı biçimde okunabilirler. Ama tam da bu nedenle okunmaları zordur, yamuk bakılarak okunurlar ya da hiç okunmazlar. Ama bu *okunma* boyutu, analitik söylem alanında olduğumuzu göstermeye yetmez mi?

Analitik söylemde mesele her zaman şudur: Sözcelenen gösterenler için gösterdiklerinden farklı bir okuma yaparsınız.

Meramımı anlatabilmek için, dünya denen koca kitapta okuduklarınıza bir gönderme yapacağım. Bir arının uçuşunu düşünün. Çiçekten çiçeğe konup bal toplar. Burada, arının ayaklarının ucuyla bir çiçeğin polenini başka bir çiçeğin dişiorganına taşıdığını öğrenirsiniz. Arının uçuşunda okuduğunuz budur. Alçaktan

uçan bir kuşun uçuşunda –siz buna tek bir uçuş dersiniz ama aslında belli bir yükseklikteki bir dizi uçuş söz konusudur– bir fırtınanın geleceğini okursunuz. Peki onlar okur mu? Arı çiçek veren bitkilerin üremesindeki rolünü okur mu? Kuş, hani bir zamanlar derlerdi ya, kötü talihin yani fırtınanın alametini okur mu?

İşte bütün mesele budur. Kırangıcın fırtınayı okuması her şeye rağmen ihtimal dahilindedir, ama kesin değildir.

Analitik söyleminizde, bilinçdışı öznenin okumayı bildiğini varsayarsınız. Sizin bilinçdışı hikâyeniz de bundan başka bir şey değildir. Sadece okumayı bildiğini değil, okumayı öğrenebileceğini de varsayarsınız.

Mesele şu ki, sizin ona okumasını öğreteceğiniz şey ile ona dair yazabileceğiniz şey arasında hiçbir durumda, en ufak bir alaka yoktur.

9 Ocak 1973

IV

Aşk ve Gösteren

Öteki cinsiyet.⁴²

Gösterenin olumsuzluğu, gösterilenin sıradanlığı.

Dünyanın sonu ve yanında-varlık.

Aşk, cinsel ilişkinin yokluğunu telafi eder.

Bir'ler.

Seminerim nicedir sürdüğü, istediğim etkileri yaratmadığı halde, size hâlâ söyleyecek neyim olabilir? Gerçi tam da bu yüzden size anlatacak şey sıkıntısı çekmiyorum.

Bununla birlikte her şey söylenemediği için (sebebi var tabii), söylenmiş olanlara dayanarak yapılmış şeylere kayıp dönmek için, her an dikkatli olmamı gerektiren bu dar güzergâha mecburum.

Bu nedenle bugün de bu güç mü güç yol döşeme işini sürdürmeyi bir kez daha deneyeceğim, çünkü koyduğum bu *Yine/Hâlâ* başlığıyla tanımlanmış olan tuhaf bir ufkumuz var.

1

İlk konuşmamda, bedenim simgelediğini söylediğim Ötekinin *jouissance*'ının bir aşk göstergesi olmadığını dile getirdim.

Bu dediğim tabii geçerli, çünkü ondan önceki söylememle⁴³ aynı düzeyde olduğu ve onu eğip bükmediği, çarpıtmadığı seziliyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>
Bu sözcede yorumlanmaya değer terimler var. *Jouissance* tam

da bu söyleme edimiyle mevcudiyet kazandırmaya çalıştığım şey. Şu *Öteki*, hiç olmadığı kadar sorgulanıyor burada.

Bir yandan, *Öteki*, dolu dolu anlamını kazansın, tam tınısını bulsun diye tekrar çekiçle dövülüp şekillendirilmeli. Diğer yandan, *Ötekini*, şu olgu üstünde duran bir terim/öge olarak sunmak gerekir: Konuşan benim, ve saf bir gösterenle özdeşleşmiş olarak ancak olduğum yerden konuşabilirim. Erkek, bir kadın (*l'homme, une femme*), geçen sefer söylediğim gibi, bunlar sadece birer gösterendir. İşlevlerini bundan, yani cinsiyetin ayrı vücut bulmaları olarak söylenmelerinden alırlar.

Öteki, benim dilimde *Öteki* cinsiyetten başka bir şey olamaz.

Bu *Ötekinin* mahiyeti nedir? Cinsel ilişkinin gerçekleşmesine dayanak olan bu dönüş, yani bir *jouissance* karşısında *Ötekinin* konumu nedir? Analitik söylemin apar topar fallusun işlevi diye yer verdiği, ama bu işlevi (söylemde ancak namevcudiyetiyle dile getirildiği için) hâlâ tam bir muamma olan bir *jouissance* karşısında?

Fakat bu, birilerinin hemencecik yorumlayabildiklerine inandıkları gibi, şu demek mi oluyor: Burada, gösterende eksik olanın göstereni mi söz konusu? Bu yılki seminerin bir nokta koyması gereken şey budur, artık analitik söylemde fallusun işlevinin ne olduğunu söylemek lazım. Şimdilik, geçen sefer çizginin (*barre*) işlevi diye önünüze koyduğum şeyin fallusla bağlantısız olmadığını söyleyeceğim.

Geriye, cümlelerin ilk bölümüne *değil* ile bağlanan ikinci bölümü kalıyor: ... *aşkın göstergesi değildir*. Bu yıl, analitik deneyimden hareketle kurulmuş her şeyin kilit noktası olarak iş gören şeyi dile getirmemiz gerekecek: *aşk*.

Uzun süredir aşktan başka bir şeyden bahsedilmiyor. Aşkın felsefi söylemin canevinde bulunduğunu vurgulamama gerek var mı? O yüzden muhakkak ayağımızı denk almamız lazım. Geçen sefer size felsefi söylemi olduğu gibi, yani efendinin söyleminin bir türü olarak şöyle bir göstermiştim. Aynı şekilde şunu da söylemiştim: *Aşk varlığı hedefler, yani dilde en çok gizlenen şeyi –*

birazdan olmuş olacak varlığı veya tam da olmuş olduğu için şaşırtan varlığı. Ayrıca bu varlığın belki *m'être* göstereninin yanı başında olduğunu, belki de emre amade/komuta kademesindeki varlık (*l'être au commandement*) olduğunu; tuzakların en tuhafının da işte burada bulunduğunu eklemiştim. Bu aynı zamanda göstergenin gösterenden hangi bakımlardan ayrıldığını sormamızı buyurmaz mı bize?

Öyleyse alın size dört nokta: *jouissance*, Öteki, gösterge ve aşk.

Aşk söyleminin varlığa dair olduğunun itiraf edildiği bir çağda yayımlanmış bir şey okuyalım, Saint Victorlu Richard'ın tanrısal üçleme hakkında yazdığı kitabı açalım. Varlıktan yola çıkıyoruz, varlığın –konuşmamdaki bu yazıya kaymayı bağışlayın– *ebedi-varlık (l'éternel)*⁴⁴ olarak kavrandığı haliyle varlıktan; burada hâlâ hayli ölçülü de olsa Aristoteles'in yaptığı incelemeyi izleyerek ve Yahudiliğin hakikatinin sözcüsü olan *ben ne isem oyum*'un patlak vermesinin kaçınılmaz etkisi altında yol alacağız.

Varlık fikrinin –ki şu âna dek ona ancak biraz yaklaşabildik, hafifçe dokunduk– ebedilik sözcüsü tarafından zamanın işlevinden şiddetle koparılması zirveye ulaştığında, tuhaf sonuçları olur bunun. Saint Victorlu Richard'a göre, kendinden ebedi varlık, ebedi olan ama kendinden ebedi olmayan varlık, bir de ebedi olmayan ve bu kırılgan, hatta var olmayan varlığına kendinden sahip olmayan varlık vardır. Ama kendinden var olup da ebedi olmayan varlık gibi bir şey yoktur. Ebedi'nin ve *kendinden*'in olumlanma ve olumsuzlanmasının almasıyla meydana gelebilecek dört altbölümden Saint Victorlu Richard'a bir yana bırakılması gerekiyormuş gibi görünen sadece budur.

Burada söz konusu olan gösterenle ilgili bir şey değil mi? –Zira hiçbir gösteren ebedi olarak ortaya çıkmaz.

Saussure'ün, “keyfi” diye nitelendirmek yerine, formülleştirmeyi denemiş olabileceği şey kuşkusuz budur – gösteren olumsuzluk kategorisiyle tanımlansa daha iyi olurdu. Gösteren, ebedilik kategorisini kabul etmez; bununla birlikte, işin tuhaf yanı şu ki,

gösteren kendindendir.

Platoncu bir yaklaşıma başvurursak, gösterenin, hani yaradılışçılığın bize anlattığı gibi, tamamen asli bir şeyin hiç yoktan yaradılışına dayanak olan bu hiçlikten pay aldığı sizce açık değil mi?

Eğer tembelliğinizin (*la-paresse*) daldığı uykudan herhangi bir görüntüyle, tecelliyle uyandırılabilceğini varsayarsak, *Tekvin*'de size görünen (*apparaïsse*) bir şey değil mi bu? *Tekvin* bize –gerçekten de hiç yoktan– yaradılış dışında bir şey anlatmaz. Peki neyin yaradılışı? Gösterenlerden başka bir şeyin değil.

Bu yaratma eylemi ortaya çıkar çıkmaz, olanın isimlendirilmesiyle eklemlenir/dile getirilir. Özü itibariyle bu değil midir yaratmak? Aristoteles, “şayet bir şey vardıysa, oldum olası vardı” demekten geri duramazken, yaradılışçılıkta söz konusu olan, yoktan yaratmak, dolayısıyla gösterenden yaratmak değil midir?

Bir dünya tasavvuruna yansıtıldığında, “Kopernik devrimi” diye sözcelenmiş olan şeyde bulduğumuz da bu değil midir?

2

Uzun süredir Freud'un sözünü ettiğim devrim üzerine ileri sürebileceğini düşünmüş olduğu şeylere kuşkuyla yaklaşıyorum: Histeriğin söylemi ona şu diğer tözü, tamamen gösteren diye bir şeyin olmasından oluşan şeyi öğretmişti. Histeriğin söyleminde bu gösterenin etkisini kabul ettikten sonra, bu söyleme çeyrek tur attırıp onu analitik söyleme dönüştürmüştür.

İşbu çeyrek tur kavramının kendisi devrimi⁴⁵ aklımıza getirir ama kuşkusuz altüst etme, devirme, yıkma anlamında değil. Tam tersine, dönen –ki devrim denen şey budur– tam da sözcesi dolayısıyla, geri dönüşü aklımıza getirmeye yazgılıdır.

Muhakkak ki bu geri dönüşün gerçekleştirilmesi aşamasından uzağız, bu çeyrek tur bile çok sancılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Ama bir yerlerde devrim olduysa da kesinlikle Kopernik'te ol-

madığını hatırlamak gereksiz sayılamaz. Güneşin belki gerçekten de gezegenlerin etrafında döndüğü merkez olduğu hipotezi, ileri sürüleli çok uzun zaman olmuştu. Ama ne önemi var ki? Matematikçiler açısından önemli olan, muhakkak ki dönen şeyin başlangıç noktasıydı. Aristoteles'e göre, gökkürelerin sonuncusundaki yıldızların ebedi çevrimi, dönen yıldızların/gezegenlerin hareketinin ilk nedeni olarak devinimsiz bir gökkürenin olmasını gerektiriyordu. Yıldızlar dönüyorsa, yerküre kendi etrafında döndüğü için dönüyorlardır. Yıldız küresinin bu çevriminden, bu deveranından, bu ebedi dönüşünden hareketle, başka gökküreler yaratan, Batlamyusçu denen sistemi tasavvur eden ve –yerküreye nazaran girintili çıkıntılı bir yörüngede muğlak gidip gelme konumunda bulunan ve bir salınım hareketi yapan– gezegenleri döndüren insanların çıkmış olması başlı başına harikuladedir.

Gökkürelerin hareketlerini düşünmüş olmak çok büyük bir maharet değil mi? Kopernik buna sadece, ara gökkürelerin hareketinin belki başka biçimde ifade edilebileceği saptamasını eklemiştir. Yerkürenin merkezde olup olmadığı onun açısından en önemli nokta değildi.

Kopernik devrimi kesinlikle devrim değildir. Eğer, salt analogik olan bir söylemde, bir gökkürenin merkezinin ana-noktayı (*point-maître*) oluşturduğu varsayılıyorsa, bu ana-noktayı değiştirmek, oraya yerküreyi veya güneşi yerleştirmek, tek başına, *merkez* denen gösterenin kendi içeriğinden kalan şeyi altüst etmez. İnsan –bu kelimeyle kastedilen, şeylerin bir anlama gelmesini sağlayan– yerkürenin merkezde olmadığıнын keşfiyle sarsılmak şöyle dursun, onun yerine güneşi gayet güzel geçirmiştir.

Tabii güneşin de artık merkezde bulunmadığı ve statüsü gitgide daha istikrarsız biçimde belirlenen bir uzayda dolanıp durduğu artık apaçık. Merkezde kalan, gösterilenin son tahlilde hep aynı anlamı muhafaza etmesini sağlayan şu hoş rutindir. Bu anlamı, her birimizin sahip olduğu, kendi dünyamızın, yani kendi küçük ailemizin ve onun etrafında dönen her şeyin bir parçası olma duygusu verir. Her biriniz –goşistleri bile dahil ediyorum– buna san-

dığınızdan daha bağılısınız, o kadar ki ne derece bağılı olduğunuzu ölçseniz iyi olur. Birtakım önyargılarla besleniyorsunuz ve bunlar isyanlarınızın erimini en kısa vadeyle sınırlıyor; en kısa vade derken, dünya tasavvurunuz küreye dayalı olmaya devam ettiği için bu durumun size hiçbir sıkıntı getirmediği vadeden bahsediyorum. Gösteren, nereye götürürseniz orada bulur merkezini. Merkezi kaydığınan ayakta durması çok zor olan ve henüz ortak bilince girmiş olmayan analitik söylem, balık kavağa çıkmadığı sürece herhangi bir şeyi altüst edemez.

Yine de Kopernik göndermesini kullanmama müsaade ederseniz, onda geçerli olanı vurgulayacağım. Hayır, merkezin değişmesi değil.

Dünya dönüyor. Bu olgu, son tahlilde ne kadar azalmış olursa olsun olanca değerini koruyor bizim için. Bu durumu güdüleyen şey de yalnız şu: Yerküre dönüyor ve bu yüzden gökküre bize dönüyormuş gibi görünüyor. Yerküre basbayağı dönmeyi sürdürüyor, bunun da türlü türlü sonuçları var: Sözelimi yaşınızı geçen yıllara göre sayıyorsunuz. Altüst oluş veya devrim –eğer bir yerlerde, bir an için böyle bir şey olduysa– dönen şeyin etrafında döndüğü noktayı değiştirmek değil, *dönüyor*’un yerine *düşüyor*’u geçirmektir.

Can alıcı nokta Kopernik değil, –bazılarının fark ettiğini düşündüğü gibi– daha ziyade Kepler’dir, çünkü Kepler’de dünya aynı şekilde dönmez – elips çizerek döner ve bu da merkezin işlevini tartışma konusu yapmaya yeter. Dünyanın düştüğü yer, Kepler’de, elipsin odak denen bir noktasıdır ve onun simetriği olan noktada hiçbir şey yoktur. Bu kuşkusuz söz konusu merkez imgesini düzeltir. Peki *düşüyor* ifadesi ancak neye vardığında bir altüst etme ağırlığı kazanır? Ancak ve ancak şuna vardığında:

$$F = g \frac{mm'}{d^2} .$$

Hak etmediği halde Kopernik’e atfedilen şey, avucunuzun içine yazabileceğiniz kadar küçük beş harf ve bir rakamla özetlenen

işte bu yazımdır. Bizi, devrimin imgesel olmakla birlikte temelleri gerçek'te bulunan işlevinden koparan şey budur.

Analizin söylemi olarak gelişmekte olan bu yeni söylem eklemelenirken meydana gelen şey gösteren işlevinin başlangıç noktası olarak alınmasıdır; çünkü gösterenin gösterilen etkileriyle beraberinde getirdikleri bizzat olgunun yaşantısınca kabul edilmez asla.

Size hatırlattığım yapılanma, gösterilen etkilerinden hareketle inşa edilir. Uzunca bir süredir, bağlaştığı –bu dünyanın ötesinde– varlığın kendisi olan, ebedi olarak kabul edilen varlık olan bir dünyanın oluşması doğal gelmiştir. “Bütün” olarak tasavvur edilen bu dünya, –“bütün” kelimesinin bahsedilen tüm açıklığa rağmen içerdiği sınırlamayla birlikte–, bir tasavvur (kelime tam denk geldi), bir görüş, bir bakış, bir imgesel kavrayış olarak kalır. Bundan da, hâlâ ne tuhaftır ki bir kişinin, bu dünyanın bir parçasının, başlangıçta bu dünyanın bilgisini edinebileceği varsayımı çıkar. Bu Bir orada kendini, varoluş diye adlandırabileceğimiz şu halin içinde bulur, zira var olmasaydı nasıl *bilgi edinme*'nin dayanağı/mecrası olabilirdi? Açmaz hep burada yatmıştır, hep bir dünyanın kabulünden ibaret bu kozmolojinin sonucu olan bir bocalama olmuştur. Oysa analitik söylemde bize, “dünya”yı olduğu haliyle sürdürmekteki tüm ısrar ve sebatı terk etmemiz gerektiğini öğreten bir şey yok mu?

Dil –felsefi söylemin şekillendirdiği dil– öyle bir dildir ki, görüyorsunuz ya, her an elimde olmadan bu dünyaya, varlık işlevinin iyice sindiği bir töz varsayımına kayıyorum.

3

Analitik söylemin seyrini takip etmek; çatlağı ya da süreksizliği üreten şeyi yeniden parçalamaktan, bükmekten ve özgün bir dıştan içeri eğrilikle –güç çizgilerinin eğrisi olarak bile sürdürülemecek bir eğrilikle– işaretlemekten başka bir şeye meyletmez.

Başvurumuz, dilde onu parçalayan şeydir. Öyle ki analitik söylemin ufkunu matematiğin harf kullanımından daha iyi oluşturan hiçbir şey yokmuş gibi görünüyor. Harf, söylemde, –ne tesadüfen ne de zorunsuz olarak– gramer⁴⁶ adı verilen şeyi açığa çıkarır. Gramer, dilin ancak yazıyla ortaya çıkan tarafıdır.

Dilin ötesinde, sadece yazıya dayalı olarak oluşan bu etki kuşkusuz matematiğin idealidir. Fakat yazıya gönderme yapmayı reddetmek, kendini, dilin tüm etkilerini kullanarak dile getirilebilecek olandan mahrum bırakmaktır. Bu dile getirme, ne yaparsak yapalım, dilden kaynaklanan şeyde, yani varsayılan bir “berisinde” ve “ötesinde” vuku bulur.

Bir “berisinde” varsaymak... bunun sezgisel bir göndermeden başka bir şey olmadığını pekâlâ seziyoruz. Bununla birlikte bu varsayım safdışı bırakılamaz, çünkü dil, kendi gösterilen etkisi içinde, daima ancak göndergeyle yan yanadır. Öyleyse dilin bize varlığı dayattığı ve bu itibarla bizi, varlıktan asla hiçbir şey elde edemeyeceğimizi kabul etmeye mecbur bıraktığı doğru değil midir?

Kopmamız gereken şey, bu kaçak varlığın yerine *par-être*'i,⁴⁷ yani “yanında varlık”ı, “yanında/yanı sıra olma”yı geçirmektir.

Dikkat buyurun, “yanında-varlık/yanında-olmak” (*par-être*) diyorum, güya ötesinde “numen” denen şey olan, oldum olası fenomen de denen “görünme” (*paraître*) demiyorum – nitekim bu numen bizi, haklı olarak obskürantizm denen her türlü bulanıklaştırmaya götürmüştür.⁴⁸ Yazının etkisi olarak formülleştirilebilen her şeye dair paradoksların fişkırdığı noktada sunar kendini varlık, ve kendini hep yanında-olma yoluyla sunar. Bu fiili gerektiği gibi çekmeyi öğrenmeliyiz: Ben yanında-oluyorum, sen yanında-oluyorsun, o yanında-oluyor, biz yanında-oluyoruz, vs.⁴⁹

Var olmayan cinsel ilişkiyi telafi eden şeyi yanında-olmakla ilişki içinde dile getirmemiz gerekiyor. Şurası açık ki, kendisine yaklaşan her şeyde dil sadece yetersizliğini açığa vurur.

Cinsel ilişkiyi telafi eden tam da aşktır.

Öteki, hakikatin yeri olarak Öteki, “tanrısal varlık” terimine,

adıyla söylersek Tanrı'ya verebileceğimiz –indirgenemez olsa da– tek yerdir. Tanrı (*Dieu*), şöyle bir oyun yapmama müsaade eder-seniz, *le dieu – le dieur – le dire*'in (söyleme) ortaya çıktığı yer-dir.⁵⁰ Küçük bir değişiklikle, söyleme (*dire*) Tanrı'yı (*Dieu*) meydana getirir. Bir şeyler söylendiği sürece Tanrı hipotezi de varlığını devam ettirecektir.

İşte bu yüzden sonuç itibariyle sadece teologlar gerçekten ateist olabilir, yani Tanrı'dan bahsedenler.

Zaten ateist olmanın, sanki bu Tanrı herhangi bir şekilde mevcudiyetini hiç göstermiş gibi, bilmem hangi korkuyla kafanızı kol-larınızın arasına saklamak dışında bir yolu da yoktur. Buna karşılık, O'nun varlığını hemen Öteki kılığında devam ettirmeksizin de bir şey söylemek olanaksızdır.

Bu durum, benim gayet haklı sebeplerle nefret ettiğim Tarih'in en ufak yol alışından bile apaçık anlaşılan bir şeydir.

Büyük harfli Tarih tam da bizi bunun bir anlamı olduğuna inandırmak için yazılır. Oysa ilk olarak yapmamız gereken şey şundan yola çıkmak: Bir söyleme ile karşı karşıyayız; bu, bize ah-maklıklarını, rahatsızlıklarını, ketlemelerini, coşkularını anlatan bir ötekinin söylemesi – bunda okunması gereken ne? Bu söyle-melerin etkileri, o kadar. Bu etkilerin konuşan varlıkları hangi ba-kımlardan kışkırttığını, içlerini kıpırdattığını, tedirgin ettiğini gö-rüyoruz. Tabii, bunun bir yere varması için, bir işe yaraması; hey Allahım, sorunlarını halletmelerine, kendilerine çekidüzen ver-melerine, kör topal da olsa şu aşk denen duyguya küçük bir yaşam gölgesi verebilmelerine yaraması lazım.

Bir işe yaraması lazım, muhakkak lazım, bunun daha (*encore*) sürmesi lazım. Bu duygu aracılığıyla, sonunda –tüm bunlarla il-gili olarak Kilise'nin himayesinde tedbirlerini alan insanların çok iyi görmüş olduğu gibi– bedenlerin üremesine varması lazım.

Gelgelelim dilin insanların burnuna halkayı geçirip onları vü-cut vücuda (*en corps*) ve tecessüm etmiş vücutlar halinde yine (*encore*) üremeye sürüklemekten başka etkileri olamaz mı?

Her şeye rağmen dilin başka bir etkisi vardır, o da yazıdır.

4

Dil var olduğundan beri yazıda birtakım dönüşümler olduğunu görüyoruz. Yazılan harflerdir, ama harfler hep aynı şekilde üretilmemiştir. Yazının tarihi yazılmış; Maya veya Azteklerin resimyazılarının ve, biraz daha geriye gidilince, Güney Fransa'da bulunan Mas d'Azil mağarasındaki çakılların neye yaradığını tahmin etmek için çok kafa yorulmuştur – bu acayip zarlar neydi acaba, bunlarla nasıl bir oyun oynuyorlardı?

Böyle sorular sormak Tarih'in her zamanki işlevidir. Şöyle demek gerekirdi – sakın T'ye,⁵¹ Tarih'in ilk harfine dokunmayın. İnsanları harflerin ilkinde geri götürmenin iyi bir yolu olurdu bu; yani dikkatimi sınırladığımı A harfine – kaldı ki B'yle başlayan İncil (*Bible*) de ilgileneyim diye A harfini bana bırakmıştır.

Burada öğrenecek çok şey var, ama Mas d'Azil'deki çakılları araştırarak değil, ya da zamanında benim sevgili dinleyicilerim, analist dinleyicilerim için yaptığım gibi gidip tek çizdiği (*trait unaire*) açıklamak üzere taşın üzerindeki çentiği bularak da değil –buna akılları eriyordu–, daha ziyade bazı şeyleri görmezden gelerek en temellendirilmiş halde, küme teorisi adı altında, Bir'in sezgi, kaynaşma, birbiri içinde erime, aşk gibi açılardan başka bir biçimde işlenebileceğini fark etmeye başladıklarından beri matematikçilerin harflerle yaptıklarına daha yakından bakmak suretiyle.

Biz ancak birizdir. Elbette herkes bilir ki iki hiçbir zaman bir etmemiştir, kısacası *biz ancak birizdir*. Aşk fikrinin çıkış noktası burasıdır. Cinsel ilişkiye, açık açık kaçıp saklanan bu öğeye, gösterenini vermenin gerçekten en kaba yoludur bu.

Bilgeliliğin başı, ihtiyar baba Freud'un bu konuda yolu döşediğini anlamaya başlamak olsa gerektir. Ben yola buradan çıktım çünkü bu beni de biraz etkilemiş bir şeydi. Zaten aşkın, Bir ile ilişkisi olduğu doğruysa, bir kişinin asla kendisinden dışarı çıkmasını

sağlamadığını fark etmek herkesi biraz etkiler, değil mi? Freud'un narsisist aşkın işlevini takdim ederken söylediği buysa, hep buy-sa, bundan başka bir şey değilse, şu problemi herkes sezer, sezmiştir: Ötekine duyulan bir aşk nasıl olabilir?

Herkesin ağzına sakız ettiği bu Bir, öncelikle, herkesin kendisi olduğunu sandığı şu Bir serabı mahiyetindedir. Tüm ufuk bu kadar demek değil bu. İsteddiğiniz kadar Bir vardır – bunların ayırt edici niteliği, hiçbirinin hiçbir bakımdan birbirine benzememesidir, bakınız *Parmenides*'in birinci hipotezi.

Küme teorisi şunu koyutlayarak adeta fışkırırcasına bir başlangıç yapar: Aralarında kesinlikle hiçbir ilişki olmayan şeyler için Bir'den bahsedelim. Düşünceye ait nesneleri (dedikleri gibi), dünyaya ait nesneleri, her biri bir sayılan bu nesneleri bir araya getirelim. Mutlak surette farklı türden bu şeyleri bir araya toplayalım ve bu toplanmayı bir harfle belirtme hakkını görelim kendimizde. Küme teorisi baş kısmında işte böyle ifade ediliyor – örneğin geçen sefer Nicolas Bourbaki'yle ilişkili olarak sözünü ettiğim teori.

“Harf bir toplanmayı belirtir” dediğimde fark etmediniz bunu. Yazarların –birden fazla olduklarını biliyorsunuz– sonunda rıza gösterdikleri nihai baskıdaki metinde yazılıdır bu. Harflerin toplanmaları belirttiğini söylemeye özellikle özen gösteriyorlar. Çekingelik ve hataları da işte burada: Harfler toplanmaları *yaratırlar*; harfler toplanmaları *belirtmezler*, harfler toplanmalardır; harflerin bizzat bu toplanmalar gibi işledikleri kabul edilir.

Görüyorsunuz ki hâlâ bu *gibi*'yi muhafaza ederek, “Bilinçdışı bir dil *gibi* yapılanmıştır” dediğimde öne sürdüğüm şeyin düzenini bırakmıyorum. “Bilinçdışı bir dil *tarafından* yapılanmıştır” dememek için *gibi* diyorum – bu noktaya sürekli geri dönüyorum. Bilinçdışı, küme teorisindeki toplanmalar gibi yapılanmıştır – ki onlar da harfler gibidir.

Bizim için söz konusu olan, dili, varlıktan biçimlenmeyi başaramayan gerçeğin tek parçasının yokluğunu, yani cinsel ilişkiyi telafi etmek için işleyen şey gibi kabul etmek olduğuna göre, harf-

leri okumakta nasıl bir dayanak bulabiliriz? Bu pratikten –analitik söylem denen ve ortaya çıkıp benzersiz biçimde yayılan bu yeni toplumsal bağdan–, dilin işlevine dair –bu söylemin ortalama ama yeterince tahammül edilebilir bazı etkileri olabilsin diye, bu söylem diğer söylemleri destekleyip tamamlayabilsin diye güvendiğimiz dilin bu işlevine dair– çıkarabileceklerimizi çıkarmak için yöneleceğimiz kılavuz noktamızı tam da matematiksel yazım oyununda bulmak zorundayız.

Madem cinsel eğitimi yayması gerekiyor, üniversitenin söyleminin bir süredir *uni-vers-Cythère*⁵² olarak yazılması gerektiği açık. Bunun nereye varacağını göreceğiz. Kesinlikle engel olmamak lazım. Tam olarak -mış gibi'nin, suretin otoriter konumuna yerleştirilmiş bu bilgi noktasından, cinsiyetlerin ilişkilerini iyileştirecek bir şeyin açığa çıkabilmesi kuşkusuz analisti gülümsetmek için bire birdir. Ama sonuçta, kim bilir?

“Meleğin gülümsemesi, gülümsemelerin en aptalca olanıdır,” demiştim ya, o yüzden bununla asla böbürlenmemeli. Fakat tah-tada cinsel eğitimle ilgili bir şeyler gösterme fikri bile analistin söylemi açısından, pek de talihli rastlaşmalar, yani mutluluk vaat ediyor gibi görünmez, burası açık.

Ecrits başlıklı kitabımda, benimsediğim doğru yönelimin –zi-ra sizi bu yönetime ikna etmeye çalışıyorum– yeni olmadığını gösteren bir şey varsa, o da açıkça hiçbir şeyin şen şakrak yarımlar vaat ediyormuş gibi görünmediği savaşın hemen ertesinde “Mantıksal Zaman ve Öngörülen Kesinliğin İleri Sürülmesi”ni yazmış olmamdır. Eğer iyi bir kulağa sahip olmakla kalmayıp bir de yazıyorsanız, bu metinde acelenin işlevini tezleştirenin (*thétiser*)⁵³ zaten şu küçük *a* olduğunu kolayca okuyabilirsiniz. O makalede öznelerarasılık gibi bir şeyin selamet vaat eden bir sonuca/çıkişaya varabileceğinin altını çizdim. Ancak daha yakından bakılmayı hak eden şey şu ki, öznelerden her birinin ayakta tuttuğu şey nicesi arasında bir özne olması değil, iki öznenin düşüncelerinin bahis konusu olmasıdır. Her biri bu üçlüye ancak başkalarının nazarında *objet petit a* olmasıyla girebilir.

Başka bir deyişle, bunlar üç kişiler ama aslında iki artı a kadarlar. Bu iki artı a , a 'nın görüş açısından, “öteki/diğer ikisi” gibi bir konuma değil, Bir artı a 'ya indirgenir. Kaldı ki bildiğiniz gibi ben bu işlevleri/fonksiyonları daha önce size Bir ile Ötekinin ilişkisindeki eksikliği temsil etmek için kullanmıştım ve *objet petit a*'ya dayanak olsun diye altın sayı denen irrasyonel sayıyı vermiştim. Acil çıkışa götürebilecek olan şey, ancak küçük a 'dan hareketle diğer ikisi Bir artı a olarak alındığı sürece işler.

Üçlü eklemlemede ortaya çıkan bu özdeşleşme, olduğu haliyle ikisinin hiçbir durumda bir dayanak oluşturamayacağı olgusu üzerinde temellenir. Her ne olursa olsun bu ikisi arasında, her zaman Bir ve Öteki, Bir ve küçük a vardır ve Öteki, hiçbir durumda bir Bir olarak kabul edilemez.

Yazıda, istediğimiz tüm birleri bir olarak kabul etmek gibi hoyrat bir şey oldukça, bu vesileyle açığa vurulan açmazlar kendi başlarına bizim için varlığa erişmenin olanaklı bir yolu ve bu varlığın işlevinin aşka olanaklı bir indirgemesidir.

Son olarak, göstergenin hangi bakımdan gösterenden ayrıldığını göstermek istiyorum.

Dediğim gibi gösterenin ayırt edici özelliği bir özneyi başka bir gösteren için temsil etmesidir. Peki gösterge açısından durum nedir? Kozmik bilgi teorisi ya da dünya tasavvuru, şu ünlü “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz” örneğini oldum olası önemsemiştir. Madem öyle, söz açılmışken yorumumu kendime saklamam için bir sebep var mı? Duman pekâlâ birinin tüttürdüğü-nün/sigara içtiğinin de göstergesi olabilir. Hatta esasında hep de öyledir. Tüttüren/sigara içen kişinin göstergesi olmayan duman yoktur. Herkes bilir, ıssız bir adaya çıktığınızda duman görüyorsanız kendinize hemen orada muhtemelen ateş yakmayı bilen birinin olduğunu söylersiniz. Balık kavağa çıkmadığı sürece, başka bir insandır o. Demek ki gösterge, bir şeyin göstergesi değil, gösterenin işleyişi dolayısıyla bu şekilde varsayılmış olan bir etkidir.

Bu etki, Freud'un bize öğrettiği ve analitik söylemin de baş-

langıç noktası olan şey, yani öznedir.

Özne –kendisinin hangi gösterenin etkisi olduğunun bilincinde olsun olmasın– bir gösterenler zincirinde kayan, kayıp duran bir şeyden başkası değildir. Bu etki, yani özne, bir göstereni tanımlayan şey ile başka bir göstereninki arasında duran aracı etkidir – yani her birinin olmasının, her birinin bir öge olmasının etkisi. Bu haliyle, yani gösterilen etkilerinden ayırmayı öğrendiğimiz haliyle, gösteren dışında, Bir'in dünyaya dahil olmasının bildiğimiz bir dayanağı yok.

Aşkta hedeflenen, öznedir; bu haliyle özne, dile getirilen bir cümlede, tüm bir hayat temelinde düzenlenen ya da düzenlenebilen bir şeyde varsayıldığı haliyle özne.

Bu haliyle bir öznenin *jouissance*'la pek ilişkisi yoktur. Buna karşılık öznenin göstergesi arzu uyandırmaya elverişlidir. Aşkın kaynağı buradadır. Gelecek oturumlarda izlemeyi sürdürmeye çalışacağımız yol aşk ile cinsel *jouissance*'ın nerede bulunduğunu gösterecek size.

16 Ocak 1973

V

Aristoteles ve Freud: Öteki Tatmin

Aristoteles'in derdi.

Jouissance eksikliği ve evelme geveleme tatmini.

Gelişim, efendilik hipotezi.

Jouissance cinsel ilişkiye uygun değildir.

Konuşan varlığın tüm ihtiyaçları, karşısında eksik kaldıkları bir başka tatminde –bu son üç kelimenin altını çiziniz– ima edilmiş olmaları nedeniyle kirlenmişlerdir.

Bu ilk cümleyi yazabilesiniz diye sabah kalkar kalkmaz bir kâğıda not ettim – bu cümle bir başka tatmin ile ihtiyaçlar arasındaki karşıtlığı yok eder – tabii insanların çokça başvurduğu bu “ihtiyaç” kelimesini kavramak o kadar kolaysa, zira sonuçta ihtiyaç ancak bu başka/öteki tatmin için eksik kalmasıyla kavranabilir.

Öteki tatmin, anlayacağınız üzere, bilinçdışı düzeyinde tatmin edilendir – orada bir şey söylendiği ve söylenmediği kadarıyla, tabii bilinçdışının bir dil gibi yapılandığı doğrusa.

Bir süredir gönderme yaptığım bir şeye döneceğim, yani bu öteki tatminin bağlı olduğu *jouissance*'a, dile dayanan bu şeye.

Uzun, çok uzun zaman önce, psikanalizin etiğini ele almak için – daha aşağısı değil– Aristoteles'in *Nikomakhos'a Etik* eserinden yola çıkmıştım.

Okunabilir bu metin. İçinizden bir kısmı için bir tek talihsizlik var: Fransızca okunamaz. Çevrilemez olduğu çok açık. Bir zamanlar Garnier Yayınevi'nden Voilquin diye birinin, beni çevirisi olduğuna inandırabilecek bir şeyi çıkmıştı. Bu kişi tabii ki akademisyendi. Yunancanın Fransızcaya çevrilemiyor olması onun kabahati değil. Flammarion ile birleştikten sonra, Garnier metni sıkıştırıp sadece Fransızcasını sundu – yayıncıların beni çileden çıkardığını söylemeliyim. Yan sayfada Yunancası olmadan okuduğunuzda işin içinden çıkamadığınızı göremiyorsunuz. Bu haliyle metin kelimenin tam anlamıyla anlaşılmaz.

Her türlü sanat/hüner ile her türlü araştırma, her türlü eylem ile düşünüp taşınarak alınmış her türlü karar –bu dört şey arasındaki ilişki ne olabilir?– belli bir iyiye doğru meylediyor gibidir. Hatta bazen çok haklı olarak, iyi “her koşulda meyledilen” olarak tanımlanmış olabilir. Yine de –daha bahsi açılmamışken davetsiz misafir gibi geliyor şu– öyle görünüyor ki amaçlar arasında bir fark var.

Hodri meydan: Yunanca metne göndermede bulunan çok sayıda açıklayıcı not olmadan bu yoğun kütleyi aydınlatabilecek varsa buyursun. Bu arada, metnin sırf bunlar çarçabuk tutulmuş notlar diye böyle olduğunu düşünmek olanaksız. Zamanla, nasıl olmuştusa, yorumcuların zihnine birkaç ateşböceği konmuş; bu kadar çaba harcamak zorunda kalıyorlarsa bunun bir nedeni olabileceği akıllarına gelmiş. “Aristoteles düşünülemez” diye bir mecburiyet yok kesinlikle. Bu noktaya döneceğim.

Bana gelince, etik hakkında söylediklerim, stenografiden yola çıkılarak daktiloyla yazılmış olanlar, o sıralar *Internationale de psychanalyse*'in dikkatini bana çekmekle meşgul insanlara –sonuç⁵⁴ da malum– kullanılmaya fazlasıyla elverişli gelmiş olabilir. Psikanalizin etik açısından içerdikleri hakkındaki düşüncelerimin ortalarda dolaştığını görmeyi herhalde çok isterlerdi. Çok da işlerine gelirdi bu – ben dibe vururken *Psikanaliz'in Etiği* suyun üstünde kalırdı. Alın size hesapçılığın yetmemesinin bir örneği – bu *Etik*'in basımına engel oldum. Şu düşünceyle vazgeçtim yayımla-

maktan: Beni istemeyeni ben de ikna etmek (*convaincre*) için uğraşmam. İkna etmemek de lazım. Psikanalizin özelliği, a./salak (*con*)⁵⁵ olsun olmasın, tepelemek (*vaincre*) değildir.

Hem neresinden bakarsanız bakın, hiç fena seminer değildi. Zamanında, demin sözünü ettiğim hesapçılığa hiç bulaşmamış, gizlisi saklısı olmayan biri, canla başla bu semineri kaleme almıştı. Yazı haline getirmişti onu, kendine ait bir yazı. Kendine mal etmeyi aklından bile geçirmezdi ve isteseydim olduğu gibi yayımlayacaktı. İstemedim. Bugün, bütün seminerlerimi başka biri yayımlayacak, içlerinden bir tek onu kendim baştan yazarak, yazı haline getiririm belki. Ne de olsa birini yazı yapmam lazım. Neden onu seçmeyeyim?

Birtakım sınamalar yapmamak ve Freud'un kendi alanı haline getirdiği bu alana ondan öncekilerin nasıl baktığını görmemek için bir sebep yok. Neyin söz konusu olduğunu deneyimlemenin başka bir yolu olabilir bu – yani, bu alanın bizim kullandığımız araçlarla düşünülebilir bir hal aldığını ve tanıklıkları taşıyan tek aracın yazı olduğunu. Basit bir deney bunu fark ettirir: *Nikomakhos'a Etik* eserini Fransızca çevirisinden okuyun, tabii ki hiçbir şey anlamayacaksınız, ama söylediklerimden anladığınızdan daha az olmayacak, o kadarı da yeter size.

Aristoteles, benim anlattıklarımın daha anlaşılır değil. Hatta çok daha az anlaşılır, çünkü bize uzak kalan pek çok şeyi iç içe geçirir. Peki demin sözünü ettiğim öteki tatmin nereden doğmuştur? –sevgili dostlarım, dibine kadar girip bakarsanız görmemeniz olanaksız– Tümellden: İyi, Doğru, Güzel'den.

Böyle üç özgülleştirmenin olması, *yetkili* (*autorisée*) (bu kelimeye tırnak içinde verdiğim anlamıyla) bir düşünceye, yani bize bir yazar (*auteur*) adıyla miras kalmış bir düşünceye ait bazı metinlerin bu konudaki yaklaşımına acıklı bir görünüm veriyor. “Çok eski bir kültür” demeden önce iki kere düşündüğüm bir kültürden –böyle bir kültür yok– bize ulaşan metinlerle birlikte gelen budur.

Toplumdan ayrı kültür yoktur. Kültür bize tutunan şeydir. Kültürü artık sırtımızda ancak bir haşere gibi taşıyabiliyoruz; çünkü

bit gibi ayıklamak dışında ne yapacağımızı bilmiyoruz onu. Ben ayıklamamanızı öneririm çünkü kaşındırıp uyandırır. Sizi kuşatan koşulların –yani başkalarının, sizden sonra gelenlerin kültürünüz diyeceği şeyin– etkisiyle az çok uyuşmaya yüz tutmuş duygularınızı uyandıracaktır. Bu onlar için kültüre dönüşecektir, çünkü o zaman siz uzun süredir toprağın altında olacaksınız, tabii sizinle birlikte toplumsal bağ adına taşıdığınız her şey de. Sonunda tek kalan da budur, toplumsal bağ. Buna söylem adını vereceğim; çünkü toplumsal bağın ancak dilin, vızıldayan şeyin, yani konuşan varlığın üstüne yerleşip ona damgasını vurmasıyla kök salabildiğini fark ettiğimiz andan itibaren başka bir ad verilemez.

Önceki söylemlerin –derken, başka söylemler de olacaktır– düşünülemez veya çok zor düşünülebilir olmaları bizi şaşırtmamalıdır. Nasıl ki benim gün yüzüne çıkarmaya çalıştığım söylem hemen anlamanıza elverişli değilse, Aristoteles’in söylemini bulunduğumuz yerden duyup anlamak da bizim için kolay değil. Pe ki düşünülemez olmasının nedenlerinden biri bu mudur? Düşünülebilir olduğu gün gibi ortada. Ancak Aristoteles’in bir şey demek istediğini düşündüğümüz takdirde, etrafındakileri merak ederiz. Sepetinde, ağında ne vardır, ne çıkarır, ne işler eliyle, neyle uğraşır, kiminle mücadele eder, neyi savunur, ne çalışır, neyin peşinden gider?

Az önce okuduğum ilk dört satırdaki kelimeleri duydunuz tabii ve bir anlamları olduğunu varsaydınız ama doğal olarak anlamlarının ne olduğunu bilmiyorsunuz. *Her türlü sanat/hüner ile her türlü araştırma, her türlü eylem* – bütün bunlar ne demektir? Ama Aristoteles bunun peşinden de bir sürü şey söylemiş ve bunlar uzun zaman kopya edilmiş, en sonunda da basılı halde bize ulaşmış olduğu için içlerinde pıhtılaşmış, elle tutulur bir şeyler olduğunu varsayıyoruz. İşte o zaman şu soruyu, şu tek soruyu soruyoruz: Bu tür şeyler onları ne düzeyde tatmin ediyordu?

Eh, demek ki bunları o dönemde nasıl kullandıkları pek önemli değilmiş. Biliyoruz, yazılanlar elden ele dolaşmış, Aristoteles eserler vermiş. Bu kafamızı karıştırıyor, sebebi de tam olarak, on-

ları ne düzeyde tatmin ediyordu? sorusunun ancak şu şekilde yorumlanabiliyor olmasıdır: *Belli bir jouissance'a ne düzeyde kabahat bulunurdu?* Başka bir deyişle, böyle bir metin neden, neden böyle dert olmuştur ona?

Doğru duydunuz – kabahat, eksik, yolunda gitmeyen bir şeyler, açıkça hedeflenmiş olandan sapma ve derken öylece başlayıverir – iyilik ve mutluluk. Güzel, iyi, enayi! (*Du bi, du bien, du benêt!*)⁵⁶

2

Gerçekliğe jouissance aygıtlarıyla yaklaşılr.

İşte yine size önerdiğim bir formül – ama şunu merkeze almamız kaydıyla: Dilden başka aygıt yoktur. Konuşan varlıkta *jouissance* işte bu şekilde bir aygıtla donanmıştır.

Haz ilkesinin sözcesini düzeltirsek, Freud'un söylediği de budur. Onu bu şekilde söylemiştir, çünkü kendisinden önce söyleyenler olmuştur ve bu Freud'a söylediğinin en işitilebilir yolu olarak görünmüştür. Saptaması çok kolaydır ve Aristoteles'in Freud ile bağlanması bu saptamaya yardım eder.

Ben daha ileri gidiyor, “Bilinçdışı bir dil gibi yapılanmıştır,” diyerek bunu artık olabileceği noktaya götürüyorum. Bu dil ancak buradan hareketle, kuşkusuz *jouissance*'ın aygıtı olarak koyutlanarak aydınlığa kavuşturulur. Ama tersinden bakılırsa, *jouissance* belki kendisinin kendi içinde eksik olduğunu gösterir, zira böyle olması için, o tarafta bir şeylerin aksaması gerekir.

Gerçekliğe *jouissance*'ın aygıtlarıyla yaklaşılr. Bu demek değildir ki *jouissance* gerçeklikten önce gelir. Aynı zamanda Freud'un gelişimden bahsederken yanlış anlamaya çanak tuttuğu bir husustur bu; Fransızcada *Essais de Psychanalyse* (Psikanaliz Yazıları) diye sınıflanan eserinde bulabilirsiniz bu noktayı.⁵⁷

Freud, bir *Real-Ich*'den (gerçek ben) önce bir *Lust-Ich* (haz beni) olduğunu söyler. Bu, benim “gelişim” dediğim –ve efendilik/hâkimiyet hipotezinden başka bir şey olmayan– topraktaki ize bir

kullanırken vurgulamamdan ve bunları iki cinsiyet için farklı biçimde kullanmamdan dolayı herhalde fark edebiliyorsunuzdur—evren, söylemenin her şeyi başarabildiği yerdir.

Şimdi de biraz William James’lik mi taslayacağım? Neyin başarılabilirdiği? Sizi sonunda ulaştırmış olduğumu umduğum şu noktada cevabı söyleyebilirim: Erkek için, cinsel ilişkiyi başarısızlığa uğratmakta başarılı olmak.

Normalde, burada bıyık altından gülüşlerle karşılaşmalıydım — vah ki ne vah, hiç gülmediniz. Gülseydiniz şu anlama gelirdi: *Vay, demek kabul ediyorsunuz, şu işte, cinsel ilişkide başarısızlığa uğramanın iki yolu var.* Düğün müzikleri işte böyle ton değiştirir. Düğün şarkısı, düet (ikisini ayırmak gerek), sırayla karşılıklı şarkı okuma, aşk mektubu cinsel ilişki değildir. Bunlar cinsel ilişki diye bir şey olmadığı olgusu etrafında dönerler.

Öyleyse etrafında dönmenin erkekçe bir yolu vardır, bir de öteki yolu, ama buna başka bir ad vermeyeceğim, çünkü bu yıl irdelenekte olduğum şey bu — dişi tarzda nasıl irdelenir bu? Bütün-değil/hepsi-değil’le. Ancak bu bütün-değil şimdiye dek çok fazla incelenmediğinden, beni tabii biraz sıkıntıya sokuyor.

Bu konuda, biraz zihninizi dinlendirmek için bunun eğlenceli bir örneğini anlatacağım.

Kış sporumu yaptığım bir sırada, verdiğim bir sözü tutmak için kalkıp trenle ta Milano’ya gitmem gerektiğine kanaat getirdim, oraya varmak tam bir günümü alacaktı. Uzun sözün kısası, Milano’daydım ve o sıralar üzerinde durduğum şeyden bahsetmem elimden gelmediği için, ben böyleyim, —*Psikanalizin Etiği*’ni yeniden yazacağımı söyledim, ama sırf içeriğin esasını yeniden çıkarmakta olduğum için— daha önce bundan bahsedildiğini hiç duymamış Milanolulara vereceğim konferansa şu akıl almaz başlığı koymuştum: *Cinsel İlişkiye Yaptığı Gönderme İtibariyle Psikanaliz.* Milanolular çok zekiler. Anlattıklarımı öyle iyi anladılar ki hemen, daha akşamına, gazetede şöyle yazıyordu: *Doktor Lacan’a göre, hanımlar, le donne, yokmuş.*

Aynen böyle, ne bekliyordunuz? Cinsel ilişki yoksa kadınlar

da yoktur. Bu işe birisi çok kızmış, oradaki Kadın Kurtuluş Hareketi'nden (MLF) bir hanım. Hanımefendi gerçekten... ona dedim ki, *Yarın sabah gelin, size neyin söz konusu olduğunu açıklayacağım.*

Bu cinsel ilişki meselesinin aydınlığa kavuşturulabileceği bir bakış açısı varsa, yolu hepsi-değil/bütün-değil'in geliştirilmesinden hareketle döşemek gerektiğine göre, tam da kadınların tarafındadır. Bu yıl, bu *Yine/Hâlâ*'nın ardında asıl konum da, başlığımın anlamlarından biri de bu. Böylece kadın cinselliği üzerine yeni bir şeyler çıkarmayı beceririm belki.

Bütün-değil'e dair parlak bir kanıt sunan bir şey var. Bakın, dilde üretilen nüanslardan ya da anlam salınımlarından biriyle, şöyle dediğimde bütün-değil nasıl anlam değiştiriyor: *Meslektaşlarımız olan kadın analistler, kadın cinselliği konusunda bize bütünü/hepsini (pas tout) söylemiyorlar!* Ne kadar çarpıcı. Kadın cinselliği meselesini bir arpa boyu ilerletmediler. Bunun *jouissance* aygıtının yapısına bağlı içsel bir nedeni olmalı.

3

Demin kendi kendime, tek başıma, itirazlar getirdiğim şeye, yani cinsel ilişkide başarısızlığa uğramanın bir erkeğe özgü, bir de başka bir biçimi olduğu konusuna geri geliyorum. Eğer, koyutladığım gibi, cinsel ilişki yoksa, bu başarısızlık söz konusu ilişkiyi gerçekleştirmenin tek biçimidir. O halde *hepsi/bütün başarılı* demek, *bütün-değil başarılı (pas-tout réussit)*⁵⁸ demeye mâni değil, çünkü o da aynı tarzdadır – başarısızlığa uğrar. Söz konusu olan onun nasıl başarıldığını analiz etmek değil, mesele dili damağı kuruyana kadar neden başarısız olduğunu tekrar etmek.

Başarısızlığa uğrar. Nesnel olarak böyle. Bunu zaten vurguladım. Hatta bunun nesnelliği o kadar çarpıcı ki analitik söylemdeki mahiyetiyle nesne meselesini buna odaklamak lazım. Başarısızlığa uğrama – nesne budur.

İyi ve kötü nesnenin ne bakımdan farklılaştığını uzun zaman önce söylemiştim. İyi de vardır, kötü de, aman ha! Bugün tam da buradan, iyiyle, iyi olanla alakalı olandan, Freud'un dillendirdiklerinden yola çıkmaya çalışacağım. Nesne, başarısızlığa uğrayandır. Nesnenin özü, başarısızlığa uğramaktır.

Fark edeceğiniz üzere özden bahsettim, tıpkı Aristoteles gibi. Peki ondan sonra? Bu demektir ki bu eski kelimeler kesinlikle kullanılabilir. Bu kadar ayak sürümediğim bir dönemde, Aristoteles'ten hemen buna geçmiştim. Demiştik ki, mutçuluk (*eudémonisme*) etrafındaki şu Yunan ayak sürümesinden sonra havayı bir nebze ferahlatan bir şey vardysa, o da yararcılığın keşfiydi.

O zamanki dinleyicilerime vız gelip tırıs gitti bu, çünkü yararcılıktan (*utilitarisme*) bahsedildiğini hiç duymamışlardı – e tabii yanılıyor olamazlardı, yararlı olana başvurulduğuna inanmaları olanaksızdı. Onlara Bentham'ın eserlerinde yararcılığın ne olduğunu, yani hiç de sandıkları şey değildi, ve bunu anlamak için *The Theory of Fictions*'ı (Kurmaca Teorisi) okumak gerektiğini açıkladım.

Yararcılık şundan başka bir anlama gelmez – halihazırda kullanılan eski kelimelerin neye yaradığı düşünülmelidir. Bu kadar. O kelimeleri kullanınca da ortaya çıkan sonuca şaşmamalı. Neye yaradıklarını biliyoruz, olması gereken *jouissance*'ın var olması. Yalnız şu farkla: *Faillir* (yanılmak, çuvallamak) ve *falloir* (gerekmek) fiilleri arasındaki ikircim düşünüldüğünde, olması gereken *jouissance*, olmaması gereken/çuvallamayan (*qu'il ne faut pas*)⁵⁹ *jouissance*'ı ifade etmelidir.

Evet, şimdi olumlu bir şey öğretiyorum. Tabii olumsuzluk yoluyla ifade edilmesi dışında. Peki bu neden başka bir şey kadar olumlu olmasın?

Zorunlu olan –sizin için bu kipte vurgulamayı öneriyorum– ne yapmaya ara vermez? Yazılmaya, kendini yazmaya. En azından dört kip kategorisine⁶⁰ ayırmanın çok iyi bir yolu bu. Size başka bir zaman açıklayacağım bunu ama bugün ucundan çitlatacağım. “Yazılmamaya ara vermeyen”, zorunlu olanın karşısına koyulma-

sını beklemeyeceğiniz –zorunlunun karşısında olumsal olmasını beklersiniz– bir kip kategorisi. Düşünsenize, zorunlu olan, olanaksız olana bağlanıyor ve bu *yazılmamaya ara vermeyen* de onun eklemlenişi. Meydana gelen, olmaması gereken *jouissance*'tır. Cinsel ilişki olmamasının bağlaştığı ve fallik işlevin tözsel tarafı işte budur.

Şimdi metin düzeyinde yeniden ele alıyorum. Şu *jouissance* ki olmaması gerekirdi⁶¹ – koşul kipinde. Bu bize onun için koşul cümlesi ve sonuç cümlesi kullanma fikrini veriyor. Eğer böyle olmasaydı, işler daha yolunda giderdi – ikinci cümlede fiil koşul kipinde. Stoacıların belki de mantığın en sağlam tarafı olduğunu fark ettikleri maddi imadır bu.

O halde *jouissance*'a dair olmaması gerekeni ifade etmenin tek yolu şu değil mi? Fallik olandan başka bir *jouissance* olsaydı, onun bu *jouissance* olmaması gerekirdi.

Ne kadar güzel. Şeyleri işte bu şekilde kullanmak gerekir, ama hakikaten, posasını çıkarıncaya kadar kullanmak, eski kelimeleri en aptalın bile anlayacağı basitlikte kullanmak gerekir. Yararcılık işte budur. Bu da Platon ve Aristoteles'ten beri kafa patlatılan, tüm ortaçağ boyunca insanları meşgul ettikten sonra Leibniz'i bile – nasıl bu kadar zeki kalabildiğini sorduracak kadar– boğan şu eski tümeller hikâyesinden yakayı kurtarmak için devasa bir adım atmaya olanak vermiştir.

Eğer başka bir tane olsaydı, onun bu olmaması gerekirdi.

Peki *bu* kelimesi neyi belirtiyor? Acaba cümle içindeki başka olanı mı belirtiyor, yoksa bu başkayı başka/öteki olarak adlandırmak için yola çıktığımız şeyi mi? Burada söylediklerim maddi ima düzeyinde doğrulanır, çünkü ilk kısım yanlış bir şeyi belirtir: *Eğer başka bir tane olsaydı*, ama fallik *jouissance*'tan başkası yoktur, tabii biri hariç: Kadının, belki de bilmediği için, üzerine tek kelime etmediği, onu hepsi-değil/bütün-değil yapan *jouissance*. Başka bir tane olduğu yanlıştır, ama devamında geleni doğru olmaktan alıkoymaz bu, yani onun bu olmaması gerekir.

Görüyorsunuz ya, çok doğru. Doğru, yanlıştan çıkarsandığın-

da bile, geçerlidir. İma yerine oturur. Kabul edilemeyecek tek şey, yanlışın doğrudan çıkarılmasıdır. Şu mantık da hiç fena değil ha. Stoacıların bunu tek başlarına fark etmiş olması da etkileyici hani. Bunların *jouissance*'la ilişkisi bulunmayan şeyler olduğunu sanmamak lazım. Bu terimleri rehabilite etmek yeter.

Başka bir tane olduğu yanlıştır. Bu bizi bir kez daha yanlışla (*faux*) dayalı ikircimle oynamaktan ve onun bu olmaması gerektiğini (*faux-drait*)⁶² söylemekten alıkoymayacaktır. Varsayın ki başka bir tane var – ama yok işte. Ve bu arada, başka bir tane olmadığı için değil –ve bu *olmaması gerekirdi* buna dayandığı için– bıçak bizim yola çıktığımız yer olan *jouissance*'ın üzerine daha az inmez. Bunun, hatanın, kusurun (*faute*) –suçluluk, kabahat diye anlayın bunu– olması gerekir (*faut*) – olmaya başkasının kusuru.⁶³

Geçerken söyleyeyim, bu yandan atılan hızlı bakış, olanca ağırlığına bir metafizikte kavuşacak genel bir fikir verir bize. Gidip metafiziğin bu yemliğinde içimizi rahatlatacak bir şeyler arayacağımıza, bizim de ona bir şeyler yutturabileceğimiz durumlar olabilir. Demek ki unutmamak gerek, varlık-olmayanın (*le non-être*) olmaması, söze taşınıyorsa varlık adına taşınır – ki olmaması da bu varlığın hatasıdır. Onun hatası olduğu doğrudur, çünkü varlık olmasaydı, bu varlık-olmayan meselesi konusunda kafamız rahat olacaktı, dolayısıyla onu kınamamızı ve hatalı olmayı hak ediyor varlık.

Yine bu yüzden –ki beni ara sıra öfkeliendiren de bu, sanırım hatırlamıyorsunuz ama zaten ondan yola çıkmıştım– kendimi yayın yapacak (*p'oublier*)⁶⁴ raddede unuttuğum (*m'oublier*), yani bütün (*tout*) her şeyi unuttuğum (*tout-blier*) zaman, bunun bütünle alakası vardır – kitabımdan değil de benden bahsedilmesinin kahrını çekmeyi hak ediyorum. Milano'da da işler tam olarak böyle gitti. Bana göre hanımların olmadığını söylediklerinde belki tam olarak benden bahsetmiyorlardı ama bunlar orada söylediklerim değildi kesinlikle.

Uzun sözün kısası, bu *jouissance* konuşan kişiye, belli bir sebeple geliyorsa, biraz zamansız olmasındandır. Şu ünlü cinsel iliş-

kiyle alakası var, öyle bir ilişki olmadığını anlamak için ziyadesiyle fırsatı olacak. Demek ki ilk sırada değil ikinci sırada geliyor. Freud'da bunun izleri vardır. *Urverdrängung*'dan, yani birincil bastırmadan bahsettiyse, bunun sebebi tam da doğru/hakiki, günlük bastırmanın ilk değil ikinci olmasıdır.

İnsanlar işbu *jouissance*'ı bastırır, çünkü dile getirilmesi münasip değildir ve bunun sebebi tam da onun dile getirilmesinin şundan başka bir şey olmamasıdır: *Jouissance* olarak, münasip değildir. Bu *jouissance*'ın olması gereken değil de olmaması gereken olduğunu söyleyerek az önce zaten bunu ileri sürmüştüm.

Bastırma sadece, tüm söylemelerde, en küçük bir söylemede bile, demin *jouissance* cinsel ilişkiye uymaz –*non decet*⁶⁵– diye sözcelediğim bu söylemenin ima ettiği şeyi tasdik ederek meydana gelir. Adı geçen *jouissance* konuştuğu için cinsel ilişki yoktur.

Bu yüzden bu *jouissance* sussa daha iyi eder, ama böyle yaptığında bu cinsel ilişkinin yokluğunu biraz daha ağırlaştırır. Yine bu yüzdendir ki sonuçta susmaz, bastırmanın ilk etkisi onun başka bir şeyden bahsetmesidir. Metaforu, bir çare, bir çıkış yolu haline getiren de budur.

Evet, tüm bunların yararla ilişkisini görüyorsunuz böylece. Bunlar yararlı. Sizi bir işe yarar kılar, çünkü zevk alınmaktan (*joui*) ya da oyuna getirilmekten (*joué*) başka nasıl *jouissance* alacağınızı bilmiyorsunuz, zira bu tam da şu *jouissance*'tır ki olması gerekirdi.

4

Aristoteles ve Freud'un birbirini aydınlatabilmesini, bugün özsel bir şeyi vurgulamamı sağlayan bu adım adım yaklaşımdan yola çıkarak ele almamız gerekiyor. Söylediklerinin nasıl birbirine çengellendiğini, nasıl birbirini kestiğini sorgulamamız gerekiyor.

Aristoteles sözü geçen *Nikomakhos'a Etik*'in yedinci kitabında haz meselesini ortaya koyar. *Jouissance*'a (ne bir eksiği ne bir faz-

lası) gönderme yaparken ona en kesin görünen şey, hazzın ihtiyaçlardan, hani ilk cümlede başlangıç noktası yaptığım ve Aristoteles'in de üremede söz konusu olan şeyi çerçeve içine alırken göz önünde tuttuğu şu ihtiyaçlardan, ayırt edilebileceğidir. İhtiyaçlar hareketle bağlantılıdır. Nitekim Aristoteles kendi dünyasının – akıntıya kapılmış ve artık ilelebet çekip gitmiş o dünyanın– merkezine, hareket etmeyen hareket ettiriciyi koymuştur, ondan hemen sonra onun neden olduğu hareket ve biraz daha ilerleyince de doğan ve ölen, türeyen ve bozulan şeyler gelir. İşte ihtiyaçlar burada yer alır. İhtiyaçlar hareket yoluyla tatmin edilir.

İşin tuhaf tarafı, nasıl oluyor da aynı şeyle Freud'un metninde tekrar karşılaşıyoruz? Ama onda mesele haz ilkesinin eklemlenişle ilgili. Bu nasıl bir ikircimdir ki Freud'da haz ilkesinden, ancak tahrikten kaynaklanması ve bu tahriğin de kendisinden kurtulmak için harekete yol açması dolayısıyla bahis açılır? Tuhaftır ki Freud'un haz ilkesi dediği şey Aristoteles'te kesinlikle haz değil, ancak acının hafiflemesi diye görülebilir.

Aristoteles haz durumunu bir yere ilıştirecek olsaydı, orası ancak *energeia* (etkinlik) adını verdiği şey olabilirdi.

Daha da tuhafı, buna dair verdiği, tutarlılıktan yoksun denemeyecek ilk örnek görmektir – en üstün haz ona göre görmede yatar; bu hazzı da bir şeyin *genesis*'i, yani doğumu, türeyişi düzeyinden, saf hazzın bağrında, merkezinde meydana gelenden ayırt eder. Görmenin bir haz olması için, görmemizden önce bir acının gelmesine lüzum yoktur. Eğlenceli yanı şu ki meseleyi bu şekilde ifade edince, neyi öne sürmeli? İkircim yaratmayan bir kelime olmadığından Fransızcanın *odor*er (koklamak) diye çevirmek zorunda kaldığı şeyi. Aristoteles bu noktada koklama ile görmeyi aynı düzleme yerleştirir. Bu ikinci duyu ilkinen ne kadar zıt görünürse görünsün, bize hazzın ona dayandığını söyler. Üçüncü olarak işitmeyi ekler.

Saat 13:45'e yaklaştı. İlerlediğimiz yolda bulunduğunuz yeri saptayabilmeniz için, az önce attığımız adımı hatırlayın, hani şöyle bir formüle kavuşturmştuk: *Jouissance*, merkezi itibariyle,

cinsel ilişkinin olması için olmaması gereken *jouissance*'la, hani şu *jouissance* ki olmaması gerekirdi, işte onunla bağlantılıdır ve ona bütünüyle bağlı kalır. Pekâlâ, Aristoteles'in adını koyduğu bu iliştiirme eylemi altında ortaya çıkan şey, tam olarak analitik deneyimin bize, en azından cinsel özdeşleşmenin/kimliğın bir tarafında, erkek tarafında, nesne olarak saptama olanağı tanıdığı şeydir – kendini Öteki tarafından bir bakışta yakalanamayan şeyin yerine koyan nesne. *Objet a* bir yerde –sadece bir başlangıç noktasından, erkekten hareketle– eksik partnerin yerine geçen şey rolünü oynadığı ölçüde, yine gerçeğin yerine su yüzüne çıktığını görmek için de kullandığımız şey, yani düşünem oluşur.

Yeteri kadar konuştuğum için –ki her zaman gereğinden fazla anlamına gelir bu– neredeyse esef duyuyorum. Zira öteki tarafta, kadından hareketle ortaya çıkanın kökten farklılığını görmek gerekir.

Gelecek sefer, tutarlı –ve tekrar buluşmadan önceki iki haftalık⁶⁶ zamana tahammül edebileceğiniz kadar eksiksiz olacak– bir şekilde şunu dillendirmeye çalışacağım: Kadın (*la femme*) tarafında –yalnız bu dışıl *la* tanımlığını verevine üstü çizilmiş olarak gösterdiğime dikkat edin–, *La femme* tarafında, olmayan bu cinsel ilişkiyi telafi ederken söz konusu olan, *objet a*'dan farklı bir şeydir.

13 Şubat 1973

VI

Tanrı ve Kadının⁶⁷ *Jouissance*'ı

Aşkla okumak, nefret etmek.

Materyalistler.

Varlığın jouissance'ı.

Erkek, çokbiçimli-sapkın.

Mistikler.

Uzun zamandır sizinle birazcık aranızda dolaşarak konuşmayı arzu ediyordum. İtiraf etmeliyim ki, okul tatili denen şeyin katılımcı sayısını azaltacağını da umuyordum.

Madem bu tatmini yaşamak nasip olmadı, geçen sefer başlangıç noktası olarak aldığım *başka bir tatmin*'e, “sözün tatmini” adını verdiğim şeye dönüyorum.

Başka bir tatmin, anca olabilecek (*juste*)⁶⁸ *jouissance*'a karşılık gelir, sırf bu sebeptir ki kadın ve erkek diye kısaltarak adlandırdığım şeyler arasında geçer. Başka bir deyişle, fallik *jouissance*'a karşılık gelir.

Burada *anca* kelimesinin çeşitli çağrışımlarına dikkat edin. Bu *anca*, bu *ancak* (*justement*), bir *zar zor* / *tastamam* (*tout juste*), bir *zar zor* *başarılmış* olandır, başarısızlığa uğramış olanın arka yüzüdür – zar zor başarılı olur. Bununla, Aristoteles'in “tam ortası” olarak anladığı adalet (*justice*) kavramına⁶⁹ katkısının gerekçelendirilmiş olduğunu daha şimdiden görüyorsunuz.

Belki aranızdan bazıları bu *tastamam*'daki (*tout juste*) bütün'ü (*tout*) işin içine soktuğumda, hiçbir dilde eksik olmayan bu bütünü belirten *prosdiorisme*⁷⁰ kelimesinden sakınmak için çevresin-

den dolandığımı fark etmiştir. Eh, bize bu vesileyle Aristoteles'in adaletinden (*justice*) ancak'a/doğruluğa (*justesse*), ancak elde edilmiş başarıya kayma olanağı verenin *prosdiorisme* –bütün– olması burada önce Aristoteles'e girmemi meşrulaştırıyor. Nitekim, öyle değil mi, hemen böyle anlaşılmıyor.

Madem Aristoteles bizi ondan ayıran mesafe dolayısıyla öyle kolayca anlaşılmıyor, bana kalırsa size okumanın bizi hiç de anlamaya mecbur kılmadığını söylemem de haklılık kazanıyor. Önce okumak gerekir.

1

Bu yüzden bugün, belki bazılarınıza paradoksal görünebilecek bir şekilde, hiç olmazsa beni ilgilendirdiği söylenebilecek bir kitabı okumanızı önereceğim size: Galilée Yayınevi'nin *A la lettre* (Harfi Harfine) dizisinden çıkan bu kitabın adı, *Le titre de la lettre* (Mektubun Başlığı).⁷¹ Bu durumda bana dokuzuncu dereceden memur rolü oynuyorlarmış gibi göründüklerinden size yazarlarının kim olduğunu söylemeyeceğim.

Amacım yaptıkları çalışmayı küçümsemek değil, zira şahsen kitabı çok büyük tatminle okuduğumu söyleyeceğim. Kendinizi, son otuz sayfasında kolayca görebileceğiniz gibi, olabilecek en kötü niyetlerle yazılmış bu kitabın sınamasından geçirmenizi arzu ediyorum. Kitabın duyulup yayılmasını ne kadar teşvik etsem azdır.

Bir anlamda, okumak söz konusu olduğunda, hiç bu kadar iyi, bu kadar aşkla okunmadığımı söyleyebilirim. Elbette, kitabın sonunda da ortaya çıktığı gibi, bu öyle bir aşk ki hakkında en hafif deyimle söylenebilecek olan, analitik teorideki alışıldık ikizinden bahis açmanın kaçınılmaz olduğudur.

Ama bu kadarı fazla ileri gitmek olur. Hatta belki, öznelere herhangi bir şekilde işin içine katmak haddinden fazlasını söylemektir. Duygularından dem vurmak belki de onları özne olarak

gereğinden fazla tanımak, takdir etmek olur.

Öyleyse sadece bunun bir iyi okuma modeli olduğunu söyleyelim; o derece ki yakınımıdakilerden asla buna denk bir şey görmemiş olmaktan üzüntü duyduğumu söyleyebilirim.

Yazarlar kendilerini benim *Ecrits* kitabımda yer alan “L’Instance de la Lettre” başlıklı makaleyle sınırlamak zorunda hissetmişler – eh, madem bir okumanın koşulu kuşkusuz kendine sınırlar koymaktır, öyleyse neden onlara iltifatta bulunmayayım?

Beni Saussure’den ayıran ve –bu yazarların dediklerine göre– benim onu saptırmama neden olan şeyden yola çıkarak, analitik söylemin hakikate ve onun paradokslarına yaklaşımı hakkında belirttiğim açmaza gidiyorlar yavaş yavaş. Bu kuşkusuz, sonuçta –daha derinlemesine inceleme ihtiyacı duymadığım– söz konusu sıradışı çalışmaya girişmiş kişilerin gözünden kaçan bir şey. Adeta söyleminin onları sürüklemek için kurulduğu açmaza varınca, kendilerini görevlerini yapmış görüyor ve kafalarının karıştığını beyan ediyorlar – ya da benimkinin karıştığını beyan ediyorlar ki, ulaştıkları neticeye bakılırsa bu da aynı şey demek oluyor. Böylece onların vardığı, göreceğiniz gibi, patavatsız diye nitelendirilebilecek sonuçlarla kendi kendinize hesaplaşmanız uygun olur. Bu çalışma, ta sonuçlarına varıncaya kadar, kesinlikle çarpıcı bir aydınlatma (*éclaircissement*) değeri taşıdığını kabul etmekten başka bir şey yapamayacağım bir biçimde hazırlanmış. Şayet oturduğunuz sıralardaki yoğunluğu biraz seyreltebilseydi (*éclaircir*) onu sadece kendim için fazladan kâr olarak görürdüm, ama sonuçta sizi yıldırarak bir şey var mı emin değilim – burada hâlâ bu kadar kalabalık olduğunuza göre neden size güvenmeyeyim?

Böylece, son yirmi-otuz sayfa bir yana –doğrusu sadece bunlara göz gezdirdim– gerisi, kısacası, olsa olsa dileyebileceğim bir avuntu sağlayacak size.

2

Bunun üzerine, bugün size söylemem gerekenlere devam edeceğim – yani, konuşan varlık söz konusuysa cinsel ilişkiyi telafi eden şey sadece bu temelde dile getirilebildiği için, cinsiyetler arasında ilişki kurulmamasının neticesini biraz daha açıklamaya.

Uzun zaman önce, bu yolda ilk adımı oluşturan belli bir *Bir Vardır*’ı hece hece vurgulamıştım. Bu *Bir Vardır* –söylemenin tam zamanı– basit değildir. Psikanalizde, daha doğrusu Freud’un söyleminde bu, ikiden bir oluşturan kaynaşma, birbiri içinde erime olarak tanımlanan Eros hakkında, çok büyük bir çokluktan yavaş yavaş Bir oluşturmaya meylettği varsayılan şu Eros hakkında söylenir. Ama, sadece benim konuşmamda ortaklaşmak için bile olsa, her gün ziyadesiyle kanıtlandığı üzere, burada kuşkusuz çokluk olan sizin hepinizin sadece Bir’i oluşturmadığınız değil, buna ulaşmanızın hiçbir yolu bulunmadığı açık olduğuna göre, Freud’un, Thanatos kılığında, bu evrensel Eros’u engelleyecek –onu toza çevirecek– başka bir etmeni ortaya çıkarması gerekir.

Bu açıkça Freud’un rüşeymin iki ögesi olan yumurta ve spermin talihli keşfi sayesinde kullanma olanağına kavuştuğu bir metafordur; bunlar hakkında kabaca denebilir ki kaynaşıp birleşmeleriyle ne doğar? Yeni bir varlık. Yalnız bu mayoz bölünme olmadan, apaçık bir eksilme olmadan gerçekleşmez; en azından ikisinden birinde, birleşmenin meydana geldiği andan hemen önce, nihai işlemde sebepsiz yere bulunmayan bazı öğeler eksilir.

Fakat bu biyoloji metaforu bizi burada başka yerde olduğundan çok daha az rahatlatır. Bilinçdışı eğer gerçekten benim söylediğim şeyse, bir dil gibi yapılanmışsa, bu Bir’i dil düzeyinde sorgulamamız gerekir. Bu Bir’in yüzyıllar boyu sonsuz yankısı olmuştur. Bu noktada yeni-Platoncuları anmama lüzum yok herhalde? Belki bu serüvene birazdan hızlıca değinme fırsatı bulurum, çünkü bugün yapmam gereken, tam olarak, meselenin, söyleme-

miz temelinde, deneyimimizin Eros alanına getirdiği bu yenileme temelinde, sadece nereden tutulabileceğini değil, aynı zamanda nereden tutulması gerektiğini tayin etmek.

Şundan başlamak gerekiyor: *Bir Vardır*, “sadece Bir vardır” anlamında anlaşılmalıdır. Yüzyıllar boyu yankılanmış adıyla çağırmanın gereken şeyin, yani aşk/sevginin can alıcı noktasını böyle kavrayabiliriz.

Analizde işimiz sadece bununladır, analiz başka bir yolla işlemez. Şu anda size hitap eden benim, sevgiden ayrılmadığı için aktarıma dayandırmam gerektiğine inandığım şeyi, yani *bildiği varsayılan özne* formülünü ortaya çıkarmama olanak veren tek şey olduğu için tek yol budur.

Bu “bilme” kelimesinin sizin için yeni bir tınısı olabileceğine değinmem kaçınılmaz. Bildiğini varsaydığım kişiyi severim. Biraz önce, sizi ısrarla, iğneleyici diliyle kasten beni itibarsızlaştırmayı (*déconsidérer*) hedefleyen bir kitabı okumaya çağırdığımda –nihayetinde ölgünlüğü gidermekten (*dé-sidération*) bahseden ve başka da bir amacı olmayan biri, böyle bir şey karşısında kesinlikle geri adım atacak değildir– benim hangi yöne, sevgi tarafına mı, yoksa nefret denen şey tarafına mı eğileceğim konusunda yalpaladığıma, gerilediğime, tereddüt ettiğime şahit oldunuz. Mesele şu ki tam da benim bilgime dair “varsayımın tersine çevrilmesi”nin (*dé-supposer*) söz konusu olduğu noktada bu iğneleyici dil yazarlara savunulabilir görünebilir. Benden nefret ettiklerini söylememin nedeni, bildiğim varsayımını tersine çevirmeleridir.

Tabii, neden olmasın? Eğer bunun benim okuma dediğim şeyin koşulu olması gerektiği doğruysa neden olmasın? Sonuçta, Aristoteles’in bildikleri hakkında ne farz edebilirim? Belki de bilgiye sahip olduğunu ne kadar az varsayarsam onu o kadar iyi okurum. Okumanın katı bir sınamaya tabi tutulmasının koşulu budur, zaten ben de buna yan çizmiyorum.

Var olan dilin bu veçhesi tarafından, yani dilin uğradığı erozyonun etkisiyle örülmüş şey –ki yazmayı böyle tarif ediyorum–tarafmdan okumamız için sunulan şey bilinmiyor olamaz. Bundan

ötürü, yüzyıllar boyu kendini –söylemem gerekir ki uygunsuz biçimde– felsefi diye adlandırmış bir düşünce tarafından aşk/sevgi üzerine söylenenleri en azından hatırlatmamak kibir olur.

Burada meselenin genel bir değerlendirmesini yapmayacağım. Burada gördüğüm yüzlere bakılırsa, bana öyle geliyor ki felsefede Tanrı(’nm) sevgisinin belli bir yer tuttuğunun söylendiğini mutlaka duymuşsunuzdur. Şimdi, analitik söylemin –en azından değinerek– hesaba katmamasının olanaksız olduğu geniş kapsamlı bir olgu var.

Sözünü ettiğim kitapçıkta ifade edildiği üzere, Sainte-Anne Hastanesi’nden çıkarılmamdan (*exclure*) sonra –aslında çıkarılmadım, ben çekildim, arada çok fark var, hele dışlanmış (*exclu*) kelimesi bizim topolojimizde büyük öneme sahipken, ama neyse önemi yok, şu anda bunu konuşmak için burada değiliz– söylenmiş bir sözü hatırlatacağım bu noktada. İyi niyetli insanların –ki kötü niyetli olanlardan beterdirler– erkekle kadın arasına ezelden beri var olan şu malum Tanrı’ya benzeyen belli bir Öteki yerleştirdiğimin yankısını duyduklarında, ağızları açık kaldı. Sadece bir yankıydı ama onlar kendilerini bunun gönüllü taşıyıcısı yaptılar. Bu insanlar, aman Tanrım, söylemem lazım, saf felsefe geleneğindendi, materyalist olduklarını iddia eden kimselerdendi, bu yüzden “saf” diyorum, zira materyalizmden daha felsefisi yoktur. Materyalizm, –fırsat çıkmışken söyleyelim, Tanrı bilir neden– felsefede sevgiyle ilgili tüm tartışmalara hâkim olduğunu söylediğim bu Tanrı’ya karşı tetikte olmaya mecbur hisseder kendini. Verdikleri sıcak tepkiye yeni bir dinleyici kitlesi borçlu olduğum bu kişiler, belli bir rahatsızlık da gösterdiler.

“L’Instance de la lettre” döneminde sözün yeri olarak ileri sürülen Ötekinin, şu malum Tanrı’yı laikleştirmenin diyemem ama içindeki şeytanı çıkarmanın bir yolu olduğu bana kalırsa açık. Ne de olsa, son seminerlerimden birinde Tanrı’nın olmadığını koyutlayabilmiş olduğum için bana iltifat eden çok insan oldu. Kuşkusuz, duyuyorlar – duyuyorlar ama yazık ki anlıyorlar ve anladıkları biraz aceleye geliyor.

O yüzden bugün, bunun yerine, şu malum Tanrı'nın hangi bakımdan var olduğunu size göstereceğim. Onun var olma tarzı belki herkesin hoşuna gitmeyecek, bilhassa, uzun süredir söylediğim gibi, onun varlığından vazgeçmek konusunda benden çok daha mahir olan teologların. Maalesef ben tam olarak aynı konumda değilim, çünkü benim işim Ötekiyle. Bu Ötekinin –eğer ondan sadece bir tane varsa– öteki cinsiyete ait görünen şeyle bir ilişkisi olmalıdır muhakkak.

Bu konuda, geçen sefer andığım –hani *Psikanalizin Etiği* seminerini verdiğim yıl– saraylı aşkına (*l'amour courtois*) göndermede bulunmaktan kaçınmadım. Nedir saraylı aşkı?

Sanki cinsel ilişkiye biz mâni oluyormuşuz gibi yaparak, onun yokluğunu telafi etmenin incelikli bir yoludur. Bu hakikaten şimdiye kadar teşebbüs edilmiş en harika şeydir. Ama numara yapıldığı nasıl açığa çıkarılır?

Materyalistler, saraylı aşkının neden feodal dönemde ortaya çıktığı paradoksu üzerine atıp tutmak yerine, tam tersine burada, bu aşkın nasıl efendiye bağlılık, kişiye sadakat söylemine kök saldığını göstermek için harika bir fırsat görmeliler. Son tahlilde, kişi veya şahıs, daima efendinin söylemidir. Saraylı aşkı erkek için cinsel ilişki olmaması durumunun içinden zarif şekilde çıkmanın tek yoludur; hanımıysa, ona –kelimenin en kölece anlamıyla– tamamen tabidir.

İşte bu yolda ben engel kavramıyla, Aristoteles'te –her şeye rağmen Aristoteles'i Geoffrey Rudel'e⁷² tercih ederim– tam da engel, *enstasis* denen şeyle meşgul olacağım – daha sonra ele alacağım bunu, zira bugün belli bir alan açmam gerek.

Okurlarım⁷³ –tekrar ediyorum, birazdan gidip kitaplarını hepiniz almalısınız–, okurlarım bile bunu keşfetmişler. Mercii (*instance*) öyle özenle, öyle tedbirli sorguluyorlar ki... size şöyle söyleyeyim, öğrencilerimden hiçbirinin benzer bir çalışmaya imza attığını görmedim; yazık, kimse yazdıklarını ciddiye almayacak, tabii az önce söylediğim gibi, benim bildiğim varsayımını tersine çevirdikleri bahanesiyle benden nefret edenler hariç. Benim en

sona saklamış olduğum lokmayı, Aristoteles'in mantıksal engeli-
ni, *enstasis*'i bile keşfetmişler. Doğrusu, aradaki ilişkiyi göreme-
mişler. Ama çalışmaya –hele ki bir şey, örneğin, hiç olmadığı ka-
dar yeri gelmiş bir ifadeyle, usta⁷⁴ olma arzusu, onları harekete ge-
çirdiğinde– öyle alışmışlar ki, sayfa 28-29'daki dipnotta bunu
açık ediyorlar.

Aristoteles'e kendiniz bakın, ben nihayet şu *enstasis* hikâyesini
ele aldığım da her şeyi öğreneceksiniz. Ardından *Retorik*'teki bö-
lümle *Topikler*'deki iki bölümü⁷⁵ okuyabilirsiniz; bunlar benim
dört formülümü $\neg \exists x. \overline{\Phi x}$ ve devamını– Aristoteles'le kaynaştır-
maya çalıştığım da ne demek istediğimi açıkça anlamanıza olanak
sağlayacaktır.

Son olarak, bu konuyu bitirmek için, kendilerine verilen adla
materyalistler Tanrı'yı insani aşk meselesine üçüncü taraf olarak
dahil ettiğime –neden etmeyecekmişim– niye kızıyorlar ki? Ma-
teryalistler bile üçlü ilişki hakkında bir şeyler biliyordur herhalde
canım?

Öyleyse ilerlemeye çalışalım. Sizinle konuştuğum da ne söyle-
diğimi bilmediğimi gösteren hiçbir şey olmamasından çıkan so-
nuç konusunda ilerlemeye çalışalım. Sözüünü ettiğim kitabı açtığı-
mız andan itibaren ortaya çıkan ve sonuna kadar da giden uyuş-
mazlığın sebebi, benim bir ontolojim ya da aynı şey, bir sistemim
olduğunu varsayması – böyle bir varsayımla her şey yapılabilir ta-
bii.

Güya benim harf merciine dair ileri sürdüklerimi gösteren
döngüsel diyagramda,⁷⁶ yazarlar yine de, sözde-sistemimi genel
ontolojileri içine soktuğum başlıca filozofların isimlerini kapsa-
yan tüm sözcelerim arasına noktalı çizgiler (haklı olarak, zira bir
ağırlıkları yok) koyma dürüstlüğüne göstermişler. Bununla birlik-
te, felsefi gelenekte savunulduğu –yani, bağlaştığı olduğu varsayı-
lan düşünme eyleminde temellendiği– haliyle varlık kavramının
karşısına, benim *jouissance*'ın bizimle oynadığı, bizi aldattığı fik-
rini koyduğum konusunda bir muğlaklık olamaz.

Düşünce *jouissance*'tır. Analitik söylemin katkısı varlık felse-

fesinde hazırlanmış olan şu önermedir: Varlığın *jouissance*'ı vardır.

Size *Nikomakhos'a Etik*'ten bahsettim, çünkü izi orada. Aristoteles'in araştırdığı şey –ki sonrasında izinden gideceklerin hepsinin önünü açmıştır–, varlığın *jouissance*'ının ne olduğudur. Ondan sonra bir Aziz Tommaso –geçen sefer sözünü ettiğim Başkeşiş Rousselot'nun⁷⁷ deyişiyle– sevgi hakkında fiziksel bir teoriye zorlanmadan ulaşmıştır; bu teoriye göre, sonuçta, hissedebildiğimiz ilk varlık kendi varlığımızdır ve varlığımızın hayrına olan her şey, bu sebeple, En Üstün Varlığın, yani Tanrı'nın *jouissance*'ı olacaktır. Tek kelimeyle, Tanrı'yı sevdiğimizizde kendimizi severiz ve önce kendimizi sevmekle –hani derler ya, “merhamet insanın kendisinden başlar”⁷⁸– Tanrı'ya ona yaraşan saygıyı göstermiş oluruz.

Varlık –ne pahasına olursa olsun bu kelimeyi kullanmam istenirse–, benim bunun karşısına çıkardığım varlık –ki şu küçük kitabın giriştiği okuma (sadece okuma) ilk sayfalarından itibaren bunu tasdik etmek zorunda kalmıştır– gösterenliğin varlığıdır. Ve ben gösterenliğin varlık sebebini *jouissance*'ta, beden *jouissance*'ında teşhis ettiğimde, bunun hangi bakımdan materyalizmin ideallerinin seviyesine düşmek olduğunu anlayamıyorum –*ideallerinin* diyorum, çünkü bu kadar materyalizm taslağının sınırları dışında kalıyor.

Ama anlıyorsunuz ya, beden, Demokritos'tan beri, yeterince materyalist görünmemiştir. İlle de atomları ve ne var ne yoksa her şeyi, görmeyi, koklamayı ve bunlardan çıkan şeyleri falan bulmak gerekir. Bunlar kesinlikle kol kola gider.

Hoşuna gitmese de Aristoteles'in yeri geldiğinde Demokritos'tan alıntı yapması boşuna değildir, zira ona dayanır. Aslında, atom basbayağı gösterenliğin uçucu bir ögesidir, kısacası bir *stoirkheion*'dur.⁷⁹ Yalnız şu hariç: Ötekini veya başka'yı, yani farkı azıcık işin içine sokmak gerekirken sadece bir ögeyi belli bir öge yapan şeyi, yani onun biricik olmasını elde tuttuğumuzda, işin içinden çıkmak çok zor olur.

Şimdi, eğer cinsel ilişki yoksa, görelim bakalım bedeninin *jouissance*'ı ne işe yarıyor.

3

Önce meseleyi, her x 'in, Φx 'in bir fonksiyonu olduğu taraftan, yani erkeğin konumlandığı taraftan ele alalım.

Sonuçta seçimle konumlandırırız kendimizi – eğer hoşlarına gidiyorsa kadınlar da orada konumlanmakta özgür. Fallik kadınlar olduğunu ve fallik işlevin erkeklerin eşcinsel olmasına engel teşkil etmediğini herkes biliyor. Ama onların kendilerini erkek olarak konumlamasına ve kadına yanaşmasına yardım eden de fallik işlevdir. Erkek konusunda hızlı gideceğim, çünkü bugün bahsetmem gereken şey kadın ve sanırım, aklınızda kalsın diye şunu size zaten yeterince tekrarlamıştım: En azından iğdiş edilmeden, yani fallik işleve hayır diyen bir şey olmadan, erkeğin kadın bedeninin *jouissance*'ını alma, başka bir deyişle sevişme şansı yoktur.

Analitik deneyimin sonucudur bu. Gerçi erkeğin, bu koşul gerçekleşmediğinde bile, kadını her türlü arzulayabilmesine engel değildir. Kadını arzulamakla kalmaz, aynı zamanda şaşırtıcı biçimde aşka benzeyen her şeyi yapar ona.

Freud'un öne sürdüğünün aksine, kadına yanaşan ya da ona yanaştığına inanabilen, erkektir (çünkü, bu bakımdan, kanaatler, geçen sefer bahsettiğim *con-victions*, yani a./salakları-tepelemeler eksik değildir), yani konuşan bir varlık olduğu halde erkekliğiyle ne yapacağını bilmeyendir. Yalnız, erkeğin yanaştığı, arzusunun nedenidir; buna da *objet a* adını verdim. Sevme edimi işte budur. Sevişmek, adının da işaret ettiği gibi, şiirdir.⁸⁰ Ama şiirle edim arasında bir dünya vardır. Sevme edimi, konuşan varlıklarda, erkeğin çokbiçimli-sapkınlığıdır. Freudcu söylem söz konusu olduğunda bundan daha kesin, daha tutarlı, daha keskin bir şey yoktur.

Sizi, kadının tarafında neler olup bittiğine –eğer şu ifadeyle söylemeye cüret edersem– sokmayı (*introduire*) denemek için bir

yarım saatim daha var. Öyleyse iki şeyden biri doğru: Ya yazdıklarımın hiçbir anlamı yok –zaten malum kitapçığın vardığı sonuç da bu, o yüzden bir göz atmanızı rica ediyorum– ya da $\overline{V}x\Phi x$ yazdığımda, olumsuzlamanın konusunun, *hepsi-değil* diye okunması gereken nicelik sıfatı olduğu, bu duyulmadık fonksiyon şu anlama geliyor: Herhangi bir konuşan varlık kadınlar bayrağının altında saf tuttuğunda, işte buradan hareketle, kendini fallik işlevde konumlandırmakla hepsi-değil olarak temellendirmiş olur. Bu şunu tanımlar ... neyi? Tabii ki kadını (*la femme*); yalnız, *La femme* ancak tanımlığın üstü çizilerek yazılabilir. “Kadın yoktur (*Il n’y a pas La femme*)” cümlesindeki *La* tanımlığı evrenseli/tümeli tanımlamaktadır. Kadın yoktur, çünkü özünde –bu kelimeyi kullanmakla zaten risk aldım, o yüzden onu tekrar kullanmayı neden iki kere düşünmeyeyim– kadın bütün değildir/hepsi değildir.

Öğrencilerimin eserlerimi okumaya, ustalık unvanı elde etme arzusuyla harekete geçmiş en küçük bir memur kadar bile gönülden bağılı olmadığını görüyorum; nitekim içlerinden biri bile, fallus konusunda gösterenin eksikliğini, gösterenin eksikliğinin gösterenini ve diğler abuk sabuk sözleri arapsaçına çevirmekten kaçınmadı, halbuki ben *la* tanımlığında, her şeye rağmen yaygın, hatta zaruri olan göstereni belirtiyorum sizin için. Kanıtı da şu ki, daha biraz önce erkekten ve *la* tanımlığını vurgulayarak kadından bahsettim. Bu *la* tanımlığı bir gösteren. İşte ben bu *la* ile, yeri boş bırakılmaması, illaki işaretlenmesi gereken göstereni simgeliyorum. Bu *la*’nın hususiyeti, hiçbir şey gösteremeyen, imleyemeyen tek gösteren olması ve kadının statüsünü hepsi/bütün-olmamasıyla temellendirmesidir. Bu da bizim *La femme* (tümel olarak kadın), büyük harfle kadın diye bir şeyden bahsetmemize müsaade etmiyor.

Kadın ancak –kelimelerin tabiatı demek olan– eşyanın tabiatı gereğı dışlanmış olarak vardır ve söylemek gerekir ki bizzat kadınların şu an bir hayli yakındığı bir şey varsa, o da işte budur. Yalnız, onlar ne söylediklerini bilmiyorlar, onlarla aramdaki bütün fark bu.

Yine de kadın eşyanın tabiatı gereği dışlanmışsa, bunun sebebi tam da şudur: Bütün olmamaktan dolayı kadının, fallik işlevin *jouissance*'ı diye adlandırdığım şeye nazaran, ilave bir *jouissance*'ı vardır.

İlave (supplémentaire) dediğimi fark edeceksiniz. *Tamamlayıcı (complémentaire)* deseydim, halimiz nice olurdu! Tekrar bütüne düşerdik.

Kadınlar söz konusu *jouissance*'la yetinir, hiçbiri bütün-olmakla yetinmez ve Tanrım, genel itibariyle, şunu görmemekle hata ederiz: Söylenenin aksine, erkeklere sahip olan aslında kadınlardır.

Halktan insanlar –ben de bu tür insanları tanıyorum, illa burada olmayabilirler, ama bayağı var tanıdığım– karılarına “burjuva” der. Bunun anlamı budur. Erkektir itaat etmeye hazır olan, kadın değil. Fallus, kadının deyişiyle “erkeği”, Rabelais’den beri biliyoruz ki kayıtsız değildir kadına. Yalnız –asıl mesele de bu ya– kadın bu fallusa farklı şekillerde yanaşır ve onu kendine saklar. Fallus işlevi bakımından orada hiç olmamasının sebebi bütün-olmaması değildir. Bu işlevde hiç yok *değil*’dir. Dolu dolu oradadır. Ama fazladan (*en plus*) bir şey vardır.

Bu *fazladan*’a dikkat edin, yankısına hemen kapılmamaya bakın. Onu daha iyi ya da başka türlü adlandıramam, çünkü karar kılp hızlı gitmem gerekiyor.

Bir *jouissance* var, madem bu *jouissance*’la, bedeninin *jouissance*’ıyla yetiniyoruz, meramımı şöyle anlatabilirim, *fallusun ötesinde*’dir o. Neden bunu bir kitap başlığı yapmayalım? Galilée Yayınevi’nin bir sonraki kitabı olsun. Ne şirin olurdu ha. Hem kadının hareketine başka bir tutarlılık verirdi. Fallusun ötesinde bir *jouissance*...

Belki fark etmişsinizdir –burada haliyle şuradan buradan göz aşinalığım olan bazı insan suretlerine konuşuyorum, bereket versin ki çoğunuzu tanımıyorum, böylece hakkınızda hiçbir yargıda bulunmuyorum–, zaman zaman, kısa bir süre için, kadınları sarsan (*secoue*) ya da kurtaran (*secourt*) bir şey vardır. Bana büyük

keyif veren ve hepinizin kitaplığında bulunmadığına emin olduğum Bloch ve Von Wartburg'un sözlüğünde bu iki kelimenin etimolojisine baktığınızda, aralarındaki ilişkiyi göreceksiniz.⁸¹ Hani bu da öyle tesadüfen olan bir şey değil.

Ona ait, var olmayan ve hiçbir anlama gelmeyen bu *ona (elle)* ait bir *jouissance* var. Belki kendisinin bile hakkında hiçbir şey bilmediği –deneyimlemesi hariç, o kadarını biliyor– ona ait bir *jouissance*. Geldiğinde elbette biliyor onu. Hepsinin başına gelmez.

Sonunda gelip sözümona cinsel soğukluğu ele almaya varmak istemem, ama erkeklerle kadınlar arasındaki ilişki konusunda modayı da hesaba katmak lazım. Çok önemlidir bu. Pek tabii saraylı aşkında olduğu gibi, ne yazık ki, Freud'un söyleminde de, tüm bunların üstü, envaiçeşit soruna yol açmış önemsiz değerlendirmelerle örtülmüştür. Klitoris *jouissance*'ına ve, insanların ne tutturabildilerse artık öyle adlandırdıkları öteki *jouissance*'a, yani sizi mantık yoluyla yakınlaştırmaya çalışmakta olduğum *jouissance*'a dair önemsiz değerlendirmeler bunlar, çünkü balık kavağa çıkmadığı sürece başka yolu yok.

Burada öne sürdüğüm şeyi, yani kadının bu *jouissance* hakkında hiçbir şey bilmemesi ihtimalini artıran şu: Habire kadınlara –geçen sefer kadın psikanalistlerden bahsetmiştim– bunu söylemeyi denemeleri için yalvarılıyor, dizler üzerinde yalvarılıyor –ama tek kelime (*motus*) etmiyorlar. Bir türlü onlardan bir şey alamadık. O yüzden bu *jouissance*'ı önümüze gelen isimle *vajinal* diye adlandırıyor ve rahim ağzının arka kutbundan ve diğer a./sallıklıklardan⁸² –bu kelimenin tam yeri– bahsediyoruz. Kadın onu sadece deneyimliyor ve hakkında hiçbir şey bilmiyor olsaydı, şu meşhur cinsel soğukluk üzerine yığınla kuşku düşürmemize olanak tanırdı bu.

Bu aynı zamanda bir temadır, edebi bir tema. Üzerinde biraz durmaya değer gerçekten. Yirmi yaşından beri, sevgi/aşk konusunda filozofların neler dediğini araştırıyorum. Haliyle, hemen araştırmamın merkezine sevgiyi almadım, ama bir noktada kafa-

ma dank etti, tam da size az önce bahsettiğim Başkeşiş Rousselot'yla birlikte, sonra da –onların deyişiyle– fiziksel aşk ve esrik aşk hakkında kopan bütün o kavga dövüş sayesinde. Gilson'un bu karşıtlığı neden pek doğru bir karşıtlık olarak görmediğini anlıyorum.⁸³ Rousselot'nun aslında keşif olmayan bir keşif yaptığını düşündü, zira yaptığı keşif problemin bir parçasını oluşturunuyordu ve sevgi Aziz Bernard'da olduğu gibi Aristoteles'te de esrikti, tabii *philia*, dostluk üzerine yazdığı bölümlerin nasıl okunacağını bilmek koşuluyla. Kuşkusuz aranızdan bazıları bu konu etrafında nasıl bir edebi sefihlik döndüğünü biliyordur: Denis de Rougemont mesela –gidin bakın, *L'amour et l'Occident* (Aşk ve Batı) çığırından çıkmıştır!–, sonra herkes kadar avanak bir başkası, [Anders] Nygren diye bir protestan, *Eros et Agapê*'yi yazmış. Kısacası, Hıristiyanlık haliyle sonunda öyle bir Tanrı yaratmıştır ki zevklenme /orgazm olan odur!

Gerçi bazı ciddi kişileri –ne tesadüf ki kimi kadınları– okuduğunuzda küçük bir köprü bulunur. Sizin için bu yazarlardan birine göndermede bulunacağım, onu okuyup bana getiren çok nazik bir kişiye borçluyum bu referansı. Hemen kitabın üzerine atlayıp okudum! Adını tahtaya yazmam lazım, yoksa satın almazsınız: Hadewijch d'Anvers. Bu kadın bir Béguine'di, yani aklımızdan kötü bir şey geçmeksizin mistik diye adlandırdıklarımızdandı.⁸⁴

Ben “mistik” kelimesini [Charles] Péguy gibi kullanmıyorum. Mistisizm siyasetin dışında kalan her şey değildir. Ciddi bir şeydir, hakkında birkaç insan bize bilgi verir, çoğunlukla kadınlar ya da San Juan de la Cruz gibi yetenekli insanlar – çünkü bir kişi erkek diye kendini $Vx\Phi x$ tarafına koymak mecburiyetinde değildir. Kendini hepsi-değil/bütün-değil tarafında da konumlandırabilir. Kadınlar kadar iyi olan erkekler de vardır. Oluyor böyle şeyler. Kendini bu konuda o kadar iyi bulanlar da. Şeye rağmen –fallusları demeyeceğim–, bu bakımdan sırtlarına kambur olan şeye rağmen, şu fikri sezinler ya da hissederler: Ötede olan bir *jouissance* olmalıdır. Mistik diye adlandırılanlar bunlardır.

Mistisizm yönünden pek kötü olmadığı halde daha ziyade fal-lik işlev tarafına yerleşen başka insanlardan daha önce bahsetmiştim, sözgelimi Angelus Silesius. Kendi temaşa eden gözünü Tanrı'nın ona baktığı gözle bir tutmak, yapa yapa, bu giderek sap-kın *jouissance*'m bir parçası olmalıdır. Söz konusu Hadewijch'in durumu Azize Teresa ile aynı – onun da zevklendiğini, orgazma ulaştığını hemen anlamak için Roma'ya gidip Bernini'nin yaptığı heykeli görmeniz kâfi, buna hiç kuşku yok. Peki neden zevk alıyor?

Gayet açık, mistiklerin asıl tanıklığı tam da *jouissance*'ı deneyimlediklerini, ama hakkında hiçbir şey bilmediklerini söylemeleridir.

Bu mistik fışkırmalar ne gevezeliktir ne de boş laf; bunlar ne-ticede okuyabileceğimiz en iyi şeylerdendir, tam sayfanın altına dipnot düşün, “Jacques Lacan'ın *Ecrits*'sini bu listeye ekle” – çünkü bu da aynı mahiyette. Bu sayede, haliyle, hepiniz benim Tanrı'ya inandığıma kani olacaksınız. Ben, *fazladan* olması itibariyle kadının *jouissance*'ına inanıyorum, ama ben münasip şekilde açıklayıncaya kadar bu *fazladan*'ın önüne bir paravan koymanız kaydıyla.

Geçen yüzyılın sonunda, Freud döneminde teşebbüs edilen şey, Charcot'nun ve diğerlerinin etrafında halka olmuş her türden cesur insanın yapmaya çalıştığı şey, mistisizmi düzüşme meselesine indirgemektir. Yakından bakarsanız, hiç de öyle bir şey değildir. Tecrübe edilen ve hakkında hiçbir şey bilinmeyen bu *jouissance* bizi dış-varoluş (*ex-sistence*) yoluna koyan şey değil midir? Peki, neden Ötekinin bir yüzünü, Tanrı yüzünü, kadın *jouissance*'ma dayalı olarak yorumlamayalım?

Bütün bunlar gösterenliğin varlığı sayesinde meydana geldiğine ve bu varlığın da benim büyük A ile belirttiğim Ötekinin yerinden başka bir yeri olmadığına göre, işin içindeki şaşılık görülüyor herhalde. Baba işlevinin kaydedildiği yer de burası olduğuna göre –zira iğdiş edilme bu işlevle bağlantılıdır–, görüldüğü üzere iki Tanrı etmiyor bu, ama sadece bir Tanrı da etmiyor.

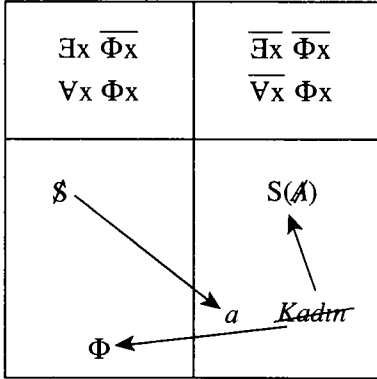
Başka bir deyişle, Kierkegaard'un varoluşu küçük bir baştan çıkarma serüveninde keşfetmiş olması tesadüf değil. Kendini iç-diş ederek, aşktan vazgeçerek ulaşmayı düşünüyor varoluşa. Ama kim bilir, belki de sonuçta –neden olmasın?– Regine de mevcuttu.⁸⁵ İkinci dereceden bir iyiye, bir küçük *a*'nın neden olmadığı iyiye yönelik bu arzu – Kierkegaard bu boyuta belki de Regine aracılığıyla ulaşmıştı.

20 Şubat 1973

VII

Bir Ruh-Aşk⁸⁶ Mektubu

*a ile S(A)'nın kaynaşması ve ayrılması.
Cinsiyetdışı.
Konuşmaya boşuna zaman harcamak.
Psikanaliz bir kozmoloji değildir.
Jouissance bilgisi.*

Az önce sizin için tahtaya yazdıklarımdan sonra, her şeyi bildiğinizi sanabilirsiniz. Aman dikkat!

Bugün bilgidен bahsetmeye çalışacağız; toplumsal bağın dayandığını size gösterebildiğime inandığım dört söylemi yazarken, S₂ diye simgelediğim bilgidен. Bu 2'nin neden S₁ diye yazılan saf gösterene nazaran ikincillikten öteye gittiğini size hissettirmeyi başarırım belki bugün.

Madem size bir dayanak olsun diye tahtadaki tabloyu çizmeye karar verdim, onu yorumlayacağım, umarım özetle. İtiraf edeyim, bunu başka bir yerde çizmiş ya da hazırlamış değilim. Genelde olduğu üzere yanlış anlamalara yol açmak dışında örnek teşkil ediyormuş gibi de görünmüyor bana.

Nitekim, analitik söylem gibi bir söylem, anlamı hedefler. Şurası açık: Anlam yoluyla, her birinize, ancak sindirme yolunda olduğunuz şeyi verebilirim. Bunun da içinde yaşadığınız anlam tarafından koyulmuş bir sınırı var. Bu anlamın çok öteye gitmediğini söylersem aşırıya kaçmış olmam. Analitik söylemin su yüzüne çıkardığı şey tam da bu anlamın surete (*semblant*) dayandığı fikridir.

Eğer analitik söylem bu anlamın cinsel olduğunu gösteriyorsa, tek yol onun sınırını açıklamaktır. Kelimenin *tek kelime etme!* (*mot, c'est motus*)⁸⁷ demeye gelen anlamı haricinde, hiçbir yerde son söz diye bir şey yoktur – bunun üzerinde durmuştum daha önce. *Cevap verme, tek kelime etme*, der bir yerde La Fontaine. Anlam, hangi yönde karaya vuracağını, başarısız olacağını işaret eder.

Nice şeyin söylendiği ama analitik söylemin dile getirmemize müsaade ettiklerine uzak düşen Yunan dilinde ifade edildiği gibi, *phronesis*'in, yani ihtiyatın gerektirdiği tüm önlemler alınsın, sizi fazla hızlı anlamaktan alıkoysun diye bunu belirttikten sonra, tabloda yazılanlar aşağı yukarı şöyle.

Önce, tablonun üstünde, ikisi sol, ikisi sağ tarafta bulunan dört önerme formülüyle başlayalım. Her konuşan varlık ya sol ya sağ tarafta yer alır. Solda, alt satırda bulunan $\forall x\Phi x$ şuna işaret eder: Bütün olarak kavranan erkek, yazılma biçimini (*inscription*) fallik işlev yoluyla elde eder, ancak bu işlev, Φx işlevinin olumsuzlanmasını sağlayan bir x 'in varoluşuyla sınırlanır: $\exists x\overline{\Phi x}$. Buna baba(nın) işlevi diyoruz; bu işlev sayesinde, olumsuzlama yoluyla $\overline{\Phi x}$ önermesini elde ediyoruz, ki bu da cinsel ilişkiyi iğdiş edilme

yoluyla telafi eden –çünkü bu ilişki hiçbir şekilde yazılamaz– şeyin icrasını temellendiriyor. Demek ki bütün, burada, son nokta olarak konmuş istisnaya, yani Φx 'i bütünüyle olumsuzlayan şeye dayanır.

Karşısında, konuşan varlıkların kadın kesiminin nasıl yazıldığını görüyorsunuz. Freud'un teorisinde açıkça formülleştirildiği gibi, hangi konuşan varlık söz konusu olursa olsun, ister eril niteliklerle donatılmış olsun ister olmasın –ki söz konusu nitelikler henüz belirlenmiş de değil–, bu varlıkların bu bölüme yazılmasına müsaade vardır. Oraya yazıldıysa, hiçbir tümelliğe olanak tanımayacak ve kendini Φx 'de konumlamayı ya da bunun bir parçası olmamayı tercih etme olanağı olduğu ölçüde, şu hepsi-değil olacaktır.

Kendilerini dili mesken tutma konumunda buldukları ölçüde erkek ya da kadın denen bölümlerle ilgili olanaklı tanımlar bunlardan ibaret.

Aşağı kısımda, cinsel özdeşleşmelere bölündüğü için “insanlık” adı verilen kısmın dik olarak kestiği yatay çizginin altında, söz konusu insanlığın bölünerek vurgulanmış bir işaretlenmesini görüyorsunuz. Erkek tarafına, kesinlikle onu ayrıcalıklı kılmak amacıyla değil, $\$$ ve onu gösteren olarak destekleyen ve ayrıca S_1 'de cisimleşen Φ 'yi yazdım; S_1 , tüm gösterenler arasında, gösterileni olmayan ve iş anlama geldiğinde, anlamın başarısızlığını simgeleyen gösterendir. Bu, *yarı-anlam*, en âlâ *densiz-anlam* (*indé-sens*) ya da, isterseniz şöyle söyleyeyim, *suskun-anlam*'dır (*réti-sens*).⁸⁸

Nihayetinde dayanağı olması söz konusu bile olmayan bu gösterenle bu şekilde ikiye katlanan $\$$ 'nin işi, partner olarak, sadece çizginin diğer tarafında yazılmış olan *objet a* ileidir. Öteki olan cinsel partnerine ancak, partnerinin onun arzusunun nedeni olması aracılığıyla ulaşabilir. Bu bakımdan, çizgemin (*graphie*) başka bir yerinde bu $\$$ 'nin ve *a*'nın oklu çizgiyle bağlanmasının da gösterdiği gibi, düşlemden başka bir şey değildir bu. Öznenin yakalandığı bu düşlem, olduğu haliyle, Freud'un teorisinde açıkça

“gerçeklik ilkesi” diye adlandırılan şeyin dayanağıdır.

Şimdi öteki taraf. Bu sene ele aldığım konu, Freud’un bilerek bir yana bıraktığı bir şey: *Was will das Weib? Kadın ne ister?* sorusu. Freud sadece eril libido olduğunu ileri sürer. Ne demek olabilir bu, yok sayılamayacak bir alanın bu şekilde görmezden gelinmiş olduğu dışında? Bu alan, kadın statüsünü üstlenen bütün varlıkların alanıdır – tabii bu varlık kendi yazgısından herhangi bir şeyi üstleniyorsa. Dahası, ona uygunsuz biçimde *la femme* diyoruz, çünkü geçen sefer altını çizdiğim gibi, bir hepsi-değil diye söylendiği andan itibaren kadının tanımlığı olan *la* yazılamaz. Burada sadece üstü çizili *la* vardır. Bu *la*, üstü çizili olduğu için, A göstereniyle ilişkilidir. Bugün size açıklayacağım bunu.

Öteki, hakikatin ağzının içinde konuştuğu yerden ibaret değildir, kadının kökten ilişkili olduğu şeyi temsil etmeyi hak eder. Kuşkusuz elimizde bunun sadece seyrek görülen tanıklıkları var, bu yüzden geçen sefer onları metafor işlevleri bakımından ele aldım. Bilinçdışına dair söylenebileceklerle ilgili olarak, cinsel ilişkide en radikal anlamıyla Öteki olan kadın, bu Ötekiyle ilişkisi olandır. İşte bugün bu meseleyi daha yakından dile getirmek istiyorum.

Kadının, bu Öteki göstereniyle ilişkisi vardır; Öteki olarak, daima ancak Öteki olarak kalabildiği ölçüde. Benim “Ötekinin Ötekisi yoktur” sözcemi hatırlayacağınızı sadece varsayabilirim bu noktada. Öteki, yani gösteren temelinde dile getirilebilecek her şeyin yazıldığı bu yer, esasında, radikal biçimde Ötekidir. İşte bu yüzden ki bu gösteren, şu açılan parantezle birlikte, Ötekini üstü çizgili olarak belirtir: S(*A*).

Ötekinin, bir yerlerde, konuşan varlıkların yarısının (yarısı, çünkü biyolojik oran da kabaca böyle) kendisine göndermede bulunduğu şey olabileceği nasıl tasavvur edilebilir? Buna rağmen tabloda *La*’dan (~~Kadın~~’dan) çıkan okla yazılan şeydir bu. İşbu *La* söylenemez. Kadına dair hiçbir şey söylenemez. Kadının S(*A*) ile ilişkisi vardır ve zaten bu bakımdan ikiye bölünmüştür, bütün-değildir, çünkü öte yandan, Φ ile ilişkisi olabilir.

Φ simgesini, gösterileni olmayan gösteren diye belirttiğim fallus –erkekten fallik *jouissance*’a dayanan şu fallus– olarak tayin ediyoruz. Peki söz konusu *jouissance*, pratiğimizde mastürbasyonun öneminin yeterince altını çizdiği şeyden, yani ahmağın *jouissance*’ından başka ne olabilir?

2

Bunun ardından, sizi kendinize getirmek amacıyla, geriye sadece sevgiden bahsetmek kalıyor bana. Birazdan yapacağım bunu. Ama analitik söylemin bilim olmaya aday bir şey yaparmış gibi görünebildiği yönle pek bağdaşmazken, size aşktan, sevgiden bahsetmek gibi bir belaya bulaşmamın anlamı nedir?

Bilim olmaya aday, bunun pek az bilincindesiniz. Muhakkak, biliyorsunuz, çünkü şuna dikkatinizi çekmiştim: Öyle bir dönem oldu ki, bilimsel söylemin Galileocu dönüm noktasında temellendiğine hiç de temelsiz olmayan bir güven duyulabildi. Hiç değilse bazılarınızın kaynaklara, yani Koyré’nin eserlerine döndüğünüzü varsayacak kadar bu konu üstünde durdum.

Bilimsel söylem söz konusu olduğunda, şu söyleyeceğim iki ögenin mevcudiyetini eşit derecede kalıcı kılmak çok zor.

Bir yandan, bu söylem, buradaki bakış açımızdan, aygıtlar diye nitelememiz gereken her tür enstrümanı vücuda getirdi. Artık siz, mikroskoptan tutun da radyo-televizyona kadar hayatınızın ayrılmaz parçaları haline gelen aletlere düşündüğünüzden sonsuz kat daha tabisiniz. Bu işin nerelere kadar uzandığını halihazırda ölçemezsiniz bile, ama –bir söylem bir toplumsal bağ biçiminin belirleyeni olduğu ölçüde– bu yine de, bilimsel söylem diye adlandırdığım şeyin bir parçasıdır.

Öte yandan –ki burada hiçbir bağlantı yok– bilginin yıkılması söz konusu. Öncesinde, cinsel bağın yazılması düşleminden payını almamış hiçbir bilgi tasavvur edilmemiştir, hatta antik bilgi teorisinin faillerinin bile bunu bilmedikleri söylenemez.

Örneğin, biçim ile madde ilişkisine dair düşünülmüş her şeye hâkim olan “etkin” ve “edilgin” terimlerini göz önüne alalım sadece; bu öyle temel bir ilişkidir ki eşyanın tabiatıyla ilgili olarak önce Platon, sonra Aristoteles her adımda ona göndermede bulunmuştur. Onların sözcelerinin sadece bir düşünme dayandığı görülebilir, elle tutulabilir bir şeydir; bu düşünme yoluyla hiçbir biçimde söylenemeyen şeyi, yani cinsel ilişkiyi telafi etmeye çalışmışlardır.

Tuhaf olan şu ki bu kaba kutuplulukta, yani maddeyi edilgin ve ona can veren biçimi fail kılan kutuplulukta, yine de bir şey, ama müphem bir şey vuku bulmuştur: Bu maddeye can verme, failin can vermesini sağlayan şu *a*’dan başka bir şey değildir. Peki ama neye can vermesini? Fail hiçbir şeye can vermez, ötekini kendi ruhu sayar.

Hıristiyan inancının Tanrısı değil de Aristoteles’in hareketsiz hareket ettiricisine, en üstün küresine karşılık gelen Tanrı ideasının çağlar boyu kaydettiği ilerlemeyi bir takip edin. Bütün varlıkların ondan daha az varlık olduğu bir varlığın mevcudiyetinin, diğer varlıkları olabildiğince fazla varlık olmaktan başka bir amaca yönltemeyeceği düşüncesi, Aristoteles’in etiğindeki İyi ideasının bütün temelidir, ki açmazlarını kavrayasınız diye sizi ona bir bakmaya teşvik ettim. Şimdi, bu tabloda yazılmış olanları dayanak alırsak, kuşkusuz şu ortaya çıkar: Ötekinin, yani eğer kadın var olsaydı, kadının olabileceği bu Ötekinin *jouissance*’ının oluşturduğu opak yerde, Aristoteles’te açıkça mitik olan En Üstün Varlık, bütün hareketlerin –değişimler, oluşumlar, devinimler, yer değiştirmeler, artışlar, vs. hangisi olursa olsun bütün hareketlerin– kendisinden doğduğu bu hareketsiz küre bulunur.

Jouissance’ının kökten biçimde Başka/Öteki olması dolayısıyla kadının, antik spekülasyonda açıkça ancak erkeğin/insanın iyiliği olarak dillendirilen şeyin yolu takip edilerek söylenebileceklerle göre, Tanrı’yla daha çok ilişkisi vardır.

Analitik söylemden hareketle söylenebilecekleri ve sözcelenebilecekleri takip ettiği ölçüde, buradaki öğretim faaliyetimizin he-

defi a ile $A'yı$, ilkinini imgesele dair olana, ötekini de simgesele dair olana indirgeyerek, birbirinden ayırmaktır. Hiç kuşku yok ki simgesel olan, Tanrı haline getirilmiş olanın dayanağıdır. İmgesel olanın, bir suretin diğer surette yansımasının dayanağı olduğu kesindir. Gelgelelim, a , varlığın işlevi dolayısıyla tabloda altına yazıldığı $S(A)$ ile karıştırılmaya uygun olabilmıştır. İşte burada gerçekleştirmeyi bekleyen bir bölünme ya da ayrışma vardır. İşte bu noktada psikanaliz psikolojiden farklı bir şeydir. Zira psikoloji bu bölünmenin tamamlanmamış halidir.

3

Şimdi, biraz dinlenmek için, müsaadenizle size bir süre önce yazdığım –ne üzerine yazdığım?–, aşk veya sevgiden bahsetmenin olanaklı olduğu tek yerden yazdığım bir şeyi okuyacağım.

Nitekim, analitik söylemde insanlar aşktan, sevgiden bahsetmekten başka bir şey yapmamıştır. Bilimsel söylem keşfedildiğinden beri dile getirilebilen her şeyle ilgili olarak, bunun basbayağı bir zaman kaybı olduğunu hissetmemenin olanağı var mı? Analitik söylemin yaptığı katkı –ki bilimsel söylemin bir noktasında onun ortaya çıkmasının nedeni sonuç itibarıyla belki de budur–, sevgiden bahsetmenin başlı başına bir *jouissance* olmasıdır.

Elle tutulur bir etkiyle teyit edilir bu: Ne olursa olsun her aklına geleni söylemek –analiz edilenin söyleminin düsturu–, Aristoteles'in etiğinin temelinde yatan daha üst kürelere erişmeye ihtiyaç duymaksızın, *Lustprinzip*'e, haz ilkesine en doğrudan götüren şeydir.

Nitekim, *Lustprinzip* sadece a 'nın $S(A)$ içinde erimesine, onunla kaynaşmasına dayanır.

A 'nın üzerini biz çizdik elbette. Orada hiçbir şeyin var olması için üzerini çizmenin yeterli olduğu anlamına gelmiyor bu. Eğer $S(A)$ ile kadının *jouissance*'ından başka bir şeyi belirtmiyor-

sam, sebebi kuşkusuz, Tanrı'nın henüz sahneden çıkmadığına bu yolla işaret etmem.

Sizin için yazdığım az çok buydu. Sonuçta ne yazmışım? Biraz ciddiyetle yazılabilecek tek şeyi: aşk mektubu.

Ben, tüm bunların bu kadar uzun sürmesini sağlayan psikolojik varsayımlara metelik vermeyenlerden biriyim. Yine de –eğer doğru olsaydı– insanın bir ruhu olmasının düşünce için neden bir skandal olacağını anlamak kolay değil. Eğer doğru olsaydı, ancak bir varlığın –adlı adınca söylersek, konuşan varlığın– kendi dünyasında tahammül edilemez olana dayanmasını sağlayan şeye ruh denebilirdi; bu da ruhun o dünyaya yabancı olduğunu, başka bir deyişle düşlemsel olduğunu varsayar. Ruhun burada –yani bu dünyada– olduğunu düşündüren, sadece dünyaya kafa tutarken gösterdiği sabır ve cesarettir. Bu da, bugüne kadar ruhun başka bir anlamı olmamasıyla doğrulanır.

Lalangue,⁸⁹ Fransızcadaki *lalangue*, işte bu noktada yardımcıma koşmalı, ama hani sözgelimi *eux*'nün *deux* ile, *peut*'nün *peu* ile olan durumuna ya da burada yine de bir işimize yarayacak şu *il peut peu*'ye⁹⁰ benzer şekilde olduğu gibi bana sesteşlik sunarak değil, sadece “on *âme*”⁹¹ dememe müsaade ederek. *J'âme, tu âme, il âme*. Görüyorsunuz ya, ancak yazıyı kullanabiliyoruz, hele bir de işin içine *jamais j'âmais*'yi⁹² katarsak.

Demek ki ruhun varlığı tartışma konusu edilebilir – ruh dediğimiz şeyin aşkın, sevginin bir etkisi olup olmadığını sorarken kullanılabilecek uygun bir kelimedir bu. Nitekim ruh ruhu ruhuy-la sevdiği (*l'âme âme l'âme*) ölçüde işin içinde seks yoktur. Seks burada hesaba katılmaz. Tarihte mükemmelen okunaklı olduğu üzere, seksle neticelenen hazırlık süreci *hommosexuelle*'dir.⁹³

Az önce ruhun dünyaya dayanmak için gösterdiği cesaret ve sabır hakkında söylediklerim, Aristoteles'in İyi arayışında onun önünü açan hakiki teminattır: Dünyada olan varlıkların her biri en büyük varlığa ancak kendi iyiliğini, kendine özgü iyiliği, En Üstün Varlığı ışıldatan iyilikle karıştırarak yönelir. Aristoteles'in *philia* (dostluk) ile, yani bu varlıklardan ikisi arasında bir sevgi bağı

bulunması ihtimalini temsil eden şeyle uyandırdığı, aynı zamanda, En Üstün Varlığa yönelimi açığa vurarak, onu ifade ettiğim tarzda tersine çevrilebilir – dostlar, *philoï*, en üstün varlıkla tahammül edilemez ilişkiye dayanmak için gösterdikleri cesareten birbirini tanır ve seçerler. Bu etiğin cinsiyet-dışı (*hors-sexe*) olduğu aşikârdır; o derece ki Maupassant'ın eserlerinden birinde şu tuhaf *Horla*⁹⁴ kelimesine yaptığı vurguyla vurgulamak istiyorum onu. Cinsiyetdışı (*Horsexe*), işte ruhun kurguladığı erkek.

Ama kadınların da ruh-âşık (*âmourouse*) olduğu vakidir, yani ruhu ruhlarıyla severler. Aslında iliklerine kadar *homo* olan partnerlerinde ruhlarıyla sevdikleri, kendisinden kaçıp kurtulamadıkları bu ruh ne mene bir şeydir? Bu gerçekten de onları ancak bu son hadde, –böyle adlandırmam boşuna değil– Yunancada *hysteron* (nihayet) denen histeriye, yani erkek yaratmaya/erkek rolünü oynamaya, böylece kendilerini de –dediğim gibi– *hommosexuelle* ya da *cinsiyetdışı* olmaya götürür: Ötekinde birbirlerini aynı olarak sevmekten (*se mêmer*)⁹⁵ ibaret açmazı hissetmemek onlar için bundan böyle zordur, zira sonuçta Öteki olmak için kendini Öteki bilmeye gerek yoktur.

Ruhun varlığa gelebilmesi için, kadın başlangıçtan beri ondan farklılaştırılmıştır. Ona *kadın denir, ruhen tahkir edilir*.⁹⁶ Tarihte kadınlardan bize kalan en ünlü (*fameux*) şey, haklarında “adı kötüye çıkmış (ruh)” (*infâmant*)⁹⁷ denebilmesidir. Doğrusu ona kala kala Gracchusların annesi Cornelia'nın onuru kalmıştır. Analistlere Cornelia'dan bahsetmeye gerek yok, zaten onu pek akıllarına getirmezler, ancak onlara herhangi bir Cornelia'dan bahsettiğinizde, size çocukları Gracchuslar (*Gracques*) için iyi bir anne olmadığını söyleyeceklerdir – son nefeslerini verinceye dek ktır (*craques*) atacaklar.

İşte mektubumun başlangıcı böyleydi, bir ruh cümbüşü (*âmusement*).⁹⁸

Sonra, *hommosexuel* ruh cümbüşünün, feodalite denen bir tür olanaksız kâbusta tümünden çöktüğü bir dönemde ortaya çıkan saraylı aşkını anmıştım. Bu düzeyde bir siyasal yozlaşmada, kadın

için artık kesinlikle işlemeyen bir şeylerin olduğu hissedilir hale gelmeliydi.

Saraylı aşkının icadı, tarihte genelde *tez-antitez-sentez* diye simgelenen şeyin meyvesi değildir kesinlikle. Ardından en küçük bir sentez olmamıştır pek tabii – kaldı ki hiçbir zaman olmamıştır. Saraylı aşkı tarihte bir göktaş gibi parlamış ve sonra antik döküntülerin sözde yeniden doğuşunun tüm ıvır zıvırlarıyla geri geldiği görülmüştür. Saraylı aşkı muamma olarak kalmıştır.

Burada küçük bir parantez açalım – bir, iki oldu mu, asla geri dönüş yoktur. Yeniden bir yapmaya, yeni bir Bir bile söz konusu olsa, geri dönülmez. *Aufhebung* (içererek aşma) felsefenin şu tatlı rüyalarından biridir.

Saraylı aşkı denen göktaşından sonra, onu ilk baştaki yararsız haline geri düşüren şey farklı bir bölümlemeden gelmiştir. Bilimsel söylemden, yani antik ruhun varsayımlarına hiçbir borcu olmayan bir şeyden daha aşağısı değildi gereken.

Ve psikanaliz, yani konuşan varlığın hâlâ konuşmaya boşuna zaman harcamasının nesnelleştirilmesi, işte sadece bundan doğdu. Hâlâ da en kısa süreli olanlar arasında yer alan bir görev için zaman harcıyor – en kısa süreli olanlar arasında diyorum, çünkü bu görev, hâlâ uygulamaya konma aşamasında olmaktan öteye gitmez; başka bir deyişle, demografik olarak en sonunda çözüme kavuşması için –işte bunun başımıza gelmesi gibi bir tehlike var– gereken süre boyunca devam eder.

Erkeğin kadınlarla ilişkisini bu düzeltmeyecek kesinlikle. Bunu görmüş olmak Freud'un dehasıdır. Freud, gülünç bir isim – *Kraft durch Freud*,⁹⁹ tam bir program! Tarihin acayip farsının en gülünç sıçrayışı. Bu dönüm noktası sürerken, kadının işi Öteki ile olduğundan, onunla ilgili bir şeye dair kafamızda küçük bir ışık yanabilirdi.

Şu anda zamanında gayet açık biçimde görülmüş bir şeye asli bir tümleyen getiriyorum, ama bu, onun hangi yollarla görüldüğünü görmekle aydınlanacaktır.

Görülmüş olan, ama sadece erkeğin tarafında görülmüş olan,

erkeğin işinin *objet a* ile olduğu ve cinsel ilişkinin bütün gerçekleşmesinin düşünme götürdüğüdür. Bu elbette nevrotiklerde görülmüştür. Nevrotikler nasıl sevişir? Bu sorudan yola çıkıldı. Sapkınlıklarla bir bağlantısı olduğunun gözden kaçması olanaksızdı – bu da benim *a*’mı destekler, çünkü söz konusu sapkınlıklar hangileri olursa olsun, *a*, neden olarak orada olmalıdır.

İşin eğlenceli yanı, Freud’un bu sapkınlıkları ilk başta kadınlara atfetmiş olmasıdır – bakınız *Cinsellik Üzerine*. Kişi erkek olduğunda, partnerinde kendini dayandırdığı, narsisizm anlamında dayandığı şeyi gördüğünün bir teyididir bu hakikaten.

Yalnız, bunun devamında, nevrotiklerde saptadığımıza inandığımız sapkınlıkların bununla kalmadığını fark etme olanağını bulduk. Nevroz, sapkınlıktan ziyade düştür. Nevrotiklerde sapıkların ayırt edici özelliklerinden hiçbiri yoktur. Onlar sadece sapık olmayı düşler, bu da gayet doğaldır, zira bu olmadan partnerlerine nasıl ulaşabilirlerdi?

Sonra insanlar sapıklarla karşılaşmaya başladı, Aristoteles’in bedeli ne olursa olsun görmek istemeyeceği kişilerdir bunlar. Onlarda davranışın, teknik bir bilgiye, eşyanın tabiatının bilgisine bağlı bir maharete dayanan altüst edilişi söz konusudur; cinsel davranışı onun hakikatine, yani onun ahlakdışılığına (*amoralité*) doğrudan kenetleyen bir bağ vardır. Bunun başına biraz ruh koyun –*ruh-ahlakdışılık (âmoralité)*...

Cinsel davranışın –alın size sonucu– bir ahlakiliği vardır. Cinsel davranışın ahlakiliği, İyi hakkında söylenmiş her şeyin satır arasında söylenendir.

Ancak, durmadan iyi şeyler söylemek, sonunda, ahlakiliğin foyasının ortaya çıktığı Kant’a varır. “Kant avec Sade” (Kant ile Sade) başlıklı bir makalede ortaya koymam gerektiğine inandığım şey buydu – ahlakilik itiraf eder: Ahlakilik Sade’dır.

Sade’ı istediğiniz gibi yazabilirsiniz: İsterseniz bu konuda bize sonu gelmez yazılar bırakmış şu zavallı ahmağa hürmet göstermek için büyük harfle (S), isterseniz küçük harfle (s), çünkü bu nihayetinde ahlakiliğin makbul, münasip olma tarzıdır, ki *sade* ke-

limesinin eski Fransızcadaki anlamı budur¹⁰⁰ – ya da daha iyisi, *çade* diye yazabilirsiniz, zira her şeye rağmen söylemek lazım ki ahlakilik *ça* (id, o) düzeyinde sona erer, yolu gayet kısadır. Başka bir deyişle, söz konusu olan şudur: Aşk olanaksızdır ve cinsel ilişki anlamsızlık uçurumuna düşüp mahvolur, fakat bu Ötekine duyacağımız alakayı kesinlikle azaltmaz.

Nitekim mesele, kadın *jouissance*'ının bütünüyle erkekle dolu olmaması ve hatta, diyeceğim o ki, olduğu haliyle erkekle hiç dolu olmaması itibarıyla, kadın *jouissance*'ım oluşturan şey bakımından mesele, Ötekinin bilgisinin mahiyetidir.

Eğer bilinçdışı bize bir şey öğrettiyse, o da öncelikle şudur: Ötekinde bir yerlerde, o (*ça*, id) bilir. O bilir, çünkü o tam da öznenin kendisini kurduğu bu gösterenlere dayanır.

Oysa bu durum karışıklığa çanak tutar, çünkü her kim ruhuyla severse, dünyadaki herkesin ne yapması gerektiğini bildiğini varsayar mecburen. Aristoteles'in Tanrı'sını, herkesin kendi iyiliğinin peşinde koşarken kullanmak zorunda olduğu bu hareketsiz küreye dayandırmasının nedeni, kürenin kendi iyiliğini bildiğini varsaymasıdır. İşte bilimsel söylemin yol açtığı çatlağın bizi vazgeçmeye mecbur bıraktığı şey budur.

Nedenini bilmeye gerek yok. Aristoteles'in başlangıç noktası yaptığı bu bilgiye artık hiç ihtiyacımız yok. Yerçekiminin etkilerini açıklamak için taşın nereye düşmesi gerektiğini bildiğini ona isnat etmemize hiç gerek yok. Hayvana bir ruh atfedilmesi, bilme-yi, bizzat bedenın en âlâ edimi haline getirir –görüyorsunuz ya, Aristoteles hedefi öyle çok da ıskalamamış– yalnız, beden bir etkinlik, *energeia* için vardır ve bir yerde bu bedenın *entelekheia*'sı onun ruh dediği töze dayanır.

Bu noktada analiz, ereksel nedeni geri kazanmamız için, bize “en azından konuşan varlığa ilişkin her şey için gerçeklik böyledir, yani düşlemseldir” dedirtmek için bu karışıklığa çanak tutar. Bu, bilimsel söylemin gereklerini öyle veya böyle yerine getirecek, onu tatmin edebilecek bir şey midir?

Analitik söyleme göre, bir şekilde konuşmakta olan ve göste-

reni mesken tuttuğu için sonuç olarak onun öznesi olan bir hayvan vardır. Bundan böyle, onun için her şey düşlem düzeyinde cereyan eder; ama eylediğinde sandığından çok daha fazlasını bilmesini izah edecek şekilde mükemmelen eklemlerinden ayrılabilen bir düşlem düzeyinde. Ama onun böyle olması bir kozmoloji kurmamıza yetmez.

Bilinçdışı kelimesinin ezelden ebede muğlaklığıdır bu. Kuşkusuz bilinçdışı, konuşan varlığın içinde bir yerlerde onun bildiğinden daha fazlasını bilen bir şey olduğu varsayımdır, ama bu kabul edilebilir bir dünya modeli değildir. Olanaklılığını bilimin söyleminden miras aldığından, psikanaliz bir kozmoloji değildir; gerçi insanın, uçsuz bucaksız ıvır zıvırın, idare etmek zorunda olduğu bu darmadağın ardiyenin yeniden ortaya çıktığını görmesi için düşlemesi yeterlidir – ki bu da kuşkusuz onu bir ruh yapar, bir şey onu sevmek istediğinde ara sıra sevilebilecek bir ruh.

Kadın erkekte ancak, dediğim gibi, erkeğin ruhuyla sevmesini sağlayan bilgiyle yüz yüze gelişini sevebilir. Ama, erkeğin olmasını sağlayan bilgiye gelince, meseleye şuradan hareketle bakılabilir: Kadının, hakkında bir şey bilip bilmediğini, bildiği hakkında bir şeyler söyleyip söyleyemeyeceğini söylemenin zor olduğu bir şey, *jouissance* vardır.

Böylece, bugünkü konferansın sonunda, her zaman olduğu gibi, ele aldığım konuyu iki kutba bölen şeyin kıyısına geliyorum, yani kadının *jouissance* hakkında ne bildiği sorulabilir mi sorulamaz mı meselesine. Bunun şu sorudan farkı yok: Kadının, erkekle ilişkisini yaratan ve benim bir A ile göstererek Öteki adını verdiğim tüm bu *oynama*'nın (*jouer*) ötesinde zevklendiği (*jouir*) son nokta, acaba bu son nokta bir şey biliyor mu bilmiyor mu? Zira kadın, en az erkek kadar, bu bakımdan tabidir Ötekine.

Öteki biliyor mu?

Empedokles diye biri var –sanki tesadüf eseriymiş gibi, Freud onu zaman zaman tirbuşon gibi kullanır– bu adam hakkında bildiğimiz üç dizeden ibaret, ama Aristoteles, nihayetinde Empedokles'e göre Tanrı'nın tüm varlıkların en cahili olduğunu, çünkü nef-

ret nedir bilmediğini söyleyerek, bu dizelerden pek güzel sonuçlar çıkarıyor. Hristiyanların daha sonra sevgi seline dönüştürdüğü şey bu. Ne yazık ki uymuyor, nefreti bilmemek sevgiyi de bilmektir. Şayet Tanrı nefret nedir bilmiyorsa, Empedokles için, onun bunu ölümlüler kadar bilmediği açıktır.

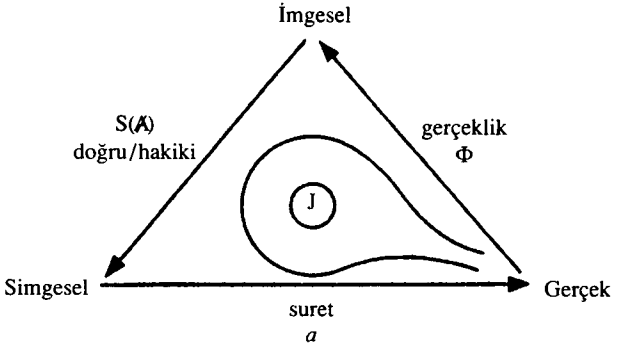
Neticede şu söylenebilir: Erkek kadının onu Tanrı'yla, yani kendisine *jouissance* veren şeyle karıştırdığına ne kadar inanırsa, o kadar az nefret eder (*haie*), erkek o kadar az vardır (*est*) –iki yazımı da kastediyorum¹⁰¹– ve nihayetinde nefret olmadan aşk olmadığından erkek o kadar az sever.

13 Mart 1973

VIII

Bilgi ve Hakikat

*Nefretlisevgiduyma.¹⁰²
Hakikat hakkında bilgi.
Fallik işlevin olumsuzluğu.
Freud'un hayırseverliği.
Bilgiden zevk alma.
Bilinçdışı ve kadın.*

Ara sıra bir cevap alayım, hatta itiraz göreyim isterdim.

Geçen sefer en hafif deyişle hayli endişeli çıktım. Yine de söylediklerimi tekrar okuyunca bana kesinlikle tahammül edilebilir göründüler – bu benim çok iyiydi deme yolum. Ama biri bunlardan bir şeyler anladığını tasdik etse memnuniyetsizlik de duymam hani. Bir elin kalkması, bu ele –deyim yerindeyse– söz vermem için kâfi.

Görüyorum ki kimse elini kaldırmıyor, öyleyse devam etmem gerekiyor.

1

Bugün sizin için seve seve tahtaya *hainamoration/nefretlisevgi-duyma* şeklinde yazacağım şey, psikanalizin kendi deneyim bölgesini kurmak için çekmeyi başardığı bir çittir. Bu onun kendi adına gösterdiği iyi niyetin bir nişanesiydi. Ama keşke onu “çift-değerlilik” gibi piç bir kelimeden başka bir şeyle adlandırabilseydi, o zaman içine yerleştiği dönemin bağlamını daldığı uykudan belki daha iyi uyandırırdı. Ama belki de bu psikanalizin tevazu-sundandı.

Geçen sefer dikkatinizi çektiğim üzere, Freud, Empedokles’in Tanrı’nın nefret nedir bilmediği için tüm varlıkların en cahili olması gerektiği yolundaki sözünü boşuna kuşanmamıştır. Sevgi meselesi bu şekilde bilgi meselesine bağlanır. Hristiyanların Tanrı’nın bu nefret-etmezliğini bir sevgi belirtisine dönüştürdüğünü de eklemiştim. Bu noktada analiz nefret olmadan sevginin bilinmeyeceğini hatırlatır bize. Hah işte, yüzyıllar boyu körüklenen bu bilginin bizi hayal kırıklığına uğratmasının ve bugün bilmenin işlevini gözden geçirmemiz gerekmesinin nedeni belki de nefretin orada yerli yerine konmamış olmasıdır.

Doğrusu, bahis açılması en çok arzu edilen şey gibi görünmüyor bu. İşte bu yüzden –geçen seferki şemamı hatırlayın– şu cümleyle bitirmiştım: *Şu söylenebilir: Erkek kadının onu Tanrı’yla, yani kendisine jouissance veren şeyle karıştırdığına ne kadar inanırsa, o kadar az nefret eder, dolayısıyla erkek o kadar az vardır, yani bu işte erkek o kadar az sever.* Her ne kadar bir hakikat olsa da, bu şekilde bitirmekten pek mutlu değildim. Bu yüzden, bugün bir kez daha doğru/hakiki (*vrai*) ile gerçeğin görünüşe göre hangi bakımdan birbirine karıştığını sorgulayacağım.

“Doğru gerçeği hedefler” sözcüsü, hakikat/doğruluk (*vérité*)

iddialarının uzun indirgenme sürecinin meyvesidir. Hakikat her nerede kendini gösterirse, dayanağı söz olabilen bir idealmiş gibi öne sürer kendini; hakikate o kadar kolay ulaşılmaz. Analize gelince, eğer bir varsayıma dayanıyorsa, o da şudur: Analiz deneyiminden yola çıkılarak hakikat hakkında bir bilgi kurulabilir.

Analitik söyleme dair size sunduğum küçük tabloda, *a* yukarıda sola yazılmıştı ve S_2 tarafından, yani hakikatin yerinde olması itibariyle bilgi tarafından destekleniyordu. İşte bu noktadan S_1 'in, yani onun hakikatle ilişkisini çözüme kavuşturabilecek –neyin çözüme kavuşturulacağı?– gösterenin üretimine varmak zorunda olan $\$$ 'yi sorgular.

$$\frac{a}{S_2} \longrightarrow \frac{\$}{S_1}$$

Analitik Söylemin Şeması

Hakikat, sadede varmak için hadi söyleyeyim, kökeni itibariyle –Heidegger'in hakkında onca spekülasyon yaptığı– *aletheia* terimine dayanır. İbranice *emet* kelimesi, hakikat için kullanılan her terim gibi, hukuk kökenlidir. Günümüzde bile hâlâ, tanıktan hakikati, sadece hakikati ve dahası, elinden geliyorsa bütün hakikati söylemesi –heyhat, nasıl yapabilir ki bunu?– istenir. Bildikleri hakkında bütün hakikati söylemesi talep edilir ondan. Ama aslında –özellikle de yasal beyanda– aranan, kişinin kendi *jouissance*'ının mahiyetini yargılamasını sağlayabilecek şeydir. Hedef, *jouissance*'ın itiraf edilmesidir, tam da itiraf edilebilir olmadığı için. Aranan hakikat, *jouissance*'ı düzenleyen yasaya göre itiraf edilemez olan hakikattir.

Ayrıca, Kant'ın terimleriyle söylersek, hani tiran özgür insana, *jouissance*'ı konusunda kendisiyle çekiştiğinden korktuğu düşmanı ele vermesi karşılığında bütün *jouissance*'ları teklif ettiğinde, özgür bir insanın ne yapması gerektiği problemi de işte bu nedenle doğar. Tanıklığa duygusal hiçbir şeyin yön vermemesi gerektiği buyruğundan, özgür insanın –doğru sözlülüğüyle düşmanı ya da

rakibi tiranın ellerine teslim etmek pahasına— tirana hakikati söylemek zorunda olduğunu mu çıkartmalı? Kant'ın buna verdiği olumlu cevabın¹⁰³ hepimizde uyandırdığı çekince, bütün hakikatin söylenemeyecek bir şey olmasından ileri gelir. Hakikat ancak onu son sınırına kadar götürmemek kaydıyla söylenebilir, ancak kısmen söylenebilir (*mi-dire*).

Hakikatin mahiyeti konusunda elimizi kolumuzu bağlayan bir şey daha vardır: *Jouissance* bir sınırdır. Bu da, sizin için dörtlü şemalarımı oluşturduğum zaman bunların akla getirdiği yapının kendisinden kaynaklanır: *Jouissance* ancak bir suretten hareketle sorgulanır, bahis konusu edilir, takip edilir, işlenir.

Geçen sefer altını çizdiğim gibi, aşkın kendisi surete yönelir. Ve eğer Ötekine, geçen sefer söylediğim gibi, ancak —arzunun nedeni olan— *a*'ya bağlanıldığında erişildiği doğruysa, o zaman aşk veya sevgi de varlığın suretine yönelir. Sözü edilen bu varlık yok sayılamaz. Şu *a* denen nesnede varsayılır.

Burada yine, olduğu haliyle, bir imgelesele tekabül eden şu izi bulmamız gerekmez mi? Bu imgeseli bilerek, büyük harfli *İmgesel* kelimesinden ayrı küçük *i* ile belirttim. Nesne ilişkisi, çoğunlukla ancak arzusun nedeni olan nesneyi sarmalayan kendilik imgesinin (*image de soi*) giyilmesine dayanır — analizinin eklemlenişinin ta kendisidir bu.

Şu *a*'nın kendi örtüsüne duyduğu yakınlık, psikanalizin öne sürmüş olduğu ana bağlantı yerlerinden biridir. Bizim içinse psikanalizin işin içine soktuğu kuşkulu noktadır esas olarak.

Gerçek işte burada kendini belli eder. Gerçek ancak bir biçimselleştirme açmazından hareketle yazılabilir. Bu yüzden, gösterenlik üretmemizi sağlayan en gelişmiş işlem olması hasebiyle matematiksel biçimselleştirme kullanarak onun bir modelini oluşturabileceğime inandım. Gösterenliğin bu matematiksel biçimselleştirmesi anlamın zıddı olarak oluşur, hatta neredeyse *yanlış anlam/ters-anlam* (*contre-sens*) olarak diyeyim. Çağımızda, matematik filozofları, hatta Russell gibi matematikçi olanlar bile, matematik için hiçbir anlama gelmez der.

Bununla birlikte, zirve noktası Hegel'in söylemi olan bir felsefeye –hiçbir şeyin töz olarak belirmediğini söylememiz gereken tarihsel bir ilerleme fikri içindeki diyalektik tezat bolluğuna– kıyasla, matematiksel mantığın biçimselleştirmesi (o kadar iyi kurulmuştur ki yazıdan başka dayanağı yoktur), acaba analitik süreçte, bedenleri görünmez bir şekilde alıkoyan şeyin adının konması için işimize yarayamaz mı?

Buna dair bir imge sunmama müsaade edilseydi, yazının gerektirdiği şu yüzey boyutlarına indirgeme işlemine doğada en yakın görünen ve Spinoza'yı hayran bırakan şeyi kullanırdım kolayca – yani, örümceğin karnından çıkan metin/örgü (*texte*) işini, örümcek ağını. Bu tuhaf varlığın opak bir noktasından çıkan yüzeyin ta kendisinde bu yazıların izlerini, gerçeğin simgesele girişini gösteren sınırların, açmazların, çıkmazların kavrandığı izlerin nakşedildiğini görebileceğiniz hakikaten mucizevi bir işlev.

İşte bu yüzden, nihayetinde *a*'nın, *Ş*'nin, gösterenin, *A*'nın ve *Φ*'nin yazılışına varmamın boşuna olmadığına inanıyorum. Bizat bunların yazılışı bile, dilin fiili etkilerinin dışına çıkmamakla birlikte sözün ötesine geçen bir dayanak teşkil eder. Bu yazılışın değeri simgesel olanı merkeze almakta yatar, yeter ki onu kullanmayı bilelim – ne için mi? – uygun bir hakikati alıkoymak için, ama bütün olma iddiasındaki bir hakikati değil, kısmen söylemenin hakikati, yani en beteri olacak itirafa kadar gitmemeye dikkat etmesiyle doğruluğu kanıtlanan hakikat, daha arzunun nedeninden başlamak üzere tedbirini alan hakikat.

2

Analiz, arzunun bedensel bir olumsuzluk temelinde yazıldığını kabul eder.

Olumsuzluk terimini nasıl temellendirdiğimi hatırlatayım size. Fallus (analizin, arzunun nedeni olarak sözcelenenin kilit noktası, uç noktası olarak ele aldığı haliyle fallus), işte analitik deneyim

onu yazmamaya ara verir. Benim “olumsallık” diye adlandırdığım şey bu yazılmamaya/kendini yazmamaya ara verme’de şahikasına ulaşır.

Analitik deneyim orada son sınırını bulur, zira benim yazma biçimime göre üretip üretebileceği S_1 ’dir. Sanırım, geçen sefer bu S_1 gösterenini en ahmakça *jouissance*’m (iki anlamda: düzanla-mıyla ahmağın *jouissance*’ı ve de en tuhaf¹⁰⁴ *jouissance*) göstereni olarak belirleyerek yol açtığım söylentiye hatırlıyorsunuzdur.

Zorunlu olan, bizim için *ara vermeme* ile işin içine girer. Zorunlu olanın *ara vermeme*’si, *yazılmaya ara vermeme*’dir. Fallusa yapılan göndermenin analizi görünüşe bakılırsa bizi işte bu zorunluluğa götürür.

Hiçbir durumda yazılamaması olarak tanımladığım anlamıyla, *yazılmamaya ara vermemek* ise olanaksız olandır ve zaten cinsel ilişkiyi de bununla belirtiyorum: Cinsel ilişki yazılmamaya ara vermez.

Bundan ötürü, fallik işlevin görünüşteki zorunluluğunun ancak olumsal olduğunu keşfederiz. Fallik işlev tam da olumsallık kipi olarak yazılmamaya ara verir. Sonuçta olumsallık, cinsel ilişkiyi, konuşan varlık için rastlantı rejiminden ibaret olmaya zorlayan şeydir. Eski çağlarda Gizemlere tahsis edilen fallus, psikanaliz sayesinde, sadece olumsal olarak yazılmamaya ara vermiştir – o kadar. Fallus *ara vermeme*’ye, yani bir yandan zorunluluğun ve dahası olanaksızın dayandığı alana girmez.

Demek ki burada doğru, bizi imgelese karşı uyarırken yaptığı gibi, kendisinin *a-natomi* ile de çok işi olduğuna tanıklık eder.

Şu üçünü, yani *a*, $S(A)$ ve Φ diye yazdığım üç terimi, nihayetinde, küçümseyici bir yaklaşımla dahil ediyorum. Bunlar İmgesel, Simgesel ve Gerçek’ten oluşan şu üçgen [bkz. s. 105] üzerine yazılır.

Sağda, bu haz ilkesinin dayandığı kıt-gerçeklik (*peu-de-réalité*) bulunur; söz konusu ilke dolayısıyla gerçeklikte yaklaşmamıza müsaade edilen her şey düşlemde kök salmış olarak kalır.

Öte yandan, S(A), demin bahsettiğim, bütün hakikati söylemenin olanaksızlığından başka nedir?

Son olarak, gerçeğe yönelen simgesel bize *objet a*'nın gerçek doğasını gösterir. Daha önce varlığın sureti diye nitelendirmemin nedeni, onun bize varlığın dayanağını sunuyormuş gibi görünmesidir. Eğer analitik deneyimden hareketle okursak, varlığa ve hatta öze dair geliştirilmiş olan her şeyde, örneğin Aristoteles'te, *objet a*'nın söz konusu olduğunu görürüz. Sözgelimi Aristotelesçi seyre dalma, *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*'nda arzunun nedenini oluşturan dört dayanaktan biri olarak tanımladığım bakışa dayanır.

Böyle bir “grafikleştirme”yle –“çizge” dememek için kullanıyorum bu kelimeyi, çünkü matematiksel mantıkta özel bir anlamı var onun– gerçeği, simgeselin bir sonucu olan suret ile insan hayatının somutluğuna –insanlara yol gösteren şeye, onları hep aynı yollara düşüren şeye, hâlâ-doğacak-olanın (*encore-à-naitre*) *boy-nuzlu*'dan (*encorné*)¹⁰⁵ başka ürün vermemesine neden olan şeye–dayandığı ölçüde gerçeklik arasındaki bir açıklık kılan denklikler kendilerini gösterir.

Diğer tarafta, *a* bulunur. Kısacası doğru yolda olmak, *a*'nın görünüşte bir şey olması adına, onu varlık olarak kabul etmemize neden olacaktır. Fakat son tahlilde, başarısızlığı sebebiyle, gerçeğe yaklaşıırken kendisini ayakta tutamaması sebebiyle, olsa olsa çözülür gider.

O zaman doğru/hakikat elbette budur. Yalnız, ancak eğri büğrü yollardan ulaşılabilir ona. Çoğunlukla yapmaya sürüklendiğimiz gibi doğruya başvurmak, zaten suret düzeyinde olduğumuza inanma hatasına düşmemek gerektiğini hatırlatır sadece. Her şeyin düşlemde yeniden alevlenmek üzere dayandığı suretten önce, imgesel ile gerçek arasında katı bir ayırım yapmak gerekiyor. Surete bizim kendimizin dayanak olduğumuz sanılmamalı kesinlikle. Biz suret bile değiliz. Bazı vesilelerle onun yerini işgal edebilen ve orada –neyin hüküm sürmesini?– *objet a*'nın hüküm sürmesini sağlayanız.

Nitekim analist, bilfiil sürmekte olan her söylem düzeninde –

ki bilfiil laf olsun diye söylenmemiştir, bilhassa fiile/edime Aristotelesçi tam anlamını verirse—, *objet a*'yı suretin yerine koyarak, yapılması doğru olanı yapmak, yani bilgi olarak hakikatin mahiyetini sorgulamak için en uygun konumda bulunan kişidir.

3

Bilgi nedir? Tuhaftır, Descartes'tan önce bilgi sorusu hiç sorulmamıştır. Bu sorunun canlanması için analizi beklemek gerekmiştir.

Analiz gelip, bilmeyen bilgi diye bir şey olduğunu, olduğu haliyle gösterene dayanan bir bilgi olduğunu ilan etmiştir. Rüya bize sırrına erişilmez hiçbir deneyim ya da gizem yaşatmaz – hakkında söylenene göre okunur, yorumlanır, hatta (kelimenin en anagramatik anlamıyla) ikircimlerinin peşine düşüp daha öteye de gidilebilir. Saussure Latin şiirinin Satürniyen mısralarında bulunduğu tuhaf noktalama işaretlerinin kasıtlı olup olmadığı sorusunu işte dilin bu veçhesiyle ilgili olarak soruyordu. Saussure Freud'u işte burada bekliyordu. Bilgi sorusu da işte burada canlanır.

Bu noktada bambaşka bir alana, ilk olarak Hristiyan dini tarafından ortaya atılan erdemlere geçmeme müsaade ederseniz, burada bir nevi geç tarihli bir etkinin, hayırseverliğin filizlendiği görülür. Sefil konuşan varlıkların kendi kendilerine, –bilinçdışı olduğu için– aşkın, hakikaten aşkın bir şeyin olduğunu, bunun da söz konusu türün mesken tuttuğu dilden başka bir şey olmadığını söylemeleri Freud'un hayırseverliği değil midir? Dille birlikte, günlük hayatın da önceden görünene ilaveten bir akıl dayanağı daha olduğu, –beyhude bir arayışın erişilmez hedefi olan– bilgeliğin zaten orada, gözünün önünde olduğu haberini vermek, evet, hayırseverlik değil mi?

Bilgi sorusunu “Bilen ne?” biçiminde sormak için kulağımızı bu kadar tersten göstermeye lüzum var mı? Bunun Öteki olduğunun farkında mıyız? – Bu nedenle onu başta, gösterenin yerleştiği yer olarak koyutladım, nitekim bu yer olmasa bize bir yerlerde bir

hakikat boyutu (*dimension*), bir söylenenin-meskeni/boyutu (*dimension*), söylenenin –bilgisi Ötekini yer olarak koyutlayan bu söylenenin– ikametgâhı olduğunu belirtecek bir şey kalmaz. Bilginin statüsü, bu şekilde, bilgi diye bir şeyin zaten olduğunu, bu bilginin Ötekinde bulunduğunu ve onun elde edilmesi (*à prendre*) gerektiğini ima eder. İşte bu yüzden de bir öğrenme (*apprendre*) işidir bu.

Özne, bu bilginin öğrenilmesi, hatta açık artırmaya çıkarılması zorunluluğunun sonucudur, yani ona değerini veren maliyetidir, ama mübadele değil kullanım değeri olarak. Bilgi tamı tamına ne kadara mal olduysa o kadar eder, yani *çok-eder* (*beau-coût*),¹⁰⁶ uğruna kelleyi ne kadar koltuğa aldıysanız, ne kadar zorsa o kadar... nesi mi zordur? Edinmesinden ziyade zevk alması.

Zevk almada, bu bilgi her icra edilişinde yeniden fethedilir; verdiği güç, iktidar hep *jouissance*'na dönük kalır.

Tuhaftır, bu hiç vurgulanmamıştır: Bilginin anlamı buradadır, bilginin edinilme zorluğunu artıran tam da icrasındaki zorluktur. Bu nedenle de edinimin her icrasında şu tekrar karşımıza çıkar: Öğrenme sürecinde bu tekrarlardan hangisinin ilk sıraya yerleştirilmesi gerektiği söz konusu edilmez.

Tabii ki koşar adım giden ama tamamen küçük makineler gibi yürüyormuş/çalışıyormuş¹⁰⁷ havası taşıyan şeyler vardır, bunlara bilgisayar denir. Bir bilgisayarın düşünmesini çok isterim. Ama onun bildiğini kim söyleyebilir? Zira bilginin temeli şudur: İcrasının *jouissance*'ı edinimininkiyle aynıdır.

Burada gayet emin biçimde, hatta Marx'ın kendisinden daha emin biçimde, kullanım değerinin gerçek mahiyetiyle karşılaşırız; çünkü Marx'ta kullanım değeri, her şeyin özet olarak içinde bulunduğu mübadele değerine nazaran sadece bir ideal nokta işlevi görür.

Mübadeleye dayanmayan şu öğrenişten bahsedelim hadi. Nasıl ki Freud'un bilgisiyle hile (*fraude*) yapılamazsa Marx'm siyaset bilgisiyle de –ki az şey değildir– *Marx alım satımı* (*com-marxe*)¹⁰⁸ yapılamaz.

Bu bilgilerle karşılaşmadığımız her yerde, zorla birinin kafasına bu bilgileri sokmaya çalışmanın başarısızlığa uğrayacağını görmek için bakmak yeter. Bilgi ne ithal edilir ne de ihraç. Kulanimda pişmiş/olgunlaşmış (*un formé*) değilse hiçbir enformasyon tutmaz, tutunamaz.¹⁰⁹

Böylece, bilginin Ötekinde olduğu ve bilginin varlığa –varlığın (*l'être*) bilginin mektubunu/harfini (*lettre*) taşıması dışında– hiçbir şey borçlu olmadığı çıkarsanır. Bundan çıkan sonuç şudur: Varlık, harfin yeniden ürettiği ama asla aynıyı, asla aynı bilgi varlığını yeniden üretmediği yerde, öldürebilir.

Sanırım bilgiyle ilişkisi içinde harfe yüklediğim işlevi hissediyorsunuz artık. Bu işlev söz konusu olduğunda sizden hemencecik şu sözümona mesajların tarafına kaymamanızı rica ediyorum. Bu işlev harfi üreme hücrelerine benzer kılar, ki eğer moleküler fizyoloji alanında bulunuyorsak, bedenlerin içinde yaşamı ve ölümü bir arada taşıyan üreme hücrelerini bedenlerden katı biçimde ayırmak zorundayız.

Marx ve Lenin, Freud ve Lacan varlıkta eşleşmezler. Bunlar Ötekinde buldukları harf sayesinde, bilgi varlıkları olarak, varsayılan bir Ötekinde ikişer ikişer yol alırlar. Onların bilgisinde yeni olan taraf, Ötekinin bir şey bildiğinin varsayılmamasıdır – tabii ki harfi meydana getiren varlıktan bahsetmiyorum, zira hakikati söylemek uğruna, bedelini ödeyerek, varlığını (ki her biri için bu varlık, Tanrım, ne hiçe sayılabilir ne de çok fazla yer kaplar) gözden çıkararak Ötekinden hareketle harfi meydana getiren odur.

Harfin doğduğu bu varlıklar hakkında size küçük bir sır vereceğim. Örneğin Lenin hakkında ne söylenmiş olursa olsun, bence ne nefret ne sevgi –nefretlisevgi– kimseyi gerçekten boğmuştur. Kimse Madam Freud hakkında hikâye anlatmasın bana. Bu konuda Jung'un şahitliği var elimde. Hakikati söylüyordu Jung. Hatta hatası buydu – hakikatten başka bir şey söylemiyordu.

Varlığı hâlâ bu şekilde reddetmeyi başaranlar bilhassa küçümsemeden payını alanlardır. Bu sefer şunu yazdıracağım size, çünkü bugün eğleniyorum, *yanlış/eksik fiyatlandırılmış*.¹¹⁰ Bu da *tek*

fiyat ediyor. Süpermarketler çağında yaşıyoruz, öyleyse varlık konusunda bile ne üretilebildiğini bilmek gerek.

Can sıkıcı olan şu ki Öteki, şu yer/mekân olan, hiçbir şey bilmez. Eğer Tanrı'nın kendisi de bilmiyorsa, özellikle de neler olup bittiğini bilmiyorsa, artık Tanrı'dan nefret edilemez. Ondan nefret edilebildiği zamanlarda, bizi sevdiğine inanılabiliyordu, çünkü nefretimize rağmen bizden nefret etmiyordu. Bazı durumlarda insanlar son sürat üstüne gitseler de her zaman aşikâr değildi bu.

Nihayet, huzurunuzda sürdürme cesareti bulduğum bu konuşmanın sonuna yaklaşırken, aklıma düşen, üzerine çok az düşündüğüm bir fikri size söylemek isterim. İsa'nın talihsizliği bize insanların kurtarıcısı olduğu fikriyle izah edilir. Bence söz konusu olan daha ziyade, haklı olarak hayli gevşek olduğumuz Tanrı nefretine yeniden biraz mevcudiyet, güncellik kazandırarak Tanrı'yı kurtarmasıydı.

Bilinçdışını isnat etmenin inanılmaz bir hayırseverlik eylemi olduğunu bu yüzden söylüyorum. Özneler biliyor, biliyorlar. Fakat nihayetinde yine de hepsini/bütünü bilmezler. Bu hepsi-değil düzeyinde, bilmeyen sadece Ötekidir. Hepsi-değil'i yaratan Ötekidir; tam da bu hepsi-değil içindeki hiç-bilmeyen/hepsini-bilmeyen'in (*pas-savant-du-tout*) parçası olduğu için.

Öyleyse Ötekiyi, geçici olarak bundan sorumlu tutmak uygun olabilir, ki analiz –hiç kimse farkında olmasa da– en itiraf edilmiş biçimde buna varır. Eğer libido sadece erirse, sevilen kadın ancak buradan hareketle bütündür – yani erkeğin onu gördüğü yerden, sadece oradan sevilen kadın bir bilinçdışına sahip olabilir.

Peki bu onun ne işine yarar? Herkesin bildiği gibi, onun, bu noktada erkeğe indirgenmiş olan konuşan varlığı konuşturmasına yarar, yani –bilmiyorum analitik teoride fark ettiniz mi– sadece anne olarak var olmasına yarar. Bilinçdışı etkileri bulunur kadında, ama kadının bilinçdışı –kadının herkesin bilinçdışından sorumlu olmadığı sınırdan, yani ilişkili olduğu o Ötekinin, büyük harfle başlayan Ötekinin, daha az bildiği ve varoluşunu ayakta tutmak çok zor olduğu için kadının hiç bilmemesine neden olduğu

noktada— bu bilinçdışı hakkında, Freud’la birlikte kadına avantaj sağlamadığı dışında ne söyleyebiliriz?

Geçen sefer, kendimde hak görüp, biraz kanırtarak,¹¹¹ *il hait* ile *il est*¹¹² arasındaki ikircimle oynadım (*joué*). Bundan ancak, onun makasa layık olup olmadığını sorunca zevk alıyorum (*jouis*). İğdiş etmede tam da bu söz konusudur.

Böyle bir varlığın nefret uyandırması ihtimal dışı bırakılamaz. Kuşkusuz, Aristoteles’in bütün meselesi tam tersine varlığı, daha az varlık olan varlıkların en üstününe katılmasını sağlayan “olan” (*étant*) olarak tasavvur etmektir. Aziz Tommaso da bunu Hristiyan geleneğine sokmayı başardı — ki bu geleneğin, Yahudi olmayanlar arasında yayılınca, orada iyice zorlanıp baştan başa biçimlendirilmiş olduğuna bakılırsa bu şaşırtıcı değil, sonuçta yeniden işlemeye başlaması için ipin ucundan çekivermek kâfiydi. Peki Yahudi geleneğinde her şeyin tam zıt yönde gittiği fark ediliyor mu acaba? Kopuş orada en kusursuz olandan en az kusursuz olana geçmez. En az kusursuz olan orada basbayağı neyse o, yani kökten biçimde kusurludur ve kesinkes yapılacak tek şey, Yehova adını taşıyana ve üstüne bir de etrafındaki birkaç başka isme deyim yerindeyse kul köle olmaktır. Yehova kendi halkını seçmiştir ve buna itiraz edilemez.

Ona ara sıra ihanet etmenin (*le trahir*), *nefret-varlığı* olmaktan (*l'être-haïr*)¹¹³ çok daha iyi olduğu böylece ayan olmamış mıdır? Ki Yahudiler de elbette bundan kendilerini mahrum etmemişlerdir. Zaten bu işin içinden başka türlü sıyrılamazlardı.

Bu nefret konusunda öyle bunaltıldık ki kimse bir nefretin, sağlam bir nefretin, varlığa, illa da Tanrı olmayan birinin bizzat varlığına yöneldiğini fark etmiyor.

Bu kavrama takıldık kaldık —tam da bu yüzden *a*’nın varlığın bir sureti olduğunu söyledim— kıskanç nefret (*la haine jalouse*) kavramına takıldığımızdan analiz, her zaman olduğu gibi, biraz aksıyor; bu nefret, *kıskanç-zevk*’ten (*jalouissance*) fıskırır (*jaillir*), Aziz Augustinus’un gözlediği küçük oğlanın bakışından *imgele-nerek-fıskıran* (*s’imageailisse*)¹¹⁴ nefrettir. Augustinus burada üçün-

cü kişidir. O küçük oğlanı gözler ve ufaklık memeye yapışmış olan *conlactaneum suumu* (sütkardeşini) gözlerken *pallidus*, yani beti benzi atar. Neyse ki bu kıskanç-zevk, ilk ikame *jouissance*' tır; Freud'un sözceleminde, Ötekine hitap eden, varsayılmış bir talebe kayıtlı bir düzdeğişmecedan hareketle, başka bir deyişle benim *Psikanalizin Etiği* seminerimde *Ding* dediğim şeyin, yani Freudcu Şey'in –başka bir deyişle, Freud'un belli bir sınırın üzerinde sevmeyi reddettiği yakının ta kendisinin– nüvesinden hareketle sözü edilen arzudur.

Bakılan çocuk ona, *a*'ya sahiptir. Peki *a*'ya sahip olmak, *a* olmak mıdır? İşte bugün sizden bu soruyla ayrılıyorum.

20 Mart 1973

TÜMLEYEN

Bir sonraki oturumun başı: DİLBİLİMCİNİN KONUMU

Yazdığım bir şey söz konusuysa, yayınlar hakkında pek konuşmam, bilhassa da genelde basılana kadar bayağı beklemem gerektiğinden ona duyduğum ilgi azaldığı için. Bununla birlikte, gelecek sefer için, söyleme ile söylenen arasındaki mesafeden yola çıkan, “L’Etourdit” başlığını verdiğim bir şeyi okusanız fena olmaz.

Sadece söylenende varlık olması, muallakta bırakacağımız bir mesele. Sadece varlığın söyleneni olduğu kesin, ama bu tersini ima etmez. Buna karşılık –ki benim söylediğim bir şey bu– sadece söylenenin bilinçdışı vardır. Bilinçdışını ancak söylenenden, analiz edilen tarafından söylenenden hareketle ele alabiliriz. İşte bu bir söylemedir.

Nasıl söylemeli? Bütün mesele bu. Rasgele bir şekilde söyle-nemez, bu da her kim dili mesken tutuyorsa onun, yani hepimizin problemi.

İşte bu yüzden bugün –dilbilimi benim burada yaptığım dilbi-

limsiden ayırarak bir gün ifade etmek istediğim bu boşluk konusunda— gelip halihazırda dilbilimcinin konumunun mahiyetini size anlatması için birinden ricada bulundum, o da sağ olsun beni kırmayıp davetime icabet etti. Kimse bu konuda şimdi size takdim edeceğim kişinin eline su dökemez, huzurlarınızda bir dilbilimci, Jean-Claude Milner.

Oturumun sonu: TEŞEKKÜRLER

Bana kalan on beş dakikada ne yapabilirim bilmiyorum. Belli bir etik anlayışına bakarak yolumu bulmaya çalışacağım. Etik —daha önce bundan bahsederken beni dinlemiş olanların belki sezinleyeceği gibi— bizim dili mesken tutmamızla çok yakından ilişkilidir ve aynı zamanda —başka bir sefer sözünü edeceğim belli bir yazarın zamanında yolunu döşediği üzere— davranışın, jestin alanına aittir. Dili mesken tuttuğumuzda yaptığımız jestler vardır; selamlama jestleri, yeri geldiğinde yerlere kadar eğilme jestleri ve başka kaçış noktası, güzellik söz konusu olunca da hayranlık jestleri. Bu da işlerin daha öteye gitmediğini ima eder. Önce bir jest yapar, ardından herkes gibi, yani ayaktakımının geri kalanı gibi davranırız.

Gelgelelim, jest var, jest var. Bu etik göndermenin bana tam anlamıyla dikte ettiği ilk jest, Jean-Claude Milner’e, bizzat dilbilimde açılan çatlağın mevcut haline dair bize anlattıkları için teşekkür etmek olmalı. Bu, bizim —kendimden bahsediyorum— herhalde sadece, yükselişte olan bu bilimle —kendisinin bilim olabileceğine inandığı bir zamanda— aramızdaki belli bir mesafeye borçlu olduğumuz belli sayıda davranışı gerekçelendirebilir belki. Şu kesin ki şimdi edindiğimiz malumat bizim için hakikaten aciliyet taşıyordu. Nitekim, analiz tekniği söz konusu olduğunda, karşımızdaki özne hiçbir şey söylemiyorsa, bunun en hafif deyişle kesinlikle alışılmadık bir güçlük çıkardığını fark etmemek çok zor.

Tek kelime biçiminde *lalangue* yazarken öne sürdüğüm, dili göstergebilime dahil ettiği ölçüde yapısalcılıktan kendimi ayırmamı sağlayan şeydi — ve bana öyle geliyor ki Jean-Claude Milner’

in meseleye düşürdüğü birçok ışıktan biridir bu. Size okuttuğum *Titre de la lettre* başlıklı küçük kitabın işaret ettiği gibi, tüm öne sürdüklerimde söz konusu olan göstergenin gösterene tabi olmasıdır.

Ayrıca, sunumunda, gayet iyi anlaşıldığımı bana kesinlikle kanıtlayan Recanati'ye saygılarımı sunmak için de zaman ayırmam gerek. Onun ortaya attığı ve bir şekilde, cevap olarak şimdiden sahip olduğum şeyi size vermek için bana yılın sonuna kadar zaman kaldığı, tam-isabetli bütün sorularda görülebilir bu. Kierkegaard ve Regine meselesiyle bitirmesi kesinlikle örnek nitelikte – ben bu konuya şimdiye kadar şöyle bir değinip geçtiğimden, bu kesinlikle onun kendi mahsulü. Huzurunuzda yaptığım bu yol döşeme işinin geldiği noktada yankıların ne olduğu, birinin neyin söz konusu olduğunu kavramasından daha iyi resmedilemez. Yönelttiği soruların seminerimin devamında size söyleyeceklerim konusunda bana yardımı dokunacağı muhakkak. Ondan konuşmasının metnini rica edeceğim ki cevap verebilecek duruma geldiğimde ona göndermede bulunabileyim.

Bir de Berkeley'e gönderme yaptı, halbuki benim huzurunuzda dile getirdiklerimde bunun hiçbir emaresi yoktu, bu bakımdan da ona müteşekkirim. Size bütün meseleyi anlatmak için, yakınlarda özgün bir baskısını edinme zahmetine bile girdim – görüyorsunuz ki bibliyofilim, ama sadece okumayı arzu ettiğim kitapların özgün baskısını edinmeye çalışırım. Bu vesileyle, geçen pazar, *Alciphron* da denen *Minute Philosopher*'la,¹¹⁵ şu küçük (*menu*) filozofla yeniden yollarımız kesişti. Muhakkak ki Berkeley beslediğim en eski kaynaklardan biri olmasaydı, muhtemelen, dilbilimsel göndermeleri kullanmak konusundaki aşırı serbestliğim de dahil pek çok şey olanaklı olmazdı.

Yine de, Recanati'nin demin¹¹⁶ silmek zorunda kaldığı şemaya dair bir şeyler söylemek istiyorum. Histerik olmak ya da olmamak – mesele hakikaten bu. Büyük harfli Bir var mıdır, yok mudur? Başka bir deyişle, bu hepsi-değil, bir mantıkta, klasik mantıkta, istisna oluşturan Bir'in var olduğunu ima ediyor gibi görünüyor. O

zaman bu varoluşun; Φx işlevi bakımından, onu söylemek için yazılan bu en-az-bir varoluşun, uçurumda ortaya çıktığını göreceğimiz yer burası – neden uçurum diye nitelendirdiğimi de göreceksiniz. Zira söylenenin kendine özgü tarafı varlıktır, biraz önce söylemiştim bunu. Söylemenin kendine özgü tarafı ise, herhangi bir söylenenle ilişki içinde var olmaktır.

Öyleyse mesele, gerçekten de, bir hepsi-değil'den, tümele yöneltilen bir itirazdan, tümelle çelişen bir tikel olarak dile getirilebilecek bir şeyin çıkıp çıkmayacağıdır – burada Aristoteles mantığı düzeyinde kaldığımı görüyorsunuz herhalde.

Yalnız, şöyle bir şey var: *Bütün x'ler, Φx 'de kayıtlı değildir* yazabiliyor oluşumuzdan, ima yoluyla bununla çelişen bir x olduğu çıkarsanır. Bu tek bir koşulla doğrudur, o da şu: Söz konusu bütünde ya da bütün-değil/hepsi-değil'de, söz konusu olan sonludur. İş sonluya geldiğinde, sadece ima değil, aynı zamanda eşdeğerlik de vardır. Tümelleştirici formülü kaldırıp onu tikele dönüştürmemiz için bu formülle çelişen bir tane bulunması yeterlidir. Bu hepsi-değil, Aristoteles mantığında tikelden hareketle dile getirilen şeyin eşdeğerlisi haline gelir. İstisna diye bir şey vardır. Yoksa sonsuzla uğraşıyor olabilirdik. O zaman hepsi-değil'i artık kapsam bakımından ele almamalıyız. Kadın hepsi-değildir dediğimde ve bu yüzden *la femme* diyemediğimi söylediğimde, bunun nedeni tam da, Φx işlevinde kullanılabilen her şey bakımından sonsuz mahiyetinde olan bir *jouissance*'ı sorguluyor olmamdır.

Oysa, işiniz sonsuz bir kümeyleyse, hepsi-değil'in bir olumsuzlama, bir çelişki temelinde meydana gelen bir şeyin varoluşunu içerdiğini koyutlayamazsınız. İcabında onu belirsiz bir varoluş olarak koyutlayabilirsiniz. Yalnız, matematiksel mantığın, tam da sezgici diye adlandırılan mantığın uzantısından biliyoruz ki bir “vardır” koyutlayabilmek için, aynı zamanda onu inşa etmek, yani bu varoluşun nerede olduğunu bulabilmek gerekir.

Recanati'nin “hakikatin merkezinin dışında/hakikate göre eksantrik” diye gayet güzel nitelendirdiği bir varoluş koyutlayan bu dörde ayırmayı (*écartelement*)¹¹⁷ üretmek için bu kaideye dayanı-

yorum. Bu belirlenimsizlik $\exists x$ ile $\overline{\exists x}$ arasında, kendini olumlularak bulan bir varoluş ile bulunmaması itibariyle kadın (ki Regine vakası bunu teyit eder) arasında askıda kalmıştır.

Son olarak, kendi tarzıma uygun biçimde, birazcık muammalı bir şey söyleyeceğim size. Bir yerde *Freudcu Şey* başlığıyla yazdığım bir şeyi yeniden okursanız, şunu bulmalısınız: *La* tanımlığının üstünü çizmek zorunda kalmadan *la femme* yazabilmenin tek yolu vardır, o da kadının hakikat olduğu düzeydir. Zaten bu yüzden ondan ancak kısmen bahsedilebilir.

Jean-Claude Milner'in sunumunun dayandığı makale şu kitabından okunabilir: Arguments linguistiques, Paris: Seuil, 1973, s. 179-217.

10 Nisan 1973

IX

Barok Üzerine

*O, konuştuğu yerde zevk alır ama hiçbir şey bilmez.*¹¹⁸

Sizin hakkınızda düşünüyorum (*je pense à vous*). Fakat bu, sizinle ilgili düşünce geliştirdiğim (*je vous pense*) anlamına gelmez.

İçinizden, *sizin hakkınızda seviyorum* (*j'aime à vous*) diyebileceğimiz bir dilden bahsettiğimi hatırlayan olabilir – söz konusu dil, bu bakımdan bir başka dile oranla, aşk denen bu nöbetin, bu tutulmanın dolaylı karakterini daha iyi örnek almış olabilir kendine.

Sizin hakkınızda düşünüyorum, belli bir bilim anlayışı çerçevesinde *beşeri bilimler* denebilecek her şeye şimdiden açık bir itiraz teşkil eder – hepi topu son birkaç yüzyıldır yapılagelen bilimi değil, Aristoteles'in belli bir şekilde tanımlamış olduğu bilimi kastediyorum. Buradan çıkan sonuç şudur: Analitik söylemin bize kazandırdığı ilkeyle, yeni bilimin, yani bizim bilimimizin hangi yollardan geçebileceğini kendimize sormalıyız.

Bu, öncelikle, yola çıktığımız yeri formülleştirdiğim anlamına geliyor. Yola çıktığımız yer, analitik söylemin bize sağladığı şey, yani bilinçdışıdır. Bu nedenle öncelikle sizin için, bilinçdışının geleneksel bilime nazaran nerede durduğuna dair biraz yoğunlaştırılmış haldeki bazı formülleri incelterek şekillendireceğim. Bu da bizi şu soruyu sormaya götürecektir: Bilinçdışı hakkında söylenebilenlerden sonra bir bilim nasıl hâlâ olanaklı olabilir?

Şimdiden ilan edeyim ki, size ne kadar şaşırtıcı görünürse görünsün, bu beni bugün size Hristiyanlıktan bahsetmek durumunda bırakacak.

1

Zor olan, en azından zor olduğunu tahmin ettiğim formüllerimle başlayacağım – *bilinçdışı*, geleneksel bilimde hakkında söylenenlerin ima ettiğinin aksine, *varlığın düşünmesi değildir* – *bilinçdışı*, *varlığın konuşma yoluyla zevk alması* ve –benim yaptığım eklemeyle– *bunun hakkında daha fazla bir şey bilmek istememesidir*. Bunun, bu zevk alma hakkında hiçbir şey bilmemek anlamına geldiğini ekleyeyim.

Hemen bir kart açmak yerine sizi biraz daha bekletebilirdim, ama bekletmeyeceğim – *bilme arzusu diye bir şey yoktur*, hani o Freud'un bir yerde işaret ettiği ünlü *Wissentrieb* (bilme dürtüsü).

Bu konuda Freud kendisiyle çelişir. Her şey şunu gösteriyor – ki bilinçdışının anlamı da budur– insanoğlu bilmesi gereken her şeyi zaten bilmekle kalmaz, aynı zamanda bu bilgi, onun konuşuyor olmasının oluşturduğu bu yetersiz *jouissance*'la sınırlıdır bütünüyle.

Gördüğünüz gibi bu durum, fizik adıyla sahip olduğumuz şu gerçek bilimin mahiyetine dair bir soru barındırır içinde. Bu yeni bilim hangi bakımdan gerçeğe ilişkindir? Bize Aristoteles'in düşüncesinden geldiği için geleneksel diye nitelendirdiğim bilimin kusuru, düşünülenin (*le pensé*) düşüncenin (*la pensée*) imgesinde olduğunu, yani varlığın düşündüğünü ima etmesidir.

Size daha yakın gelecek bir örnek vermem gerekirse, *insan ilişkileri* diye adlandırılan şeyi katlanılır kılanın, onlar hakkında düşünmemek olduğunu öne süreceğim.

Davranışçılık gibi komik bir adı olan şey, sonuçta bunun üzerine kurulmuştur – davranışçılığa göre, davranış öyle bir gözlemlenebilir ki ereğiyle açıklanabilir. Davranışlarda hiçbir öznenin maksadı olmadığı varsayılarak, beşeri bilimleri bunun üzerine kurmayı, tüm davranışları kapsamayı ummuşlardır. Bu davranışın

nesnesi olarak bir ereksellik ortaya sürüldükten sonra, kendine ait bir düzenlemesi olan bu nesnenin sinir sisteminde olduğunu hayal etmekten kolay bir şey yoktur.

Mesele şu ki, davranışçılık, ruh hakkında felsefi olarak, Aristotelesçi olarak geliştirilmiş ne varsa hepsini sinir sistemine zerk etmekten başka bir şey yapmıyor. Bu yüzden değişen hiçbir şey olmamıştır. Bunun doğruluğu, *davranışçılığın* –bildiğim kadarıyla– kendini, etikte, yani zihinsel alışkanlıklarda, *zihin-temelli (fondamentale)* alışkanlıkta yaşanan herhangi bir köklü değişimden ayırmamış olmasıyla kanıtlanır. Bir nesneden ibaret olan insan bir amaca hizmet eder. İnsan –hakkında ne düşünülüyor olursa olsun, hâlâ buradadır– kendi ereksel, nihai nedeniyle kurulur; bu neden, söz konusu örnekte, yaşamaktır; daha doğru bir ifadeyle, sağ kalmak, yani ölümü ertelemek ve rakibe hükmetmektir.

Böyle bir dünya tasavvurunda, ya da dedikleri gibi *Weltanschauung*’da, ima edilen düşüncelerin sayısının haddi hesabı olmadığı açıktır. Söz konusu olan daima düşünce ile düşünülenin eşdeğerliliğidir.

Geleneksel bilimin düşünme tarzında en kesin olan taraf, “klasikçiliği” denen şeydir – yani, Aristotelesçi sınıf (*classe*) hükümlüğüdür; başka bir deyişle, türlerin ve cinslerin, yani özgülleşmiş olarak düşünülen bireyin hükümlüğü. Bunun sonucu olarak ayrıca estetik doğar ve etik buyrulur. Bu etiği, belki de sizi sözün gelişi kırmızı görmüş boğaya çevirecek kadar basit, fazla basit biçimde tarif edeceğim, ama fazla hızlı görürseniz hata edersiniz – *düşünce çükün/ güçlünün*¹¹⁹ *tarafında, düşünülse öteki taraftadır*, bu da çükün/ güçlünün söz olması olgusunda okunabilir – sadece söz açıklar ve gerekçelendirir.

Bu bakımdan, *davranışçılık* klasik olanın dışına çıkmaz. Çük/ Güçlü-deneyen’dir (*dit-manche*) o – Queneau’nun aynı zamanda varlığı sersemlemiş olarak açığa vurmaktan geri kalmayan deyişle, yaşamın pazar günüdür (*dimanche*).¹²⁰

İlk bakışta açık değildir. Ama dikkat çekeceğim şey şu ki, bu *pazar*, düşünce tarihinde, bir hayli bilgili olan ve pazar gününde

Hegel'in bize vaat ettiği mutlak bilmeyi teşhis edebilen biri, yani Kojève tarafından okunup onaylanmıştır.

2

Bu yakınlarda birinin fark ettiği gibi, saf tutuyorum – bana saf tuturan kim? O mu yoksa ben mi? İşte *lalangue*'ın inceliği bu – ben daha ziyade barok safında yer alıyorum.

Sanat tarihinden alınmış bir bağlantı bu. Sanat tarihi, tıpkı tarih gibi ve tıpkı sanat gibi, çük (*du manche*) değil de kol (*de la manche*), yani el çabukluğu işi olduğundan, devam etmeden önce bundan ne anladığımı söylemem lazım – zira *ben* öznesi, bu *anladığım* ifadesinde, *saf tutuyorum* ifadesinde olduğundan daha etkin değildir.

İşte beni birazdan Hristiyanlık tarihine dalmaya itecek olan da budur. Bunu beklemiyordunuz herhalde?

Barok, başta bir hikâyecik, İsa'nın küçük hikâyesidir. Demek istediğim, tarihin bir insan hakkında anlattıkları. Telaşa mahal yok, İnsan Oğlu'yum diyen kendisi. “İnciller/Müjde” (*évangélique*) denen dört metin bunu anlatıyor; iyi haberler getirmelerinden ziyade sözcüleri bu tür haberleri yaymakta iyi olduğu için bu adı taşıyorlar. Bu şekilde de anlaşılabilir bu, bana daha münasip görünüyor. Bu haberciler öyle bir yazıyorlar ki sanırsınız orada kuşkulanılabilecek tek bir olay yok – Allah biliyor ya, insanlar haliyle kırmızı görmüş boğa gibi atlıyorlar. Yine de bu metinler hakikatin, olduğu haliyle hakikatin canevine –benim hakikatin ancak yarım söylenebileceğini söylemem de dahil– ulaşıyorlar.

Basit bir emare bu. İnsanın kafasını karıştıran bu başarı, bana metinleri alıp size İnciller hakkında ders vermeyi düşündürmüyor değil hani. Görüyorsunuz ya nerelere götürüyor bizi.

Size bu metinlerin en iyi, analiz pratiğinden çıkarmaya çalıştığım kategorilerin, yani simgesel, imgesel ve gerçeğin ışığında kavranabileceğini göstermek için bunu yapardım.

İlkiyle yetinecek olursak, hakikatin söylenenin-meskeni/boyutu olduğunu, söylenenin bahsi, meskeni olduğunu dile getirmiştim.

Bu doğrultuda, hakikati İncillerden daha iyi söylemenin yolu yoktur. Hakikat daha iyi söylenemez. İşte bu yüzden kutsal kitaplar onlar.

Hatta hakikatin boyutu daha iyi yerinden oynatılamaz, yani gerçeklik düşleme daha iyi geri sürülemez.

Nihayetinde, devamı şunu yeterince kanıtladı: –metinleri bırakıp kendimi etkisiyle sınırlandıracağım– söylenenin-meskeni/boyutu ayakta duruyor. Dünya (*monde*) denen şeyi, pisliğe (*immondice*) tekabül eden hakikatine boğmuştur. Eşsiz duvarcı ustaları olan Romalıların, bugün bize sadece yıkıntıları kalan şu ünlü kaplıcaların yeterince temsil ettiği *jouissance* banyolarını da ekleyerek mucizevi, evrensel bir dengeyle inşa ettiği şeyin yerini almıştır. Zevkin ne kadar zirve yaptığına dair bir fikrimiz yok artık. Hristiyanlık, tüm bunları dünya diye görülen iğrençliğe geri sürmüştür. Şu halde Hristiyanlığın varlığını sürdürmesi, hakikat problemiyle yakın bir ilişki kurmasından bağımsız değildir.

İddia ettiği gibi hakiki din olması, abartılı bir iddia değildir ve dahası, hakiki olanı yakından inceleyecek olursak, hakkında söylenebilecek en kötü şeydir bu.

Bir kere hakikin/doğrunun alanına girildi mi artık çıkış yoktur. Hakikatin mertebesini, hak ettiği gibi düşürmek için, analitik söyleme girmiş olmak gerekir. Analitik söylemin yerinden ettiği şey hakikati yerine koyar, ama onu sarsmaz. Hakikat boyut olarak küçültülmüş olsa da vazgeçilmezdir. Hiçbir şeyin alt edemeyeceği sağlamlığı buradan kaynaklanır – tabii bilgelik geleneğini sürdüren, ama hakikatle karşı karşıya gelmemiş ve buna benzer bir şeyi devam ettirmeyi başaran öğretiler hariç, örneğin Taoculuk ya da işi hakikatle değil, *tao*, yani “yol” isminin de işaret ettiği gibi, yola olan başka selamet öğretileri.

Doğrudur, İsa hikâyeciği, insanları değil Tanrı’yı kurtarma girişimi olarak sunulmuştur. Bu girişimi üstlenmiş olan kişinin, yani

İsa'nın, en hafif deyiimiyle bunun bedelini ödediğini teslim etmek lazım.

Sonucun tatmin edici görünmesine şaşırmamak elde değil. Tanrı'nın ayrılmaz biçimde üç olması öyle bir mahiyete sahiptir ki *bir-iki-üç* diye saymanın ondan önce var olduğu önyargısına sürükler bizi. Şu ikisinden biri doğru olabilir: Ya Tanrı sadece Hristiyan vahyinin sonradan gelen etkisini (*après-coup*) hesaba katar ve bunun darbesini (*coup*) yiyen onun varlığıdır ya da üç ondan önce geliyordur, o zaman ceremesini çeken onun birliğidir. Buradan hareketle, Tanrı'nın selametinin kırılğan olacağı ve nihayetinde Hristiyanların iyi niyetine kalacağı düşünülebilir.

İşin eğlenceli tarafı elbette –bunu size daha önce anlattım ama anlamadınız– ateizmin ancak ruhban sınıfı tarafından savunulabilecek olması. Bu konuda masumiyetlerini tamamen koruyan laikler için iş çok daha zordur. Şu zavallı Voltaire'i bir hatırlayın. Cin gibi, çevik, kurnaz, olağanüstü kavrayışlı bir tipti ama şu karşıdaki Panthéon'da bir kutucuğa¹²¹ girmeye de kesinlikle layıktı.

Bereket versin Freud, inayet dininin kurucusu olarak oğul katline dair bize zorunlu –zorunluyu, “yazılmaya ara vermeyen” diye tanımlıyorum– bir yorum sundu. Tam olarak böyle söylememiştii, ama bu cinayetin, hakikat ikrarının olanaklı bir biçimini meydana getiren bir yadsıma olduğuna pekâlâ işaret etmişti.

Freud böylece Baba'yı bir kez daha kurtarır. Bu bakımdan İsa Mesih'i taklit eder. Kuşkusuz tevazuyla. İşleri hızlandırmamıştır. Ama pek de gününün adamı olmayan iyi bir Yahudi olarak kendi küçük katkısını yapmıştır.

Bu ziyadesiyle yaygındır. Canla başla işe girişebilmeleri için onları yeniden gruplandırmak gerekir. Peki ne kadar sürecek bu?

Yine de Hristiyanlığın özüyle ilgili varmak istediğim bir yer var. Bugün beni takip ederken göbeğiniz çatlayacak.

Bunun için, biraz geriden alacağım.

3

Ruh –Aristoteles’i okumak lazım– çükün/güçlünün düşüncesinin vardığı yerdir kuşkusuz.

Bir o kadar da zorunludur –yani, yazılmaya ara vermez–, zira bu düşüncenin orada geliştirdikleri, beden üzerine düşüncelerdir.

Beden sizi daha çok şaşırtmalı. Nitekim, klasik bilimi hayrete düşürmüştür – beden nasıl böyle işleyebilir? Bir beden, sizin ki ya da bir başkasının ki, dolaşan beden kendine yetmesi gerekir. Bir şey beni onu düşünmeye itti, cahilliğimden doğduğunu gördüğüm ve bana hatırlatılan küçük bir sendrom – olur da kurursa, gözleriniz artık görevlerini iyi yapamaz. Böyle şeylere bedenin mucizeleri diyorum. Hemen hissedilir zaten. Varsayalım, göz yaşı beziniz yaşarmıyor, gözyaşı damlatmıyor, başınız belada demektir.

Öte yandan, biri bedensel, imgesel ya da simgesel olarak ayağınıza basar basmaz, ağlayıp sızladığınız da bir olgudur – iyi de niye ki? Biri sizi *müteessir eder* – böyle denir. Ağlayıp sızlamayla beklenmedik olanı savuşturmanın, başka bir deyişle basıp gitmenin/kendini engelleme (se barrer) ne ilişkisi var? Sıradan, kaba bir ifade bu, ama meramını iyi anlatıyor, çünkü tam olarak – aradaki ses uyumu kulağınıza çalınmıştır– üstü çizili özneye (*barré*) yolları kesişiyor. Nitekim, dediğim gibi, özne basar gider /kendini engeller, hem de sırası geldiğinden daha sık.

Burada sadece şunu saptayalım: Simgesel, imgesel ve gerçek için ifadeyi birleştirmenin çok yararları vardır, tıpkı –parantez içinde söylüyorum– hareket ile *alloiosis* (değişim) arasında ayrım yapmayan Aristoteles’in zamanında yaptığı gibi. Değişim ve mekânda devinim ona göre –kendisi bunu bilmiyor olsa da– öznenin basıp gitmesiydi/kendini engellemesiydi. Belli ki elinde doğru kategoriler yoktu, yine de meseleyi gayet iyi seziyordu.

Başka bir deyişle, önemli olan şu: Bedenin varlığını devam et-

tirmesi için her şey birbirine iyice oturur – tabii, hani derler ya, iç veya dış kazalar hariç. Bedenin kendini nasıl sunuyorsa öyle kabul edildiği anlamına gelir bu, yani kapalı bir beden olarak.

Ruhun şu bedenle –o bedeni açıklamak için düşünülen her şey de dahil olmak üzere– varsayılan özdeşliğinden ibaret olduğunu kim görmez ki? Uzun sözün kısası ruh, beden konusunda düşünülen şeydir – çükün/güçlünün tarafındadır.

Bedenin de aynı şekilde düşündüğünü düşünmek içimizi rahatlatır. Türlü türlü açıklamalar olmasının nedeni budur. Gizliyi (*secret*) düşündüğü varsayıldığında, beden birtakım salgılar (*sécrétion*) salar; somutu (*concret*) düşündüğü varsayıldığında yumruları (*concrétion*) olur; enformasyonu düşündüğü varsayıldığında da da hormonları. Dahası, kendini DNA'ya [Fransızcası ADN], Adonis'e adar (*s'adonner*).

Tüm bunları, sizi bilinçdışı konusu hakkında başlangıçta söylediklerime getirmek için anlattım – çünkü laf olsun diye, nefes tüketmek için konuşmuyorum; düşüncenin yapısının dile dayandığının psikolojide soru konusu edilmemesi gerçekten çok tuhaf. İşbu dil –ki *yapı* kelimesinde yeni olan tek şey budur, diğerleri onunla canları ne isterlerse yapıyorlar, ama ben şuna dikkat çekiyorum– işbu dil kayda değer bir eylemsizlik barındırır – ki bu da işleyişini matematikle, *mathème* denen göstergelerle karşılaştırdığımızda görülür – böyle denmesinin tek bir nedeni vardır, o da bu göstergelerin eksiksiz aktarılmasıdır. Ne anlama geldiklerini kesinlikle bilmeyiz, ama aktarılırlar. Yine de ancak dilin yardımıyla aktarılırlar, işte bu da işlerin aksamasına yol açar.

Varlığı temellendiren bir şey varsa, kesinlikle bedendir. Bu konuda, Aristoteles yanılmamıştır. Birçok bedeni tek tek tasnif etmiştir, yazdığı hayvanlar tarihine bakın görürsünüz. Ama dikkatlice okursanız –haliyle *De anima*'yı (Ruh Üstüne) okumamışsınızdır, halbuki o kadar rica ettim sizden–, bunu kendi öne sürdüğü şeyle bağlantılandırmayı başaramaz: İnsan ruhu *ile* –edat burada alet kullanımına işaret ediyor– düşünür, yani, demin söylediğim gibi, bedenin dayanağı olduğu varsayılan mekanizmalarla.

Tabii, dikkatli olmalısınız. Fiziğimiz nedeniyle mekanizmayı işin içine sokan biziz – dahası bu fizik şimdiden açmaza girmiştir, çünkü kuantum fiziğinden beri mekanizmalar işlememektedir. Aristoteles mekanizmaların darboğazına girmemişti. Öyleyse, *insan, ruhu ile düşünür* demek, “insan Aristoteles’in düşüncesiyle düşünür” anlamına gelir. Bu yüzden düşünce doğal olarak çükün/güçlünün tarafındadır.

Kuşku yok ki yine de daha iyisini yapmaya çalışanlar oldu. Kuantum fiziğinden önce bir şey daha var – enerjetizm ve homeostaz fikri. Dilin işlevinde eylemsizlik diye adlandırmış olduğum şey, her konuşmanın bir enerji ekonomisi içinde henüz ele alınmamış bir enerji olmasına yol açar, çünkü bu enerji ekonomisi ölçüm yapmaya uygun değildir. Enerji bilimi enerjiden nicelikleri değil, tamamen keyfi biçimde seçilmiş rakamları çıkarmaktır; bu rakamlarla şeyleri bir yerlerde hep bir sabit kalacak biçimde tanzim ederiz. Söz konusu eylemsizliği bizzat dil düzeyinde ele almak durumundayız.

Dili kuran eklemleme ile kendini, düşüncenin, geleneksel bilim tarafından dünyaya bu kadar kolay yansıtılan şu düşüncenin tözü olarak açığa vuran bir *jouissance* arasında nasıl bir ilişki olabilir? Bu *jouissance*, Tanrı’yı en üstün varlık yapan ve bu en üstün varlığı, Aristoteles’in dediği gibi, tüm diğer varlıkların iyiliğine olanın bilindiği yerden ibaret kılan şeydir. Eğer düşünceye her şeyden önce dilin eylemsizliğinin hükmettiğini göz önüne alırsak, bu durumun düşünceyle pek bir alakası yoktur, değil mi?

Dilin eylemsizliğini desteklemeye en çok yarayacak şeyi kullanarak *jouissance*’ı nasıl sıkıştıracağını, kısıtıracığını, ciyaklatacağını kimsenin bilememiş olması çok da şaşırtıcı değildir; bu şey zincir fikridir, başka bir deyişle ip parçalarıdır; nasıl olduğunu pek bilmesek de, halkalar oluşturup birbirlerini tutan ip parçaları.

Daha önce bir kere bu kavrama dikkatinizi çekmiştim, ama bu işi şimdi daha iyi yapmaya çalışacağım. Evet, geçen yıldı –yaşlandıkça kendime şaşıyorum, geçen yıl bana yüz yıl önceymiş gibi geliyor–, Borromeo düğümüne dayandırabileceğimi düşündüğüm

bir formülü seçmişim tema olarak: *Sana sunduğum şeyi reddetmeni istiyorum, çünkü bu o değil.*

Dile getirdiğim tüm formüller gibi bu da etkisi düşünülerek özenle ayarlanmış bir formül. “Etourdit”ye bakın. *Söyleme, unutulmuş olarak kalır*, vs. demedim, *söylenir* dedim. Aynı şekilde deminki cümlede, *çünkü sadece ondan ibarettir* demedim.

Bu o değil – işte elde edilen *jouissance*’ın beklenen *jouissance*’tan ayırt edildiği çılgılık. Dilde söylenebilen şeyin özgülleştiği yerdir burası. Yadsıma büyük ihtimalle buradan kaynaklanır. Ama daha fazlası değil.

Burada birbirine bağlanan yapı, eğer *bu o olsaydı* söz konusu olacak *jouissance*’tan ne kadar uzak olduğunu belirlediği ölçüde, *jouissance*’la aynı kumaştan/metinden olması dışında hiçbir şey kanıtlamaz; yapı sadece olacak olan *jouissance*’ı varsaymaz, aynı zamanda bir başka *jouissance*’ı destekler.

İşte böyle. Bu söylenen-mesken/boyut –tekrar ediyorum, ama tam da tekrarın yasa olduğu bir alandayız– bu söylenen-mesken/boyut, Freud’un söylemesidir.

Hatta Freud’un var olduğunun kanıtıdır – birkaç yıl sonra bir kanıtı ihtiyacımız olacak. Az önce, onu sevgili arkadaşımız İsa’yla bağlantılandırımdım. İsa’nın var olduğunun kanıtı aşikârdır: Hıristiyanlık. Aslında Hıristiyanlık ona tutturulmuştur. Neyse, şimdilik, elimizde *Cinsellik Üzerine* var, ona bir bakmanızı rica ediyorum, çünkü *Trieb*’i (dürtü) çevirmek için *dérive* (sapma, akıntıyla sürüklenme, yönelim), *jouissance* sapması diye adlandırdığım şeyle ilgili olarak bu metni tekrar kullanmam gerekecek.

Altını çiziyorum: Tüm bu şeyler, bilgi ideası yüzünden bütün antikçağ felsefesinde tam anlamıyla zaafa uğratılmıştır.

Allah’a şükür, Aristoteles fail-akılda simgesel işlevde söz konusu olan şeyi ayırt edecek kadar zekiydi. Simgeselin, aklın eyleyeceği yer olduğunu gördü. Ama bir sözün, kendi sözü bile olsa, sadece dile dayanan *noûs*’u (zihin) belirtmesiyle *jouissance*’a dair olduğunu (oysa *jouissance* onun bütün eserlerinde metaforik olarak ifade bulur) düşünecek kadar zeki değildi; çünkü ne de olsa

Hristiyan vahyinden nasiplenememişti.

Bütün şu madde ve biçim hikâyesi cinsel birleşme hakkında neler getiriyor akla, neler! Nasiplenseydi, şunları anlayabilirdi: O iş öyle değildir, en küçük bir bilgi yoktur, ama suretini destekleyen *jouissance*'lar beyaz ışığın spektrumu gibi bir şeydir – yalnız, söz konusu *jouissance*'ın bu spektrumun alanı dışında olduğunun görülmesi kaydıyla.

Bir metafor meselesidir bu. *Jouissance*'m mahiyeti konusunda, yanlış erekselliği, cinsel ilişkiye uygun düşen bir *jouissance*'ın saf hilesinden ibaret olan şeye tekabül ediyormuş gibi konumlandırmak gerekir. Bu bakımdan, bütün *jouissance*'lar erekselliğin rakibinden ibarettir – hani *jouissance*'ın cinsel ilişkiyle en küçük bir ilişkisi olsaydı, tesis olunacak erekselliğin.

4

İsa'ya birazcık daha cila çekeceğim, çünkü önemli bir şahsiyet ve barok yorumuma oturuyor. Sonuçta benim söylemimin barok bir şeyler içerdiği boşuna söylenmiyor.

Bir soru soracağım – Hristiyanlık öğretisinde İsa'nın bir ruhu olmasının ne gibi bir önemi olabilir? Bu öğreti sadece Tanrı'nın bir bedende tecessüm etmesinden bahseder ve bu kişinin şahsında çekilen çilenin bir başkasının *jouissance*'mı teşkil ettiğini varsayar. Ama burada eksik olan bir şey yok, özellikle de ruh yok.

İsa, dirildiğinde bile, bedeniyle değerlidir ve bedeni, onun mevcudiyetindeki komünyonun (birleşmenin, kaynaşmanın) bedenlenme –oral dürtü– olmasını sağlayan bir vasıta, öyle ki İsa'nın karısı, ya da yaygın deyişle Kilise, cinsel birleşmeden hiçbir beklentisi olmadığından, bu bedenlenmeden gayet hoşnuttur.

Hristiyanlığın etkisiyle yayılan her şeyde, özellikle de sanatta –üstüme giydiğimi kabul ettiğim barokçulukla işte bu noktada keşiliyor yollarımız– her şey *jouissance*'ı çağrıştıran bedenin teşhir

edilmesidir – İtalya’daki bir kilise âleminde yeni gelmiş birinin tanıklığına güvenin. Cinsel birleşme hariç tabii. E, onun olmaması da boşuna değil herhalde.

İnsanın gerçekliğinde ne kadar yeri yoksa o kadar çerçevenin dışındadır cinsel birleşme, yine de gerçekliği oluşturan düşlemleri besler.

Hiçbir yerde, hiçbir kültürel ortamda, bu dışlama bu kadar çıplak biçimde kabul edilmemiştir. Biraz daha ileri gideceğim –söylemelerimin dozunu ayarlamadığımı sanmayın– size şunu söylemeye kadar vardıracağım işi: Mutlak anlamıyla sanat eseri hiçbir yerde kendini Hristiyanlıktaki kadar apaçık göstermemiştir, her yerde ve her zaman neyse o olarak – yani, müstehcenlik olarak.

Müstehcenliğin söylenen-meskeni/boyutu... Hristiyanlık işte bununla insanlarda dini canlandırır. Size dinin bir tanımını verecek değilim, çünkü sanat tarihi ne kadar varsa din tarihi de ancak o kadar var. Dinler sanatlar gibidir, yamalı bohçadan ibarettir, zira en küçük bir türdeşlik söz konusu değildir.

Yine de insanların yarışarcasına imal ettiği bu aletlerde bir şeyler var. Doğaları gereği konuşan bu varlıklar için söz konusu olan, –benim az önce *ruh* kelimesine verdiğim anlamda, işlerin yürümesini sağlayan şey anlamında tasavvur edilebilseydi eğer– “cinsel birleşmenin ruhu” diyebileceğimiz şeyden dışlanmış yollarla aşk oyununa girişmelerinden kaynaklanan aciliyettir. Konuşan varlıkları, sanki cinsel birleşmenin ruhuymuş gibi bu işe ittiren bu ruhtan kastım, fizik dediğim şeyden yola çıkarak gelişen şeydir – ki bu durumda bu fizik de düşünmeye atfedilebilecek bir düşünceden başka bir şey değildir.

Burada bir delik vardır ve bu deliğe Öteki denir. Hiç olmazsa ben ona bu adı verebileceğime (*dénommer*) inanmıştım: emanet edilmiş sözün –(*déposée*) ses tekrarlarına dikkat– hakikati kurduğu ve hakikatle birlikte, düşünülebilecek olduğu, başka bir deyişle düşünülebilir şekilde düşünüldüğü ölçüde cinsel ilişkinin var olmamasını telafi eden anlaşılmayı da kurduğu yer olarak Öteki. Söylem sadece –seminerlerimden birinin başlığını hatırlarsanız– su-

retten¹²² hareket etmeye indirgenemez.

Düşüncenin ancak düşünmeye atfedildiği takdirde bir bilim doğrultusunda hareket etmesi, yani varlığın düşündüğünün varsayılması, Parmenides'ten itibaren felsefi geleneği kuran şeydir. Ama Parmenides yanılıyordu, Herakleitos haklıydı. Bu, Herakleitos'un, 93. fragmandaki, *oute legei oute kryptei alla sēmainei* ([Delphoi'deki tanrının kehaneti] *ne itiraf eder/açıklar, ne de saklar, sadece gösterir*)¹²³ şeklindeki ifadesiyle perçinlenir, zira bizzat çükün/güçlünün söylemini eski yerine koyar: *anaks ou to manteion esti to en Delfois, Delphoi'de kehanette bulunan prens*, yani güçlü.

Bende taşkın bir hayranlık uyandıran çılgın hikâyeyi biliyorsunuzdur herhalde? Aziz Tommaso'yu okurken gülmekten yerlere yatarım. Çünkü sahiden işin bokunu çıkarmış. Aristoteles felsefesinin, bir anlamı olsaydı "Hıristiyan bilinci" denebilecek şeye Aziz Tommaso tarafından zerk edilmesi, ancak Hıristiyanların –tıpkı psikanalistler gibi– kendilerine vahyedilen/ifşa edilen karşısında duydukları korkuyla açıklanabilir. Gayet haklılar doğrusu.

Konuşan varlıkta, bedenın söylenen-meskeni/boyutu olarak bizzat *jouissance*'ın konumuna kaydedilmiş bu boşluk, Freud'la birlikte, konuşmanın varoluşundan müteşekkil test yoluyla – "test" diyorum, daha fazlasını söylemiyorum– yeniden su yüzüne çıkar. O, konuştuğu yerde zevk alır. Ama bir şey bildiği anlamına gelmez bu, çünkü bilinçdışı ne sinir sisteminin fizyolojisi, ne ereksiyonun nasıl işlediği ne de erken boşalma hakkında şimdiye kadar bir şey ortaya koydu.

Şu hakiki din meselesine son noktayı koymak için, hâlâ zaman varken, Tanrı'nın sadece kutsal oldukları söylenen yazılarda kendini açığa vurduğuna işaret edeceğim. Bunlar hangi bakımdan kutsaldır? Başarısızlığı –varlığın tanıklık edeceği bir bilgeliğin yaptığı girişimlerin başarısızlığını– tekrar etmeye ara vermemele-ri bakımından; Süleyman'ı okuyun, efendilerin efendisi, duyguların efendisi (*senti-maître*),¹²⁴ tam benim sevdiğim türden bir tip.

Bütün bunlar, ara sıra birtakım şeyler olmadığı anlamına gel-

miyor, zaten bu şeyler sayesinde *jouissance* –o olmadan bilgelik olamazdı– varlığın düşüncesini tatmin etme amacına ulaştığına inanabildi. Gelin görün ki bu amaç ancak iğdiş etme pahasına tatmin edilmiştir.

Sözgelimi Taoculukta –nedir bilmiyorsunuz, çok az kimse biliyor, ama ben üzerine çalıştım, metinleri okuyarak tabii– bizzat cinsellik pratiğinde bunun örneği gayet açıktır. Kendini iyi hissetmek isteyen biri, boşalmasını tutmalıdır. Budizm, düşüncenin kendisinden vazgeçmesiyle bayağı bir örnektir. Budizmin en iyi tarafı, Zen'dir ve Zen, sana havlayarak tepki vermekten başka bir şey değildir, aziz dostum. Freud'un dediği gibi, bu cehennem işin içinden doğal olarak çıkmak isteyen için, Zen en iyisidir.

Antikçağın hikâyeciliği, sizin deyişinizle mitoloji –Claude Lévi-Strauss da böyle adlandırır–, tam da en bereketlisi olduğundan ve bilhassa artık neresinden tutacağımızı bilmediğimiz özsu-larıyla dokunulmayan, Akdeniz bölgesine ait mitoloji de psikana-lizle aynı türden şeylere ulaşmıştır.

Gırla tanrı vardı, bunlar arasından iyisini bulmak kâfiydi ve bu da, bir analizden sonra, bazen, her herifin münasip biçimde *kendi hatununu* becerdiği bir duruma varmayı başarmamızı sağlayan şu olumsal şeye götürüyordu. Yine de tanrıydı bunlar, yani Ötekinin az çok tutarlı temsilleri. Analitik operasyonun zayıflığını es geçelim burada.

İşin garip tarafı, Hristiyan inancıyla öyle mükemmelen uyur ki bu, Rönesans, yeniden doğuş diye bilinen dönem boyunca çoktanrıcılığın yeniden doğduğunu gördük.

Size tüm bunları anlattım çünkü müzelerden daha yeni döndüm ve Karşı-Reform sonuç itibariyle kaynaklara dönmekti, barok da bunun vitriniydi.

Barok, ruhun bedensel radyoskopiyle denetim altında tutulmasıdır.

Bir kez olsun –hiç zamanım olacak mı bilmiyorum– kıyıda köşede kalmış müzikten bahsetmek gerekir. Şimdilik sadece, Avrupa'daki bütün kiliselerde görülen, o duvarlara asılmış, parçalanıp

ufalanmış, haz veren ve hezeyana sürükleyen şeylerden bahsediyorum. Az önce müstehcenlik diye adlandırdığım şey, ama yüceltilmiş hali.

Bu şehitlerin, kurban azizlerin temsillerinin oluşturduğu sağanağın, Çin'in en ücra bölgelerinden gelen biri üzerinde nasıl bir etkide bulunacağını merak ediyorum. Herhalde tersine döner bu formül. Bu temsillerin kendisi şehitlerin, –bildiğiniz gibi şehit (*martyr*), *şahit* demektir– az çok saf bir ıstırapın şahidi. Bizim resmimizin konusu buydu, ta ki insanlar ciddi ciddi küçük karelerle ilgilenmeye başlayıp geçmişin üstüne sünger çekinceye kadar.

Burada insan türünün indirgenmesi söz konusu – bu *insan* (*humaine*) adı, bozuk ruh hali (*humeur malsaine*) gibi tınlıyor, *mut-suzluk* (*malheure*) yaratan bir artık var.¹²⁵ Bu indirgeme, Kilise'nin insan türünü ta kıyamete kadar taşımaya niyetli olduğu ögenin ta kendisi. Ve bu indirgeme konuşan varlığın cinselliğine özgü boşlukta öyle iyi temellenmiş ki en az –hadi söyleyelim– bilimin geleceği kadar –hiçbir şeyden umutsuzluğa düşmek istemiyorum– iyi temellenmiş olabilir.

Bilimin Geleceği, Ernest Renan adlı yine papaz olmak üzere yetiştirilmiş ama yine var gücüyle hakikatin hizmetçisi olan adamın kitaplarından birinin başlığı. Tek bir talebi vardı –ama kesinlikle başat önemdeydi, olmadı mı paniklerdi–, o da bilimin hiçbir sonucu olmamasıydı.

Jouissance ekonomisi, işte bu, parmaklarımızın ucunda olmaktan hâlâ uzaktır. Ona ulaşabilseydik, bir ilginçliği olurdu. Analitik söylemden hareketle ona dair görebileceğimiz şey şu ki, esas itibariyle olumsal olan yollardan, zaman zaman, onun hakkında bir şey bulmak için küçük bir şansımız olabilir belki.

Eğer bugünkü söylemim mutlak surette, bütünüyle olumsuz bir şey olmasaydı, felsefi söyleme kaydım diye ürperirdim. Bununla birlikte, madem bir müddet sürmüş bazı bilgelik geleneklerini gördük, o zaman analitik söylemle, bize belirli bir şeye dair bakış sağlayacak olanı neden bulmayalım? Sonuçta, enerji bilimi

de aynı zamanda matematiksel bir şey değil midir? Analitik şey matematiksel olmayacaktır. Analizin söylemi işte bu yüzden bilimsel söylemden ayrılır.

Tamam o halde, bırakalım da talih yüzümüze gülsün – *bir daha* (*encore*).

8 Mayıs 1973

X

İp Halkaları

Dün gece rüyamda buraya geldiğimde kimse olmadığını gördüm.

Rüyanın dilek niteliğini teyit eden bir örnek. Emeğim boşa gitti diye gayet öfkeli olmama rağmen, zira rüyamda sabahın dört buçuğuna kadar çalıştığımı da hatırlıyordum, yine de bir dileğin yerine gelmesiydi, yani artık keyfimce vakit öldürebilecektim.

1

Bir şey diyeceğim –benim işlevim bu– benim söylememe ait olan ve şu şekilde sözcelenen bir şeyi bir kez daha söyleyeceğim – çünkü kendimi tekrar ederim: *Üstdil yoktur*.

Bunu söylediğimde, anlamı, belli ki şu: Varlığın dili yoktur. Peki varlık var mıdır? Geçen sefer dikkat çektiğim gibi, söyledim, olmayandır. Söylenegeldiği üzere, varlık vardır ve varlık-olmayan yoktur. Vardır ya da yoktur. Bu varlık sadece bazı kelimelerde varsayılr – sözgelimi “birey” ya da “töz”. Bana kalırsa bu sadece bir söyleme olgusudur.

Kullandığım *özne* kelimesi bu durumda başka bir vurgu kazandırır.

Kendimi varlığın dilinden ayırıyorum. Kelime kurmacası olabileceğini ima eder bu – kastettiğim, kelimedenden hareketle kurma-

ca. Belki bazılarınızın da hatırlayacağı gibi, etikten bahsettiğim zaman buradan yola çıkmıştım.

Sırf dil biçimleri olarak iş gören şeyler yazdım diye, üstdilin varlığını güvenceye almış değilim. Zira öyle bir şey olması için bu varlığı, varlığın dili gibi, kendi kendine, kendi başına varlığını devam ettiriyormuş gibi sunmam gerekirdi.

Matematiksel biçimselleştirme bizim hedefimiz, bizim ideali-miz. Neden mi? Bir tek o *mathème*'dir, yani kendini bütünüyle ak-tarabilir de öndan. Matematiksel biçimselleştirme, yazının bir par-çasıdır, ama ancak, onu sunarken kullandığım dilden yararlanırsam varlığını sürdürebilir. İtirazın nedeni burada yatar: Dilin hiçbir bi-çimselleştirmesi dilin kendisini kullanmaksızın aktarılamaz. Bu biçimselleştirmeyi, üstdil idealini ancak söylememle dış-var-edi-yorum. Böylece simgesel, varlıkla karışmak şöyle dursun söyle-menin dış-varoluşu olarak varlığını sürdürüyor. "L'Etourdit" baş-lıklı metnimde, "simgesel sadece dış-varoluşu taşır" diyerek bunun altını çizmiştim.

Hangi bakımdan? Geçen sefer söylediğim asli şeylerden biriy-di bu: Analiz, o zamana kadar söylem tarafından üretilmiş olan her şeyden, şunu –ki benim öğretim belkemiğidir bu– dile ge-tirmesiyle ayrılır: Bilmeden konuşuyorum. Bedenimle konuşuyo-rum ve bunu bilmeden yapıyorum. Bu yüzden hep bildiğimden fazlasını söylüyorum.

Analitik söylemde *özne* kelimesinin anlamına işte bu noktada ulaşıyorum. Bilmeden konuşan, beni *özne-ben (je)*, yani fiilin öz-nesi yapıyor. Beni var etmeye yetmez bu. Varlığa koymak mecbu-riyetinde olduğum şeyle –ayakta durmaya yetecek kadar bilgi, ama bir gıdım fazlası değil– alakası yok.

O güne kadar biçim denen şey budur. Platon'da biçim, varlığı dolduran bu bilgidir. Biçim varlık hakkında söylediğinden fazla-sını bilmez. Varlığı kadehinde tutması anlamında gerçektir, ama kadeh ağzına kadar doludur. Biçim varlığın bilgisidir. Varlığın söylemi, varlığın olduğunu varsayar ve varlığı tutan budur.

Varlığın bilinmesi olanaksız bir ilişkisi vardır. Az önce söyle-

diğim gibi olanaksız olan bu bilgi, bu yolla yasaklandığı (*interdit*) ölçüde, öğretimde yapısını sorguladığım ilişki işte budur. İkircimle oynayacağım yer burası – bu olanaksız bilgi sansürlenmiş, yasak edilmiştir ama uygun biçimde *inter-dit*¹²⁶ yazarsanız öyle değildir: Kelimeler arasında, çizgiler arasında söylenmiştir. Ne tür bir gerçeğe erişmemize olanak verdiğini ortaya çıkarmalıyız.

Olmayan ve benim dış-var-ettiğim bu üstdilini biçimlendirilmesinin nereye vardığını göstermeliyiz. Kanıtlanamayan şey üzerine hâlâ doğru bir şeyler söylenebilir. İşte böylece, biz analistler için erişilebilir ve sözgelimi yapmayı-bilmemeye (*non-savoir-faire*) dayalı tek hakikat olan bu tür hakikatin yolu açılır.

Hakikat konusunda –neden söylemeyeyim– nasıl hareket edeceğimi bilmiyorum, tıpkı kadın konusunda olduğu gibi. Bu ikisinin, en azından erkek için, aynı şey olduğunu söylemiştim. Aynı güçlüğü yaratırlar. Anlaşılan o ki, ne derlerse desinler, ben ikisine de düşkünüm.

Konumuz bilgi ile varlığın uyumsuzluğu. Buna rağmen, *yine/hâlâ* oyunu sürükleyen şeyle –bu yılki başlığım– bir uyumsuzluğu olmadığı da söylenebilir. Hâlâ bilginin yetersizliğinin kapanındayız. *Hâlâ* oyununa yön veren işte budur – hakkında daha çok şey bilirsek, bizi daha iyi bir yere götüreceğinden değil, ama belki daha iyi bir *jouissance*, *jouissance* ile hedefi arasında uyum olur.

Şimdi, *jouissance* –Freud’un düşüncesizce “kısmi dürtü” dediği şey konusunda tüm söylediklerinin bize öğrettiği gibi– *jouissance*, doğurduğu sonuçla hedefini ıskalar, yani üreriz.

Özne-ben bir varlık değildir, daha ziyade konuşanda varsayılan bir şeydir. Ancak –dediğim gibi– yazılamadığını söyleyerek tanımlayabildiğim ilişki bakımından, konuşanın işi sadece yalnızlıklardır. Bilgideki bir kopuş olarak bu yalnızlık yazılabilir olmakla kalmaz, en âlâsından yazılandır, zira varlıktaki bir kopuşun izini bırakan şeydir.

Bunu “Lituraterre” (Toprak-edebiyat/Toprak-harf) diye adlandırdığım bir metinde söylemiştim, kuşkusuz bazı kusurları yok değildi bu metnin. *Dilin bulutu* –meramımı metaforik olarak an-

latmıştım— *yazıyı yaratır*. Sibirya’da gördüğüm o dereleri yazının metaforik izi olarak okuyabiliyor oluşumuzun, hayvanların olduğu haliyle okuma şansları bulunmayan, yağmurun etkisinin ötesindeki bir şeye bağlı olup olmadığını —dikkat ederseniz *okumak* (*lire*) ve *bağlı olmak* (*lier*) aynı harflerden oluşur— kim bilebilir? Bu olgu daha ziyade, kafanıza sokmak istediğim bir idealizm biçimine bağlı — öznenin bağımsızlığını kazandığı bir zamanda yaşamış olan Berkeley’in öğrettiği idealizmi kastetmiyorum tabii, hayır, bildiğimiz her şeyin temsilden ibaret olduğunu iddia eden idealizm değil, farklı iki cinsiyet arasındaki cinsel ilişkinin kaydedilmesinin, yazıya geçirilmesinin olanaksızlığından çıkan idealizm.

Böylelikle öyle bir açıklık meydana gelir ki dünya bizi kendi partnerine dönüştürür. Söz konusu olan ancak kendi *jouissance*’ma dair bir yanlış anlama sayesinde üremeyi başaran, konuşan bendendir. Başka bir deyişle, ancak demek istediğini ıskalaması sayesinde ürer, zira demek istediği —yani Fransızcanın gayet güzel ifade ettiği gibi, anlamı (*sens*)— kendi fiili *jouissance*’ıdır. Bu *jouissance*’ı ıskalayarak ürer, yani düzüşerek.

Son tahlilde, tam da bunu yapmak istemez. Kanıtı da şudur: Onu kendi haline bıraktığımızda, var gücüyle yüceltir; Güzellik’i, İyi’yi görür — Doğru’ya gelince, az önce size söylediğim gibi, söz konusu olana en yakın olduğu yer yine orasıdır. Ama doğru olan şudur: öteki cinsten partner Öteki olarak kalır. Demek ki onu neyin yeniden ürettiği hakkında hiçbir şey bilmeksizin bir daha üremiş olmayı kendi *jouissance*’ını ıskalayarak başarır. Bilhassa —ki bu Freud’un eserinde gayet hissedilir durumdadır, gerçi abuk sabuk sözlerdir tabii ama daha iyisini yapmak da elimizden gelmiyor— onu yeniden üretenin yaşam mı ölüm mü olduğunu bilmez.

Yine de üstdil olarak ne var ve dil tarafından bırakılan izle hangi bakımdan örtüşüyor söylemem gerek. Zira özne işte bu yolla, dilin bağlaşığının, yani varlığın fazladan bilgisinin açığa vurulmasına geri döner ve geçen sefer —ki bu da ikinci asli noktadır— hakkında hiçbir şey bilmek istemediğini belirttiğim Ötekine, var-

lığa gitmek konusunda kendisi için küçücük bir şans yaratır. Cehalete duyduğu tutkudur bu.

Tam da bu nedenle diğer iki tutku, –felsefenin saçma iddialarının aksine, bilgiyle hiç alakası olmayan– aşk ile *dış-var-olmak* diye adlandırdığım, varlığa en çok yaklaşan şey olan nefret denen tutkulardır. Nefretin yoğunlaşmasını hiçbir şey *dış-varoluş*’un yer aldığı bu söyleme edimi kadar sağlayamaz.

Öyleyse yazı, dilin bir etkisinin okunduğu bir izdir. Bir şeyler çiziktirdiğinizde olan budur.

Ben de kendimi bundan kesinlikle mahrum etmiyorum elbette, çünkü söyleyeceklerimi bu şekilde hazırlıyorum. Kendini yazarak güvence altına almak gerektiğini belirtmek lazım. Her ne kadar buna benzer bir işlev yüklense de, yazı yine de üstdil değildir. Bu etki yine de dilin hakikat olarak kaydedildiği Ötekine nazaran ikincildir. Zira bulunduğumuz noktada, Einstein’ın son formülleri gibi, enerji ile maddeyi birbirine bağlayan genel formüller temeline sizin için tahtaya yazabileceğim hiçbir şey, evet hiçbir şey, eğer dilin ve belli bir bilgi adına emirler veren insanların pratiğinin söylemesi olan bir söylemeyle desteklemezsem ayakta kalamaz.

Baştan alayım. Siz ya da ben, bir şeyler çiziktirdiğimizde, hep bir sayfanın üzerine çizgilerle yapıyoruz bunu ve bir bakıyoruz ki hemen bu boyutlar meselesine dalmışız bile.

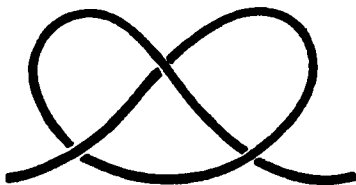
2

Bir doğru çizgiyi kesen şey, noktadır. Nokta sıfır boyutlu olduğundan, çizgi tek boyutlu olarak tanımlanacaktır. Bir çizginin kestiği şey, bir yüzey olduğundan, yüzey iki boyutlu olarak tanımlanacaktır. Yüzeyi kesen şey, uzay olduğundan, uzay da üç boyutlu olacaktır.

Tahtaya çizdiğim küçük işaret (Şekil 1) değerini buradan alır.

Yazının bütün niteliklerine sahip olduğu için, bir harf olabilir-

di bu. Yalnız, el yazısıyla yazdığınız için, bir çizgi diğer bir çizgiyle karşılaşınca onu altından geçirmeden ya da altından geçtiğini varsaymadan önce aklınıza bu çizgiyi durdurmak gelmez; çünkü yazıda, üç boyutlu uzaydan bambaşka bir şey söz konusudur.

Şekil 1

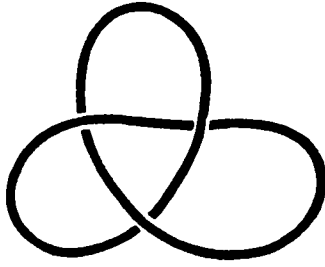
Bu şekilde, bir çizgi diğeri tarafından kesildiğinde, bu, o çizginin ötekinin altından geçtiği anlamına geliyor. Şekilde olan da bu, fakat burada tek bir çizgi var. Ama tek bir çizgi olsa bile, basit bir yuvarlaktan ayırdır, zira bu yazı bir düğümün düzleştirilmiş halini temsil ediyor. Böylece bu çizgi, bu ip, az önce, uzaya nazaran bir kesik olarak tanımladığımız ve bir delik oluşturan, yani bir içle bir dışı ayıran çizgiden bambaşka bir şey.

Bu yeni çizgi uzayda kolayca cisimleştirilemez. Kanıt, en basit, ideal ipin bir yuvarlak olmasıdır. Ve bir yuvarlak içine kapatılan şeyin, bir kabarcığın içine kapatılanla hiçbir alakasının olmadığı topoloji sayesinde anlaşıldı ama bu da uzun zaman aldı.

Bir yuvarlağın yüzeyiyle ne yaparsanız yapın, düğüm yapamazsınız. Buna karşılık, yuvarlağın yeriyle, şu şeklin göstereceği gibi, bir düğüm yapabilirsiniz. Bu bakımdan, bunu söylememe müsaade edin, yuvarlak akıldır, çünkü düğüme o olanak tanır.

İşte bu bakımdan, şimdi size göstereceğim şey, bükülmüş bir yuvarlak, geçen gün üçleme –tek hareketle bir ve üç– diye bahsettiğim şeye dair size sunup sunabileceğim en sade imgedir.

Yine de size Borromeo düğümü adıyla daha önce gösterdiğim zimbirtı sayesinde, bundan yeniden üç tane yuvarlak yaparak ilk

Şekil 2

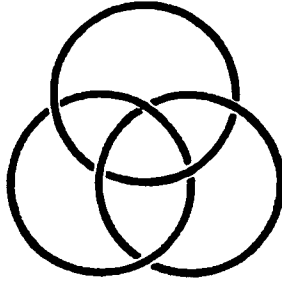
düğüm üzerinde çalışabiliriz. Geçen yıl şubat ayına doğru Borromeo düğümünden bahsettiğimde haliyle burada olmayanlar vardı. Bugün, bu meselenin önemini ve dilin iz olarak bıraktığı şey diye tanımladığım yazıyla hangi açıdan alakalı olduğunu size hissettirmeye çalışacağım.

Borromeo düğümü sayesinde, hiçbir yerde görülmeyen bir şeyle, yani gerçek bir ip halkasıyla uğraşacağız. Şunu anlamalısınız: Bir ip çizdiğinizde, ortaya çıkan dokumada iki ucun birbirine kavuşmasını asla sağlayamazsınız. Bir ip halkasını elde edebilmeniz için, düğüm atmanız gerekir, tercihen bir denizci düğümü. İpi-mizle bir denizci düğümü atalım hadi.

İşte böyle. Denizci düğümü sayesinde, gördüğünüz üzere, karşınızda bir ip halkası var. Bundan iki tane daha yapacağız. O zaman Borromeo düğümünün ortaya çıkardığı sorun şudur – ip halkalarınızı oluşturduğunuzda, bu üç ip halkasının, birini kestiğinizde üçünün de serbest kalacağı şekilde birlikte durabilmesini nasıl sağlayacaksınız?

Üç bir şey değil daha. Çünkü gerçek sorun ya da genel sorun şu: Öyle bir şey yapın ki çok sayıda ip halkasından birini kestiğinizde diğerlerinin istisnasız hepsi serbest, bağımsız kalsın.

İşte karşınızda Borromeo düğümü – geçen yıl zaten tahtaya çizmiştim. İki ip halkasının birbirine düğümlü olmadığını ve sa-

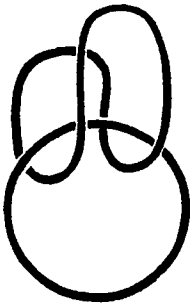
Şekil 3

dece üçüncü sayesinde bir arada durduklarını kolayca görebilirsiniz.

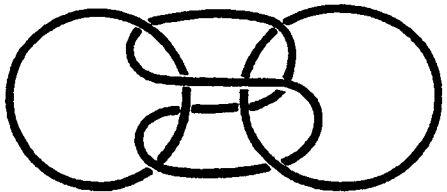
Buraya çok dikkat edin – bu imgenin sizi avucunun içine almasına müsaade etmeyin. Size sorunu çözmenin başka bir yolunu göstereceğim.

İşte bir ip halkası. İşte bir tane daha. İkinci halkayı ilkinin içine geçirip bükün. Şekil 4.

O zaman, üçünün düğüm olması için, ikinci çemberi üçüncünün içine geçirmek yeterli olacak – bu şekilde öyle bir düğümlecekler ki diğer ikisinin serbest kalması için birini kesmeniz yetecek. Şekil 5.

Şekil 4

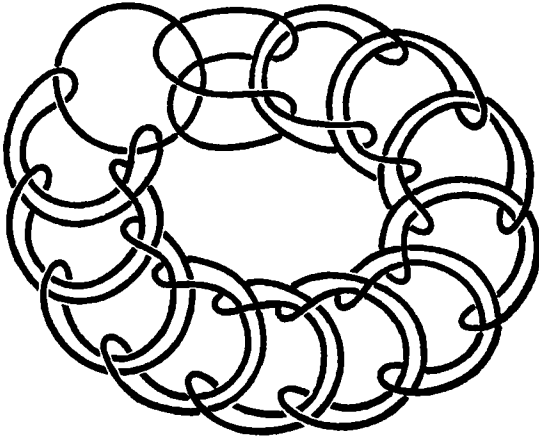
Şekil 5

Bir kere büktükten sonra, nc halkayla yeni bir bükme işlemi uygulayarak onu dördüncünün içinden geçirebilirsiniz.  halkayla olduğu gibi dört halkayla da, diğer hepsinin serbest kalması için düğümlerden birini kesmeniz kâfi.

Kesinlikle sonsuz sayıda halka ekleyebilirsiniz, sonuç hep aynı olacaktır. Demek ki çözüm mutlak surette geneldir ve halka dizisini de canınızın istediği kadar uzatabilirsiniz.

Uzunluğu ne kadar olursa olsun, bu zincirdeki ilk ve sonuncu halkalar diğerlerinden ayrıdır – ortadaki halkaların, yani bklm olanların hepsi, dördüncü şekilde grldğu gibi, kulak eklindeyken, utakiler basit halkalardır.

Birinciye büküp sonuncunun içinden geçirmek suretiyle ilk ve sonuncu halkayı kesitirmemizi engelleyen hiçbir şey yoktur. O andan itibaren zincir artık kapanmıştır. *ekil 6.*

Şekil 6

Buna rağmen iki ucun tek bir halkada eritilmesi bir iz bırakır – ortadaki halkaların oluşturduğu zincirde bükümler ikişer ikişer sıralanmıştır, oysa zincir şimdi tek bir basit halkayla kapandığın-

da, her yandan dört büküm artık tek bir bükümde, yani daire biçimindeki halkada yan yana gelir.

Kuşkusuz bu iz silinebilir – o zaman türdeş bir bükülmüş halkalar zinciri elde edersiniz.

3

Zamanında Borromeo düğümünü işin içine neden soktum? Şu formülü ifade edebilmek için: *Senden talep ediyorum* – ne? – *reddetmeni* – neyi? – *sana teklif ettiğim şeyi* – neden? – *çünkü bu o değil* – o, bildiğiniz gibi *objet a*'dır. *Objet a* varlık değildir. *Objet a*, bir talebin varsaydığı boşluktur ve ancak düzdeğişmece yoluyla talebi yerleştirirerek, yani bir cümleinin başından sonuna güvenceye alınmış saf devamlılığı yoluyla, hiçbir varlığa dayanmayan bir arzunun –bizzat düğümlerden başka hiçbir tözü olmayan bir arzunun– ne olabileceğini hayal edebiliriz.

Şu cümleyi; *sana teklif ettiğim şeyi reddetmeni talep ediyorum senden* cümlesini sözcelerken, onu ancak, geçen sefer yeniden ele aldığım *bu, o değil* yoluyla harekete geçirebildim.

Bu, o değil, şu anlama geliyor: Her talebin arzusunda, sadece *objet a* vardır, yani *jouissance*'ı tatmin edecek nesne isteği – bu *jouissance* o zaman, psikanalitik söylemde uygunsuz biçimde “genital dürtü” diye adlandırılan şeyde bulunduğu varsayılan *Lustbefriedigung* (tatmin) olacaktır; bu dürtüde ise, bir'in, indirgenemez biçimde Öteki kalan şeyle dolu dolu, kaydedilebilir ilişkisi olacak bir ilişki kayıtlı olacaktır. Şunun altını çizdim hep: Her talep cümlesinin öznesi olan *bu özne-ben*'in partneri Öteki değil, arzunun nedeni olarak onu ikame edendir; Freud'un keşfi uyarınca, farklı şekillerde oluştuğu için, bunu dörde ayırdım: emme nesnesi, dışkılama nesnesi, bakış ve ses. Bu nesneler üzerinde, Ötekinin ikameleri olmaları itibarıyla hak talebinde bulunulur ve bu nesneler böylece arzunun nedeni haline gelirler.

Öyle görünüyor ki özne cansız nesneleri, cinsel ilişkinin olma-

masına bağlı olarak canlandırır zihninde. Dediğim gibi, olduğu haliyle dünyaya dair bir fikir oluşturan sadece konuşan bedenlerdir. Dünya, bilgiyle dolu varlığın dünyası, sadece bir düştür, konuşan bedenin bir düşü, zira bilen özne yoktur. *Objet a*'da bağlaşıklar edinen özneler vardır, konuşmanın *jouissance*'ı olarak zevk veren konuşmanın bağlaşıkları söz konusudur. Başka Birlerden başka neyi kısıtır?

Az önce işaret ettiğim gibi, çiftloblulaşma (*bilobulation*), yani ip halkasının bükülerek iki kulağa dönüşmesi, tam simetrik biçimde gerçekleştirilebilir. Nitekim, dörde çıkıldığında meydana gelen de tam olarak budur. İşte, aynı şekilde, özne ile *objet a* arasında da tam bir karşılıklılık bulunur.

İş yapıya geldiğinde, her konuşan varlığın arzusunun nesnesi, deyim yerindeyse kıvrımıyla, yani onun özne olarak bölünmesi diye adlandırdığım şeyle kesin surette eşdeğerlidir. Öznenin nasıl olup da bu kadar uzun süre dünyanın şeyler hakkında kendisi kadar bildiğine inanabildiğini bize açıklayan budur. Dünya özneye simetriktir, geçen sefer düşünce diye adlandırdığım şeyin dünyası düşüncenin eşdeğeri, ayna imgesidir. İşte bu yüzden, en modern bilimin ortaya çıkışına kadar bilgiye ilişkin düşlemden başka bir şey olmamıştır.

Bu aynalı, yansıtımlı işleyiş, en üstün varlık denen bir varlıkta herkesin iyiliğinin bulunduğunu varsayan varlık zincirine olanak vermiştir. Aynı zamanda şunun da eşdeğeri: *Objet a*'nın, isminin de işaret ettiği gibi, *a*-seksüel, cinsiyetsiz olduğu söylenebilir. Öteki kendini, özneye ancak *a*-seksüel bir biçimde sunar. Arzu nesnesi biçiminde Ötekinin desteği, destek ikamesi, ikamesi olmuş her şey *a*-seksüeldir.

Bu bakımdan, olduğu haliyle Öteki —onu bir adım öteye taşıyabilsek de— Freud'un teorisinde bir problem olarak kalır, Freud'un tekrar ettiği soruda ifade edilmiş olan bir problem: *Kadın ne ister?*, zira kadın bu durumda hakikatin eşdeğeri. Böylece benim ürettiğim bu eşdeğerlilik bir gerekçeye kavuşmuş oluyor.

İp halkasıyla çalışmanın neden önemli olduğu konusunda bu

sizi aydınlatıyor mu acaba? Söz konusu halka, sadece bir deliği çevrelemesi anlamında, kuşkusuz Bir'in en mümtaz temsilidir. Gerçek bir ip halkası yapmanın çok zor olmasının nedeni de budur zaten. Kullandığım ip halkası mitiktir hatta, çünkü kapalı ip halkası imal edilmemektedir.

Ama hâlâ soru şu: Bu Borromeo düğümünü ne yapacağız? Sizce cevabım: Dilin kullanımını ayırt eden şeyi ifade etmek için sık sık başvurulmuş bir metaforu –yani, zincir metaforunu– kafamızda canlandırmamıza yarayabilir.

İp halkalarının aksine, bir zincirin öğelerinin kafada kurulabilmesini belirtelim. Nasıl olduğunu hayal etmek çok zor değil – metal bükülüp lehimlenir. Kuşkusuz basit bir malzeme değildir bu, zira dilin kullanımının uygun biçimde temsil edilebilmesi için, bu zincirin içinde, biraz uzaktaki başka bir zincir halkasına, aradaki sabit olmayan iki-üç zincir halkasıyla tutturulacak zincir halkaları oluşturmak gerekecektir. Hem, bir cümlemin neden bir vadesi olduğu da anlaşılmalıdır. Metafor bunu bize anlatamaz.

İçlerinden birini kestiğimizde yeniden serbest kalan bu bükülmüş düğümler dizisinin ne işe yarayabileceğini size gösterecek bir örnek ister misiniz? Psikoza böyle bir örnek bulmak çok zor değil, üstelik tesadüf eseri de değil. Schreber'in yalnızlığını halüsinatif bir şekilde dolduran şeyi hatırlayın: “*Nun will ich mich...*” “Şimdi ... yapacağım/yapmak istiyorum.” Ya da yine: “*Sie sollen nämlich...*” “...olsa iyi olur.” Şifreli mesajlar diye adlandırdığım bu yarım kalmış cümleler, kimbilir hangi tözü muallakta bırakır. Bu noktada, ne türden olursa olsun bir cümlemin şart olduğunu algılayınız, öyle bir cümledir ki bu, halkalarından biri eksik olduğunda tüm diğer halkaları serbest bırakır, yani onların Birliğini ortadan kaldırır.

Matematiksel dilin işlemlerini sağlayan şey için sunabileceğimiz en iyi dayanak değil midir bu?

Saf kanıtlama açısından gereklilikleri bir kez yeterince saptandı mı, matematiksel dilin kendine has tarafı, dile getirilen yorum bakımından değil de harflerin idaresi bakımından, orada öne sü-

rülen her şeyin şunu varsaymasıdır: Harflerden biri ayakta durmazsa, diğer bütün harfler, sahip oldukları düzenden dolayı, geçerliliğe sahip hiçbir şey kurmamakla kalmaz, dağılırlar. İşte bu nedenle Borromeo düğümü sadece Bir'e dayanarak ilerlememizin en iyi metaforudur.

Bir, bilimi doğurur. Ölçünün biri anlamında değil. Sanılanın aksine, bilimde önemli olan, ölçülen değildir. Modern bilimi; *noûs* ile dünya arasındaki, düşünen ile düşünülen arasındaki karşılıklılığa dayanan antik bilimden ayıran tam da Bir'in işlevidir. Şöyle bir varsayımda bulunabiliriz: Bir ancak yalnızlığı –Bir'in cinsel Ötekine benzeyen hiçbir şeyle hakikaten düğümlenmemesini– temsil etmek için vardır. Bir'lerinin hepsi aynı şekilde yapılmış zincirin tam aksine, Bir'den başka bir şey olmama hali.

Geçen sene boyunca, *Bir Vardır* derken, bunun üzerinde ısrarla dururken, bir fil gibi bunu hakikaten ayağımın altında ezerken, size neyi takdim ettiğimi görüyorsunuz.

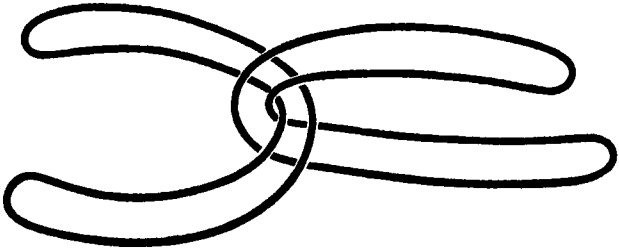
Öyleyse Ötekinin işlevini nasıl konumlandıracağız? Nasıl; eğer, belli bir noktaya kadar, yazıldığında her dilden geriye kalan şey, sırf Bir'in düğümlerine dayanıyorsa, nasıl bir fark koyutlanabilir? Zira Ötekinin Bir'e eklenmediği açıktır. Öteki ondan ancak farklılaşabilir. Ötekinin Bir'e katılmasına vesile olan bir şey olsa da, bu toplama işlemi değildir. Çünkü Öteki –bunu daha önce söylemiştim, ama beni duyup anladığınızdan emin değilim– *Bir-eksi*'dir (*l'Un-en-moins*).

İşte bu yüzden, bir erkeğin bir kadınla –söz konusu olan kadınla– her ilişkisinde, kadın, Bir-eksi açısından görülmelidir. Bunu size daha önce Don Juan konusunda söylemiştim, ama elbette bunu idrak eden tek bir kişi vardı – o da benim kızım.

4

Sonsuz sayıda Borromeo düğümü için, Borromeo düğümleri problemine genel bir çözüm bulmuş olmak yetmez. Bunun tek çözüm olduğunu göstermenin yoluna da vâkıf olmalıyız.

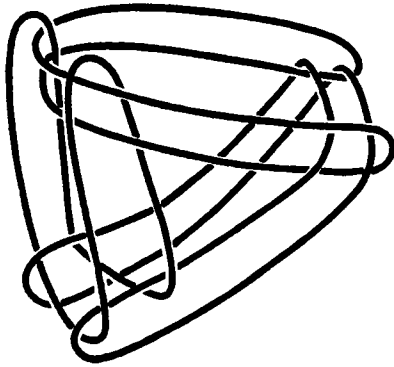
Fakat geldiğimiz noktada, bugüne kadar herhangi bir düğüm teorisi geliştirilmemiştir. Şimdilik, size göstermiş olduklarıma benzer bazı küçük üretimler haricinde, size az önce sunduğum gibi bir çözümün sadece *dış-var-olmak* ile kalmayıp zorunlu da olduğunu, –zorunlu tanımıma göre– yazılmaya ara vermediğini öngörmeye olanak tanıyan hiçbir matematiksel biçimselleştirme uygulanamaz düğümlere. Size bunu hemen göstereceğim. Şunu yapmam kâfi.

Şekil 7

Bu iki halkadan birini diğerinin içinden öyle geçirdim ki ikisi burada size az önce gösterdiğim türden bir kıvrılma değil, sadece bir gemici düğümü oluşturuyor. Dünyadaki bütün ip halkalarıyla istediğim kadar gemici düğümü yaparak, iki taraftan da bu işlemi sürdürebileceğimi hiç zorluk çekmeden hemen görüyorsunuz.

Burada da zinciri kapayıp bu sayede bu zamana kadar öğelerinin muhafaza ettiği ayrılabilirliği onlardan alabilirim. Zincirin iki ucunu birleştiren üçüncü bir halka geçiriyorum.

Şekil 8

İşte kuşkusuz ilki kadar geçerli bir çözüm. Düğümde, Borromeo düğümü niteliği var – yani, bu şekilde düzenlediğim halkalardan herhangi birini kesersem, diğerlerinin hepsi derhal serbest kalacaktır.

Buradaki hiçbir halka diğerlerinden farklı tipte değildir. Hiçbir ayrıcalıklı nokta yoktur ve zincir kesinkes türdeştir. Size gösterdiğim ip halkalarını düğümlenmenin iki biçimi arasında hiçbir topolojik analogi olmadığının farkındasınızdır. Bir öncekinde bir bükme varken burada, gemici düğümlerinde, burma (*torsion*) diyebileceğimiz bir topoloji vardır. Ama gemici düğümünde kıvrılmış halkalar kullanmak çelişkili olmayacaktır.

Öyleyse gördüğünüz gibi mesele, Borromeo problemine getirilen çözümlere nasıl bir sınır koyulabileceğidir. Bu sorunun ucunu açık bırakıyorum.

Bizim için söz konusu olan, anlamışsınızdır, matematiksel biçimselleştirme modelini elde etmek. Biçimselleştirme, herhangi bir sayıda bir'in yerine harf adı verilen şeyleri geçirmekten başka bir şey değildir. Zira, eylemsizlik için

$$\frac{mv^2}{2}$$

yazdığımızda, bu ne anlama gelir? Her bir harfin altına kaç tane bir koyarsanız koyun, sizin bir dizi yasaya, grupta, toplama, çarpma, vs. yasalarına tabi olduğunuzdan başka hangi anlama gelebilir ki?

Tartışmaya açtığım bu sorular, yazılana dair aktarabilmeyi umduğum şeyi size haber vermek için tasarlanmıştır.

Yazılan sonuç itibariyle ne olabilir? *Jouissance*'m koşulları. Peki sayılan? *Jouissance*'ın kalıntıları. Zira kadın, Öteki olduğundan –sadece Öteki olduğu söylenebilir–, bu a-seksüeli, kendisinin artık-zevk yoluyla sahip olduğu şeyle birleştirerek erkeğe *objet a* kisvesiyle sunmaz mı?

Erkek yarattığına inanır – inanır-inanır-inanır (*croit*), yaratır-yaratır-yaratır (*crée*). Erkek kadını yaratır-yaratır-yaratır. Aslında erkek kadını işe koşar, Bir'in işine. Tam da bu bakımdan Ötekinin, dilin eklemelenmesi yani hakikat onda kayıtlı olduğu ölçüde Ötekinin, üstü çizili olmalıdır; üstü demin Bir-eksi olarak nitelediğim şeyle çizilidir. S(Å) işte bu anlama gelir. Bu bakımdan, Bir'i, olmakta olana, yani olmadığı halde sayılan bir şeye nasıl dönüştürebileceğimiz sorusunu sorma noktasına geliyoruz.

Ancak matematikleştirme bir gerçeğe ulaşabilir (ve bu bakımdan bizim söylemimizle, analitik söylemle bağdaşır); bu gerçeğin, geleneksel bilginin dayanak olduğu şeyle uzaktan yakından ilgisi yoktur ve bu gerçek, geleneksel bilginin olduğunu sandığı şey – gerçeklik– değil, düşlemdir.

Şöyle söyleyeyim: Gerçek, konuşan cismin/bedenin gizemi- dir, bilinçdışının gizemi.

15 Mayıs 1973

CEVAPLAR

Bu dersin metnini kurarken sorduğum bazı sorulara Jacques Lacan'ın verdiği cevapları buraya ekliyorum. (J.A.M.)

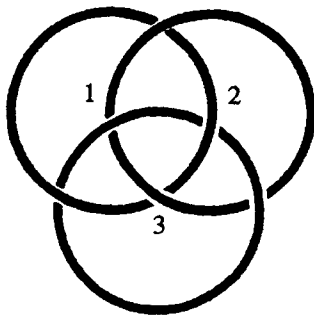
Borromeo düğümü gibi basit bir şeklin bir topoloji için başlangıç noktası olarak iş görmemiş olması dikkate değer.

Nitekim uzayı ele almanın birçok yolu var.

Boyut kavramıyla, yani kesme yoluyla zaptetme, bir bıçkı tekniğinin karakterolojisidir. Hatta nokta kavramına yansıtılır, bu da tam anlamıyla, açıkça belirtildiği üzere, sıfır boyuta sahip olan, yani var olmayan şeyi bir olarak nitelendirmektir.

Buna karşılık, ip halkalarından hareketle kamalama (*coinçage*) dediğimiz bir tıkama meydana gelir, zira iki sürekliliğin kesişmesi üçüncü bir sürekliliği durdurur. Bu tıkama bir topolojinin başlangıç fenomenini teşkil edebilirmiş gibi gelmiyor mu size de?

Bu öyle bir fenomen ki onun için hiçbir noktada bir yer tespit edilemez. Bir tek Borromeo düğümünü göz önünde tutalım: Düğüm oluşturan halkaların birbirini tıkadığı üç “bölge”nin –bu son kelime tırnak içinde– numaralandırılabilceği aşikârdır.

Şekil 9

Bu da her durumda diğer iki bölgenin buna indirgendliğini varsayar. Peki *sadece* bir bölge olduğu anlamına mı gelir bu? Kesinlikle hayır. Üçlü nokta, bu ifade kullanılsa da, herhangi bir şekilde nokta kavramını karşılamayacaktır. Bu nokta burada, üç çizginin yakınsamasından oluşmamıştır. Bunun tek nedeni, iki farklı noktanın olmasıdır – biri sağda ve diğeri solda.

Kendi açımdan, dil tarafından varsayılan özneye sağ ve sol kavramlarını bilgilendirici denen bir mesaj yoluyla ulaştıramayacağımızın anlaşılan yaygın kabul görmüş olmasına şaşırıyorum. İkisi arasındaki ayrımı kesinlikle iletebileceğimiz kuşkusuz kabul edilir, peki ama buradan hareketle onları nasıl özgüleştirebiliriz? Belli bir savın aksine, bu bana, bir düzleştirmenin/düzene koymanın (*mise-à-plat*) dikte edilmesiyle, pekâlâ da olanaklı görünüyor; eğer düğüm benim düşündüğüm gibi mantıksal bir olguysa, düzleştirmeyi düğüm deneyiminden hareketle tasavvur etmek pekâlâ olanaklıdır.

Düzleştirmek, dikkat buyurun, yüzeyden başka bir şeydir.

Bu, uzayda içerilen süreklilikten bambaşka bir söylenenin-meskeni/boyutu gerektirir. İşte bu yüzden, kelimenin, “söylenenin meskeni”ni belirtmekten başka amacı olmayan bu yazımını (*dit-mension*) kullanıyorum. Buna ancak konuştuğum dil müsaade eder – ama ben konuşmakla ondan kendimi yoksun bırakayım diye yaratılmamıştır bu dil. Diyebilirim ki, onun hakkında ne düşündüğüme bakılırsa, durum tam tersidir.

Başka bir deyişle, önemli olan uzayda üç boyut olması değildir. Önemli olan Borromeo düğümüdür ve onun bizim için temsil ettiği gerçeğe erişmemizi sağlayan hedeftir.

Sağ ve solun özgüllüğüne dair hiçbir şeyi gezegen-ötesi varlıklara aktaramayacağımız yanılsaması, imgesel ile simgesel arasındaki ayrımı temellendirdiği ölçüde bana her zaman isabetli görünmüştür.

Ama sağ ile solun, onlar hakkında duyumsal olarak kavradığımız şeyle, yani bedenimizin görünürdeki *iki* tarafı üzerinden kurduğu ilişkiyle uzaktan yakından ilgisi yoktur.

Borromeo düğümünün *kanıtladığı* şey, etrafına bir halkayı iki kulak gibi sardığımız bir ip halkasının, bunlara eklenmiş bir hal-kanın düğümlemesini sağlamaya yettiği değil, bu üç halkadan herhangi biri ilk ve sonuncu halka olarak iş görürken, üçüncünün bundan böyle bir orta halka, yani kıvrılmış kulaklar gibi iş görebildiğidir – bkz. Şekil 4 ve 5.

Buradan hareketle şöyle bir sonuç çıkarılabilir: Kaç tane orta halka, yani çift kulak olursa olsun, bu orta halkalardan herhangi biri ilk ve sonuncu olarak iş görürken, diğerleri sonsuz kulaklarıyla onları ikişer ikişer birbirine bağlar.

Öyleyse bu kulaklar, 1-2, 2-1 dizilimiyle yan yana getirilmiş değildir; ikisinin ortasında kalan aralıkta, üçün dışında kalan halka sayısınca –yani Borromeo düğümündeki halkaların sayısmca– her seferinde tekrarlanan 2-2 dizilimiyle yan yana getirilmişlerdir.

Bununla birlikte, ilk halka ile son halka ve sondan bir önceki ile son halka arasındaki ayrıcalıklı bağ geçerli olmaya devam ederken, ilkinin ve sonuncusunun merkezdeki halkaya sokulmasının tuhaf dolaşıklıklara yol açtığı açıktır.

Bunlar devredışı bırakılarak yine de baştaki düzenlemeye kavuşulabilir.

Karmaşıklıkları içinde düğümler öyle tasarlanmıştır ki sadece bedenimizi katı bir hacme dönüştürmemize dayanan, uzayın sözde üç boyutluluğunu görelileştirebiliriz.

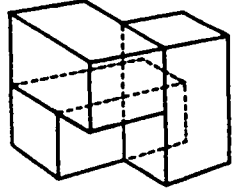
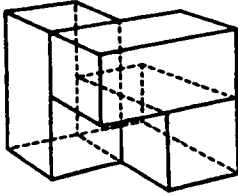
Anatomik olarak bu dönüşüme elverişli olmadığından değil. Ama bütün o, görünüşte, yani bizim bakışımız için zorunlu revizyon meselesi –yani, neden bu biçimi aldığı meselesi– işte bu noktada yatar.

Burada, tıkanmanın, yani düğümün matematiğinin nereden işin içine girebileceğine işaret ediyorum.

Bir küp alıp onu, her biri ilk küpün kenarının yarı büyüklüğünde olacak şekilde, düzenli olarak üst üste yığılmış sekiz küçük küpe (2^3) bölelim.

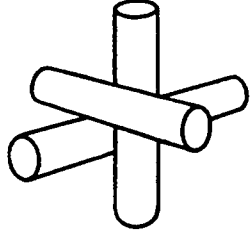
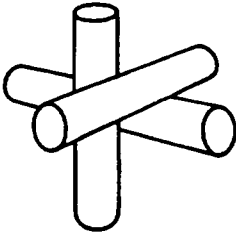
Köşeleri, büyük küpe taban tabana zıt iki köşede yer alan iki küçük küpü çıkaralım.

O zaman geriye kalan altı küçük küpü ortak bir yüzle ikişer ikişer birleştirmenin iki, sadece iki yolu vardır.

Şekil 10 ve 11

Bu iki yol, Descartesçi koordinatların ayırt ettiği, hadi öyle söyleyelim, uzaydaki üç yöne göre, üç tam ekseni ikişer ikişer bağlamanın iki farklı düzenlemesini tanımlar.

Şekil 12 ve 13

Bu üç eksenin her biri için, ilk başta çıkarılan iki boş küp, onlara uygulayabileceğimiz bükmeyi tekanlamlı olacak biçimde tanımlamamızı sağlar.

Borromeo düğümündeki tıkanmanın icap ettirdiği bükme budur.

Ama bu kadarla kalmıyor. Birinci ve sonuncu çemberin –bu rolü hangisi oynarsa oynasın– Borromeo düğümündeki varlığının meydana getirdiği ayrıcalığın ortadan kaldırılmasını talep edebiliriz. Başka bir deyişle: Söz konusu düğümdeki ilk ve sonuncu halkanın, merkezdeki halkayla aynı yapıya sahip bir kıvrılmadan

oluşmasını – başka bir deyişle, 2-2 bağının orada tekanlamlı olmasını. Bkz. Şekil 8.

Bütün düzleştirme girişimlerinden doğan çıkarılamazlık bereket versin ki ilk sunumun (Şekil 3) düzlüğünün zarafetiyle tezat oluşturacaktır. Bununla birlikte, başlangıçtaki düğümde ilk ve sonuncu olduğu söylenen konumlarda yeniden iki halka ayırt etmekten daha kolay bir şey olmadığını fark edeceksiniz. Bu kez, içlerinden herhangi biri bu rolleri mutlak biçimde yerine getirebilir, çünkü asıl Borromeo düğümü söz konusu olduğunda, daha önce söylediğim üzere, ara halkaların düzenlenişini ciddi ölçüde karmaşılaştıran ama dörtten büyük bir sayıya taşman ayrıcalık ortadan kalkmıştır.

Nitekim, bu durumda bu halkalar artık iki kulağı varmış gibi hayal ettiğimiz bir halkanın basitçe bükülmesinden oluşmaz, burada öyle bir bükme söz konusudur ki birleşik halkanın dört sapı, ilk ve sonuncu diye tabir ederek –ama eşdeğer biçimde değil– ayırt ettiğimiz halkalar tarafından kavranmıştır, öyle ki bu ikisinden biri onları sadece zapt ederken, bu olgu sebebiyle farklı diye tanımlanabilecek diğeri bu dört sapı ikili bir ilmekle sarar.

Merkezdeki halkanın her yerinde dört sap, çeşitlemelere elverişli, belli sayıda tipik çaprazlamaya olanak verir.

Kısacası bu halkalar uçtaki halkalardan dört kat daha kısadır.

Buradan uzayın sezgisel olmadığı sonucuna varıyorum. Uzay matematikçidir – ki herkes bunu bizzat matematik tarihinde okuyabilir.

Bu da uzayın saymayı bildiği anlamına gelir, ama bizim saydığımızdan daha öteye gidemez –zaten bunun nedeni açıktır– çünkü ancak altıya kadar çıkabilir, yedi bile değil. Tam da bu yüzden Yehova haftayla ilgili katı kuralıyla öne çıkmıştır.

Tabii halk 10'a kadar sayar, ama bunun nedeni parmaklarını kullanmasıdır. Ne var ki sonra sıfırdan tekrar başlamak zorunda kalmıştır, yani hata yapmıştır – görünür beden ya da hayvan hareketi denen şeye bel bağlarsanız hesap şaşar. İşin eğlenceli tarafı şu ki bilim başta kendini ancak 6×10 , yani altmışlık sistem paha-

sına bundan koparmıştır – bakınız Babilliler.

Uzaya dönersek, öyle görünüyor ki –bir dil gibi yapılanmış olan– bilinçdışının bir parçasıdır.

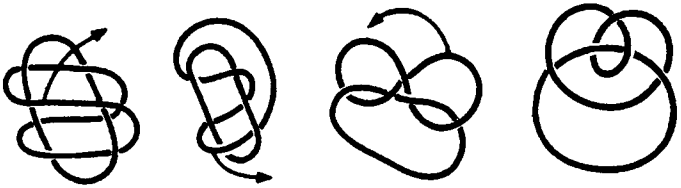
Altıya kadar sayabilmesinin nedeni, ikiyi ancak vahyin üçü aracılığıyla bulabilmesidir.

Bir söz daha ekleyeyim – hiçbir şey icat etmemeli. İşte bilinçdışının vahyinin/ifşasının bize öğrettiği budur. Ama yapacak bir şey yok – icat kaşıyana kadar rahat bırakmaz bizi. Çünkü yapılması gereken gerçek’ten ve sayının mevcudiyetinin gösterdiği şeyden yüz çevirmektir.

Son bir sözle bitiriyorum. *Uçtaki* halkaların türdeşleştirilmesinin, onları uç uca bağlamakla aynı şey olmadığını fark etmiş olabilirsiniz; uç uca bağlamanın zincir üzerindeki etkisi, tuhaf bir şekilde, onları serbest bırakmaktan daha fazla değildir, halka sayısını bir adet azaltması dışında.

Öyleyse üç halkalı asıl zincir üzerinde de işlem yapıldığında ondan ne gibi bir sonuç bekleyebiliriz? İki halkaya indirildiğinde, birinin kesilmesinin haliyle kopmalarına sebep olacağı açık.

Peki nasıl dolanacaklar?

Şekil 14

Basit bir halka ve –özneyi simgelemek için kullandığımız– bir içerlek sekiz olacaktır; bu da bizim basit halkada –ki sekizle altüst edilmiştir– *objet a*’nın göstergesini, yani öznenin arzusuyla özdeşleşmesini sağlayan nedeni tanımamıza olanak verir.

XI

Labirentteki Fare

*Dil, bilgi'nin lalangue hakkındaki ipe sapa
gelmez sözleridir
Bedenin birliğı.
Lacancı hipotez.
Olumsuzluktan zorunluluğa aşk.*

Size anlattıklarımı fırçalayıp parlatmaya hevesli biri sayesinde, dört-beş gün önce, bu yılki konuşmalarımdaki iyice fırçalanmış yermantarına ulaştım.

Bu *Yine/Hâlâ* başlığı altında, hâlâ yirmi yıl boyunca zeminini hazırladığım alanda olduğumdan emin değildim, itiraf ederim, çünkü *Yine/Hâlâ* başlığı meselenin daha nice zaman sürebileceğini anlatıyordu. Seminerin ilk yazılı dökümünü okuyunca, anlattıklarımı hiç fena bulmadım; özellikle de şimdi bana biraz önemsizmiş gibi görünen, “Ötekinin *jouissance*’ı aşkın göstergesi değildir” formülüyle başlamış olduğum göz önüne alınırsa. Bugün belki döneceğim, o zaman açtığım şeyi kapatacağım bir çıkış noktasıydı bu.

Aşktan bahsettim biraz. Fakat bu yıl öne sürdüklerimin etrafında döndüğü nokta ya da kilit noktası bilginin mahiyetidir ve bilginin icrasının ancak bir *jouissance*’ı temsil edebileceğini vurguladım. Bugün, bilgi namına üretilebileceklerle dair bilimsel söylemde el yordamıyla yapılanlar üzerine bir düşünümle buna katkıda bulunmak istiyorum.

1

Sözü dolandırmadan hemen konuya gireceğim – bilgi bir muamma-
madır.

Bu muamma, analitik söylem tarafından ortaya konduğu üzere, bize bilinçdışı tarafından sunulmuş ve şöyle sözcelenmiştir: Konuşan varlık için bilgi, dile getirilendir. Çok uzun zaman önce fark edilebilirdi bu, çünkü bilginin yollarının izi sürülürken, şeyleri dile getirmekten ve nice zamandır onları varlığın merkezine oturtmaktan başka bir şey yapılmamıştır. Oysa şu açıktır, hiçbir şey –olduğu söylendiği ölçüde var olması dışında– yoktur.

Buna S₂ diyorum. Bu sözü duyup anlamak gerek – *onlardan/ onların ikisinden*¹²⁷ mi bahsediyor? Genelde dilin iletişime yaradığı söylenir. Ne konusunda iletişim, diye sormak lazım, hangi *onlar* konusunda? İletişim gönderimi ima eder. Yalnız, açık olan bir şey var: Dil, bilimsel söylemin benim *lalangue* adını verdiğim şeyi izah etmek için geliştirdiği bir şeyden ibarettir.

Lalangue iletişimden bambaşka şeylere yarar. *Lalangue*’dan oluşuyor olması itibariyle, bilinçdışı deneyimin bize göstermiş olduğu budur; bildiğiniz gibi bu *lalangue*’ı ben, her birimizin uğraştığı şeyi, “ana dili” tabir edilen *lalangue*’ı belirtmek için tanımlılığıyla birleştirerek tek bir kelime olarak yazıyorum ki böyle söylenmesi de boş yere değil.

İletişimin *lalangue*’ın *jouissance*’ında fiilen işleyen şeye yaklaşmasının nedeni, bir cevap, başka bir deyişle diyalog iması. Peki ama *lalangue* her şeyden önce diyalog kurmaya mı yarar? Daha önce dile getirdiğim üzere, hiçbir şey kesinlikten bu kadar uzak değildir.

Geçenlerde, insanların sinirlerimi biraz hoplatacak derecede oku oku diye kafamı şişirdiği Bateson diye bir yazarın önemli bir kitabı geçti elime. Bu kitabı, metinlerimden birinin kereminden etkilenip onları kendi diline birtakım açıklayıcı notlar da ekleye-

rek çevirmiş ve söz konusu Bateson'da *bilinçdışı bir dil gibi yapılanmıştır*'in hayli ötesine geçen bir şeyler bulduğuna inanan biri verdi bana.¹²⁸

Gelgelelim Bateson, bilinçdışının bir dil gibi yapılandığını bilmediğinden ötürü, ona dair pek vasat bir fikir oluşturmuş. Fakat *metaloglar* dediği çok hoş hileler uydurmuş. Bu metaloglar, dediğine bakılırsa sadece bir kelimenin anlamının evrimini sorgulayarak üretilmiş, belli bir içsel, diyalektik gelişme içerdikleri ölçüde, fena değiller. Diyalog diye adlandırılan her şey durumunda hep olduğu üzere, mesele, varsayılan muhataba konuşanın sorusunun ta kendisini güdüleyen şeyi söyletmek, yani ötekinde zaten var olan cevabı cisimleştirmektir. Bu anlamda diyaloğun, en güzel örneğini Platoncu mirasın temsil ettiği klasik diyaloğun, bir diyalog olmadığı gösterilmiştir.

Dil, bilinçdışının yapılanırken kendini benzettiği şeydir dediysem eğer, bunun nedeni, her şeyden önce dil diye bir şeyin olmasıdır. Dil, *lalangue*'in işleyişine dair bilmeye çalıştığımız şeydir.

Kuşkusuz, bizzat bilimsel söylem ona böyle yaklaşır, şu farkla ki, bu söylemin dili tamamıyla gerçekleştirmesi zordur, zira bilinçdışını bilmez. Bilinçdışı, konuşan varlıktan büyük ölçüde kaçan bir bilgiye tanıklık eder. Bu varlık, *lalangue*'in etkilerinin nereye kadar uzandığını idrak etme fırsatı sağlar; bu yolla, muamma olarak kalan her nevi duygulanmayı sunar. Bu duygulanmalar, *lalangue*'in şeyleri –konuşan varlığın sözcelenen bilgi temelinde ayakta tuttuğundan çok öteye giden bir bilgi yoluyla– dile getirmesi itibarıyla, *lalangue*'in mevcudiyetinden kaynaklanan şeylerdir.

Kuşkusuz dil, *lalangue*'dan oluşuyor. Dil, bilgi'nin, *lalangue* hakkındaki ipe sapa gelmez sözleridir. Fakat bilinçdışı bir bilgidir, *lalangue* ile ne yapacağını bilmektir. *Lalangue* ile ne yapılacağını bilmek, dil başlığı altında verilebilecek izahatı fazlasıyla aşar.

Lalangue öncelikle, kendisinde etki olarak taşıdığı her şeyle, yani duygulanmalarla etkiler bizi. Bilinçdışının bir dil gibi yapılandığı söylenebiliyorsa, bilgi olarak zaten var olan *lalangue*'m

etkilerinin, konuşan varlığın sözceleyebileceği her şeyin ötesine geçtiği anlamındadır bu.

Bu bakımdan bilinçdışı, şifresini çözmeye dayandırdığım ölçüde, ancak bir dil gibi yapılanabilir; onu destekleyen şey, yani *la-langue* bakımından hep hipotetik olan bir dil gibi. *Lalangue*, az önce bana S₂'mi tartışmaya açma ve şunu sorma olanağı veren şeydir – dilde söz konusu olan gerçekten de *onlar mı / onların ikisi mi?*

Başka bir deyişle, dil sadece iletişim değildir, bu olgu da analitik söylem aracılığıyla kendini dayatır. Bunu bilmeyince, bilimin sığılıklarında, varlığın herhangi bir şeyi nasıl bilebileceğini sorgulamaya dair bir yüz ekşitme belirmiştir. Bugün, bilgi konusunda soracağım sorunun eksenini bu olacak.

2

Varlık nasıl bilebilir? Bu sorgulamanın istediğini almak, yani cevap bulmak için nasıl da can attığını görmek komik. Madem sınırı oluşturan şey, benim koyutladığım gibi, konuşan varlıkların bulunması, o zaman “Konuşmayan varlıkların bilgisi ne olabilir?” diye soruyor insanlar. Kendi kendilerine soruyorlar bunu. Neden sorduklarını bilmiyorlar. Yine de sormaya devam ediyorlar ve fareler için küçük bir labirent yapıyorlar.

Böylelikle bilginin ne olduğunu belirlemeyi sağlayacak yolda olduklarını umut ediyorlar. Farenin kendi öğrenme (*apprendre*) kapasitesini göstereceğine inanıyorlar. Neyi öğrenme/kavrama (*à-prendre*)? Kendisini ilgilendiren şeyi elbette. Peki bu fareyi neyin ilgilendirdiğini varsayıyorlar?

Fareyi varlık olarak değil, basbayağı beden olarak görüyorlar, bu da onu bir birlik/birim (*unité*), bir fare birimi olarak görmeyi gerektiriyor. Peki farenin varlığını ayakta tutan nedir? Bunu kesinlikle sormuyorlar kendilerine. Daha doğrusu, varlığıyla bedenini özdeşleştiriyorlar.

Ezelden beri, varlığın kendine özgü bir nevi tamlık içermesi gerektiği hayal edilmiştir. Varlık bir bedendir. Varlığa ilk kez yaklaşıırken işte buradan yola çıkılmış, bedenleri hiyerarşiye sokan ipe sapa gelmez teoriler uydurulmuştur. Sonuç itibarıyla, “Herkes bedeni varlıkta tutanın ne olduğunu biliyordur, bu da onun iyiliği, yani ona haz veren şeydir” anlayışıyla yola çıkıldı.

Öyleyse, varlığın kendini aşabilmesi, yani beden olarak hayatta kalmak adına varlığında bilmeye ihtiyaç duyduğundan fazlasını öğrenebilmesi için, nasıl bir araca sahip olması gerektiği konusunda onu sorgulayıvermek üzere söylemde ne tür bir değişiklik yapılmıştır?

Labirentin ucunda sadece yem yoktur, aynı zamanda bu varlığın varsayılan öznesinin yiyeceğe ulaşmak için nasıl kullanıldığını bulması gereken bir düğme ya da kapak da vardır. Ya da bir özelliğin tanınması söz konusudur, varlığın tepki verebileceği yanan ya da renkli bir özellik. Önemli olan, bilme meselesini bir öğrenme meselesine dönüştürmektir. Bir dizi deneme-yanılmadan sonra –bilgiye ilişkin bu yolu döşemek zorunda olanları düşünerek *trials and errors* (denemeler ve yanılmalar) diye İngilizce bırakılmıştır– hata oranı yeterince düşerse, fare biriminin bir şeyler öğrenmeye muktedir olduğu kaydedilir.

Ancak ikincil olarak sorulmuş ve benim ilgimi çeken soru, fare biriminin öğrenmeyi öğrenip öğrenemeyeceğidir. Deneyin esas sebebi burada yatmaktadır. Bir kez bu sınamalara maruz kalmış bir fare, aynı mahiyette başka bir sınamayla karşı karşıya kaldığında daha hızlı mı öğrenir? Böyle kurulan bir düzenekte –burada işleyen düğme ve kapaklarla labirentin bütününe düzenek diyelim– nasıl hareket edeceğini bilmesi için gerekli deneme sayısının azalmasına bakılarak bu kolayca kanıtlanabilir.

Bu soru sorulmuş ama o kadar nadir sorulmuştur ki öğrenme yetilerini kanıtlamak için farenin önüne konan temanın tek kaynaktan mı iki farklı kaynaktan mı çıktığına ve fareye öğrenmeyi öğretenin deneyi yapan kişi mi başka bir kişi mi olduğuna göre ortaya çıkan farkı sorgulamak akıllarına bile gelmemiştir. Şimdi, bu

işte bir şeyler bilen, deneyi yapan kişidir ve labirent, düğmeler ve kapaklardan oluşan düzeneği bu bildikleriyle icat eder. Bilgiyle ilişkisi *lalangue* ile kurulan ilişkiye dayanan, *lalangue*'ı mesken tutmaya ya da onunla ortak yaşamaya dayanan biri olmasaydı bu kişi, bu düzenek de olmazdı.

Bu vakada fare biriminin öğrendiği tek şey işaret vermektir – birim olarak mevcudiyetinin işareti. Kapak ancak bir işaret/gösterge yoluyla tanınır ve bu işarete ayağıyla basması bir işarettir. Hep bir işaret yapmak suretiyledir ki fare birimi, öğrenme olduğuna kanaat getirilen şeye ulaşır. Ancak işaretlerle bu ilişki dışsaldır. Düğmeye basmanın nasıl bir mekanizmayı çalıştırdığını farenin kavradığını teyit edebilecek hiçbir şey yoktur. İşte bu yüzden, önemli olan tek nokta, deneyi yapan kişinin, farenin meseleyi çözmekle kalmayıp ayrıca bir mekanizmanın nasıl kavranacağını öğrendiğini, yani neyin *kavranması* (*à-prendre*) gerektiğini öğrendiğini saptayıp saptamadığıdır. Bilinçdışı bilginin mahiyetini hesaba katarsak, labirent deneyini sorgularken fare biriminin, deneyi yapan kişi tarafından hiçlikten yola çıkarak değil *lalangue*'dan hareketle düşünülmüş olan şeye nasıl karşılık verdiğini dikkate almazlık edemeyiz.

Labirentin tasarımı rasgele yapılmıyor; bu tasarımın deneyi yapan kişinin elinden mi, iki ayrı kişinin elinden mi çıktığı da sorgulanmaya değer. Fakat şimdiye kadar bu literatürden devşirebildiklerimden hiçbiri, bu yönde bir soru sorulduğuna delalet etmiyor.

O yüzden bu örnek, bilginin mahiyetine ve öğrenmenin mahiyetine ilişkin soruları tamamıyla dokunulmamış, ayrı ayrı şeyler olarak bırakıyor. Bilginin mahiyeti başka bir soru doğurur: Bilgi nasıl öğretilir?

3

Aktarılan, bütünüyle aktarılan bir bilgi kavramından hareketle, bilgide, bilimsel diye adlandırılan söylemin oluşmasını sağlayan bir eleme meydana gelmiştir.

Meydana gelirken de sayısız talihsizlik eksik olmamıştır. *Hypotheses non fingo*, diyebileceğini sanmıştır Newton, *hiçbir şey varsaymam*. Halbuki –hiç Kopernikçi olmayan, Newtoncu olan– meşhur devrim, *dünya dönüyor yerine düşüyor*’u koyan bir hipotez üzerine bina edilmiştir. Newton’un hipotezi *dünyanın dönüşünün* düşmekle aynı şey olduğunu koyutlamış olmaktan ibarettir. Ama bunu saptamak için, ki hipotezi elemeye olanak tanır, önce bu hipotezi öne sürmesi gerekmiştir.

Bilgiye ilişkin bilimsel söylemi işin içine sokmak için, bilgiyi olduğu yerde sorgulamak gerekir. Bu bilgi, *lalangue*’ın barınağında kaldığı ölçüde, bilinçdışı anlamına gelir. Nasıl ki Newton hipotezsiz ilerlemediyse ben de bilinçdışına hipotezsiz girmem.

Hipotezime göre, bilinçdışından etkilenen bireyle gösterenin öznesi diye adlandırdığım şeyi oluşturan birey aynıdır. Bu küçük formülde şunu dile getiriyorum: Bir gösteren bir özneyi başka bir gösteren için temsil eder. Gösteren kendi başına, ancak başka bir gösterenle arasındaki farkla tanımlanabilir. Farkın olduğu haliyle alana sokulması, gösterene ilişkin olanın *lalangue*’dan edinilmesine olanak tanır.

Başka bir deyişle, hipotezi, bizzat onu töz haline getirten formüle göre, şuna indirgiyorum: *Lalangue*’ın işlemesi için bu hipotez zorunludur. Bir özne olduğunu söylemek, bir hipotez olduğunu söylemekten başka bir şey değildir. Öznenin bu hipotezle bir olduğuna ve konuşan bireyin hipotezi ayakta tuttuğuna ilişkin elimizdeki tek kanıt, gösterenin gösterge haline gelmesidir.

Bilinçdışı var olduğu için; yani konuşan varlık diye adlandırılan varlık *lalangue* ile ortak yaşamasından hareketle tanımlandığı

ölçüde *lalangue* var olduğu içindir ki, gösteren gösterge yaratmaya, gösterge rolü oynamaya çağrılabilir. Bu *gösterge*'yi İngilizce'deki *thing* (şey) de dahil, nasıl isterseniz öyle anlayın.

Gösteren, bir öznenin göstergesidir. Biçimsel mecra/dayanak olarak gösteren, gösteren olarak gayet ham biçimde var olduğundakinden başka bir şeye dokunur; etkilediği ve böylece gösterenin öznesine dönüştürülen ya da en azından özne sayılan bir ötekine. Böylece öznenin, yüklemde de gösterdiği üzere, varlığı hep başka yerde bulunan bir "olan" (*étant*) olduğu ortaya çıkar – sadece konuşan varlık için geçerlidir bu. Özne daima geçici ve uçucudur, zira sadece bir gösteren yoluyla ve bir başka gösteren için öznedir.

İşte bu noktada Aristoteles'e dönmeliyiz. Neyin rehberlik ettiğini bilmediğimiz bir tercihle, Aristoteles birey için bedenden başka bir tanım vermemeye karar vermiştir – organizma olarak beden, üreyen değil, kendini bir olarak sürdürür. Platoncu idea ile Aristoteles'in varlığı temellendiren birey tanımı arasındaki fark etrafında dönüp duruyoruz. Biyologlara sorulan soru bir bedenin nasıl ürettiğidir. Moleküler kimya denen kimya alanındaki tüm girişimlerde söz konusu olan, nasıl olup da tek bir sıvıda belli sayıda şeyin terkiibi sayesinde, bir şeyin yoğunlaştığını ve örneğin bir bakterinin ürettiğini kavramaktır.

Öyleyse beden nedir? Bir'in bilgisi midir, değil midir?

Bir'in bilgisinin bedenden gelmediği anlaşılıyor. Söyleyebileceğimiz şudur: Bir'in bilgisi Bir göstereninden gelir. Bir göstere-ni, acaba olduğu haliyle gösterenin –ötekilerle farkından başka bir şey olmadığından– sadece bu ötekilere göndermede bulunan *ötekiler-arasında-bir* (nicesinden biri) olmasından mı kaynaklanır? Bu sorunun çözümünde şimdiye dek o kadar az yol alınmıştır ki geçen yıl seminerimin tamamını *Bir vardır*'ı vurgulamaya ayırmıştım.

Bir Vardır ne demektir? *Ötekiler-arasında-bir*'den –mesele "Hangisi olsa olur mu?" sorusunun cevabını bulmaktır– bir S_1 , gösteren bir *arı sürüsü* (*essaim*),¹²⁹ vızıldayan bir arı sürüsü çıkar ortaya. Şayet *onlardan/onların-ikisinden mi bahsediyorum?* diye

sorarsam, her gösterenin bu S_1 'ini, öncelikle onun S_2 ile olan ilişkisi temelinde yazarım. İstedığınız kadar ekleyebilirsiniz bunlardan. Bahsettiğim arı sürüsü şudur:

$$S_1 (S_1 (S_1 (S_1 \longrightarrow S_2)))$$

S_1 , arı sürüsü veya efendi-/ana-gösteren, birliği, öznenin bilgiyle birleşmesinin birliğini sağlayan şeydir. Dil olarak sorgulanması itibariyle, başka bir yerde değil de *lalangue*'da, ilkel dilbilimin *stoikheion*, yani kurucu öge diye ifade ettiği şeyin varlığı açığa çıkar, bu da boş yere değildir. Büyük harfli Bir göstereni rasgele bir gösteren değildir. Bütün zincirin varlığını devam ettirmesini sağlayan kat kat sarmalamadan hareketle kurulduğu ölçüde, gösterenin düzenidir.

Geçenlerde, S_1 ile S_2 arasındaki ilişkiyi sorgulayan ve bunu bir temsil ilişkisi olarak ele alan birinin çalışmasını okudum. Buna göre, S_1 , bir özneyi temsil ettiği ölçüde, S_2 ile ilişkide olacaktır. Bu ilişkinin simetrik mi antisimetrik mi, geçişli mi yoksa başka türlü mü olduğu sorusunun, özne S_2 'den bir S_3 'e, vs. aktarılıyor mu sorusunun, burada bir daha sunduğum şemadan hareketle yeniden ele alınması gerekir.

Lalangue'da cisimleşmiş Bir; sesbirim, kelime, cümle, hatta bütün düşünce arasında belirsiz kalmış bir şeydir. Ana-gösteren dediğim şeyde söz konusu olan budur. Bir gösterenidir bu ve son-
dan bir önceki buluşmamızda, buraya bir parça ip getirmem boşuna değildi, çünkü başka bir halkayla olası düğümünü sorgulamaya başladığım bir halkayı oluşturuyordu.

Bugün bu konuda daha ileri gitmeyeceğim, çünkü fakülte-
deki sınavlardan dolayı bir seminerimiz eksik kaldı.

4

Konuyu değiştirmek için şöyle bir şey söyleyeceğim: Psikanalitik söylemin ortaya çıkardıkları içinde önemli olan –ki bunun uzantılarının her tarafta görülmüyor olması şaşırtıcı–, konuşan varlığı özgül bir ortak yaşamdan hareketle yapılandıran bilginin, aşkla yakından ilişkili olmasıdır. Her türlü aşk, iki bilinçdışı bilgi arasındaki belli bir ilişkiye dayanır.

“Aktarımı güdüleyen bildiği varsayılan öznedir” gibi bir sözce kurduysam da bu, deneyimimizde bulduğumuz şeyin özel ve özgül uygulamasıdır sadece. Bu yılın ortalarında, burada aşk’ın seçimine ilişkin sözcelediğim şeyin metnine bir bakmanızı rica ediyorum. Sonuç itibariyle tanınmadan bahsettim; daima muammalı biçimde noktalanın/vurgulanan göstergeler yoluyla, varlığın bilinçdışı bilginin öznesi olarak etkilenme tarzının tanınmasından.

Beden olarak düşünülen Ötekinin *jouissance*’ı her zaman yetersiz olduğu için, cinsel ilişki yoktur – bir yandan, Ötekinin *objet a*’ya indirgenmiş olması itibariyle sapkındır – öte yandan, şöyle söyleyeyim, çılgınca ve muammalıdır. Aşk, bu açmazla, bir gerçeğin tanımlandığı bu olanaksızlıkla yüzleşmeden yola çıkılarak sınanmaz mı? Partner söz konusu olduğunda aşk, bu ölümcül kader karşısında –meramımı anlatabilmek için bir nevi şiirsellikle– cesaret diye adlandırdığım şeyi gerçekleştirebilir ancak. Peki ama, söz konusu olan cesaret mi, yoksa tanınmanın yolları mı? Bu tanınma, –öznenin sadece bilinçdışı bilginin etkisi olması itibariyle, burada bir özneyle diğeri arasındaki ilişki haline gelmiş olan– cinsel diye adlandırılan ilişkinin, yazılmamaya ara verme tarzından başka bir şey değildir.

Yazılmamaya ara vermek, rasgele öne sürülmüş bir formül değil. Bu formülü olumsuzlukla ilişkilendirirken zorunlu olanı da *yazılmaya ara vermeyen* diye nitelendirmek pek hoşuma gitmişti, zira zorunlu olan gerçek değildir. Geçerken kaydedelim ki bu olum-

suzlamanın yer değiştirmesi bize, olumsuzlama gelip bir varolmayışın yerine geçtiğinde mahiyetinin ne olduğu sorusunu sorar. Öte yandan, cinsel ilişkiyi, *yazılmamaya ara vermeyen* diye tanımladım. Buradaysa olanaksızlık var. Cinsel ilişkiyi hiçbir şey söyleyemez de – söylemede cinsel ilişkinin varoluğu yoktur. Peki onu yadsımak, olumsuzlamak ne anlama gelir? Bir olumsuzlamayı varolmayışın sınanmış idrakinin yerine geçirmek, herhangi bir şekilde meşru mudur? Yine bu da burada sadece sormakla kalacağım bir soru. *Yasaklama* kelimesinin daha öte bir anlamı mı var, daha fazlasına müsaade var mı? Bu da hemen çözüme kavuşturulabilecek bir soru değil.

Olumsuzallığı, *yazılmamaya ara verme* diye cisimleştirmiştim. Zira burada karşılaşmadan başka bir şey yoktur; partnerde semptomlar ve duygulanımlarla; herkeste, özne olarak değil de konuşan olarak herkeste, sürgünün, cinsel ilişkiden sürgününün izini bırakan her şeyle karşılaşma. Sadece şu boşluğun sonucu olan duygulanım sayesinde, bilgi düzeyi bakımından sonsuz çeşitlilik gösteren ama, bir an, cinsel ilişkinin yazılmamaya ara verdiği yanılısaması yaratan bir şeyle karşılaşılıyor demek değil mi bu? – Öyle bir yanılısama ki bu, bir şey dile getirilmekle kalmıyor kaydediliyor da, her birimizin kaderine yazılıyor; bu yolla, bir zaman boyunca, şeylerin askıda kaldığı bir zaman boyunca, cinsel ilişkiyi teşkil edecek şey konuşan varlıkta kendi izini ve seraba götüren yolunu buluyor. Olumsuzlamanın, *yazılmamaya ara vermek*'ten *yazılmaya ara vermeme*'ye, olumsuzallıktan zorunluluğa kayması – bütün aşkların bağlandığı askıda kalma noktası işte budur.

Bütün aşklar, ancak *yazılmamaya ara vermek* temelinde varlıklarını sürdürdüklerinden, olumsuzlamayı *yazılmaya ara vermeme*'ye kaydırma eğilimindedirler, ara vermezler, vermeyeceklerdir.

Cinsel ilişkinin değil, ondan farklı olan bilinçdışının varoluğu yoluyla aşkın hem kaderini hem dramını yaratan ikame işte budur.

Normalde size veda etmeyi arzu ettiğim saate gelmişiz, o yüzden bu noktada meseleyi daha ileri götürmeyeceğim – sadece şuna değineceğim: Nefret hakkında söylediklerimin, bilinçdışı bilginin kavranışının dile getirildiği düzlemle alakası yok.

Öznenin, ötekiyle son derece olumsuz olan karşılaşmanın mahiyeti hakkında çok fazla şey bilmemeyi arzu etmemesi olanaksızdır. Bundan ötürü, ilgisi ötekinden onda saklı kalan varlığa kayar.

Varlığın varlıkla ilişkisi, bunu sadece en üstün *jouissance* olarak gören Aristoteles ile, onu ebedi saadet addeden Hristiyanlığın yakınlaştığı koca bir geleneğin, nedendir bilinmez, oldum olası bizim için hazırladığı şu ahenk ilişkisi değildir. Bir serap vehminin batağına saplanırız böylece. Karşılaşmada, olduğu haliyle varlığa yanaşan, aşktır.

Varlığın ancak birbirini ıskalayarak (*se rater*) ayakta duran bir şeye dönüşmesine neden olan şey, varlığa aşk yoluyla yaklaşmakta ortaya çıkmaz mı? Demin fareden (*rat*) bahsettim – söz konusu olan buydu. Farenin seçilmiş olması boşuna değil. Çünkü farelerden kolayca bir birim oluşturulabilir – farenin üstü çizilebilir (*se raturer*). Pompe Sokağı'nda otururken, bir kapıcıym varken, böyle bir şey görmüştüm – kapıcı fareyi asla ıskalamazdı. Fareye duyduğu nefret, farenin varlığına eşitti.

Aşkın en uç noktası, hakiki aşk, varlığa yanaşmakta yatmaz mı? Hakiki aşk –aşk üzerine temaların ezeli ton değişimlerinin yeterince yansıttığı üzere, bunu keşfeden elbette analitik deneyim değil– hakiki aşk da nefrete doğru açılır.

İşte, artık sizden ayrılıyorum.

Önümüzdeki yıl görüşürüz diyor muyum size? Fark edeceğiniz üzere, hiç böyle bir şey söylemedim size. Nedeni çok basit – yirmi yıldan beri, gelecek yıl da devam edip etmeyeceğimi hiç bilmedim. Bu, evet bu, benim *objet a* olarak kaderimin bir parçası.

On yılın ardından, söz hakkımı elimden almışlardı. Olan oldu,

biraz kaderin cilvesinin, biraz da birilerini hoşnut etme eğiliminin rol oynadığı nedenlerle on yıl daha devam ettim, hâlâ. Böylece yirmi yıllık döngüyü tamamladım. Gelecek yıl devam edecek miyim? *Hâlâ*'yı bu noktada bırakmamak için bir neden var mı?

İşin hayranlık uyandıran tarafı, kimse de devam edeceğimden kuşku duymadı. Bu saptamayı yapmam yine de şu soruyu çıkarıyor ortaya. Belki *hâlâ*'ya sonunda bir *yeter* ekleyiveririm.

Eh, işi size havale ediyorum, buyrun iddialaşın. Beni tanıdığını inanan ve bunda sonsuz bir tatmin bulduğumu düşünen çok kişi var. Bana verdiği zahmetin yanında sağladığı tatminin lafını bile etmeye değmediğini söylemem lazım. Bahse tutuşun bakalım.

Peki sonuç ne olacak? Doğru tahmin edenlerin beni sevenler olduğu anlamına mı gelecek bu? Pekâlâ – bugün size söylediklerimin anlamı tam da bu – partnerin ne yapacağını bilmek, aşkın kanıtı değildir.

26 Haziran 1973

Notlar

1. *L'Ethique de la psychanalyse*, Lacan'ın 1959-60 yıllarındaki semineri 7 numaralı kitap olarak yayımlanmıştır (Paris: Seuil, 1986).

Bu ve ilerideki dipnotlar için seminerin Bruce Fink tarafından yapılmış İngilizce çevirisindeki (*The Seminar of Jacques Lacan: On Feminine Sexuality, The Limits of Love and Knowledge, Book XX Encore 1972-1973*, Norton, 1998) notlardan veya seminerin ses kaydından ve dinleyicilerin tuttuğu notlardan yola çıkılarak hazırlanmış eleştirel yayımdaki (staferla.free.fr/S20/S20%20ENCORE.pdf, son erişim tarihi: 02.10.2019) açıklayıcı notlardan yararlanılmıştır. Çevirmenin notları “ç.n.”, İngilizceye çevirenin notları “İng. ç.n.”, yayıma hazırlayanın notlarıysa “y.n.” kısaltmalarıyla gösterilmiştir. –y.n.

2. Lacan burada, “rica ederim” demek olan *je vous en prie* ve kendi uydurduğu *je vous en pire* ifadesiyle oynuyor. *En pire*'in telaffuzu “kötüleştirmek” diye çevrilebilecek *empirer* (çekilmiş hali *empire*) fiilinkiyle aynıdır. Bir önceki semineri olan, ... *ou pire*'e (... ya da daha beteri) bir gönderme yapıyor. –İng. ç.n.

3. Lacan burada “iç çekmek” anlamına gelen *soupirer* fiilini *s'oupirer* şeklinde yazarak dönüşlü bir fiil yaratıyor: “Kendi kendine iç çekmek” ya da “iç çekilmek” ve fiilin içinde *ou pire* ifadesi de bulunduğu için “ya da kendini daha beter etmek”. Takip eden cümlede *s'oupirer* fiilinin ben ve sen zamirleriyle çekilemeyeceği söyleniyor, çünkü bu durumda apostroftan önce *m'* ile *t'* gelecek; *soupirer* fiili kaybolacaktır. –İng. ç.n.

Ayrıca *ça*'nın Fransızcada İd'i karşılamak için de kullanıldığı akılda tutulmalı. –y.n.

4. *Jouissance*, “haz, zevk, keyif, tatmin, cinsel boşalma” gibi anlamlarının dışında, aynı zamanda “bir şeyi kullanma, bir şeyden yararlanma” demektir. *Jouissance* isminin kökü *jouir* fiilidir ki o da “zevklenmek, tadına varmak, yararlanmak, kullanmak” gibi anlamlara gelir; hukuk alanında *jouir de droit*, “haktan istifade etmek”tir. Fiil hali çoğunlukla “zevk almak” diye çevrilmekle birlikte, *jouissance* Lacan'ın Freud'un “haz ilkesi”nin ötesine yerleştirdiği bir kavramdır. –ç.n.

Jouissance basit bir tatminin ötesinde, bir “dürtü tatmini”dir; dolayısıyla olanaksızdır. Terimin Lacan'daki çağrışım alanını korumak için, Lacan çevirilerinde genellikle yapıldığı gibi, çevrilmeden bırakıldı. –y.n.

5. Fr. *L'Autre*: Genellikle "Öteki" olarak çevrildi. İleride karşımıza çıkacak "A" simgesi ve *objet petit a* terimindeki *a* harfi *autre*'un ilk harfi. –y.n.
6. *Amur*, *amour* (aşk) ve *mur* (duvar) kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir bohça-kelimedir. –ç.n.
7. *En-corps*, "bedende, beden içinde, bedenlen" anlamına gelmekle beraber, telaffuzu *encore* (yine/hâlâ) gibidir. –İng. ç.n.
8. Descartes'ın 2. meditasyonuna gönderme: "Bir pencereden sokaktan geçenlere bakacak olsam, ... sokakta insanlar görüyorum derim mutlaka ama gerçekte nedir o pencereden gördüğüm? Birtakım giysiler ve şapkalar. Oysa bunlar pekâlâ yay ve zembereklerle hareket eden yapay makineleri örtüyor da olabilirler. Ama ben bunların insan oldukları yargısına varıyorum, böylece de gözlerimle gördüğümü sandığım şeyi aslında zihnimdeki yargılama gücüyle anlamış, kavramış oluyorum" (çev. İsmet Birkan, Bilgesu, 2007, s. 29). –ç.n.
9. Son iki cümlede geçen *proménade* (gezinti) ile *promet la ménade* (sefahat vatan eder) ifadeleri telaffuz bakımından benzerdir. *Ménade*, Antik Yunan'da, Baküs şenlikleri sırasında şiddetli bir esrimenin kurbanı olan, inleyen kadın anlamına gelir. Genelde çıplak ya da çıplaklıklarını pek az gizleyen kıyafetlerle temsil edilirler. –ç.n.
10. Kelimesi kelimesine "keşişi keşiş yapan elbisesi değildir", mecazen de "zarfa değil mazrufa bak" ya da "kimseyi dış görünüşüne göre yargılama" anlamına gelen *L'habit ne fait pas le moine* deyiimi Lacan tarafından *L'habit aime le moine* (Elbise keşişi sever) şeklinde uyarlanmış. –İng. ç.n.
11. Fransızcada *sexe*, "cinsiyet" ve "cinsellik, cinsel ilişki" anlamlarının yanı sıra "cinsel organ, kadınlık veya erkeklik organı" anlamına geliyor. –İng. ç.n.
12. Lacan'ın $\sim(\forall x)\Phi x$ formülünde ifade edildiği şekliyle *pas-tout*, mantıksal açıdan denk olan "Bazı A'lar B değildir", "Bütün A'lar B değildir" ve "A'ların hepsi B değildir/Her A, B değildir" anlamlarını içeriyor. Fransızcadaki bu çağrışım zenginliğini koruyabilmek için yerine göre "bütün-değil" ve/veya "hepsi-değil" ifadeleriyle karşıladık. –y.n.
13. Fransızca (*la tortue* (kaplumbağa) kelimesinin dişil olduğunu belirtelim. Briseis ise Akhilleus'un cariyesidir. Troyalılar Lymesso şehrini talan ettiğinde onu kendisine ayırmış, ama Agamemnon'un kadını kendine istemesi aralarında çatışma yaratmıştır. Bkz. Homeros, *İlyada*, Kitap I ve XIX. –ç.n.
14. Lacan burada *Scilicet* 4 (1973) içinde yayımlanan "L'Etourdit" makalesine (s. 5-52) göndermede bulunuyor. –İng. ç.n.
15. Fr. *prendre*: "Ele geçirmek" diye karşıladığımız bu fiil temel anlamı olan "almak"ın yanı sıra "kabul etmek, saymak, sanmak; elde etmek, yakalamak" demek. –y.n.
16. Fr. *La bêtise*: Freud'da geçen, küçük Hans'ın babasının Hans'ın duyduğu "at korkusu"nu nitelemek için kullandığı *Dummheit*'i çevirmek için Lacan'ın seçtiği kelimedir (İng. ç.n.). "Ama eğer öyleyse, geceleyin bir atın odaya geleceğinden korkmasının anlamı ne olabilirdi? Küçük bir çocuğun aptalca korkuları denecektir. Ama tıpkı bir düşün aptalca şeyler söylememesi gibi, bir nevroz da asla aptalca şeyler söylemez." (Sigmund Freud, *Olgu Öyküleri 1*,

- çev. Ayhan Eğrilmez, Payel, 1998, s. 169.) –ç.n.
17. Seminer notlarına göre Amsterdam. –ç.n.
18. “Intervention au séminaire du Docteur Lacan”, *Scilicet* 4 (1973), s. 55-73. –ç.n.
19. Eskiden “sünger gibi içmek”, “fiçılar dolusu içmek” manasına gelen *à tire-larigot* mecazi olarak “çok fazla”, “büyük miktarda”, “sürüsüne bereket” ya da “kürek dolusu” gibi anlamlara gelir. *Tirer* “çekmek”, *larigot* “kaval” demektir. –ç.n.
20. Lacan’ın “dilci, dilbilimci” anlamına gelen *linguiste* kelimesinin sonuna getirdiği ekle *linguisterie*, dilbilimin (*linguistique*) aksine bir tür “hafif” dilcilik, dilbilimcilik olduğu izlenimi veriyor. –İng. ç.n.
21. Sonunda *t* bulunmayan, *L’étourdit* ile sesteş olan *L’étourdi* (düşüncesiz, dikkatsiz, sersem, şaşal, şaşkın) Molière’in meşhur oyununun başlığıdır (*L’étourdi ou les contretemps* (Türkçe olarak ilk sahnelenme adı *Savruk*, 1876; *Dünya Edebiyatından Tercümeler* serisinde yayımlandığı ad ise, *Şaşkın yahut Beklenmedik Engeller*, 1944). Lacan kelimeye “t” ekleyerek, *étourdi* ile *dit* kelimelerinden oluşan bir kelime yaratır (isim olarak, *dit* “kıssa” ya da “vecize” anlamına gelir, harfî harfine manası ise “söylenen”dir). Bu bohça-kelime “şaşkın-deneyen/söylenen-şaşkın” diye de yorumlanabilir. Ses ve hecelerine ayrıştırıldığında, *et* (ve), *tour* (aldatmaca; kule; tur) ve *dit* (söylenen) gibi kelimelerin bir araya sıkıştırıldığı, “bohçalandığı” düşünülebilir. Bkz. Jacques Lacan, “L’étourdit”, *a.g.y.* –ç.n.
22. Lacan’ın hafızası yanlış: Her mısranın sonunda yer almadığı gibi, ifade de tam olarak “yeni bir aşk” değil, “yeni aşk/sevi”:
 Parmağının bir vuruşu davula, boşaltıyor tüm sesleri ve yeni uyum başlıyor.
 Attığın bir adım ayağa kalkışıdır yeni insanların ve düşmeleri yola.
 Başın çevriliyor: Yeni sevi! Başın çevriliyor, – yeni sevi!
 (Arthur Rimbaud, *Illuminations-Cehennemde Bir Mevsim*, çev. Erdoğan Alkan, Cumhuriyet Dünya Klasikleri, 2001, s. 60.) –ç.n.
23. Fransızcada belirli tanımlıklar (*article*), tanımlanan nesne konuşan veya dinleyen için belirli veya bilinen bir şey olduğunda, daha önce bahsi geçtiğinde kullanılır. İlgili nesne tekil ve dişilse *la*, tekil ve erilse *le*, çoğul ise *les* olur. Belirsiz tanımlıklar, tanımlanan nesne konuşan veya dinleyen için belirsiz ya da meçhul olduğunda kullanılır. İlgili nesne tekil ve dişilse “bir” anlamında *une*, tekil ve erilse yine “bir” anlamında *un*, çoğul ise *des* olur. Fransızca *un* hem belirsiz tanımlığa (yani İngilizcedeki *a/an*’e) hem de sayı adı olarak “bir”e tekabül eder. –ç.n.
24. Jean Paulhan, *L’expérience du proverbe*, L’Echoppe, 1993 (1925), özellikle s. 61-66. –ç.n.
25. *Genel Dilbilim Dersleri* (1916) adlı kitabıyla modern dilbilimin teorik kuruluşuna büyük katkıda bulunmuş olan İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure’nin (1857-1913), 1960’ların ortasında keşfedilen araştırma konularından biriydi anagramlar. Saussure, Latin şiirinde gizli bir şifre olduğu varsayımıy-

la, her şiirde belli bir kelimenin harflerinin sırası değiştirilerek (tekrar) yazılmış olup olmadığını araştırmış; elle tutulur bir sonuca varamadığı için de bu çalışmalarını bırakmıştır. Platon'un *Kratylos* diyalogunda gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkide bir nedenlilik olup olmadığı tartışılır. Roman Jakobson Platon'un göstergeye nedenlilik atfettiği görüşünü savunur. Kendi adına da Saussure'ün adıyla anılan "göstergenin nedensizliği/keyfiliği" ilkesine "dogma" der ve kimi Slav dillerinde çoğul kelimelerin her zaman tekillerden daha uzun olması gibi olgulardan hareket ederek göstergenin nedenli olduğunu iddia eder. Lacan Jakobson'un konumunu benimsediğini ima ediyor onun huzurunda. –y.n.

26. "İnsan ne melektir ne de hayvan ama kara talih melekliğe soyunan, hayvanlaşsın ister." Pascal, *Düşünceler* (Br. 358). –ç.n.
27. Fransız teolog ve filozof Pierre Teilhard de Chardin'in (1881-1955) adıyla ilgili bir oyun: *inexteilhardement* (in-ex-Teilhard-ement). Öncesinde de yine bu kelimeyle ahenk yaratacak şekilde *inextrayablement* (içinden çıkılmazcasına) kelimesini kullanıyor. –ç.n.
28. Descartes'in töz ayırımına gönderme: *res cogitans* (düşünen şey) ve *res extensia* (uzama, yani üç boyuta sahip şey). –ç.n.
29. *Dit-mension*'un başındaki *dit*'nin son harfi okunmadığı için bu kelime de yine "boyut" anlamındaki *dimension* gibi "dimansiyon" diye telaffuz edilir. *Dit*, "söylenen", *mention* ise "bahis, bahsetme, bahse değer (çalışma, tez, eser)", sesteşi olan *mansion* ise "konak" veya "mesken" demektir. Lacan özellikle bu anlamda kullandığını ileride açıklıyor. Bu nedenle bu bohça-kelimeyi "söylenen[in]-mesken[i]/boyut[u]" şeklinde karşılamaya çalıştık. –ç.n.
30. Lacan'ın kullandığı *ex-sister au dit* ifadesini Türkçede karşılamak kolay değil. Lacan her şeyden önce Heideggerci terminolojiye ait olan ve Yunanca *ékstasis*'in karşılığı olan (*Alm. Ekstase*) *ex-sistence* kavramını kullanıyor. Terimin köken anlamı "dışarıda durma" ya da "bir şeyden ayrı durma"dır. Yunancada genelde bir şeyin taşınması, nakledilmesi, yer değiştirmesi için kullanılırdı ama "kendinden geçme, vecit" anlamında, yani "eks-tatik" zihin hali için de kullanılır olmuştur. Heidegger genelde hem kelimenin köken anlamıyla ("dışarıda durma", "kendinden dışarı çıkma") oynar, hem de "varoluş" bağlantısıyla. Lacan da bunu, dışarıdanmış gibi ısrar eden, ayrı duran bir varoluştan, içeride durmayan bir şeyden bahsetmek için kullanır. –ç.n.
31. Paul ve Pierre, Türkçedeki "Ali topu at, Ayşe tut" örneği gibi, çocuklara dil öğretirken eski Fransızca gramer kitaplarında kullanılan iki karakterdir. Bağlaç örneği olarak verilen *Pierre et Paule* (burada Lacan eril Paul adı yerine dişil Paule kullanmıştır), ifadesinin Fransızca okunuşu (Pier e Pol) ile "Pierre nişan alıyor/omuz veriyor" anlamına gelen *Pierre épaupe*'ün (Pier epol) okunuşu aşağı yukarı aynıdır. Kısacası "Pierre ve Paule" ile "Pierre nişan alıyor/omuz veriyor" cümleleri Fransızcada aynı şekilde okunur ve "Hangisi diğerine nişan alıyor/omuz veriyor?" sorusunun cevabı için bir oyun yapma fırsatı verir: *Qui épaupe?* (Nişan alan/Omuz veren kim?) sorusunun okunuşu *Qui est Paule?* (Paul/e kimdir?) sorusu ile aynıdır. –ç.n.

32. Fransızcada *aimer* (sevmek) gibi geçişli bir fiilin nesnesi dışı olduğunda, *aimé* biçimindeki geçmiş zaman ortacı *aimée* diye yazılır; böyle yazılmamışsa fiilin nesnesinin erkek olduğu düşünülür. –ç.n.
33. 11. Seminer’den bahsediyor: *Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse*, Seuil, 1973; Türkçesi: *Psikanalizin Dört Temel Kavramı, Seminer 11. Kitap*, çev. Nilüfer Erdem, Metis, 4. Basım, 2019. –y.n.
34. “Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse” (Psikanalizde Sözü ve Dilin İşlev ve Alanı), Jacques Lacan’ın 26-27 Eylül 1953 tarihinde L’Istituto di Psicologia della Università di Roma’da sunduğu Roma Kongresi Tebliği (*Ecrits* içinde yer alır). –ç.n.
35. Lacan’ın burada kullandığı ve birkaç paragraf boyunca çeşitli şekillerde kulanacağı *aller de soi* deyimini genelde “kendiliğinden belli, açık” diye çevrilir, ama kelimesi kelimesine “tek başına gitmek”, “yalnız durmak” ya da “dış desteğe gereksinim duymamak” anlamına gelir. –ç.n.
36. *Maître* (efendi) ile *m’être* (“kendim olmak, kendime var olmak” diye çevrilebilir) genelde aynı şekilde okunurlar (metr). Ama *m’être* bazı ifadelerde sadece gramatikal dönüşlü yapının bir parçasıdır. Lacan bu tartışmayı 21. Seminer’de (*Les non-dupes errent*, 15 Ocak 1974) şu şekilde sürdürür: “[K]onuşan varlık” ifadesinde gereksiz bir tekrar var, çünkü varlık ancak konuşmadan dolayı vardır; ‘olmak’ fiili olmasaydı, hiçbir varlık olmazdı.” –İng. ç.n.
37. Lacan ilk önce “öz” ve “varlık” karşıtlığına vurgu yapıyor. Sonrasında kullandığı Yunanca ifadeler Aristoteles’in *Metafizik*’inin pek çok yerinde geçer: Örneğin V. Kitap, 18. Bölüm, 1022a25-27. Lacan’ın takip ettiği Fransızca çeviri şöyle de karşılanabilir: “Eğer olması gereken varlığa gelseydi meydana gelecek olan.” –ç.n.
38. “Günlük konuşma” diye karşıladığımız *discours courant* ile Lacan’ın bilinç-dışının duyulmadığı ortak, genel söylemi ifade etmek için uydurduğu *disque-courant* aynı şekilde telaffuz edilir; *disque*, plak ya da disk anlamına gelir. *Hors-champ*, sahnenin film planının dışında kalan bölümüdür ve film şeridine kaydedilmez. –ç.n.
39. “Edep, hayâ, terbiye” anlamına gelen *décence* kelimesinin okunuşu “anlamalar” veya “duyular” manasına gelen *des sens* ile aynıdır. –ç.n.
40. Lacan’ın biraz gerideki *disque-courant*’dan *dis*’i atarak ürettiği *courcourant*, kelimenin tüm anlamlarıyla *courant*’ın (geçerli, cari, akıntı, günlük, şu anki, yürürlükteki, kullanılan) ilk hecesinin ikilenmesinden oluşuyor, bu da onu biraz temposu değişmeden, tekdüze söylenen bir şeye dönüştürüyor. Tek başına *cour*, “avlu” anlamına gelir ve bunun dilin “arka bahçe” kullanımı olduğu iması taşır. *Coucou* Fransızcada kuşların çıkardığı ses ve kuşun ya da saatin guguklamasıdır; “ceee” yapması için bebeğe de söylenir. *Courant* “koşan” manasına gelir, koşup/konuşup duran (saçmalayan) bir dil kullanımı gibi ilave bir anlam katıyor. –İng. ç.n.
41. Sir Flinders Petrie, *The formation of the alphabet*, Londra: Macmillan, 1912. –ç.n.
42. Fr. *L’autre sex* ifadesi normalde “karşı cins” diye çevrilir, ama *Autre*’un

- başharfi büyük olduğu için böyle çevirdik, Lacan'ın iki anlamla oynadığı akılda tutulmalı. –ç.n.
43. “Cinsel ilişki yoktur.” –ç.n.
44. Lacan burada *être* (varlık, olma) ile *éternel* (ebedi, sonsuz) ve belki de *lettre* (harf) kelimelerini birleştirmiştir. *L'Eternel* (Ebedi Olan) Tanrı için kullanılan bir kelimedir. –ç.n.
45. Gökcisimlerinin dönmesi, deveren etmesi fikrinden hareketle “devrim” anlamını kazanmış olan *révolution* kelimesi kökeni itibariyle “tepetaklak dönme, devrilme, devridaim etme” anlamlarına gelir. –ç.n.
46. *Gramer* kelimesi Latince *grammatica*'dan, o da Yunanca “yazmayı bilen” anlamındaki *grammatikos*'tan gelir. –y.n.
47. Yunanca önek *para*, “karşısında, önünde” ve “yanında” anlamlarına gelir; ayrıca uydurma bir kelime olan *par-être*, “görünme, belirme” anlamına gelen *paraître* fiiliyle aynı şekilde telaffuz edilir. –İng. ç.n.
48. Lacan “bizi ... götürmüştür” derken *nous mène*'i iki kere kullanarak vurguluyor, zira okunuşu “numen” ile aynıdır. –ç.n.
49. Fransızcası şöyle: *Je par-suis, tu par-es, il par-est, nous par-sommes*. –ç.n.
50. *Dieur* Lacan'ın uydurduğu bir kelime; düzenlamıyla “söyleyen” ya da “konuşan” (dolayısıyla da “konuşan tanrı” ya da “Tanrı gibi konuşan”) diye anlaşılabilir. –ç.n.
51. Lacan burada Fransızcada “tarih” anlamına gelen *histoire* kelimesinin ilk harfi olan *h*'yi (aş) anlatmak için onunla aynı şekilde telaffuz edilen *hache* (balta) kelimesini kullanıyor. –İng. ç.n.
52. Cythère/Kithira, Yunanistan'da İyonya Adaları'ndan en güneydeki (Çuha Adası) adıdır; Afrodit'in doğduğu ada olarak nam salmıştır. *Uni-vers-Cythère* harfi harfine çevirilecek olursa “Kithira'ya-doğru-birleşmiş” demek, okunuşu ise “üniversiter” şeklinde. –ç.n.
53. Yukarıda çevirisini verdiğimiz cümle Fransızca metinde şöyledir: “la fonction de la hâte, c'est déjà ce petit *a* qui la thétise”. Sorun şu ki Fransızcada *thétiser* diye bir fiil yok. Bu neolojizmin *thèse* (tez, sav) isminden geldiği varsayılabilir. Öte yandan seminer kayıtlarına bakılırsa Lacan aslında konuşması esnasında cümleyi şöyle kurmuş: “la fonction de la hâte, c'est la fonction de ce petit *a*, petit *a* té”. Bu cümlede *hâte* “acele” anlamına gelir ve “at” diye okunur, dolayısıyla öyle görünmektedir ki Lacan “a te” derken *hâter* (acele ettirmek) fiilini kastetmektedir. Bu durumda cümlelerin ilgili kısmı şu şekilde çevrilebilir: “bu metinde acelenin işlevini acilleştirenin zaten şu küçük *a* olduğu...” Ya da Türkçede uydurduğumuz “tezleştirmek” fiili aynı zamanda “kısa zamanda, hızlı” anlamına gelen *tez* kelimesiyle de ilişkilendirilerek okunabilir. –ç.n.
54. Lacan'ın Uluslararası Psikanaliz Derneği'nden ihraç edilmesine gönderme. Bkz. Jacques Lacan, *Psikanalizin Dört Temel Kavramı, Seminer 11. Kitap*, s. 7-13. Lacan, International Psychoanalytical Association'ın (IPA) Fransızcadaki karşılığı olan Association psychanalytique internationale'i *Internationale de psychanalyse*'e dönüştürerek Sosyalist Enternasyonal gibi bir kurum olduğunu düşündürmek istemiş gibi görünüyor. –İng. ç.n.

55. "A./salaklık" diye karşıladığımız *connerie* (salaklık) kelimesinin kökü olan *con* (Lat. *cunnus*'tan) "kadın cinsel organı" anlamına geliyor. -y.n.
56. Lacan bir reklam sloganıyla oynuyormuş gibi görünüyor: "Dubo Dubon Dubonnet" -İng. ç.n. Sloganın ilk "kelimesi" *Dubo*'nun okunuşu "güzel" demek olan *du beau* ile aynı. Ayrıca bkz. tümeller: *Du Bien, du Vrai, du Beau* (İyi, Doğru, Güzel). -ç.n.
57. İngilizceye çeviren Bruce Fink, Lacan'ın gönderme yaptığı yayında Freud'un "Zihinsel İşleyişin İki İlkesi Hakkında Formüller" (1911), "İçgüdüler ve Değişkenlikleri" (1915), "Olumsuzlama" (1925) gibi yazılarının bulunduğunu belirtiyor. Lacan'ın bahsettiği ifade "çocuğun olgun yetişkinliğe doğru gelişimi" (Paris: Payot, 1981, s. 79) şeklinde geçiyor. -ç.n.
58. Bu ifade "hepsi başarılmaz/hepsi başarılı değil" diye de çevrilebilir. -ç.n.
59. Her iki fiil de şimdiki zamanın üçüncü tekil şahıs çekiminde *faut* diye yazılır. -ç.n.
60. Zorunlu, olanaksız, olumsal, olanaklı. -ç.n.
61. Fransızcası: *la jouissance qu'il ne faudrait pas*. Lacan "koşul kipi" (*le conditionnel*) derken bu ifadede kullandığı dilbilgisi kipine gönderme yapıyor: Fransızcada *le conditionnel* denen fiil çekiminin başlıca işlevlerinden biri, koşul içeren geçmiş zamanlı cümlelerin ardından gelen sonuç cümlesinde kullanılmasıdır. -y.n.
62. *Faux* (yanlış) kelimesi Fransızcada *faudrait* (gerekirdi) kelimesinin ilk hecesiyle aynı şekilde telaffuz edilir. -ç.n.
63. *Faute de* genelde "bulunmadığı için" anlamına gelir, kendisinden sonra gelenin "eksikliği"ni belirtir. Cümlelerin bu kısmı "olmayan öteki eksik olduğu için" diye de çevrilebilir. -ç.n.
64. Lacan "kendini unutmakla" (*m'oublier*) sesteşlik yaratacak şekilde "unutmak" (*oublier*), yayımlamak (*publier*) ve "çöp" (*poubelle*) kelimelerini çağrıştıran bir fiil uyduruyor: *p'oublier*. -ç.n.
65. Lat. "Uygun olmayan, yakışsız, namünasip". -ç.n.
66. Lacan "iki hafta" diyor ama bir sonraki oturum 20 Şubat 1973 tarihini taşıyor. -y.n.
67. Başlıkta "la femme" diye yazılmış. -ç.n.
68. Fr. *juste* kelimesi "doğru, yerinde, isabetli, tam"ın yanı sıra "ancak, zar zor, kıl payı" anlamına geliyor. -y.n.
69. Bkz. Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, II. Kitap 1108 b-5'ten itibaren ve V. Kitap. -ç.n.
70. Lacan bu terimi 19. Seminer'de (8 Aralık 1971, 12 ve 19 Haziran 1972, vs.) varoluşsal ve tümel nicelik sıfatlarına atıfla kullanır. Aristoteles'in eserlerinde bu sıfatlar "bir", "bazı", "tüm/bütün" ve bu terimlerin olumsuzlarıdır. -İng. ç.n.
71. Bkz. Philippe Lacoue-Labarthe, Jean-Luc Nancy, *Le titre de la lettre. Une lecture de Lacan*, Galilée, 1973 ve 1990. *Lettre* kelimesi hem "mektup", "harf" hem de "lafız" anlamına geliyor. -ç.n.
72. Saraylı aşkının 12. yüzyılda yaşamış şairi Jaufré Rudel de Blaye. -ç.n.

73. Jean-Luc Nancy ve Philippe Lacoue-Labarthe'ı kastediyor. –ç.n.
74. “Ustalık” diye karşıladığımız *maîtrise* aynı zamanda “master, yüksek lisans derecesi” demek. –ç.n.
75. Lacan burada *Le titre de la lettre*'in söz konusu dipnotunda Aristoteles'ten yapılan alıntılara göndermede bulunuyor: *Retorik* (çev. Mehmet H. Doğan, YKY), II, 25, 1402a, *Topikler* (*Organon V*, çev. Hamdi Ragıp Atademir, MEB), VIII, 2, 157ab ve II, 11, 115b. Yazarlar ayrıca *Birinci Çözümlemeler*'i de (çev. Ali Houshiary, Dost) anıyor, II, 26. –İng. ç.n.
76. Bkz. *Le titre de la lettre*, a.g.y., 1990, s. 143. –y.n.
77. Görünen o ki hafızası Lacan'ı yanıltmış. Başkeşiş olan Pierre-Jean Rousselot 1846-1924 yılları arasında yaşamış bir dilbilimci. Buna karşılık, 1878-1915 yılları arasında yaşamış ve *Pour l'histoire du problème de l'amour au moyen âge* (Ortaçağda Aşk Probleminin Tarihine Katkı, Aschendorffsche Buchhandlung, 1908) başlıklı kitabı 1933'te (ve 1981'de, Vrin) yeniden basılmış Pierre Rousselot diye bir teolog var. Bir diğer hata: Seminerin yayımlanmış haline göre de dinleyicilerin tuttuğu notlara göre de Rousselot'nun adı daha önce anılmamış. –y.n.
78. Fransızca bir deyme gönderme: *Charité bien ordonnée commence par soi-même*, “Merhamet/ihsan insanın kendisinden başlar” diye çevrilebilir. –İng. ç.n.
79. Yun. “öge”, “başlıca, kurucu öge”, “harf” ya da “cümlelerin ögesi”. –İng. ç.n.
80. *Faire l'amour* “sevişmek, aşk yapmak” anlamına geldiği gibi, *faire* fiilinin “yapmak”, “yaratmak” manasından dolayı “sevgi yaratmak” diye de düşünülebilir. “Şiir” anlamına gelen *poésie* kelimesi Yunanca “yapmak” anlamındaki *poiéō*'dan gelir. –ç.n.
81. Lacan'ın gönderme yaptığı etimoloji sözlüğünün aksine, daha güncel bir kaynak olan *Dictionnaire historique de la langue française*'e (haz. Alain Rey, Le Robert, 2006, c. III, s. 3432-33) bakılırsa, bu iki kelime kökteş değil; sadece 15. yüzyıldan 17. yüzyılın başına kadar biçimdeşlermiş, ikisi de *secourre* diye yazılıyormuş. –y.n.
82. Burada “a.cıklık” diye de çevrilebilirdi, ama o zaman *con-viction* (a./salak tepelemek) şeklindeki söz oyunuyla bağı zayıflardı. –y.n.
83. Bkz. Etienne-Henri Gilson, *L'Ecole des muses*, Vrin, 1951. –İng. ç.n.
84. Üstat Eckhart'ın etkilediği mistik bir hareket olan Béguine'in üyeleri rahibe olmadan dinsel bir hayat sürdürmek isteyen kadınlardı. –ç.n.
85. Lacan burada Kierkegaard'un *Baştan Çıkarıcının Günlüğü*'ne (çev. Süha Sertabiboğlu, Ayrıntı, 2002) göndermede bulunuyor. Regine, Kierkegaard'un gelgitli bir ilişkiden sonra ayrıldığı nişanlısı. –ç.n.
86. Başlığın Fransızcası şöyle: “Une lettre d'amour”. Lacan, ileride açıklayacağımız üzere, “aşk, sevgi” anlamına gelen *amour* ile “ruh” anlamına gelen *âme* kelimelerini birleştiriyor. –ç.n.
87. “Ses çıkarma” anlamındaki *motus*, “sus!” demek olduğu kadar “aramızda kalsın” manasına da gelir. –İng. ç.n.
88. Lacan *sens* (anlam) kelimesiyle oyun yapıyor. “Densizlik, patavatsızlık, yer-

- sizlik, ahlaksızlık” anlamlarına gelen *indécence* ile aynı telaffuza sahip *indé-sens* diye ve “lafı geçiştirme, tereddüt, çekince” gibi anlamlara gelen *réti-cence* (Latince “susmak” anlamındaki *reticere* fiilinden gelir) kelimesiyle aynı şekilde telaffuz edilen *réti-sens* diye iki kelime uyduruyor. –ç.n.
89. Lacan dışıl tanımlık *la* ile (İngilizce, Türkçe gibi dilleri anlatan) *langue* ismini bitişik yazmaktadır: *lalangue*. Bu neolojizm pek çok yoruma konu olmuştur. Bu yorumlardan birine göre, annenin dili, müzikalliliğiyle (la la) çocuğun ilk nesnesinin adını koyar. “*Lalangue*” en azından kısmen dil kurallarının dışındadır. Bir dil değildir. Kendi kanunlarıyla (kurallar, sınırlar, dolaşısıyla iğdiş edilme) konuşan dilin çerçevesi tarafından uysallaştırılmamıştır. Başlı başına bir *jouissance* biçimi olan dil boyutuna gönderme yapar. Bilinçdışı *jouissance*’ın motorudur. Tekrarlayan *la* hecesi *lallation*’u, yani bebeğin çıkardığı sesleri düşündürür. –ç.n.
90. *D’eux* (okunuşu: dö, anlamı “onlardan/onlar hakkında”) ile *deux* (okunuşu: dö, anlamı: “iki”), *peut* (okunuşu: pö; “-ebilmek” anlamına gelen “pouvoir” fiilinin üçüncü tekil şahıs geniş zaman çekimi) ile *peu* (okunuşu: pö, anlamı: “az”) arasındaki sesteşlikten bahsediyor. *Il peut peu*: Elinden az şey gelir. –ç.n.
91. Fransızcada olmayan bir fiil ve çekimi ortaya atıyor: “on *âme*” açıkça *on aime* (belirsiz özne için “sever(iz)”) ifadesini akla getiriyor. Lacan *âme* (ruh) ismi ile *aimer* (sevmek) fiilini harmanlıyor. “On *âme*” belki “insan, ruhuyla sever” diye çevrilebilir. –ç.n.
92. *Jamais*: asla; *j’aimais*: seviyordum, sevdim. *Jamais j’aimais*: asla sevmedim. *Jamais j’âmais* (sesteş iki kelime): asla ruhumla sevmedim. –İng. ç.n.
93. *Homme* (insan/erkek) ve *homosexuel* (eşcinsel) kelimeleriyle oyun yapılıyor. –İng. ç.n.
94. *Le Horla*, Maupassant’ın iki versiyonu bulunan uzun bir korku hikâyesinin adıdır. Varlığı hissedilen, ama bir türlü görünmeyen ve yakalanamayan bir varlığı anlatır. Fransızcada bulunmayan bu kelime muhtemelen “Hors (de) là” (buranın dışı) anlamında dünya dışı tekinsiz varlığı ifade eder. Bkz. Guy de Maupassant, *Horla ve Diğer Fantastik Hikâyeler*, çev. Birsal Uzma, Oğlak, 2014. –ç.n.
95. *S’aimer* “birbirini sevmek ya da kendini sevmek” demek; *même* ise “aynı”. Burada Lacan yine sesteşlikten yararlanarak “aynı” kelimesini “birbirini sevmek” fiilinin içine yediyor. Böylece ifade onların kendilerini (Ötekinde) aynı olarak bulduklarını ve benzerliklerinden dolayı birbirlerini ya da birbirlerinde kendilerini sevdiklerini duyuruyor. –ç.n.
96. Yine sesteşliğe dayanan bir oyun: “On la *dit-femme*, on la *diffâme*”. Fransızcada *dit-femme* (kadın denen/denir) ve *diffâme* (*diffamer*: birini alçaltmak, adını lekelemek, kara çalmak vs.) kelimeleri sesteştir ve ikincisinde *a* harfine düzeltme işareti (^) konarak *âme* (ruh) kelimesine gönderme yapılmıştır. –ç.n.
97. *Fameux* ile *infamant* ses olarak *femme* (kadın) kelimesini içerir. Yine ikinci kelime düzeltme işaretiyle *infâmant* şeklinde yazılarak *âme* kelimesine de gönderme yapılmıştır. –ç.n.

98. “Eğlence, cümbüş” demek olan *amusement*’a düzeltme işaretinin eklenmesiyle *âme* kelimesine gönderme olduğu için “ruh cümbüşü” diye çevirdik. –ç.n.
99. Alm. “Kraft durch Freude” (KdF) “Neşeden güç doğar” demektir. Nazi Almanyası’nda devlet kontrolündeki büyük bir eğlence örgütüydü. –ç.n.
100. Eski Fransızca *sade* sıfatı 17. yüzyıla kadar kişiler ya da şeyler için “makbul, munasip” anlamında kullanılmıştır. –İng. ç.n.
101. Lacan, *est* ve *haie*’nin aynı şekilde telaffuz edilmesiyle oynuyor. –ç.n.
102. *Hainamoration* şeklindeki bu bohça-kelime *haine* (nefret) adıyla *énamouré* (âşık, meftun) sıfatının birleşmesinden oluşur. –ç.n.
103. Lacan, Kant’ın verdiği birkaç örneği birbirine karıştırarak düşünüyor: Kant *Pratik Aklın Eleştirisi*’nde (çev. İoanna Kuçuradi ve diğ., Türkiye Felsefe Kurumu, 1999, s. 34-35) önce bir insanın haz ile ölüm arasında seçim yapması gerektiği takdirde muhtemelen hazdan feragat edeceğini; bir başka örnekte, bir hükümdarın tehdidiyle masum biri hakkında yalancı şahitliğe zorlanan birininse ölümü göze alabileceğini, yani –Lacan’ın iddiasının aksine– onun aleyhinde yalan söylemektense doğru sözlülükle canını verme ihtimali olduğunu belirtir. Buna karşılık, ünlü bir tema olan “ele vermek pahasına yalan söylememek” teması “Özgecil Gereçeklere Dayanan (Sözde) Yalan Söyleme Hakkı Üzerine” (çev. Ahmet Emre Demirci, *Arkhe-Logos*, no. 5, Bahar 2018) başlıklı yazısında geçiyor. Bu yazıda Kant, birisi canını kurtarmak için evinize sığınmışken bir başkası, muhtemel bir katil, elinde silahıyla kapıya dayandığında bile doğruyu, yani sığınan kişinin evinizde olduğunu söylemek gerektiğini savunur. –y.n.
104. Fr. *idiot* (ahmak, ahmakça) kelimesinin Yunanca kökü *idiotes* “özel, alışılmadık” demek. –İng. ç.n.
105. *corne* “boynuz”, *encorné* “boynuzları olan, boynuzlanmış, aldatılan erkek” demek. Bu son kelime “bir daha-doğan” anlamına gelen *encore-né* ile ses testtir. –İng. ç.n.
106. *Beaucoup* (çok) ile *coût* (paha, değer, fiyat) kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir bohça-kelime; *beaucoup* ile aynı şekilde telaffuz edilir. –İng. ç.n.
107. Fransızcada makinelerin çalışmasını anlatmak için kullanılan *marcher* fiili aslen “yürümek” demek. –ç.n.
108. *Commerce* (ticaret, alım satım) kelimesi ile Marx isminin bileşimi. –ç.n.
109. Fr. *un formé* sözü “enforme” gibi okunuyor; dolayısıyla enformasyon kelimesiyle akraba olan *informé* (enforme, bilgilenmiş) kelimesini çağrıştırıyor. –y.n.
110. *Méprix: mépris* (küçümseme) ve *prix* (fiyat) kelimelerini birleştirerek yapılan bir oyun, bu haliyle “yanlış/eksik fiyatlandırılmış” anlamına geliyor. Devamındaki “Uniprix” Fransa’daki bir süpermarketin adı ve “tek fiyat” demek. –İng. ç.n.
111. Kelimesi kelimesine “saçından çekerek”, yani pek mantıklı olmasa da zorlayarak, uydurarak. –ç.n.

112. *Il hait* (nefret eder), *il est* (odur, o vardır) aynı şekilde telaffuz edilir. –ç.n.
113. *Être* (olmak, varlık) ile *haïr* (nefret etmek) fiillerinin birleşiminden oluşan *l'être-haïr* ifadesi “ona ihanet etmek” anlamına gelen *le trahir* ile neredeyse aynı şekilde okunur. *Être* fiilinin başına tanımlık geldiği için “varlık” diye çevirdik. –ç.n.
114. *Image* (imge) ve *jaillir* (fışkırmak) kelimelerinden türetilen söz konusu dö-nüşlü fiil “imgeden fışkırmak”, “imgeden ortaya çıkmak” anlamlarına geli-yormuş gibi görünüyor. Lacan’ın göndermede bulunduğu çocuk Aziz Au-gustinus’un *İtiraflar*’ında bahsettiği kıskanç bebek: “Örneğin ben kıskançlı-ğın ne demek olduğunu ancak kıskanç bir bebek görünce anladım: Bu bebek henüz konuşamıyordu, ama sütkardeşini ne zaman meme emerken görse, beti benzi atıyor (*intuebatur pallidus amaro aspectu conlactaneum suum*), haset dolu gözlerle ona bakıyordu.” (*İtiraflar*, çev. Çiğdem Dürüşken, Ka-balıcı, 2010, 7. Bölüm, s. 35.) –ç.n.
115. *Alciphron* ya da *The Minute Philosopher* (Titiz/Küçük Filozof), İrlandalı fi-lozof George Berkeley’in 1732 tarihli felsefi bir diyalogudur. Burada Ber-keley, Mandeville ve Shaftesbury gibi özgür düşünürlerin Hristiyanlık kar-şısı savlarıyla çarpışır. –ç.n.
116. Seminerde tutulan notlara bakılırsa, Lacan Milner’den sonra Recanati’yi kürsüye davet edip konuşturmuş. –y.n.
117. Kelime, eskiden suçluları dört ata bağlayıp uzuvlarını ayırma uygulamasını belirtiyor ama gönderme kuşkusuz Lacan’ın cinsiyetlenme ile ilgili dört for-mülüne. – İng. ç.n.
118. Fr. *Là où ça parle, ça jouit*. Freud’un Türkçe literatürde genellikle “İdin ye-rini ben alacak” şeklinde geçen, “O (İd) nerede idiyse ben orada olmalı” ve-ya “Onun olduğu yerde ben olmalı[yım]” diye çevrilebilecek *Wo Es war soll Ich werden* (Fr. çevirisi: *La où était du ça, doit advenir du moi*) sözüne gön-derme olduğu düşünülürse, burada “O” ile karşılanan *ça* “İd” diye de oku-nabilir. Lacan, *Ecrits*’de buradaki “Ich”in ve “Es”in İngilizcede *Id* ve *Ego* olarak çevrilmesine karşı çıkıp tartışıyordu (“La chose freudienne”, “Ordre de la chose” altbölümü, *Ecrits*, Paris: Seuil, 1966, s. 417-18). –y.n.
119. *Manche* “kulp, sap, tutamak”, ayrıca “erkeklik organı, çük” anlamlarına gel-ir; *être du côté du manche* ise “güçlünün, kazananın, iktidarın tarafında ol-mak” anlamında bir deyimdir. –ç.n.
120. Raimond Queneau’nun Hegelci bir esinle yazdığı romanının adıdır *Le di-manche de la vie*. Bu imge dolu ifadeyi Hegel, 1820-1829’da estetik üzerine verdiği derslerde 17. yüzyılda Flaman resminde temsil edilen ve 19. yüzyıl başındaki idealist felsefenin etik değerlerine de uygulanabilecek değerler-den bazılarını örneklemek üzere kullanmıştır. Lacan da bilgi, iktidar ve *jouissance* arasındaki ilişkiyi sorgulamak için pek çok kez bu ifadeden yar-arlanmıştı. –ç.n.
121. Seminer Panthéon Meydanı’nda yer alan Hukuk Fakültesi’nde verilmiştir. Voltaire (1694-1778), önemli Fransız entelektüellerinin anıtmezarı olan Pan-théon’da Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) ile yan yana yatmaktadır. –ç.n.

122. 18. seminerin başlığı: *D'un discours qui ne serait pas du semblant* (Surete İlişkin Olmayacak Bir Söylem Üzerine). –ç.n.
123. Bkz. Herakleitos, *Fragmanlar*, çev. Cengiz Çakmak, Kabalcı, 2009, s. 221. –ç.n.
124. *Sentiment* (duygu) ve *maître* (efendi) kelimelerinin birleştirilmesiyle uydu-
rulmuş bu kelime ayrıca *centimètre* (santimetre) kelimesiyle sesteştir. –İng.
ç.n.
125. *Hum*-eur mals-aine. İki kelimenin başı (*hum*) ve sonu (*aine*), *humaine* (in-
san) kelimesini oluştururken, ortakalan ortadaki hecelerden (eur-mals) *mal-*
heur (mutsuzluk, bahtsızlık) kelimesi kurulabiliyor. –ç.n.
126. *Interdit*, “yasaklanmış” demektir. Burada Lacan, *inter* (arası, karşılıklı) ve
dit (söylenen) şeklinde bölüyor kelimeyi. –ç.n.
127. *S₂* “esdö” diye okunur. Son cümlelerin Fransızcası şöyle: “est-ce bien d’eux
que ça parle?” Burada Lacan *d’eux* (onlardan) ile *deux* (iki) ve *S* ile *est-ce*
arasındaki sesteşlikle oynuyor. –ç.n.
128. Lacan’a Gregory Bateson’ın *Steps to an Ecology of Mind* (Zihnın Bir Eko-
lojisine Doğru Adımlar, New York: Ballantine, 1972) kitabından bahseden
kişi, onun bir makalesini de çeviren Anthony Wilden olmalı. “Öğrenme”
(özellikle de “deneme yanılma” temelli fare araştırmaları) konusunda bu bö-
lümde yapılan tartışma Bateson’ın söz konusu çalışmasına bir cevap gibi gö-
rünüyor. –İng. ç.n.
129. *Essaim* kelimesi “S₁” (kabaca: es-en) gibi telaffuz edilir. –İng. ç.n.

METİS ÖTEKİNİ DİNLEMEK

- 1 Sigmund Freud Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası
- 2 D. W. Winnicott Oyun ve Gerçeklik
- 3 Heinz Kohut Kendiliğin Çözümlemesi
- 4 Heinz Kohut Kendiliğin Yeniden Yapılanması
- 5 Sigmund Freud Uygarlığın Huzursuzluğu
- 6 Melanie Klein Haset ve Şükran
- 7 Otto Kernberg Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm
- 8 Anna Freud Çocuklukta Normallik ve Patoloji
- 9 Otto Kernberg Sapıklıklarda ve Kişilik Bozukluklarında Saldırganlık
- 10 Sigmund Freud Haz İlkesinin Ötesinde – Ben ve İd
- 11 Otto Rank Doğum Travması
- 12 Mahler, Pine ve Bergman İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu
- 13 Harry Guntrip Şizoid Görüngü, Nesne İlişkileri ve Kendilik
- 14 Carl Gustav Jung Dört Arketip
- 15 Didier Anzieu Freud'un Otoanalizi ve Psikanalizin Keşfi
- 16 Heinz Hartmann Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu
- 17 André Green Hadım Edilme Kompleksi
- 18 Edith Jacobson Kendilik ve Nesne Dünyası
- 19 Anna Freud Ben ve Savunma Mekanizmaları
- 20 J. Chasseguet-Smirgel Ben İdeali
- 21 Didier Anzieu Deri-Ben
- 22 Jacques Lacan Psikanalizin Dört Temel Kavramı, Seminer 11. Kitap
- 23 W.R. Bion Tereddütlü Düşünceler
- 24 Jacques Lacan Yine/Hâlâ, Seminer 20. Kitap, 1972-1973

METİS YAYINLARI

Jacques Lacan

PSİKANALİZİN DÖRT TEMEL KAVRAMI

Seminer 11. Kitap

Çeviren: Nilüfer Erdem

1964 yılında Uluslararası Psikanaliz Birliği'nden "aforoz" edildikten sonra verdiği bu ilk seminerde Jacques Lacan, birkaç yönlü bir işe giriyor: Bir yandan, dinleyicilerine psikanalizin dört temel kavramını (bilinçdışı, tekrarlama, aktarım, dürtü) kendine özgü bir tarzda tanıtırken, bir yandan da dönemin epistemolojisinden yararlanarak psikanalizin bilim olup olmadığını, psikanalizi var eden özneyle modern bilimi kuran öznenin (*cogito*'nun öznesinin) aynı olup olmadığını sorguluyor. Freud'un düşüncesini açm-larken onunla hesaplaşmaktan da geri durmuyor. Söyle-miyle felsefeyi psikanalizle, psikanalizi de felsefeyle yüz-leşmeye davet ediyor sürekli. Jacques Lacan ilk kez bu çapta ve bu nitelikte bir yapıtıyla Türkçede. 1973'te yazd-ğı sonsözde dediğı gibi, "Bu şekilde okunacak bu kitap, bahse girerim."

METİS YAYINLARI

W. R. Bion

TEREDDÜTLÜ DÜŞÜNCELER

Psikanaliz Üzerine Seçilmiş Makaleler

Çeviren: Nilüfer Erdem

Bion günümüz psikanalizinde en fazla üzerinde durulan, en esin verici kuramcılardan biridir. Özellikle son yirmi yıl içinde kuramının geniş kapsamı daha da görünür hale gelmiş ve psikanaliz kliniğini derinden dönüştürmüştür. Psikotik hastaları psikanaliz tekniğinde değişiklik yapmadan tedavi eden ilk analistlerden biridir. *Tereddütlü Düşünceler*'de toplanan, ağırlıklı olarak 1950'li yıllara ait bu ilk makaleleri psikotik düşünceyi enine boyuna araştırarak verdiği kuramsal ve teknik sonuçları sergiler. Düşünme kuramına dair görüşleri de ilk olarak bu makalelerde dile gelmeye başlamıştır. Makaleler psikanalist Bion'un o dönem seansta nasıl çalıştığının örneklerini sunar. Bion'un kuramı yıllar içinde psikanalizde yeni bir paradigma açan, başlı başına güçlü bir kuram olarak gelişmiştir.

METİS YAYINLARI

Didier Anzieu

DERİ-BEN

Çeviren: Nesrin Tura

Didier Anzieu deri-beni ilk yazılarında şöyle tanımlar: “Çocuğun beninin, gelişmesinin erken evreleri sırasında, beden yüzeyi deneyiminden hareketle kendini kendisine ben olarak temsil etmek için kullandığı bir şekillendirme.” Dokunsal duyusallığa yaslanan birincil ve metaforik bir ben temsili olarak ortaya çıkan deri-ben için sekiz işlev saptar Anzieu: Tutma, içerme, istikrar, anlamlandırma, karşılıklılık, bireyleşme, cinselleşme, enerji yüklenme. “Deri-ben” düşüncesi ortaya atıldığında hem bene hem de bedene yeniden saygınlık kazandırmasıyla dikkat çekti: Lacan tarafından geçersiz ilan edilen, ben psikolojisi tarafından daraltılan bene ve psikanaliz tarafından ihmal edildiği söylenen bedene.. Derin yorum çalışmasının benin kuruluşunu da içine alacak şekilde yeniden değerlendirilebileceğini gösteren ilk yapıt olan *Deri-Ben*, bugün de psikanaliz tartışmalarındaki önemini korumaktadır.

METİS YAYINLARI

Janine Chasseguet-Smirgel

BEN İDEALİ

“İdeal Hastalığı” Üzerine
Bir Psikanaliz Denemesi

Çeviren: Nesrin Tura

Psikanaliz alanında ve kadın araştırmaları konusunda uluslararası üne sahip Fransız psikanalist Janine Chasseguet-Smirgel bu kitapta anne, babanın işlevini dışlayan bir tutum aldığında çocuğun nasıl anneyle ikili ilişkisine takılıp kaldığını anlatıyor. Yazarın kuramına göre, babanın işleviyle kırılması ve böylece babayı bir ideal olarak koyması gereken bir gelişim aşamasında çocuğun beni ideal olarak kendini yerleştirdiğinde, gelişimi çokbiçimli-sapkm bir hal alıyor ve büyülenmeci çocuksu cinsellik aşamasında takılıyor.

Chasseguet-Smirgel'in eserinde ön plana çıkan tek tek insanlardır, hikâyelerdir. İnsan, felsefi bir antropolojinin figüranı olarak yer almaz bu anlatıda, hikâyesi ve tüm imgesel acılarının ve yanılsamalarının gerçekliğiyle vardır.

Yazar sapkınlıkta, aşkta, grup içinde, yaratıcılık sürecinde ben idealinin izini sürerken Freud'un yapıtında ben ideali kavramının uğradığı değişiklikleri de titizlikle kaydediyor.

METİS YAYINLARI

André Green

HADİM EDİLME KOMPLEKSİ

Çeviren: Levent Kayaalp

André Green bu kısa ama kapsamlı kitabında bir anlamda tüm psikanaliz kuramının özetini yapıyor. İnsan psikolojisini anlamakta psikanalizin sağladığı en önemli kazanımlardan olan hadım edilme kompleksini açıklarken Freud'un temel metinlerinin yanı sıra M. Klein ve J. Lacan'ın görüşlerini de değerlendiriyor.

Çağdaş psikanalize sağladığı kuramsal katkıyla yaşayan en önemli psikanalistlerden sayılan Green, düşünce kadar duygulanım ve diğer insani özelliklere de önem vermiştir. Bu yüzden bilinçdışım yalnızca gösterenlerin birlikteliğine indirgediğini düşündüğü Lacancı görüşe de, duygulanımı genetik olarak programlanmış bir biyolojik sinyale indirgediğini düşündüğü Amerikan psikanalizine de karşıdır. Duygulanımın Freudcu kuramdaki yerini yeniden ortaya çıkartmış ve onu tasarımsal ve ruhsal yapıya, psikanaliz uygulamasına ve dile yeniden dahil etmiştir.

Jacques Lacan, arzu ile bilgi arasındaki ilişkiyi odağına aldığı bu seminer boyunca, beden ve cinsel ilişki, ruh ve aşk, erkekle karşıtlığı içinde kadın, Öteki ve Tanrı gibi önemli konu başlıklarını kendine özgü düşünce tarzı ve üslubuyla irdeliyor. Aristoteles'ten Marx'a çeşitli düşünürlerle, dinle, matematikle ve elbette Freud'un teorisiyle tartışarak ilerleyen metinde, felsefeyle hesaplaşırken, eleştirmekten geri durmadığı bilimsel söylem ile psikanaliz arasındaki ilişkiye dair ipuçları da veriyor.

Analitik söylemin ancak "cinsel ilişki yoktur" sözcesi üzerinde ayakta durduğunu söyleyen Lacan, özne olarak değil de "konuşan varlık" olarak her birimizde cinsel ilişkiden sürgünümüzün izini bırakan karşılaşmaların peşine düşüyor ve soruyor: "Varlığın ancak birbirini ıskalayarak ayakta duran bir şeye dönüşmesine neden olan şey, varlığa aşk yoluyla yaklaşmakta ortaya çıkmaz mı?"

Ötekini Dinlemek uzmanlaşmış bir dizi. Ama dizide yer alacak bütün kitaplar doğrudan insana dair. Hayatlarımıza, kendi kişisel deneyim alanımıza, ana babalarımıza, onlarla ilişkilerimize, zor büyüme yıllarımıza dair bir bilgi... Kendimiz ve diğer insanlarla ilgili sezgilerimizi geliştirmemize yardımcı olacak, yeni kavrayış imkânları verecek ve kuşkusuz öğrenirken herkesin kendi deneyimleriyle sinayacağı türden bir bilgi... Psikiyatri ve psikanaliz alanında 20. yüzyıl boyunca yazılmış temel yapıtları bir kütüphane oluşturacak kapsamda bir araya getirirken bunu amaçladık.

24

METİS ÖTEKİNİ DİNLEMEK

METİS YAYINLARI

İPEK SOKAK NO:5

34433 BEYOĞLU

İSTANBUL

ISBN-13: 978-605-316-180-6

9 786053 161806

www.metiskitap.com